

ISSN 1307-5020
e-ISSN 2717-6916

SAYI ISSUE 36 YIL YEAR 2020

ŞARKİYAT MECMUASI

JOURNAL OF ORIENTAL STUDIES

İSTANBUL
UNIVERSITY
PRESS

ISSN 1307-5020
e-ISSN 2717-6916

SAYI ISSUE 36 YIL YEAR 2020

ŞARKİYAT MECMUASI

JOURNAL OF ORIENTAL STUDIES

Sahibi / Owner

İstanbul Üniversitesi / *Istanbul University*

Yayın Sahibi Temsilcisi / Representative of Owner

Prof. Dr. Hayati Develi

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul Türkiye /
Istanbul University, Faculty of Letters, Istanbul, Turkey

Sorumlu Müdür / Responsible Manager

Prof. Dr. Abdullah Kızılıcık

İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Yazışma Adresi / Correspondence Address

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi,

Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü

Ordu Cad. No: 6, Laleli, Fatih 34459, İstanbul, Türkiye

Telefon / Phone: +90 (212) 455 57 00 / 15947

E-mail: jos@istanbul.edu.tr

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusarkiyat>

Yayıncı / Publisher

İstanbul Üniversitesi Yayınevi / Istanbul University Press

İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü, 34452 Beyazıt,

Fatih / İstanbul, Türkiye

Telefon / Phone: +90 (212) 440 00 00

Baskı / Printed in

İlbey Matbaa Kağıt Reklam Org. Müc. San. Tic. Ltd. Şti.

2. Matbaacılar Sitesi 3NB 3 Topkapı / Zeytinburnu,

İstanbul, Türkiye

www.ilbeymatbaa.com.tr

Sertifika No: 17845

1. EDEBİYAT – SÜRELİ YAYINLAR. 2. ORYANTALİZM. 3. DİLBİLİM.

Dergide yer alan yazılardan ve aktarılan görüşlerden yazarlar sorumludur.

Statements and opinions expressed in papers published in this journal are the responsibility of the authors alone.

Yayın dili Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca, Çince, Hintçe, Farsça, Arapça, Korece ve Urduca'dır.

The publication languages of the journal are Turkish, English, German, French, Chinese, Hindi, Persian, Arabic, Korean and Urdu.

Haziran ve Aralık aylarında, yılda iki sayı olarak yayımlanan uluslararası, hakemli, açık erişimli ve bilimsel bir dergidir.

This is a scholarly, international, peer-reviewed and open-access journal published biannually in June and December.

Publication Type / Yayın Türü: Periodical / *Yerel Süreli*

DERGİ YAZI KURULU / EDITORIAL MANAGEMENT

Editörler / Editors

Arş. Gör. Dr. Leyla Yakupoğlu Boran – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – leyla.yakupoglu@istanbul.edu.tr

Arş. Gör. Esra Altay – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – esra.erket@istanbul.edu.tr

Arş. Gör. Y. Yeşim Amaç – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – yyesim.ongur@istanbul.edu.tr

Dil Editörleri / Language Editors

Alan James Newson – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Eric Gilbert – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

Ricardo Benitez – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Ali Güzelyuz – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – guzelyuz@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Abdullah Kızılıcak – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – kizila@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Halil Toket – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – haliltoker@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Mehmet Yavuz – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – mehmet.yavuz@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Mehmet Atalay – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – atalayim@istanbul.edu.tr

Doç. Dr. Zekai Kardaş – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – kardas@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Eyüp Sarıtaş – İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye – eyup.saritas@istanbul.edu.tr

Prof. Dr. Rahman Moshtagh Mehr – Azarbayjan Teacher Training University Faculty of Letters and Humanities, Iran

– r.moshtaghmehr@gmail.com

Doç. Dr. Zia ul-Hasan – Punjab University Oriental College Department of Urdu, Lahore, Pakistan – Ziahasan64@yahoo.com

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

- Harputlu Şâir Rahmî Efendi'nin Neşredilen Divânında Bulunmayan Bazı Şiirleri
Some Poems of Rahmi Efendi from Harput which are Not Included in His Released Divan
Ahmet KARATAŞ 1
- Kara Kuvvetleri Lisan Okulu'nda Arapça Öğrenen Yetişkin Öğrencilerde Yabancı Dil Öğrenme
Kaygısı
*Foreign Language Learning Anxiety in Adult Students Who Are Studying Arabic at the Land Forces
Language School*
Kerim AÇIK 43
- 中国现当代文学在欧美的译介
Translation of Modern and Contemporary Chinese Literature in Europe and America
Avrupa ve Amerika'da Modern ve Çağdaş Çin Edebiyatı Çevirileri
Lale AYDIN 73
- Fars Edebiyatında Yaşar Kemal Çevirileri
Yaşar Kemal in Persian Literature
Mina RANJBARİ 89

Çeviri / Translation

- Musul ve Halep Valisi İmâdeddin Zengi'nin Haçlılarla Mücadelesi
Mosul and Aleppo Governor Imad Al-Din Zangi's Fight Against the Crusaders
Birsel KÜÇÜKSİPAHİOĞLU 103

Önsöz

Dergimizin hak ettiği kaliteye kavuşmasındaki emeklerinden ve makalelerinden ötürü siz değerli akademisyenlerimize çok teşekkür ederiz. Bu doğrultuda hazırlanan dergimizin 36. sayısı ile yayınımızı istikrarlı bir şekilde sürdürmekteyiz. Bu sayımızda 4 özgün makale ve 1 çeviri makale yer almaktadır. Dergimize değerli görüşleri ile katkı sunan hakemlerimize ve sayının hazırlanmasında emeği geçen tüm çalışma arkadaşlarıma en içten saygılarımı sunarım.

Yayın Kurulu Adına
Prof. Dr. Abdullah KIZILCIK
Sorumlu Müdür

Harputlu Şâir Rahmî Efendi'nin Neşredilen Divânında Bulunmayan Bazı Şiirleri

Some Poems of Rahmi Efendi from Harput which are Not Included in His Released Divan

Ahmet KARATAŞ¹

öz

Hoca Rahmî Efendi, Harput'un (Elazığ) XIX. asırdaki en önemli şâirlerinden biridir. 1217/1802'de Harput'un merkez köylerinden olan Hoğu'da (Yurtbaşı) doğmuş, 1303/1886'da yine orada vefât etmiştir. Harput, Antep ve Kayseri'deki medrese tahsilinden sonra köyüne dönerek orada müderrislik yapmış, vefâtına kadar da ilim ve şiirle meşgul olmuştur. Kendisinden geriye divânı ile Şirâzî'nin *Bostan*'ına yaptığı Türkçe şerh kalmıştır. Vefâtına yakın divânını düzenleyerek basmaları için dostlarına teslim etmiş, eserini basımıyla kendisinin vefâtı aynı günlere denk gelmiştir. Bu divân birkaç şiir ilâvesiyle iki ayrı neşir olarak bugünkü harflerle de okuyucuyla buluşmuştur. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'nde bulunan Harputlu Efendigil âilesine âit kitap koleksiyonuyla ilgili çalışırken Rahmî Efendi'nin en yakın arkadaşı Harput müftülerinden Ömer Naîmî Efendi'nin torunu müftü-müderris Mehmed Kemâleddin Efendi'nin istisnâh ettiği Rahmî Efendi divânını tespit ettik ve bu nüshada onun şimdiye kadar neşredilmemiş bazı şiirlerinin bulunduğunu gördük. Söz konusu koleksiyondaki bir mecmuada onun yayımlanmamış üç şiirine, *Ma'mûretülaziz Gazetesi*'ni tararken yine divân dışında kalmış üç şiirine daha rastladık. Bunları da yazma divânındaki yayımlanmamış şiirlerine ilâve ederek bu makale vâsıtasıyla neşre hazır hâle getirdik.

Anahtar kelimeler: Harput, Rahmî Efendi, divân, *Ma'mûretülaziz Gazetesi*

ABSTRACT

Hodja Rahmî Efendi is one of the most important poems of Harput (Elazığ) in the 19th century. He was born in 1217/1802 in Hoğu (Yurtbaşı), one of the central villages of Harput, and died there in 1303/1886. After his madrasa education in Harput, Antep and Kayseri, he returned to his village and worked there as a mudarris, and he was busy with science and poetry until his death. There are two works of Rahmî: *Divan* and *Şerh-i Bostan*. When he was about to die, he edited his Divan and handed it over to his friends for publication. The death of Rahmî Efendi coincided with the printing of the Divan. This work was published separately as two separate publications with the addition of several poems. While I was working on the collection of books belonging to the Harputlu Efendigil family in the Library of Ankara University Faculty of Theology, I found a copy of Rahmi Efendi's manuscript

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Ahmet KARATAŞ (Doç. Dr.),
Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
Türk-İslâm Edebiyatı Anabilim Dalı,
İstanbul, Türkiye
E-posta: karatasahmed@gmail.com
ORCID: 0000-0001-8469-2996

Başvuru/Submitted: 17.05.2020

Revizyon Talebi/Revision Requested:
27.05.2020

Son Revizyon/Last Revision Received:
01.06.2020

Kabul/Accepted: 01.06.2020

Atıf/Citation: Karatas, Ahmet. "Harputlu Şâir Rahmî Efendi'nin Neşredilen Divânında Bulunmayan Bazı Şiirleri". *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies* 36 (2020), 1-42.
<https://doi.org/10.26650/jos.2020.001>

divan. In this manuscript I have seen some of his poems that have not been published so far. I added some of the his poems that I came across when I was scanning the newspaper *Mamuretülaziz* and made them ready for publication with this article.

Keywords: Harput, Rahmi Efendi, divan, *Mamuretülaziz* newspaper

EXTENDED ABSTRACT

Hodja Rahmi Efendi is the son of Hodja Ahmed Efendi, a Harput mudarris (scholar). He took lessons from Ahmed Efendi, one of the mufti of Harput, and because of his old age and busyness, he could not spend time and went to Antep with his friends in the madrasah. Along with him, Ömer Naimi, the son of mufti Ahmed Efendi, and Mehmed Emin Lutfi Efendi, the son of mufti Yunus Efendi, also went to Antep. These three friends studied there for a while, but when their teachers were killed during the Janissary revolt, they had to go to Kayseri. They completed their education there and received a icazatnama and returned to Harput in 1242/1826. Rahmi Efendi's friend Ömer Naimi Efendi first became a mudarris in his father's madrasa, and was later appointed as a mufti of Harput. Mehmed Emin Lutfi Efendi also became a mudarris. As for Rahmi Efendi, he became a teacher in the village (Hogu) where he was born and also spent his time writing poems. Although the sources say that he died in 1301/1883-1884, we found that he died in Şaban 1303/May 1886 as a result of our research. There are two works of Rahmî Efendi. One is Divân, the other is Tuhfe-i Dostân Şerh-i Bostân, which is the şarh of Sa'dî-i Şirâzî's work.

Rahmî Efendi, who knew Persian and Arabic fluently, was one of the most important poems of Harput in the 19th century, besides his scientific personality. The philosophical style in his ghazels resembles Nâbî, the romance style Fuzuli, and the enthusiastic style Nedîm. Nevertheless, he was not insensitive to social issues, as pointed out in this article, he wrote poems depicting the wars made during his time. He also wrote poems for the roads, bridges and fountains built by the governors of the region, and he praised them. According to the information we have reached, he got along well with the governors, wrote praise poems for them and received various awards in return.

In this article, there are some poems of Rahmi Efendi that have not been published so far. In addition to that, we also included three of his poems published in *Mamuretülaziz* newspaper but not in his Divan. The unpublished poems of Rahmî Efendi are found in a manuscript in the Efendigil Book Collection in the Library of Ankara University Faculty of Theology and in another notebook in this collection. Rahmî Efendi wrote one of these poems for the *Mamuretulaziz* governor Hasan Hakkı Pasha. Composed of 42 couplets, this poem is praise of Hasan Hakkı Pasha. Another poem of Rahmî Efendi deals with the Ottoman army's capture of Deligrad as a result of the Battle of Aleksinaç between the Ottoman and Serbs in 1876. The 1877-1878 Ottoman-Russian War, which became famous as the "Ninety-Three War", was the

subject of another poem of Rahmî Efendi. In his poem entitled “Jihâdiyye”, Rahmî Efendi praises Sultan Abdulhamid II and the prominent of the Ottoman commanders who led this war. There are also prayers for the victory of the Ottoman Army in Jihâdiyye.

Ömer Naimî Efendi’s grandson Kemaleddin Efendi copied the manuscript Divan of Rahmi Efendi, one of the main sources of our article, when he was just 14 years old. Kemâleddin Efendi later became the mudarris of Yusuf Kamil Pasha Madrasa in Harput and the mufti of Mamuretulaziz. He also wrote detailed information about Rahmî Efendi to the famous writer İbnülemin Mahmud Kemal, who also lived in Istanbul. He also sent him a copy from the printed Divan of Rahmî Efendi. While İbnülemin gave information about Rahmî Efendi in his work *Son Asır Türk Şairleri*, he benefited from the information that Kemaleddin Efendi sent to him. As a result, the poems of Rahmi Efendi, which we published through this article, are important in that they contain information about the Ottoman-Serbian and Ottoman-Russian wars, especially the Harput cultural history.

Giriş

Harput'un XIX. asırdaki meşhur şâirlerinden Hoca Mehmed Rahmî Efendî'nin (ö. 1303/1886) divânı vefât ettiği günlerde Ma'mûretülazîz Vilâyet Matbaası'nda basılmıştır. Bu divân onun bazı defterlerde bulunan şiirlerinin de ilâvesiyle Gönül Hatay Eren- Halil Erdoğan Cengiz¹ ve İbrahim Kavaz- M. Naci Onur² tarafından da bugünkü harflerle neşredilmiştir. Harputlu Efendigil âilesiyle ilgili bir müddettir yürüttüğümüz çalışmalar çerçevesinde bu âilenin Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (AÜİF) Kütüphanesi'ne bağışladığı kitap koleksiyonu arasında Rahmî Efendî divânının bir yazma nüshasına rastlamış ve bunu yakın zamanda yayımladığımız bir makalede duyurmuştuk.³ Efendigil âilesinin Osmanlı devrindeki son temsilcilerinden Ma'mûretülazîz müftüsü müderris Mehmed Kemâleddin Efendî'nin (ö. 1936) istinsâh ettiği divân mezkur kütüphanenin Yazma Eserler Bölümü'nde 36812 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Kemâleddin Efendî 63 varaklık bu nüshayı Ramazan 1298/Ağustos 1881'de istinsâh etmiştir.⁴ Onun 1283/1867'de doğduğu göz önünde bulundurulduğunda⁵ nüshayı 14 yaşındayken istinsâh ettiği ortaya çıkar. Bu erken yaş birçok istinsâh hatâsına da yol açmış görünmektedir. Nüshanın derkenârlarında ayrıca Fıtnat, Rif'at, Şefik, Veysî, Hamdî, Hâmî, Hayrî, Nâbî, Bâkî gibi bazı şâirlerin gazelleri yer almaktadır. Bu nüshanın en önemli özelliği Rahmî Efendî'nin bugüne kadar yayımlanan şiirleri yanında gün yüzüne çıkmamış bazı şiirlerini de ihtivâ etmiş olmasıdır. Söz konusu şiirlerden Harput Sâre Hatun (Sarahatun) Camii'nin yeniden inşâsı için yazılan tarih manzûmesi dışındakiler,⁶ AÜİF Kütüphanesi Efendigil Koleksiyonu'ndaki bir mecmuada bulunan üç şiir ve *Ma'mûretülazîz Gazetesi*'nde yayımlanan ancak divânında yer almayan yine üç şiir bu makalenin ana konusunu oluşturmaktadır.

Kemâleddin Efendî müretteb divânı istinsâh ettikten sonra (2^b-49^a) Rahmî Efendî'nin hâriçte kalan şiirlerini de deftere kaydetmiştir. Bu şiirlerden 1'i kaside, 4'ü tahmîs, 10'u gazel,

1 *Rahmi-i Harputî Divanı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.

2 *Harputlu Rahmî Divânı*, Ankara: İzzet Paşa Vakfı Yayınları (Ertem Matbaası), 1996.

3 bk. Ahmet Karataş, "Yeni Bilgiler Işığında Harputlu Şâir Rahmî Efendî ve Sâre Hatun (Sarahatun) Camii'nin Yeniden İnşâsına Yazdığı Kaside", *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, VII/13 (2020), s. 70.

4 vr. 60^b.

5 bk. Ahmet Karataş, "Harput Ulemâsından Müderris-Müftü Mehmed Kemâleddin Efendî", *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 49 (2015), s. 30.

6 Sâre Hatun Camii'yle alakalı manzûmeyi müstakil bir makale olarak neşretmiştik. bk. Ahmet Karataş, "Yeni Bilgiler Işığında Harputlu Şâir Rahmî Efendî ve Sâre Hatun (Sarahatun) Camii'nin Yeniden İnşâsına Yazdığı Kaside", s. 70-77.

4'ü tarih, 1'i terkîb-i bend, 1'i de tercî-i benddir. Tahmislerin ikisi ile⁷ gazellerin beşi⁸ daha önceki neşirlerde yer almaktadır.

1) Rahmî Efendi'nin Şiirlerinin Muhtevâsı

a) Yazma Divân Nüshasında Bulunan Yayınlanmamış Şiirleri

AÜİF Kütüphanesi'ndeki yazma divân nüshasının 49^b-50^b varakları arasında Rahmî Efendi'nin 1293/1876'da Ma'mûretülazîz mutasarrıflığı yapmış olan İşkodralı Hasan Hakkı Paşa⁹ için yazdığı 42 beyitlik kasidesi bulunmaktadır. Rahmî Efendi kasideyi Hasan Paşa'nın Ma'mûretülazîz'deki görevine başlaması münâsebetiyle yazıp kendisine takdim etmiştir.

Rahmî Efendi kasidenin nesîb kısmında bir gece vakti mumla yaptığı sohbetten bahsetmektedir. Muma yalnızlığını ve kara bahtını uzun uzun anlatırken gaybten ansızın işittiği bir sesin kendisini teselli edip Hasan Hakkı Paşa'nın gelişini müjdelediğini belirttiği beyitlerle girizgâh kısmını oluşturmakta, sonra medhiyye kısmına geçerek paşanın asil, âlim, cömert bir kişi olduğunu kaside formunun özellikleri çerçevesinde zikretmekte ve ahâlinin onun gelişine çok sevinerek birbirlerini tebrik ettiklerini yazmaktadır. Kaside sekiz beyitlik tegazzül ve duâ kısmıyla tamamlanmaktadır.

- 7 Bunlardan biri Rahmî Efendi'nin Feyzullah Râif Efendi'nin "*Pertev-i hüsnü o şuhun meh-i tâbâna değer/ Meh-i tâbâna değil mihr-i dirahşâna değer*" matlı gazeline yaptığı "*Berk urur lem 'a-i nûr âteş-i süzâna değer*" mısraıyla başlayan tahmistir (vr. 51^b), (neşir için bk. *Divân-ı Rahmî-i Harputî*, Ma'mûretü'l-azîz: Vilâyet Matbaası, 1303, s. 105; Cengiz-Eren, *Rahmî-i Harputî Divanı*, s. 238-239; Kavaz-Onur, *Harputlu Rahmî Divânı*, s. 314-316). Diğeri Ma'mûretülazîz vâlisi Abdünnâfi Efendi'nin "*Remîde oldu tabâyı' vefâdan el çekdi/ Bu ihtilâc ile ol âşinâdan el çekdi*" matlı gazeline yazdığı "*Vefâ zamânedey bay u gedâdan el çekdi*" mısraıyla başlayan tahmistir (vr. 52^a, derkenâr), (neşir için bk. *Divân-ı Rahmî-i Harputî*, s. 104; Cengiz-Eren, *Rahmî-i Harputî Divanı*, s. 235-236; Kavaz-Onur, *Harputlu Rahmî Divânı*, s. 310-313).
- 8 Söz konusu gazellerin matla beyitleri şunlardır: "*Gâh müjgânı gehî biz ebruvânı söyleriz/ Tiğ-i Behrâm ile tîr-i Kahramânı söyleriz*" (vr. 52^b; Cengiz-Eren, *Rahmî-i Harputî Divanı*, s. 258; Kavaz-Onur, *Harputlu Rahmî Divânı*, s. 350); "*Gamze-i nâzik-mizâcın renk alır peymânedey/ Çeşm-i sermestin gelir sandım yine meyhânedey*" (vr. 52^b; Cengiz-Eren, *Rahmî-i Harputî Divanı*, s. 255; Kavaz-Onur, *Harputlu Rahmî Divânı*, s. 350); "*Bezm içre her ki ol dürr-i nâ-yâbî söyledir/ Zevk-i şarâb-ı la 'l ile ahhâbî söyledir*" (vr. 52^b-53^a; bazı kelime farklılıklarıyla Cengiz-Eren, *Rahmî-i Harputî Divanı*, s. 259; Kavaz-Onur, *Harputlu Rahmî Divânı*, s. 346); "*Misâl-ı gamze atar çekse ebruvâna beni/ Firâk-ı hicre salar korsalar kemâna beni*" (vr. 53^b-54^a; bazı kelime farklılıklarıyla Cengiz-Eren, *Rahmî-i Harputî Divanı*, s. 241; Kavaz-Onur, *Harputlu Rahmî Divânı*, s. 354); "*Nazîre be-Gazel-i Seyfî Defterdâr: Gerçi gamze sihri ile mahmûr şeklin gösterir/ Nergis-i çeşmi velî rencür şeklin gösterir*" (vr. 54^a; Cengiz-Eren, *Rahmî-i Harputî Divanı*, s. 253; Kavaz-Onur, *Harputlu Rahmî Divânı*, s. 348).
- 9 Hasan Hakkı Paşa 1242/1826'da bugün Arnavutluk sınırları içerisinde bulunan İşkodra'da doğmuştur. Babası Vezir Mustafa Şerifi Paşa'dır (ö. 1276/1860). Çeşitli memuriyetleri arasında 1292/1875-1876'daki Ma'mûretülazîz mutasarrıflığı, 1293/1877'de vezir rütbesiyle atandığı Van valiliği sayılabilir. Halep valisi iken yetersizliği bahane gösterilerek azledilmiş, 1313/1896'da İstanbul'da vefât etmiştir. Hasan Paşa XIX. asrın Mevlevî şâirlerindendir. İbnülemin onun mürettep bir divânının varlığından söz etmektedir. (Daha teferruatlı bilgiler için bk. İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969, I, 498-500; diğer kaynaklar için bk. Mehmet Arslan, "Hasan Hakkı Paşa, İşkodralı", <http://www.turkedebiyatilismlersozlugu.com> [erişim tarihi: 20.02.2020].)

51^a'da Harputlu Hayrî Bey'in (ö. 1328/1910)¹⁰

Dil vermege bir yâr-ı vefâ-perver olaydı

Mestâne-reviş dilber-i nâzik-ter olaydı

matla'lı gazelinin tahmîsi bulunmaktadır. Hayrî Bey'in şiirlerinin bir kısmını topladığı *Hâtıra-i Ahd-i Şebâb*'ta (İstanbul: Matbaa-i Osmâniyye, 1302) bu gazel yoktur.

52^a'da Rahmî Efendî'nin Sıdkî isimli veya mahlaslı bir şâirin¹¹

Kaddün ey serv-i sehî gîtdikçe bâlâlanmada

Cilve vü nâz-ı hırâmınla ra'nâlanmada

matla'lı gazeline yazdığı tahmîs vardır.

52^b-53^a varakları arasında *Perâkende Ba'zı Gazeller* başlığıyla divâna sonradan eklenmiş dokuz gazel mevcuttur. Bunların beşi neşredilmiş olduğundan geriye kalan dördünü çalışmamıza dâhil ettik.

54^a-55^a varakları arasında Rahmî Efendî'nin Sırplarla yapılan Aleksinaç Muharebesi neticesinde Osmanlı ordusunun 1 Eylül 1876'da bugün Sırbistan sınırları içerisinde küçük bir yerleşim yeri olan Deligrad'ı ele geçirmesi münâsebetiyle yazdığı 22 beyitlik tarih manzûmesi bulunmaktadır. *Târîh Berây-ı Deligrad* başlığını taşıyan bu manzûmede muharebe sahası tasvir edilmekte, ordunun savaştaki kahramanlığı henüz yeni tahta çıkmış (31 Ağustos 1876) II. Abdülhamid'in kudretine bağlanmakta, devrin sadrazamı Mütercim Mehmed Rüşdü Paşa (ö. 1299/1882) abartılı ifadelerle övülmektedir.

56^a'da Ma'mûretülâzîz-Diyarbakir yolunun Maden'deki Mihrap Dağı güzergâhının yapılması münâsebetiyle yazılan tarih manzûmesi vardır. 13 beyitlik bu manzûme esasen devrin Diyarbakir valisi İsmâil Hakkı Paşa medhiyesidir.¹² Rahmî Efendî bu manzûmesinde Mihrap Dağı'nın ulaşımaya elverişsiz yollarının vali bey sâyesinde düzeltilerek yolcuların perişanlıktan kurtarıldığını belirtmektedir. Sultan Abdülâzîz övgüsünün de yer aldığı manzûme duâ ve tarih beytiyle bitmektedir.

56^b'de Harput eşrâfından İshak Efendî'nin 1283/1866'da yaptırdığı çeşme için yazılmış 7 beyitlik bir tarih manzûmesi vardır.

56^b-57^b arasında 5 bend, 35 beyitten oluşan bir tekîb-i bend bulunmaktadır. Rahmî Efendî hikemî tarz ve rindâne bir tavırla kaleme aldığı bu şiirinde dünyevî nimetlere karşı müstağnî

10 Hayatı hakkında bilgi için bk. İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, I, 625-627; İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, İstanbul: Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları, 1959, II, 182-204.

11 Birçok Sıdkî isimli yahut mahlaslı şâir arasında Rahmî Efendî'nin çağdaşı olarak Diyarbakirli kaymakam Mustafa Sıdkî Efendî (ö. 1294/1878) vardır. Bu zât fikir adamı Ziya Gökalp'in dedesidir. Rahmî Efendî'nin şiirini tanzir ettiği kişi bu Sıdkî Efendî olabilir. (Daha teferruatlı bilgi için bk. Şevket Beysanoğlu, *Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları*, İstanbul: Işıl Matbaası, 1960, II, 36-38.)

12 İsmail Hakkı Paşa yol, köprü, su kanalları, çeşme yaptırmak, gazete çıkartmak, salnâme hazırlamak, aşiretleri iskân ve islâh etmek, mektepler açtırmak gibi icraatlarıyla adından söz ettiren valilerdendir. 1233/1818'de Kars'ta doğmuş, 1868-1875 tarihleri arasında Diyarbakir valiliği yapmış, 1876'da Erzurum valiliğine getirilmiş, Doksanüç Harbi'ne katılmış, 1314/1897'de İstanbul'da vefât etmiştir. (Teferruatlı bilgi için bk. Oktay Karaman, "Diyarbakır Valisi Hatunoğlu Kurt İsmail Hakkı Paşa'nın Diyarbakır'daki Aşiretleri Islah ve İskân Çalışması [1868-1875]", *History Studies International Journal of History: Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* [Prof. Dr. Enver Konukçu Armağanı], Samsun 2012, s. 227-231.)

davranılması, fâni şeylere değer verilmemesi, güzel amel ve faydalı ilim peşinde koşulması gerektiğini kaydetmektedir. Ona göre felek kemâl ehline, ârif ve zarıflere rağbet etmez, bu sebeple refâh ve zenginlik peşinde koşmamak lâzımdır. Zira dünyada “bir köhne abâ”yla yetinene Allah kıyâmette cennet elbisesi giydirecektir. Kişi âmirlerin, devlet adamlarının tuzaklarına düşmemeli, onlara meyletmemelidir. Allah insanın her hâline muttalidir; veren O, alan O’dur, yegâne takdir kuvvetine sâhip olan da O’dur. Kişiye yakışan O’nun kaderine teslim olmak, kuldand gelen her şeyi O’ndan bilmektir. Okuyucusunu “İlim irfân incisine tâlip ol! Biriktirdiğin altın, gümüş sana fayda vermez. Sen nasıl baba mirasıyla mutlu olduysan gün gelecek başka vârisler de senin mirasınla mutlu olacak, ömrün boyunca biriktirdiklerini hırsıyla yağmalayacaklar.” anlamına gelen

*Sen dürr-i kerîmâne-i irfânı taleb kıl
Yok fâide cem ‘ eylediğin sîm ile zerden*

*Bir gün de ider vâris-i diğerleri mesrûr
Her nesne ki kaldı sana mîrâs pederden*

*Cem ‘ eylediklerin genc-i firâvânı ömrde
Vârisler ider bir gün anı hırs-ile yağmâ*

şeklindeki beyitlerle uyaran Rahmî Efendi ömrü gafletle geçirmemek gerektiğini vurgulayarak sabahlara kadar tevbe ve duaya devamı tavsiye etmektedir.

*Yokdan seni var eyledi ol Hazret-i Mevlâ
Her rûz ma ‘âşın sebebin itdi müheyâ*

*Bildirmiş iken rızkını taksîm ezelde
İtmek ne revâ sen gibi mahlûka temennâ*

beyitleriyle Allah’ın kişiyi yoktan yarattığını ve rızkını ezelden taksim edip belirlediğini ifâde etmekte, hâl böyleyken Allah’a şükretmek yerine kula minnet duymanın yanlışlığına dikkat çekmektedir.

*İzz ü şeref-i kadri bilen genc ü gınâdan
Âzâd olamaz keşmekeş-i renc ü anâdan*

*Girmez eline dürr-i girân mâye-i maksûd
Gavvâs gibi kesmeyen ümmîdi sivâdan*

şeklindeki bazı beyitleriyle Ziyâ Paşa’nın (ö. 1297/1880) meşhur *Terkîb-i Bend*’indeki

*Bir katre içen çeşme-i pür-hûn-ı fenâdan
Başın alamaz bir dahi bârân-ı belâdan*

*Âsûde olam dersen eğer gelme cihâna
Meydâna düşen kurtulamaz seng-i kazâdan*

gibi beyitleri¹³ hatırlatan Rahmî Efendî bu manzûmesini onun söz konusu şiirine nazîre olarak kaleme almış gibidir. Muhtevânın ve bazı kâfiyelerin yanısıra her iki manzûmenin vezninin de aynı olması bu ihtimâli kuvvetlendirmektedir.

Rahmî Efendî “Türlü süslerle süslenen bu ‘dünya’ denilen kadın kimi damat edindi de onu murâdına erdirdi bilmem... Gösterişli konaklarda binbir izzet ü ikrâm ile yaşasan da sonunda yerin bir toprak çukur olacak. Öyleyse bu ömür sermâyenî boşa tüketme, bu cevher bir daha ele gelmez.” mânâsındaki aşağıdaki beyitlerle terkîb-i bendini tamamlamaktadır:

*Bilmem kimi dâmâd idinüp kâminı virdi
Böyle zer ü zîverle bezendi zen-i dünyâ*

*Bir hufre-i hâk olsa gerek meskenin âhir
Sad izzet-ile olsa yerin kasr-ı mu ‘allâ*

*Sarfeyleme beyhûde bu sermâye-i ömrün
Rahmî ele girmez hele bu gevher-i yektâ*

Rahmî Efendî'nin incelediğimiz divân nüshasındaki son şiiri 58^a-61^b arasında bulunan cihâdiyyesidir. Tercî-i bend nazım şekliye kaleme alınan bu 9 bend ve 90 beyitten oluşan manzûmede Doksanüç Harbi konu edinilmiştir. Daha evvel Bosna, Hersek ve Bulgaristan'da başlayan isyanlar 1876'da Sırp ve Karadağ bölgesine de sıçrayınca savaş kaçınılmaz olmuş, isyanı bastırmak isteyen Osmanlı, ordusunu oraya yönlendirmiştir. II. Abdülhamid'in tahta çıkmasından bir gün sonra, 1 Eylül 1876'da, Osmanlı ordusu yukarıda bahsedildiği gibi Sırpı bozguna uğratmış, yapılan mütârekeden Osmanlı kazançlı çıkmış gibi görünmüşse de Rusya ve İngiltere başta olmak üzere büyük devletlerin müdâhelesiyle hâdiseler Osmanlı aleyhine gelişmiş ve Osmanlı'yla Ruslar arasında cereyân eden, Rumî takvime göre 1293 (m. 1877-1878) yılına rastladığı için Doksanüç Harbi diye anılan savaş meydana gelmiştir. Rusların İstanbul sınırına dayanmasına yol açan bu savaşın neticesinde ağır yenilgiye uğrayan Osmanlı Devleti Balkanlar üzerindeki hâkimiyetini büyük ölçüde yitirmiştir.¹⁴

13 *Eser-i Merhûm Ziyâ Paşa: Tercî-i Bend ve Terkîb-i Bend*, İstanbul: Ahmed Kâmil ve Şerîki Matbaası, 1928, s. 6.

14 Teferruatlı bilgiler ve kaynaklar için bk. Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi: Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri (1876-1907)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2007, VIII, 14-41; Hayriye Yalçın, *Sırp Çete Hareketleri ve Osmanlı Devleti (1804-1878)*, yüksek lisans tezi, 2010, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 65-76; Mahir Aydın, “Doksanüç Harbi”, *DİA*, İstanbul 1994, IX, 498-499; Ali İhsan Gencer, “Ayastefanos Antlaşması”, *DİA*, İstanbul 1991, IV, 225.

Cihâdiyye başlıklı manzûmenin muhtevâsı harple ilgili olsa da

Sâhibkîran-ı asrdur İskender-i zamân
Şevketlü Gâzî Hazret-i Abdülhamîd Hân

şeklindeki vâsita beytinden anlaşılacağı üzere ana konusu II. Abdülhamid övgüsüdür. Rahmî Efendi Rusya'nın barışı bozarak uyuyan fitneyi uyandırdığını (savaşa sebep olduğunu), bu sebeple savaşın her müslüman için farz hâline geldiğini belirtmektedir. Artık sevgilinin kaşlarına, kan dökken gamzesine bakma vakti değildir; herkesin gözü kılıç ve mızrakların üstündedir. Abdülhamid'in kahraman askerleri düşmanın sırtını yere seren pehlivanlar gibidir. İkinci bendde Abdülhamid'i, üçüncü bendde sırasıyla Plevne kahramanı Gazi Osman Paşa (ö. 1317/1900), Şıpka kumandanı Süleyman Hüsnü Paşa (ö. 1310/1892), Erzurum müdâfî Gazi Ahmed Muhtar Paşa (ö. 1337/1919), Batum ordusu kumandanı Derviş İbrahim Paşa (ö. Muharrem 1314/Haziran 1896) ve Erzurum valisi İsmail Hakkı Paşa'yı (ö. Ramazan 1314/Şubat 1897) medheden Rahmî Efendi manzûmesinde ana hatlarıyla Osmanlı ordusunun kahramanlığını, düşmanların ise zilletini nazmetmekte, manzûmesini II. Abdülhamid ve ordu için yaptığı dualarla tamamlamaktadır.

Divân nüshasının son varlığında (62^a) Rahmî Efendi'nin Abdülhamid Hamdî Efendi'ye (ö. 1320/1902)¹⁵ 1299/1882'de vefât eden hocası Harputlu Reîsü'l-kurrâ Hacı Hâfız Yusuf Efendi'nin¹⁶ vefâtı münâsebetiyle yazdığı taziyenâmesi vardır. Kemâleddin Efendi babasının cevâbını da taziyenâmenin altına yazmaya başlamış ama yarım bırakmıştır.

b) AÜİF Kütüphanesi Efendigil Koleksiyonu'ndaki Bir Mecmuada Bulunan Şiirleri

AÜİF Kütüphanesi'ne bağışlanan Efendigil Koleksiyonu'nda bulunan bu mecmua 0036 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Mecmua Abdülhamid Hamdî Efendi ve Kemâleddin Efendi'nin el yazılarıyla yazılmış olup dinî ilimlere dâir birtakım notlar ihtivâ etmektedir. Bu mecmuadaki üç şiirden ilki Abdülhamid Hamdî Efendi'nin 1274/1857'de dünyaya gelen büyük oğlu Mehmed Said Efendi'nin (ö. 1926) doğumu münâsebetiyle kaleme alınmıştır. Rahmî Efendi bu manzûmesinde Abdülhamid Hamdî Efendi'yi tebrik etmekte, Mehmed Said Efendi'nin de ilim ve fazilette ismini taşıdığı büyük dedesinin vârisi olmasını dilemektedir.

Söz konusu mecmuada bulunan ikinci şiir Rahmî Efendi'nin yaklaşık yetmiş yıllık arkadaşı, yoldaşı, en yakın dostu Harput müftülerinden Ömer Naîmî Efendi'nin vefâtı (1299/1882) için yazdığı tarih manzûmesidir. Manzûmenin muhtevâsından Rahmî Efendi'nin bunu Ömer Naîmî Efendi'nin mezar taşına hakkedilmek üzere kaleme aldığı anlaşılırsa da mezar taşına Naîmî Efendi'nin oğlu Abdülhamid Hamdî Efendi'nin manzûmesi hakkedilmiştir.

15 Abdülhamid Hamdî Efendi Kemâleddin Efendi'nin babasıdır. Hafız Yusuf Efendi kendisine ilm-i edâ ve kıraat-i seb'a icâzeti vermiştir. (Hayatı hakkında teferruatlı bilgi için bk. İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, I, 548-551; İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, II, 156-163.)

16 Hayatı hakkında teferruatlı bilgi için bk. İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, II, 278-280.

Mecmuadaki son şiir ise Rahmî Efendi'nin Harputlu zengin Ermenilerden Naum Efendi'nin vefatı sebebiyle yazdığı bir kit'adır.

c) Ma'mûretülazîz Gazetesi'nde Yayımlanan Şiirleri

Rahmî Efendi'nin Ma'mûretülazîz Gazetesi'nde zaman zaman bazı şiirleri neşredilmiştir. Bu şiirlerden tespit edebildiğimiz üçü divân neşirlerinde bulunmamaktadır.¹⁷ Her üç şiir de dönemin Ma'mûretülazîz valisi Hasan Hakkı Paşa'nın yaptırdığı üç farklı çeşme için kaleme alınmıştır. Bunların ilki gazetenin 15 Ramazan 1302/29 Haziran 1885 tarihli, 88 numaralı nüshasında yer almaktadır. Nüshanın ilk sayfasında manzûmeyle birlikte yer verilen bilgi notuna ve Divân-ı Harb memuru kâtip Mustafa Sabrî Bey'in konuyla ilgili mektubuna göre Hasan Hakkı Paşa Arapgir- Dişterik Yazısı- Ma'mûretülazîz yolu üzerindeki Haraççı Çeşmesi'nin yıkılması sebebiyle aynı yere kârgîr bir çeşme yaptırmış, Rahmî Efendi de çeşme başına hakkedilmek üzere bir tarih yazmıştır. Söz konusu bilgi notu şu şekildedir:

Arapgir ciheti tariki kemâl-i ehemmiyetle tesviye olunmakta olduğu gibi bu tarika me'mûr hânedân-ı mahalliyeden Edhem ve Alaybegizâde Mehmed ve Derbederyan Minas Efendilerin hüdâmât-ı mevrûre ibrâzına muvaffak olacakları kavîyyen me'mûl ve muntazar olduğuna ve Dîvân-ı Harb-ı Husûsî'ye me'mûr Mustafa Efendi tarafından matbaamıza mersûl mektup meâlî dahi bu merkezde bulunduğu binâen mektûb-ı mezkûr ile zât-ı âlî-i vilâyetpenâhînin mezkûr tariki muâyene buyurdıkları esnâda inşâsını irâde buyurmuş oldukları çeşmeye dâir memleketimiz şuarâ-yı benâmından fazîletlü Rahmî Efendi tarafından inşâd edilen târih ber-vech-i âtî derc olunur.

Mustafa Sabrî Bey'in mektubu ise şöyledir:

Muharrir Efendi,

Arapgir tarikinden geçerek geçenlerde buraya geldim. Sâye-i ma'mûriyet-vâye-i cenâb-ı hilâfetpenâhîde eser-i umrân-perver-i âlî-i vilâyetpenâhî cümle-i cemîlesinden olarak mevsim-i sayfe bile bataklığından geçilemeyen Dişterik tariki pek mükemmel olarak tesviye edilmekte olduğunu gördüm. Himmetü'r-ricâl tekla'u'l-cibâl¹⁸ nutk-ı celili mâsadağınca pek çok sa'bu'l-mürûr sengistân mahaller şose yapılmış ve hele Haraççı Çeşmesi deyu ma'rûf olan bir menba-ı âb-ı zülâl evvelleri istifâde olunmaz bir hâl-i harâbiyyet kesb itmiş iken bu kere mârrin ü âbirinin def-i harâret-i atşânî için şeref-ta'alluk iden irâde-i isâbet'âde-i vilâyetpenâhî üzerine tarik-i mezkûr me'mûru Arapgir hânedânından Alaybegzâde fütüvvetlü Mehmed Efendi'nin gayret ü ikdâmı semeresiyle kârgîr olarak inşâ itdirilmiş ve nâm-ı âlî-i vilâyetpenâhîye nisbetle hüsn-i hitâmnı müş'ir bir de târih taşı hakk ü ta'lik edilmek mukarrer bulunmuşdur. Mümâileyh Mehmed Efendi ile müteneffizân-ı memlek[et]den tesviye-i tarik komisyonuna me'mûr zevâtın her hatvede hüsn-i himmet ve ikdâmları eseri meşhûd bâsıra-i ibtihâc olmuş olduğunu ma'a't-teşekkür arz eylerim.

Dîvân-ı Harb-i Mahsûs'a me'mûr kâtip Mustafa Sabrî¹⁹

17 Ma'mûretülazîz Gazetesi'nin bütün sayılarının yer aldığı bir koleksiyon maalesef yoktur. Bizim tespitlerimiz gazetenin Milli Kütüphane'deki 1882-1886 yıllarına ait 140 sayılık eksik koleksiyonuna dayanmaktadır.

18 "İnsanların gayret ve yardımı dağları devirir." anlamına gelen bir Arap tabiridir.

19 Ma'mûretülazîz Gazetesi, nr. 88, 15 Ramazan 1302/29 Haziran 1885, s. 1.

Rahmî Efendi burada bahsedilen şiirinde Ma‘mûretülazîz’in imâr ve inşâsı için çalışan valiyi övmekte, yaptırdığı bu çeşmeye karşılık Kevser havuzuyla müjdelenmesini Allah’tan niyâz etmekte ve

*Böyle inşâ eyledi Hacı Hasan Beg çeşmeyi
Gel de nûş eyle hemân bânisine eyle du ‘â*

beytiyle çeşmenin tarihini düşmektedir.

Rahmî Efendi’nin ikinci tarih manzûmesi gazetenin 20 Şevvâl 1302/2 Ağustos 1885 tarihli, 92 numaralı nüshasında yer almaktadır. Rahmî Efendi bu şiiri kezâ vali Hasan Hakkı Paşa’nın Elazığ- Malatya yolu üzerindeki İzolu civarında bulunan Melikân Köprüsü’nün bitişiğine yaptırdığı çeşme münâsebetiyle yazmıştır. Gazete manzûmeyi şu haber metniyle yayımlamıştır:

Sâye-i umrân-vâye-i cenâb-ı pâdişâhîde tesviye olunan İzolu ciheti tarikinin merkez-i vilâyete altı saat mesâfesinde ve müceddeden inşâ olunan Melikân Köprüsü ittisâlinde bir mâ-i leziz zuhûr etmesiyle atûfetlü vâli begefendi hazretlerinin kîse-i mürüvvetlerinden yaptırılan çeşmeye dâir memleketimiz şuarâ-yı benâmından fazîletlü Rahmî Efendi’nin söylediği târih-i selîsdir.²⁰

Rahmî Efendi’nin üçüncü manzûmesi yine valinin Ma‘mûretülazîz’in güneydoğusunda, Gölcük (Hazar Gölü)- Maden güzergâhında, merkeze 30-35 km. mesâfedeki Karasaz-Deveboynu-Maden geçidi üzerinde yaptırdığı çeşme için kaleme alınmıştır. *Ma‘mûretülazîz Gazetesi*’nin 19 Zilka‘de 1302/30 Ağustos 1885 tarih ve 96 numaralı nüshasında bulunan konuya dair haber şöyledir:

Sâye-i umrân-vâye-i cenâb-ı pâdişâhîde tesviye olunan Deveboynu tariki üzerinde atûfetlü vâli begefendi hazretleri taraf-ı eşreflerinden ma‘ârif müdürü izzetlü Murâd Efendi nezâretiyle inşâ buyurulan çeşmeye dâir ulemâ-yı benâm ve şuarâ-yı belâgat-ittisâmdan fazîletlü Rahmî Efendi’nin söylediği târihdur.²¹

20 *Ma‘mûretülazîz Gazetesi*, nr. 92, 20 Şevvâl 1302/2 Ağustos 1885, s. 2-3.

21 *Ma‘mûretülazîz Gazetesi*, nr. 96, 19 Zilka‘de 1302/30 Ağustos 1885, s. 2.

2) Rahmî Efendî'nin Divân Neşirlerinde Bulunmayan Şiirleri a) AÜİF Kütüphanesi'nde Bulunan Yazma Divânındaki Manzûmeler

[49^b] Vâlî-i Vâlâ-şân-ı Van Devletlü Hasan Paşa Hazretleri Pîşgâh-ı Âlîsine Kable'l-
Vizâre Ma'mûre Mutasarrıflığı Hengâmında Takdîm Kılınan Kasîdedür

[fe 'ilâtün (fâ 'ilâtün) fe 'ilâtün fe 'ilâtün fe 'ilün]

1. Dün gece şem'-i şebistân-ıla oldum hem-dem
Kalmadı bezmde çün gâile-i nâ-mahrem
2. Didüm ey encümen-efrûz-ı nedîmân-ı şühûd
Tek ü tenhâ ben iken bezmde kaldın sen hem
3. Dilde te'sîr iderek sûz u güdâzın eseri
Âteş-i hasret-ile dîdeler oldu pür nem
4. Bâri efsâneleri yâd-ıla takrîre getür
Gitdi kûy-ı 'ademe cümle enîs ü hem-dem
5. Ne gelür yanıma bir mûnis-i gamhâr nedîm
Ne sorar hâl-i perîşân-ı dili bir âdem
6. Bâri yok bâde-i gül-reng-i safâ-bahş-ı derûn
Nûş idüp kalmaya tâ dilde olan renc-i elem
7. Bâri yok taraf-ı sanem sâkî-i ferhunde-likâ
Ola gül-bister-i vaslında gönüller hurrem
8. Bâri yok nabz-şinâs ehl-i mürüvvet ki anın
Yed-i ihsânı ide rîş-i derûna merhem
9. Oldum üftâde vü pâmâl-ı hümûm-ı gerdûn
Dest-gîrim olacak kalmadı bir ehl-i kerem
10. Çekilüp kûşe-i endîşeye dil zâr u hazîn
Aldı hep gül-ı beyâbân gibi etrâfımı gam

11. Didüm ey tâli‘-i bed-hâh nedür n’oldı sana
Bu da lâıyk mı felek ide bana cevır ü sitem
12. Öyle tütü-i şeker-hâ-yı belâgatken ola
Kalemüm küşe-i endîşede lâl u ebkem
13. Kâh ben baht-ı sıyâhımla idüp bahs ü cedel
Kâh gerdüna hitâb eyleyüp itdüm mülzem
14. Nâgehân itdi nidâ gûş-ı dile mülhim-i gayb
Böyle tenbîh ile cân u dilim itdi hurrem
15. Reh-i şekvâda dedi yorma semend-i emelün
Ey cefâkeş ki budur şimdi tarîk-i eslem
16. İzz ü ikbâl ü şeref eylediler istikbâl
Geldi çün rütbe-i bâlâ ile mîr-i ekrem [50^a]
17. İtdi Ma‘mûre‘yi teşrîf hükümürân oldı
Birbirin yümn-ile tebşîr ider ehl-i âlem
18. Ona mebrûre-i tebrîk yazup arz eyle
İşte hâl-i dili arz itmege levh işte kalem
19. Ya‘nî fahrü‘l-ümerâ kurre-i ayn-i vüzerâ
Gevher-i kân-ı sehâ necl-i vezîr-i a‘zam
20. Nâm-ı vâlâsı gibi hulkı hasen mîr-i kerîm
Himmeti rütbe-i vâlâsı gibi müstahkem
21. Güher-i kân-ı ma‘ârifdür deryâ-yı himem
Asrda zâtına hasır oldı anun lutf u kerem
22. Hânedân-zâd ki hep silsile-i tâhiresi
İftihâr-ı vüzerâ vü vükelâ-yı efham²²

22 İkinci mısırâdaki “vükelâ”kelimesinde “elif” harfi unutulmuştur.

23. Kadr-dân-ı ulemâ vü zurefâ-perverdür
Vasf ider şânını ihsânını söyler âlem
24. Şimdi ol zât-ı himem-ver-i âlî-nesebin
Hükm ider rây-ı sedâdına Felâtun-hikem
25. Biri düşmen-şiken ü biri debîr-i irfân
Yed-i çâlâkıma râm oldu anun seyf ü kalem
26. Gösterür aczi şümârında benân-ı efkâr
Lutf u ihsânı hesâb itseler erbâb-ı alem
27. Sürmedür dîde-i âmâle bugün hâk-i deri
Gıpta eylerse revâ kuhl-i Sıfâhân-ı Acem
28. Dâverâ sen de safâlarda olup şâd ol kim
Yümn-i teşrîfin ile oldu gönüller hurrem
29. Ben de bu şevk-ıla bir turfe gazel tarh ideyim
Ezber itsün okusun ehl-i ma'ârif her dem
30. Tıfl-ı nev-sâl döküp gerden-i sâfa perçem
Şiken-i zülf-i bütân gibi idüp ham-der-ham
31. Çemistân-ı melâhat mi riyâz-ı hüsnü
Her ikd-ı kâkülü şebbû ruhı gül goncesi fem
32. Lü'lü-i ter gibi hûy-kerde gören ruhsârün
Zan ider berk-i gül-i tâzeyeye düşmüş şebnem [50^b]
33. Çünkü yok vech-i şebah ayn-ı Hitâ olmaz mı
Çeşm-i bîmârına âhû-yı Hoten'dür der isem
34. Zîr-i hatda görünen nokta-i mevhûme demiş
Dehenün tengini vasf eyleyen erbâb-ı kalem
35. Leb-i dilber gibi dil-mürdeler itmez ihyâ
Câmını boş yere bezminde tolandırılmış Cem

36. Güher-i pendimi gûşunda kılıp itme hazer
Bûs idersem lebün esrârını ağyâra dimem
37. **Rahmiyâ** eyleme itnâb-ı sühan geldi yeri
Câhı tebrikle bir hayr du'âdır elzem
38. Nitekim yümn ile devr ide sipihr üzre nücûm
Nitekim mihre ola mâh-ı Muharrem mahrem
39. Olsun ol zât-ı kerem-pervere yâver tevfik
Kevkebi sa'd ola ikbâli ile bahtı tev'em
40. Müteselsil ola ömrü nice mâh u nice sâl
Âfiyetlerle tolansun şeb ü rûzı her dem
41. Kendüsi sûr-ı sürûr-ile ide zevk u safâ²³
Eylesün düşmen-i bed-hâhı olanlar mâtem
42. İre tâ matlab-ı a'lâlara ber vefk-ı murâd
Kasr-ı âmâline her mâh-ı nev olsun süllem

*** **

[51^a] **Tahmîs-i Gazel-i Hayrî Efendi**²⁴

[*mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün*]

1. Bir lebleri mül ruhları gül dilber olaydı
Peymâne be-kef sâkî-i simîn-ber olaydı
Her gamzesi bu sîneme tek hancer olaydı
Dil vermege bir yâr-ı vefâ-perver olaydı
Mestâne-reviş dilber-i nâzik-ter olaydı
2. Encâmı ne oldu dil-i divâne-i Kays'ın
Peymân-şiken oldukları peymâne-i Kays'ın
Sormazdı hikâyâtını cânâne-i Kays'ın

23 Kemâleddin Efendi "sürûr" kelimesini "serv" okunacak şekilde yazmıştır.

24 Hayrî'nin bu gazeli matbu divânçesinde yoktur.

*Yâd itmez idi ismini efsâne-i Kays'ın
Âlemde benim hâlimi bir anlar olaydı*

3. Gülzâr-ı muhabbetde olup râzıma mahrem
Bu nağme-i dilsüzümü gûş eylese bir dem
İnsâfa ri'âyet kılup elbet olur epsem
*Bî şübhe olur bülbül-i şeydâ hele ebkem
Her şâm u seher nâlelerim dinler olaydı*
4. Sen Mısır-ı melâhatde eyâ Yûsuf-ı Ken'ân
Bu hüsn-ile bir geldin olup âfet-i devrân
Yok mihr-i münevver gibi şimdi sana akrân
*Mülk-i dili vermezdim eger ey şeh-i hûbân
Mahrûse-i hüsn içre sana benzer olaydı*
5. Yazmış kalem-i kudret gör hüsnî beyânda
Âyîne-i ruhsâra nigâh itse nihânda
Bîgâneye yüz vermez idi gördüğü anda
*Meyl itmez idi zümre-i ağıyâra cihânda
Ol serkeş eğer nushi kabûl eyler olaydı*
6. Dilde elem-i firkat başımda bu sevdâ
Hicrinde bu ömrüm güzerân etmede hayfâ
Rahmî yine ben itmedeyim vasl-ı temennâ
*Terk eyler idi cevri **Hayrî** felek ammâ
Bu tâli '-i nâ-sâz bana yâver olaydı*

*** **

[52^a] **Tahmîs-i Gazel-i Sıdkî**

[fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün]

1. Ey mehim mir'ât-ı ruhsârın mücellâlanmada
Fahr ider âhûlara çeşmin de şehlâlanmada
Hâsılı hûbâna hüsnün şimdi a'lâlanmada
*Kaddün ey serv-i sehî gitdikçe bâlâlanmada
Cilve vü nâz-ı hirâmınla ra'nâlanmada*

2. Bağrı hündür bâde yâd itmiş leb-i gülfâmını
Sâgar-ı Cem'den füzûn revnakda dirler câmını
Şimdi âşıklar senün âlemde söyler nâmını
Mihr-i aşkım parladır âyine endâmını
Nazra-i pâkimle hüsnün revnak-efzâlanmada
3. Kara bahtım yâd idüp hatt-ı siyâhından senin
Sürme itdim dîdeye bu hâk-i râhından senin
Nahvetin bildim gurûr-ı kec-külâhından senin
Nâ-ümîd-i vasl idim hışm-ı nigâhından senin
Gayrı çeşmin vaslını uşşâka îmâlanmada
4. Bezme geldin sevdiğim mestâne hâl oldu yaman
Ganzeler pür nâz ü kâküller perişân el-amân
Gördüler sâgar be-kef mest oldu âşıklar hemân
Aks-i reng-i bâde mi çeşmin mi hâlet-bahş olan
Ruhların bir neş'e-i dîgerle sahbâlanmada
5. Kîmyâdır nazrası dirlerse sâhib-devletin
Rahmiyâ bigâne-rû olma revâc-ı kıymetin
Nev-arûs-ı nazmı tezyîn itmek olsun niyyetin
Şâne-i enzâr-ı feyz-ile bir ehl-i himmetin
*Şâhid-i nazmım dem-â-dem **Sıdkî** a'lâlanmada*

*** **

[52^b-53^a] Perâkende Ba'zı Gazeller

[*mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün*]

1. Reh-i âmâlini ta'mîre düşmüş halka râhat yok
Bilinmez maksad-ı âlem nedir kim istirâhat yok
2. Aceb hayretdeyim ta'bir-i nâ-bercâ-yı ilkâya
Kalem de bildi kim ma'nâca imlâ-yı sa'âdet yok
3. Nifâk-âlûde çirkâb-ı riyâdır tab'-ı nâ-pâki
Rakîb-i zîşt-rûda kim demiş kim bir kabâhat yok

4. İmâret-sâz olurken şâhrâh-ı kûy-ı âmâli
Yine kûyunda kân-ı kâma bir câ-yı selâmet yok²⁵
5. Devâsâz olmadı nabz-âşinâlar derd-i hicrâna
Etıbbâ-yı zamânın rây-ı fikrinde hazâkat yok
6. Çemende serv-ile bir kâmet-i dildârdan gayrı²⁶
Hele seyr it cihânda kimsede bir istikâmet yok
7. Gönül vermek revâ mı **Rahmiyâ** derbend-i devrâna
Devâm üzre güzergâh-ı fenâda çün ikâmet yok²⁷

*** **

[*mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün*]

1. Hüşyâr olup da la'1-i lebin yâda gelse de
Def'-i humâra neş'e verir bâde gelse de
2. Eyler hücûm leşker-i gam hicr-i yârda
Sâkî piyâle elde bir imdâda gelse de
3. Bîdârlıkda yâr olamaz mutlakâ nasîb
Âgûş-ı vasla bârî o rü'yâda gelse de
4. Bilmez bu zevk-i aşk nedir söylemez cevâb
Şîrîn bu râzı sormağa Ferhâd'a gelse de
5. Yârin hayâl-i hicri komaz dilde bir sürûr
İd-i visâli hâtır-ı nâ-şâda gelse de
6. Zeyn eylemiş mi la'lini görsem gubâr-ı hat
Mîhr-âşinâ-yı şevk olup ol sâde gelse de

25 "kûyunda" kelimesinde "كوى" hecesi yazılmamıştır.

26 "dildârdan" kelimesinin son hecesindeki "s" harfi yazılmamıştır.

27 Rahmî Efendi'nin bu gazeli Nâbî'nin aynı varağın derkenârında bulunan "*Derûnumda keder var ye ş ü ümmîde liyâkat yok/ Visâle kâbiliyyet mihnet-i hicrâna tâkat yok*" matla'lı gazeline nazîredir.

7. Âşûbgâh-ı fitneyi gösterse âleme [53^b]
Rahmî o tîğ-i gamzeler âmâde gelse de

*** **

[*mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün*]

1. Zâhid yine rindâna ider zühd-ile pendî
Ol pendî riyâydı hemân kendi beğendi
2. Sâkî şeker-âb oldı bu şehdâbe-i vaslın
La'lin dahi sun tâ ki mükerrer ola kandi
3. Bilmem kimi dâmâd idinüp kâmını verdi
Böyle zen-i dünyâ zer ü zîverle bezendi
4. Zeyn eyledi bâğ-ı emeli cûy-ı sirişkim
Dil aldı hayâle yine bir serv-i bülendi
5. Gîsûlarını yâd ile sevdâlara düşdü
Dîvâne gönül boynuna takdı dü kemendi
6. Sarf itmedi beyhûde o sermâye-i ömrün
Bâzâr-ı cihân içre bilen sûd u gezendi
7. Akl u dili sabrın gibi yağmâya verirsin
Rahmî hazer it sevme sen ol şâh-ı levendi

*** **

[*fe'ilâtün (fâ'ilün) fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün*]

1. Yâre lutf itmeden âzârlık ağyâre düşer
Güle nermiyet de tîğ-i sitem-i hâre düşer
2. Gönül üftâdesidir hâl ü hatt-ı cânânın
Rakam-ı bahtımı resm eyleseler kara düşer

3. Şeb-i endîşede tıfl-ı dil-i nevres düşünür
Târ-ı zülfün acabâ kimlere gehvâre düşer
4. Dîdemizden nem-i hasret kesilür ol gice kim
Tütiyâ-yı nazârın nergis-i bîmâre düşer
5. Ben o şîrîn-sühana râz-ı derûnum der idim
Korkarım dil yine sevdâ ile dağlara düşer
6. Şiken-i zülfüne pâ-bend-i hayâl olmasa da
Dâm-ı gîsûlara mürğ-i dil-i biçâre düşer
7. Şem'-i ruhsâre nigâh itme hazer kıl zinhâr
Rahmiyâ aşk-ıla pervâne-i dil nâre düşer

*** **

[54^a] **Târîh Berây-ı Deligrad**

[mefâ'îlün (fe'îlâtün) mefâ'îlün (fe'îlâtün) mefâ'îlün mefâ'îlün]

1. Şehinşâh-ı zamân Abdülhamîd Hân-ı cihânbanın
Kemâl-i şevketin ızhâr ider ol Kâdir-i allâm [54^b]
2. Cihâd için miyâna bend idüp şimşîr-i Fârûkî
Adû-yı dîn-i bed-âyîne hergiz virmedi ârâm
3. Hümâ-yı devleti zîr-i cenâhında masûn olmuş
Bihamdillâh hatardan sâlim oldu beyza-i İslâm
4. Sikender-tab'dur kim eylemiş sadr-ı vekâletden
Aristo-menkıbet bir âsaf-i zîşânı istihdâm
5. Emîn-i mülk ü millet Bû Ubeyde-meşreb ü sîret
Alî haslet Muhammed Rüşdî Paşa dâver-i eyyâm
6. Nizâmülmülk-i devletdir bu kim rây-ı savâbında
Nazîrin defter-i ahbâra hergiz yazmadı aklâm²⁸

28 Kemâleddin Efendî “nazîrin” kelimesini “nazarîn” okunacak şekilde yazmıştır.

7. Sürûş-ı gaybdandır vâridât-ı hüsn-i tedbîri
Dil-i dânasına re'yinde istikbâl ider ilhâm
8. Sevâd-nâmesi i'lân-ı harb itdikde a'dâya
Karatağluları da'vâlarında eyledi ifhâm
9. Cevâba iktidârı eşkiyânın kalmadı zîrâ
Adû-yı devleti seyf-i şerî'atle ider ilzâm
10. Dimâğ-ı cünd-i şâhî zevk-i şehd-i âyet-i nusret²⁹
Nevâl-i sofrâ-i ceng ü vegâdan itdi şîrîn-kâm³⁰
11. Ser-â-pâ şimdi mansûrû'l-livâdur ceyş-i sultânî³¹
Deligrad'ı dahi aldı cihâd-ile idüp ikdâm
12. İder pâmâl kûh u deşt-i Sırbistan'ı hep leşker
Penâh itmekte bir yer kalmadı a'dâ-yı bed-fercâm
13. Cihâmı kaplayınca rezm-gâhın dûdı gâzîler
Dem-â-dem bu hevâdan bû-yı nusret eyler istişmâm
14. Zafer-yâb oldılar top u tüfenk ü seyf-i şâhla
Dilîrâne bu meydân-ı vegâda ceng idüp İslâm
15. Değil top ejdehâdur sihrini ibtâle a'dânun
Saçar âteşleri hep tâğiyânı itmege i'dâm
16. Degil üsrüb ebâbil-i kazâ siccîl idüp irsâl
Helâk eyler adûyı sû-i kasdın eyleyüp i'lâm
17. Zemîn-i teşneyi kandırmağa ya hûn-ı a'dâdan
Şarâb-ı âlgûn işrâb ider bu çerh-i mînâ-fâm

29 “Âyet-i nusret” ile Saf sûresinin (61) 13. âyeti kastedilmektedir. Âyetin ilgili kısmı şöyledir: “نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ” (Allah katından bir yardım ve yakın bir zafer vardır.)

30 Kemâleddin Efendi “ceng ü vegâdan” ibâresini “ceng ü du'âdan” şeklinde yazmıştır. Ancak bu okuyuş beytin anlam bütünlüğünü bozmaktadır. Kemâleddin Efendi'nin sehven öyle yazdığı kanaatindeyiz.

31 Bu mısradaki “mansûrû'l-livâ” ibâresinde “livâ”nın “elif”i yazılmamıştır.

18. Dem-i sürh-ile ya âşûbgâhla eyleyüp tahrîr
Kazâ şimşîr-i rezmi eyler isti'mâli isti'lâm
19. Nice tâb-âver olsun pençe-i şîrân-ı İslâm'a
Virür rûbâh-tıynet gerçi dîne yine istihkâm
20. Hımâr-ı vahşîdîr gûyâ ki düşmen eyler istinfâz
Dehân açmış gazanferler gibi şimşîr-i hûn-âşâm [55^a]
21. Mücevher tîğler-ile ceng olur **Rahmî** didüm târîh
Deligrad'a kılıç kanlaya girdi asker-i İslâm
دلیغرادہ قلیج قانلیہ کیردی عسکر اسلام
1293 [1876]
22. Hurûf-ı gayr-ı menkût-ile **Rahmî** söyledim târîh
Deligrad'ı basıp tur ile girdi asker-i İslâm
دلیغرادى باصوب طور ایله کردى عسکر اسلام
1293 [1876]

*** **

[56^a] Târîh Berây-ı Tesviye-i Tarîk-i Mihrâb Bâ-himmet-i İsmâ'îl Hakkı Paşa Vâlî-i Vilâyet-i Diyârbekir

[fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün]

1. Hazret-i Abdülazîz Hân Sikender-câh kim
Zâtı evreng-i şehinşâhîde bî-misl ü adîl
2. Meslek-i kânûn ahdi şâhrâh-ı müstevâ
Sâye-i adli cihân-peymâlara zıll-ı zalîl

3. İstivâ-yı râh ser-tâ-ser olupdur mültezem
Ka‘be-i âmâle şimdi istemez gayrı delîl³²
4. Kâmet-i Mihrâb’a lâzım oldu gûyâ bir kemer
Dâmeninden açdı yol kûh-ı bülend oldu zelîl
5. Atf idüp bu rehrevânın seyrine meyl-i derûn
Kûh u sahrâ hep yapılmak üzre yollar meyl-i mîl
6. Hak muvaffak eylemiş bir âsaf-ı zî-şâna kim
Hüsn-i tedbîri anun re‘y-i Felâtûn-mesîl
7. Ya‘nî İsmâ‘îl Paşa vâlî-i âlî-tebâr
İstikâmetle cihânda buldu ol kadr-i celîl
8. Hasr-ı evkât eyleyüp tenkîd-i emr-i devlete
Hep yolunda sa‘y-ile kesb eyledi zîkr-i cemîl
9. Sa‘b iken râh-ı şevâhık tîşe-i tedbîrle
Rehrevâna kûhlara ban virüp virdi sebîl
10. Bu tarîk-ile cihân âsûde oldu seyrde
Sâlikânı hem yorulmazlar hem olmazlar sefil
11. Rûz şeb seyr eyleyenler böyle itsünler du‘â
Pâdişâh-ı âleme virsün Hudâ ömr-i tavîl
12. İki kıt‘a **Rahmiyâ** târihle ilhâm-ı gayb
Rehrevâna böyle tenbîh eyledi bî-kâl ü kîl³³ [56^b]

32 Birinci mısradaki “mültezem” kelimesinin sözlük anlamı “lüzumlu, gerekli”dir. Ancak bu kelime aynı zamanda hacla ilgili bir terim olup “bir şeye veya kişiye sarılmak, yapışmak” anlamındaki iltizâm masdarından türemiş ism-i mekândır ve Hacerülesved ile Kâbe kapısı arasında bulunan yerin adıdır. Kâbe’yi ziyaret edenler bu kısımda yapılacak duâların kabul edileceğine inandıkları için burada duâyla vakit geçirirler. Bu sebeple Mültezem her zaman kalabalık olur. Rahmî Efendi bir yandan yolun baştan başa düzeltilmesinin lüzumunu vurgularken öte yandan Kâbe, Mültezem, delîl (hac rehberi) gibi terimleri aynı beyit içerisinde kullanarak yapılan işin kudsiyetine atıfta bulunmuştur.

33 Kemâleddin Efendi kâfiye icâbı “bî-kâl ü kîl” olması gereken ibâreyi yaygın söylenişi esas alarak “bî-kîl ü kâl” şeklinde yazmıştır.

13. Kalmadı gel sâye-i şâhânedede şîb ü firâz (1288) [1871]
Sehl olundu rehde gelsün gitsün ebnâ-yı sebil (1288) [1871]

قالمدى كل سايه شاهانه ده شيب و فراز
سهل اولندى رهدده كلسون كيتسون ابنای سبيل

*** **

Târîh-i Çeşme

[fâ 'ilâtün fâ 'ilâtün fâ 'ilün]

1. Bü'l-himem İshak Efendi kim odur
İftihâr-ı asl-ı pâk-i hânedân
2. Yapdı eyvân itdi icrâ âb-ı nâb
Ehl-i zevke oldı bir a'lâ mekân
3. Değmesün göz deyu havz-ı çeşmeden
Sür'at-ile tîz geçer âb-ı revân
4. Zâtına ârif olanlar bak ne dir
Böyle bâğa böyle ister bâğbân
5. Hak mübârek eylesün ahbâb ile
Bağçesinde zevke baksun her zamân
6. Teşneye târîhini işrâb için
Söyledi ilhâm-ı gaybî nâgehân
7. Bir mücevher kâse al **Rahmî** ele
Havza gel mâ-ı hayâtı iç hemân

حوضه كل ماء حياتى ايچ همان
1283 [1866]

*** **

Terkîb-i Bend

[*mef'ûlü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ûlün*]

1. Biz mülk-i kanâ'atde mekîn ehl-i gınâyız
Şâhâne tefâhur ideriz turfe gedâyız
2. Yok rağbetimiz minnet-ile atlas-ı çerhe
Bir hırka ile hem-şeref-i Âl-i Abâ'yız [57^a]
3. İdâ' olunur gencimize gevher-i irfân
Hıfz eylerüz esrâr-ı Hudâ'yı ümenâyız
4. Bir bâde ile fâş ideriz râz-ı derûnu
Sahbâ-şiken-i meygede-i zühd ü riyâyız
5. Yek-reng iledir cilve-nümâ şahid-i ihlâs
Âyîne-i rûşen-güher-i mihr ü vefâyız
6. Ağyârı fedâ gayret-i âb u kilimizdir
Yok minnetimiz gayre hemân abd-i Hudâ'yız
7. Hak'dır veren âmâli sivâ ehl-i recâdır
Kendin gibi mahlûka perestîş ne belâdır
1. Meyl itme fenâ mülküne dil verme hevâyâ
İlm ü amelin yoksa gider cümle hebâyâ
2. Âkil nice sarf eyleye sermâye-i ömrün
Pesmânde olan bir nice kâlâ-yı fenâyâ
3. Ukbâda olur hulle-i cennetle müzeyyen
Her kâni' olan dünyede bir köhne abâyâ
4. Dehrin kimedür rağbeti ya himmeti bilmem
Yok ehl-i kemâle urefâyâ zurefâyâ

5. Fark eyleyemez küfr-ile İslâm'ı arşdan
Bak zâl-ı felek itdigi şu sehv ü hatâya
6. Havf eyleme Hak hâfızıdır dîn-i mübînin
Meyl eyleme mekr-i ümerâya vüzerâya
7. Kul fi'line her hâlde Allâh olur âgâh
el-Kudretü ve'l-izzetü ve'l-hikmetü lillâh
1. Teslîmden ol sorma sakın sırr-ı kaderden
Takkîr iledir her ne gelür hayr ile şerden
2. Ancak o Hudâ'dandır O'dur mâni' u mu'tî
Zâhirde zuhûr eyleyen ol dest-i beşerden
3. Sen dürr-i kerîmâne-i irfâmı taleb kıl
Yok fâide cem' eylediğin sîm ile zerden
4. Bir gün de ider vâris-i dîğerleri mesrûr
Her nesne ki kaldı sana mîrâs pederden
5. Mîzân-ı hakîkatde görürsün ola zâhir
Sermâye-i ömründe olan sûd u zarardan [57^b]
6. Sen eyle hemân tevbe ile arz-ı münâcât
Bir gice ki bîdâr olasın vakt-i seherden
7. Gafletle bu ömrün güzerân itmesün aslâ
Tâ afvına mazhar ide ol Hazret-i Mevlâ
1. İzz ü şeref-i kadri bilen genc ü gınâdan
Âzâd olamaz keşmekeş-i renc ü anâdan
2. Girmez eline dürr-i girânâyeye-i maksûd
Gavvâs gibi kesmeyen ümmîdî sivâdan
3. Bin mihnete mazhar olur ol râh-ı bekâda
Her kim alamaz zâd-ı rehn mülk-i fenâdan

4. Pûyende olur cümlesi bu râh-ı emelde
Kim irdi murâda hele sor bay u gedâdan
5. Takdîr-i Hudâ ile döner hey'et-i eflâk
Kevkeblerin ahkâmını sorma hukemâdan
6. Âciz kula destindeki tedbîr ne bilsün
Yâr olmayacak adama tefvîk-i Hudâ'dan
7. Hep neylediyse eyledi takdîr ezelde
Teslîm olagör kalma sakın ceng ü cedelde
1. Yokdan seni var eyledi ol Hazret-i Mevlâ
Her rûz ma'âşın sebebin itdi müheyyâ
2. Bildirmiş iken rızkını taksîm ezelde
İtmek ne revâ sen gibi mahlûka temennâ
3. Cem' eylediklerin genc-i firâvânî ömrde
Vârisler ider bir gün anı hırs-ile yağmâ
4. Bilmem kimi dâmâd idinüp kâmını virdi
Böyle zer ü zîverle bezendi zen-i dünyâ
5. Bir hufre-i hâk olsa gerek meskenin âhir
Sad izzet-ile olsa yerin kasr-ı mu'allâ
6. Sarf eyleme beyhûde bu sermâye-i ömrün
Rahmî ele girmez hele bu gevher-i yektâ
7. Bil kadrini ibretle nazar kıl bu cihâna
Terk itmedi bir ferdi murâd üzre zamâna

*** **

[58^a] **Tercî'-i Bend-i Müsellem ü Merğûb: Cihâdiyye**

[*mef'ûlü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün*]

1. Nakz itdi akd-ı sulhı Rusiyye nâgehân
Mağrûr-ı mülkü oldu o bedhâh u bedgümân
2. Bî-şübhe oldu mazhar-ı la'net uyandırıp
Yatmışdı fitne hâbda kalmışdı bir zamân
3. Her bir hudûda leşker-i menhûsı sevk idüp
Zulm u fesâd u fitneyi gösterdi bu cihân
4. Her müslümâna emr-i cihâd oldu farz-ı ayn
Meydâna girdi şimdi hizberân-ı gâziyân
5. Ebrû-yı yâre gamze-i hunhâre yok nigâh
Şimdi nazrada oldu hemân seyf-ile sinân
6. Her kahramânın eldeki çevgân-ı seyfine
Gûy oldu sanki her ser-i bî-kadr-ı düşmenân
7. Eyler şikeste pençe-i pür-zûr düşmeni
Çün gâziyân-ı devr-i zamân oldu pehlevân
8. Bir pâdişâhın askeridir ki ceng ider
Kim bârgâhı gıbtageh-i cümle Hüsrevân
9. Hızr-ı huçeste-nusret ceşinde rehnümâ
Feth u zaferde seyr ü seferlerde hem-inân
10. Sâhibkıran-ı asrdır İskender-i zamân
Şevketlü Gâzî Hazret-i Abdülhamîd Hân
1. Bir pâdişeh ki oldu dilâverler askeri
Eyler adûya harbi dilîrâne leşkeri

2. Bir pâdişeh ki cümle-i a‘dâya gösterür
Hayl ü sipâhı satvet-i ceyš-i Sikender’i
3. Bir pâdişeh ki yâveri tevfiğ-i Hak olur
Hemrâhı çünki şer‘-i şerif-i peyemberi
4. Bir pâdişeh ki milket-i İslâm’a bî-nizâ‘
Şâhân ü Hüsrevânın odur şimdi serveri
5. Bir pâdişeh ki leşkeri şîrâne cümlede
Gösterdi ceyš-i düşmenine ceng-i Hayder’i
6. Bir pâdişeh ki dest-i kerem-pâşı dem-be-dem
Mânend-i bahr ü kân saçar dürr ü gevheri [58^b]
7. Bir pâdişeh ki zât-ı sürûşı sıfâtına
Mahsûs adl ü cûd u sehâ mülk-perveri³⁴
8. Bir pâdişeh ki şa‘şa‘a-i nûr-ı adl ile
Açdı zalâm-ı muzlime-i semt-i hâveri
9. Bir pâdişeh ki leşker-i encüm-şümâr ile
Tutdı sadâ-yı saltanatı heft kişveri
10. Sâhibkıran-ı asrdır İskender-i zamân
Şevketlü Gâzî Hazret-i Abdülhamîd Hân
1. Tedbîr ü rây-ı pür hükm-i sadr-ı a‘zamî
Andırdı hüsn-i terbiyet-i İbn Edhem’i
2. Her ordugâha oldu kumandan bir müşîr
Her bir müşîr mes‘ele-i harbin a‘lemi
3. Osman Gâzî Hazret-i Paşa ale’l-husûs
Harb-ı adûda âlemin oldı müsellemi

34 “mülk-perveri” ibâresinde “p” harfi müstensih tarafından yazılmamıştır.

4. İşte Plevne cengine parlatdı seyfini
Bir yara açdı düşmene yok şimdi merhemi
5. Şıpka gazâsın itdi Süleymân müşîr-i şîr
Kurdı cibâl-i şâhikaya seyf-i süllemi
6. Gâzî müşîr Ahmed Muhtâr-ı nâmdâr
A' dâ-yı dîne tîğ-ı kazâ oldı mübremi
7. Dervîş-i şîr-pîşe-i gavgâ müşîr-i has
Tîğ u teberle oldı guzâtun mükerreremi
8. Bir hamle ile vâlî-i vâlâ-yı Erzurum
Çeşm-i adûya cengde teng itdi âlemi
9. Hırz-ı yemîn-i devlet-i şâh-ı cihândır
Bî-şübhe mülk ü saltanatın harb-ı a' zamı³⁵
10. Sâhibkırân-ı asrdır İskender-i zamân
Şevketlü Gâzî Hazret-i Abdülhamîd Hân
1. Gâzî-nihâd leşkeri çün azm-i hûn ider
Sahrâyı hûn-ı düşmenle lâle-gûn ider
2. Arz eyledikçe hışmla şimşîr-i sehm-nâk
Bir hamlesinde hasmını zâr u zebûn ider
3. Bâzâr-ı bergüzâr-ı vegâ buldı iştihâr
Nakd-ı hayât sarfını a' dâ füzûn ider [59^a]
4. Hâkister oldı âteş-i hırmân-ıla adû
Baht-ı siyâhı hâbgehin böyle tûn ider
5. Gördükçe böyle râyet-i İslâm'ı ser-firâz
Elde livâ-yı nahsi adû ser-nigûn ider

35 İkinci mısradaki "mülk" kelimesi iki defa yazılmıştır.

6. Mânend-i lâle garka-i hûnâb-ı kahr olur
Kûh-ı siyâhı mülküne dâğ-ı derûn ider
7. Efsâne oldu leşkeri bu inhizâmla
Sad-reng gerçi arz iderek bin füsûn ider
8. Ferzâne sürdi düşmen-i dîn bilmeyene hak
Böyle semend-i bahtını tünd ü harûn ider
9. Bir pâdişeh ki böyle Sikender-sipâh olur
Her bir seferde Hızır'ı Hudâ reh-nümûn ider
10. Sâhibkırân-ı asrdır İskender-i zamân
Şevketlü Gâzî Hazret-i Abdülhamîd Hân
1. Bir pâdişeh ki leşkeri hep gâziyân olur
Hâli hemîşe düşmen-i dînin yaman olur
2. Şîrâne hamle etmede şimşîr-i kahr ile
Ceng-i adûda her biri bir kahramân olur
3. Cân bâz-ı çarh şa'bede gösterdi ortada
Bâzîçesinde cünbüş-i seyf ü sinân olur
4. Eyler azâb-ı dûzahı tenbîh kâfire³⁶
Top u tûfengi nerde ki âteş-feşân olur
5. Tûfân kopdu başına asker değil meger
Seylâbdır ki mülk-i adüvve revân olur
6. İtmiş azâb kâfire çün kıbtiyân-var
Nehr-i sirişk-i çeşm-i adû şimdi kan olur
7. Sahrâ-yı rezmgâhı bütün lâlezâr ider
Gâzîlerin ki nîzeleri hûn-feşân olur

36 Mısırâdaki son kelime “düşmene” şeklindedir. Fakat bu ifade derkenâr notunda “kâfire” kelimesiyle tashih edilmiştir.

8. Kim gördü böyle leşker-i hûnrîz-i saf-şiken
Her demde tîğ-i tîzleri cân-sitân olur
9. Avn-i Hak ile gâlib olur cünd-i pâdişâh
Bu şevket-ile mefhar-i Osmâniyân olur
10. Sâhibkîran-ı asrdır İskender-i zamân
Şevketlü Gâzî Hazret-i Abdülhamîd Hân [59^b]
1. Düşmen-i gurûra bendle ceng ü vegâsını
Gösterdi kibr ü nahvetle harb edâsını
2. Her demde oldu leşkeri makhûr u münhezim
Her yerde gitti kahkarî buldı belâsını
3. Bir derde oldu şimdi ki Rusiyye mübtelâ
Bilmez hakîm-i asr da aslâ devâsını
4. Göstermiş idi mu'cize ızhâr-ı dîn için
Fir'avniyâna Hazret-i Mûsâ asâsını
5. İslâm'ın işte topu da âteş-feşân olur
Arz itdi sanki dîn-i mübîn ejdehâsını
6. İslâm'a küfrü tutdu mukâbil ki ceng ider
Bir zulmet içre kaldı ki bilmez hatâsını
7. Eyler hezâr şermle teslim mülkini
Bin tevbe ile kurtarabilse yakasını
8. Görmez misâl-i şebpere dîn âfitâbını
İtmiş serinde hayr dalâlet belâsını
9. A'dâ-yı dînin işte yeri âteş olduğun
Dünyâya böyle gösterir Allah cezâsını
10. Sâhibkîran-ı asrdır İskender-i zamân
Şevketlü Gâzî Hazret-i Abdülhamîd Hân

1. Adl-azmâ-yı halk-ı cihân özge şâhdır
Kişver-güşâ-yı devr-i zamân-ı pâdişâhdır
2. Hep sâyesinde emn ü emân olsa var yeri
Bî-şübhe fark-ı âleme zıll-ı İlâh'dır
3. Azm itdi rezme leşker-i encüm-şümârı gör
Hakkâ ki pâdişâh-ı Sikender-i sipâhdır
4. Ceng-i adûda şöyle tarabnâk-ı askerî
San kim zemîn-i ma'reke bir 'îdgâhdır
5. Her yerde düşmen olmada makhûr u münhezim
Nusret-i Hudâ'dan olduğu bî-iştibâhdır
6. İtmiş livâ-yı feth u zafer adl ile kıyâm
İsbâta inhizâmını hasmın güvâhdır
7. Gâzîler işte izzet u nusretle rû-sefid
Düşmen-i sevâd-ı zillet rû-siyâhdır
8. Hısn-ı hasîn-i mülkini itdiler penâh
Çerkes Abaza halkı bütün dâd-hâhdır [60^e]
9. Vâcibdür işte herkese emrine imtisâl
Çünkü gazâyı terk büyük bir günâhdır
10. Sâhibkıran-ı asrdır İskender-i zamân
Şevketlü Gâzî Hazret-i Abdülhamîd Hân
1. Evreng-i şâhî zâtı ile itsün iftihâr
Çok asra irdi görmedi böyle şehryâr
2. Zeyn eyledikçe taht-ı hümâyûnı yümn ile
Evvel cihâda rağbetini itdi ihtiyâr
3. Fârûkî seyfi bend-i miyân itdi harb için
Arz itdi rû-yı düşmene şîrâne Zü'l-fikâr

4. Her bir gazâda sanki gazanferler askeri
Bir ferdi rûz-ı ma‘reke bir merd-i pâydâr
5. Nâm aldı kâr-zârda her yerde leşkeri
Şân aldı gâlibiyyet ile buldı iştihâr
6. Şîrâne hamle eyleyerek kalb-i düşmene
Her ordusunda oldu kumandanı bahtiyâr
7. İtdi cünûd-ı saf-şiken tîr-efgeni
Hep tâğiyân-ı Sırb ü Karatağ'ı târ-mâr
8. Yâ Rab bi-câhi kevkebe-i Fahr-i Kâinât
Yâ Rab bi-hakk-ı seyf-i cihâd-ı çehâr yâr
9. Sen pâdişâh-ı âlemi her dem muzaffer it
Her bir gazâda nusret ile ola nâmdâr
10. Sâhibkıran-ı asrdır İskender-i zamân
Şevketlü Gâzî Hazret-i Abdülhamîd Hân
1. Her müslümâna lâzım olan böyledir cihâd
Eyler gazâyâ pâdişeh emriyle ictihâd
2. Çâbüksüvâr-ı arsa-i pehnâ-yı rezm olup
Harb-i adûda avn-ı Hakk'a eyler i‘timâd
3. Gâhi şehâdet almağa eyler fedâ-yı cân
Gâhi adûyî katle ider himmetin ziyâd
4. Yâ Rab bi-hakk-ı âyet-i seyf-i adû-şiken
Sen gâziyânı feth-i mübîn-ile eyle şâd
5. Her dem sürûra mazhar ordugâhlar
Fevz ü zaferle leşker-i şâh ola ber-murâd [60^b]
6. Her yerde eyle düşmeni makhûr u münhezim
Hergiz mukâbil olmaya a‘dâ-yı bed-nihâd

7. Kalsun miyân-ı tefrikada düşmen askeri
Bulsun hemîşe leşker-i İslâm ittihâd
8. Bir şeb senâ-yı saltanat evrâd-ı hâs iken
Tenbîh böyle eyledi ilhâm-ı bâmdâd
9. **Rahmî** bu beyt-i dilkeş-i âlem-pesend ile
Sen pâdişâh-ı âlemi her demde eyle yâd
10. Sâhibkırân-ı asrdır İskender-i zamân
Şevketlü Gâzî Hazret-i Abdülhamîd Hân

*** **

b) Rahmî Efendi'nin Harputlu Hâfız Yusuf Efendi'nin Vefâtı Sebebiyle Onun Talebesi Abdülhamîd Hamdî Efendi'ye Gönderdiği Taziyenâme ve Hamdî Efendi'nin Cevâbı

[62^a] 1299 [1882] senesi Rebülevvel'de Harput'da Reîsü'l-kurrâ fazîletlü Hacı Hâfız Yusuf Efendi Hazretleri intikâl-ı dâr-ı bekâ buyurdıkları zamânda Rahmî Efendi fazîletlü Hacı Abdülhamîd Hamdî Efendi Hazretlerine tahrîr eylediği ta'zîyenâmedir:

Fazîletlü efendim hazretleri,

Ebkâkumullâhu Te'âlâ bi'l-ömri's-sermediyyi ma'a'l-evlâdi ve'l-âbâ.³⁷ Hayfâ vâ esefâ! Kıdvet-i ehl-i vefâ hatîb-i minber-i sıdk u safâ fahru'l-ulemâ ve'l-urefâ ve'z-zurefâ hâce-i kırâathâne-i kelâm-ı Hudâ reîsü'l-kurrâ efendinin terk-i medrese-i fenâ iderek âzim-i dershâne-i bekâ oldukları umûm ehl-i beldeye şümûl gumûmı musîbet-i uzmâ olduğu misillü bilhâssa zât-ı ulyâ-yı hakâyık-dânîlerine mevrûs ekdâr ü ahzân-ı lâ-yuhsâ olacağından mahsûsen tesliyyete sezâ ve ahrâ olacaklarını kalb-i hazîn-i âcizîye ilhâm-ı Samedânî ifâ ve inbâ eylemeğin Rabbimiz Te'âlâ ve Tekaddes Hazretleri zât-ı mekârim-simât-ı muhârese âyât-ı fâzilânelerini meda'd-duhûr zîb-i mesânid-i dershâne-i hayât birle nâil-i mînâ-yı dekâyık-ı hakâyık-ı ulûm u âyât eylemesi du'âlarında olduğum beyânı rakîme-i âcizî terakkum-ter(?) olmuştur. Bi-mennihi Te'âlâ ba'de ...³⁸ dahi savb-ı âcizânemi adem-i tesliyyet-me'lûfi olduğum hüsn-i teveccühât-ı semûhîleri ifâsı bâbında irâde efendimindir. 15 Rebülevvel 299 [4 Şubat 1882]

37 Bu cümle "Allah sizleri baba ve çocuklarınızla birlikte ebedi bir ömürle muammer eylesin." mânâsına gelmektedir. Rahmî Efendi bu taziyenâmeyi yazdığında Abdülhamîd Hamdî Efendi'nin babası Ömer Naîmî Efendi henüz sağdır. Fakat yaklaşık üç ay sonra (11 Cemâziyelâhîr 1299/30 Nisan 1882) o da vefât edecektir.

38 Buradaki kelimesini okuyamadık.

Cevâbı

Fazîletlü efendim hazretleri,

Bu def'a üstâd-ı fezâil-mu'tâdimız merhûm ve mağfûr hacı kurrâ efendinin

(هَيْهَاتَ لَا يَأْتِي الزَّمَانُ بِمِثْلِهِ ... إِنَّ الزَّمَانَ بِمِثْلِهِ لَبِخِيلٌ)³⁹ azm-dâr-ı bekâ ve seyr-i serâbistân-ı cennât-ı me'vâ buyurmalarında değil (وَكُلُّ مُصِيبَاتِ الزَّمَانِ وَجَدْتَهَا ... سِوَى فِرْقَةِ الْأَحْيَابِ هَيْبَةَ الْخَطْبِ)⁴⁰ meger dâ'ilerince vukû'a gelen teessür-i fevkal'âde hâtır-ı ...⁴¹

*** **

c) AÜİF Kütüphanesi'ndeki Bir Yazma Mecmuada Mevcut Şiirleri⁴²**Târîh-i Rahmî Efendi Hoğuvî**

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün (fe'ilâtün) fâ'ilâtün fâ'ilün]

1. Şükr Mevlâ'ya bu şeb lutf-ı Hudâ itdi zuhûr
Matla'-ı burc-ı sa'âdetde zuhûr eyledi nûr
2. Hamd ola Hamdî Efendi'ye virüp Hazret-i Hak
Ya'nî bir hayr-ı halef tıfl-ı zekiyy-i Mansûr
3. Kurretü'l-ayn-i eb ü ceddî olup gevher-i pâk
Dîdeler rüşen olup oldu gönüller mesrûr

39 "Heyhât! Zaman onun gibisini bir daha getirmez! Gerçekten zaman bu hususta çok cimridir!" anlamına gelen bu beyit Abbasi döneminin meşhur Arap şâirlerinden Ebû Temmâm et-Tâî'ye (ö. 231/846) âittir. bk. *Divânu Ebî Temmâm et-Tâî* (haz. Muhyiddin el-Hayât), yy., Nezâretü'l-Ma'ârifî'l-Umûmiyye, 1973, s. 375. (Beyit Ebû Temmâm'ın Muhammed b. Hamid için yazdığı mersiyesinde yer almaktadır.)

40 "Zamanın bütün musibetlerinin üstesinden kolaylıkla gelebilirdim. Ama dosttan ayrılmanın acısıyla baş edemedim." anlamındaki bu beyit Hz. Hüseyin'in süt kardeşi Kays b. Zerîh'e (68/687) âittir. (Şâirin babasının ismi bazı kaynaklarda Züreyh olarak da geçmektedir.) bk. *Divânu Kays b. Züreyh* (nşr. ve şrh. Abdurrahman el-Mustâvî), Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 2004, s. 59.

41 Metin burada bitmektedir.

42 AÜİF Kütüphanesi'ne bağışlanan Efendigil Koleksiyonu'nda bulunan bu mecmua 0036 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Mecmua Abdülhamid Hamdî Efendî ve Kemâleddin Efendî'nin el yazılarıyla yazılmış olup dinî ilimlere dâir birtakım notlar ihtivâ etmektedir.

4. Cedd-i a‘lâsını hem-nâmı olup şâd itdi⁴³
Vâris-i ‘ilm ü kemâli ide ol Rabb-ı Gayûr
5. Çâr-yârin mededi ile denildi târîh
‘Ömr-i sermedle emîn ola Muhammed Mansûr

عمر سرمدله امين اوله محمد منصور
[1270+4= 1274/1857]⁴⁴

*** **

Güfte-i Rahmî Der Vefât-ı Ceddî⁴⁵

[*mefâ ‘ilün mefâ ‘ilün fe ‘ülün*]

1. Semiy-y-i hazret-i Fârûk-ı a‘zam
Kerîm ü hânedân idi kadîmî
2. İderdi neşr-i ilme sarf ömrün
Kemâl ü fazl idi gûyâ nedîmi
3. Kasîde şârihi meşhûr-ı âfâk⁴⁶
Müfessir idi Kur’ân-ı Kerîm’i
4. Gidüp terk eyledi dâr-ı fenâyı
Huzûra arz ider kalb-i selîmi

43 [Mecmuadaki not:] Murâd Mehmed Sa‘id Efendi’dir. Mehmed Said Efendi, Abdülhamid Hamdî Efendi’nin dedesi Hacı Ahmed Efendi’nin babasıdır. Sunguroğlu’na göre Said Efendi Harput’ta kırk yıl müftülük yapmış, XIX. asrın başlarında vefât etmiştir. Sunguroğlu onun vefât tarihini milâdî 1804, hicrî 1210 olarak vermektedir. Ancak bu tarihler birbirini tutmamaktadır. Zira 1804’ün hicrî karşılığı 1217-1218; 1210’un milâdî karşılığı 1795-1796’dır. Dolayısıyla onun herhangi bir kaynak belirtmeksizin yazdığı Said Efendi’nin 1137/1725’te doğup seksen iki yıl yaşadığı şeklindeki bilgisine de ihtiyatla yaklaşmak gerekir. (bk. İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, II, 147.)

44 *Mecmûa*, AÜİF Kütüphanesi, Yazmalar Blm., nr. 36, s. 147 (Hamdî Efendi bu şiiri 36143 demirbaş numarasıyla kayıtlı mecmuasına da kaydetmiştir [vr. nr. yok]. Bu şiiri daha önce Kemâleddin Efendi’nin şiirlerini konu edindiğimiz makalede yayımlamıştık. Mehmed Said Efendi’nin hayatı ve buna dair kaynaklar için bk. Ahmet Karataş, “Kemâleddin Harputî Efendi’nin Şiirleri”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 50 [2016], s. 97-98.)

45 Manzûmenin başına bu kaydı Kemâleddin Efendi ilâve etmiştir.

46 Ömer Naimî Efendi, Bûsîrî’nin (ö. 695/1296) Hz. Peygamber’i medheden meşhur kasidesi *Kasidetü’l-bürde*’yi *Asîdetü’ş-şühde şerhi Kasideti’l-Bürde* adıyla Arapça şerhetmiş, bu şerh birçok defa basılmış ve ona İslâm dünyasında şöhret kazandırmıştır.

5. İdenler türbe-i pâkin ziyâret
Du'â-yı hayr ider elbet samîmî
6. Oku bir Fâtiha eyle du'âyı
Niyâz it rahmet-i Rabb-ı Rahîm'i
7. Dirîgâ gitdi "bir" fâzıl bu târîh
Makâmın itdi cennâtı Na'imî

مقامن ایتدی جناتی نعیمی
[1300-1=1299]⁴⁷

*** **

Güfte-i Rahmî Der Mürd-Şoden-i Na'um-ı Zimmî

Kârûn'dan özge kimse berâber götürmedi
Kâfir de işte kurtulamaz baht-ı şûmdan
Zîr-i zemîne gitdi gider mâl ü mülki kor
Mağrûr olan da ibreti alsun Na'um'dan⁴⁸

d) Mamûtetülazîz Gazetesinde Yayımlanan Tarih Manzûmeleri

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

1. Vâlî-i âlî-himem ol kâmrân-ı muhterem
Dâver-i ekrem Hasan Beg zâir-i Beyt-i Hudâ
2. Râh-ı takvâda tarîk-i müstakîmi seyr için
Hâdî-i tevfik-i Hak olmuş o zâta rehnümâ
3. Nakd-i vakt-i ömrünü hayrâta ya'nî sarf idüp
Hasbeten lillâh yolunda çeşmeler itdi binâ
4. İşte ezcümle bu vâlâ çeşme-i müstahkemi
Eylemiş tevsîm gûyâ ki sitem-sâr-ı kazâ

47 *Mecmûa*, AÜİF Kütüphanesi, Yazmalar Blm., nr. 36, s. 142.

48 *Mecmûa*, AÜİF Kütüphanesi, Yazmalar Blm., nr. 36, s. 143. Naum hakkında bilgi bulamadık. Ancak kıt'adan Rahmî Efendi'nin tanıdığı zengin bir Ermeni olduğu anlaşılmaktadır.

5. Efdal-i a‘mâldir icrâ-yı âb-ı hoş-güvâr
Havz-ı Kevser’le mübeşşer ola ol yevme’l-cezâ

6. Her gören elbet cevâhir-pâş olup tahsîn ider
Rahmiyâ bu beyt-i ra‘nâ itdi târihin edâ

7. Böyle inşâ eyledi Hâcî Hasan Beg çeşmeyi
Gel de nûş eyle hemân bânîsine eyle du‘â

كل ده نوش ايله همان بانيسنه ايله دعا
1302 [1885]⁴⁹

*** **

[*mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün*]

1. Cenâb-ı dâver Hâcî Hasan Beg vâli-i ekrem
Hemâre kevkeb-i ikbâli bir cünde sebât olsun

2. Nukûd-ı himmet-i ulyâsı hayrâta olur masrûf
Kabûl-ı dergeh-i vâlâ-yı Rabb-ı kâinât olsun

3. Yolunda işte bu bir çeşmeyi de eyledi inşâ
Kemer gibi sevâbı defterinde iki kat olsun

4. Du‘â-yı hayr ile yâd eylesünler teşnegân-ı râh
Cezâsı rûz-ı mahşer Kevser ü mâ-i Fırât olsun

5. İki destimle **Rahmî** nûş idince söyledim târih
Hasan Beg çeşmesinden gel de iç âb-ı hayât olsun

حسن بك چشمه سندن كل ده ايج اب حيات اولسون
1302 [1885]⁵⁰

*** **

49 *Ma‘mûretülazîz Gazetesi*, nr. 88, 15 Ramazan 1302/29 Haziran 1885, s. 1.

50 *Ma‘mûretülazîz Gazetesi*, nr. 92, 20 Şevvâl 1302/2 Ağustos 1885, s. 2-3.

[*mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün mefâ 'ilün*]

1. Cenâb-ı zâir-i beytü'l-Harem ol vâli-i ekrem
Hasan Beg âb-ı lutfi oldu cârî zîr ü bâlâya
2. Mahallinde nukûd-ı himmete sarf eyleyüp bö[yle]
Muvaffak oldu avn-ı Hak'la bu hayrâtı in[şâya]
3. Karasaz vâdi-i tengini zulmâta idüp teşbîh⁵¹
Görüp ayne'l-hayâtı sanasın sa'y itdi icrâ[ya]
4. Zülâl-âsâne âb-ı hoşgüvâr-ı hayret efz[âsın]
Safâsı gıpta-fermâ oldu mir'ât-ı m[ücellâya]
5. Cezâsı selsebîl-i cennet olsun her görenler dir
Muvâfik geldi zîrâ meşreb-i a'lâ vü dânyaya
6. Getürsün yâda **Rahmî** gevher-i eşk-ile yaz [târî]h
Nigâh itdikçe her bir teşneler bu beyt-i r[a'nâya]
7. Hüsey'n'in aşkına vâlî Hasan Beg çeşme yaptırdı
Gel iç su eyle bânîye du'â hem şükr Mevlâ'ya

کل ایچ صو ایله بانی به دعا هم شکر مولایه

1302 [1885]⁵²

Sonuç

XIX. asır Harput'unun önde gelen şâirlerinden olan Rahmî Efendi merkeze yaklaşık 20 km. uzaklıktaki ova köylerinden Hoğu'da (Yurtbaşı) doğmuş, Harput, Antep ve Kayseri'de aldığı medrese tahsilini müteâkip tekrar köyüne gelerek burada vefâtına kadar ilim ve şiirle meşgul olmuştur. Şiirlerinde büyük ölçüde Fuzûlî ve Nâbî'nin tesiri altında kalmış, bununla birlikte adını ibkâ edecek evsâfta gazeller yazmaya muvaffak olmuştur. Yazdığı tarih manzûmeleri ve nazireler şöhretini artırmış, latife severliği, hoş sohbeti sayesinde dost meclislerinin aranan siması hâline gelmiştir.

Harput müftülerinden Müftügil/Efendigil nâmıyla tanınan Hacı Ömer Naîmî Efendi Rahmî Efendi'nin yakın arkadaşıdır. Her ikisi Harput'taki ilk medrese tahsillerini Ömer Naîmî Efendi'nin

51 Karasaz Elazığ'a 22 km. mesâfede bir köydür. Bu civardaki Deveboynu geçidi Ma'mûretülazîz Diyarbakir yolunun zor güzergâhlarından biriydi.

52 Bir çok mısraın son kelimeleri dizgi yahut çekim hatası sebebiyle çıkmadığından eksikleri vezne ve kâfiyeye uygun olarak tamamladık. Şiir için bk. *Ma'mûretülazîz Gazetesi*, nr. 96, 19 Zilka'de 1302/30 Ağustos 1885, s. 2.

babası müftü Hacı Ahmed Efendi'den (ö. 1261/1845) almışlardır. Rahmî Efendi, Ömer Naîmî Efendi'nin oğlu müderris Hacı Abdülhamdi Hamdî Efendi'nin de ahbâbidir. Ma'mûretülazîz müftülerinden müderris Kemâleddin Efendi ise Abdülhamid Hamdî Efendi'nin oğludur. Kemâleddin Efendi Ramazan 1298/Ağustos 1881'de henüz 14 yaşındayken Rahmî Efendi'nin divânını istinsâh etmiştir. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi'ndeki Efendigil Kitap Koleksiyonu'nun yazmaları arasında bulunan bu nüshayı tespit edip eski ve yeni harfli matbu divânlarla karşılaştırdığımızda onun mevzubahis neşirlerde olmayan birtakım şiirlerini gördük. Bunlardan Harput Sare Hatun Camii'nin yeniden inşası münâsebetiyle 1259/1843'te yazdığı tarih manzûmesini yakın zamanda yayımladığımız için geriye kalanları bu makale vasıtasıyla gün yüzüne çıkarmaya çalıştık. Yine Rahmî Efendi'nin aynı koleksiyondaki bir başka mecmua ile *Ma'mûretü'l-azîz* Gazetesinde bulduğumuz birkaç şiirini de makalemize ilâve ettik.⁵³ Bu makaledeki manzûmeler Harput kültür tarihi başta olmak üzere Osmanlı-Sırp ve Osmanlı-Rus savaşlarına dair bilgiler içermesi, Rahmî Efendi'nin memleketi ilgilendiren meselelere ve devlet adamlarının başarılı icraatlarına kayıtsız kalmadığını göstermesi bakımından ehemmiyet arz etmektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Arslan, Mehmet, "Hasan Hakkı Paşa, İşkodralı", <http://www.turkedebiyatilisimler-sozlugu.com> [erişim tarihi: 20.02.2020].
- Aydın, Mahir, "Doksanüç Harbi", *DİA*, IX, İstanbul 1994, 498-499.
- Beysanoğlu, Şevket, *Diyarbakırlı Fikir ve Sanat Adamları*, I-II, İstanbul: Işıl Matbaası, 1957-1960.
- Cengiz, Halil Erdoğan- Eren, Gönül Hatay, *Rahmi-i Harputî Divanı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1996.
- Divân-ı Rahmî-i Harputî*, Ma'mûretü'l-azîz: Vilâyet Matbaası, 1303.
- Divânü Ebî Temmâm et-Tâî* (haz. Muhyiddin el-Hayyât), yy., Nezâretü'l-Ma'ârifü'l-Umûmiyye, 1973.
- Divânü Kays b. Züreyh* (nşr. ve şrh. Abdurrahman el-Mustâvî), Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 2004.
- Eser-i Merhûm Ziyâ Paşa: Tercî-i Bend ve Terkîb-i Bend*, İstanbul: Ahmed Kâmil ve Şerîki Matbaası, 1928.
- Gencer, Ali İhsan, "Ayastefanos Antlaşması", *DİA*, İstanbul 1991, IV.
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, I-IV, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1969-1970.

53 Makalemizi tamamladıktan sonra Rahmî Efendi'nin Elazığ'ın eski merkez köylerinden Hüseynik'te (şimdiki Ulukent mahallesi) bulunan camiinin ve minâresinin inşasına tarih düşürdüğünden, bu manzumelerin ikişer beytinin iki ayrı kıt'a hâlinde oraya hakkedildiğinden Mehmet Barutçu Bey vasıtasıyla haberdâr olduk. Tarih beyitlerinden anlaşıldığına göre camiinin inşası 1283/1866'da, minârenin ise 1284/1867'de tamamlanmıştır. Makalemiz hakem ve dizgi sürecini geçip baskı aşamasına geldiği için söz konusu kıt'aları buraya kaydetme imkânı bulamadık.

- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi: Birinci Meşrutiyet ve İstibdat Devirleri (1876-1907)*, VIII, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2007.
- Karaman, Oktay, “Diyarbakır Valisi Hatunoğlu Kurt İsmail Hakkı Paşa'nın Diyarbakır'daki Aşiretleri İslah ve İşkân Çalışması [1868-1875]”, *History Studies International Journal of History: Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi* [Prof. Dr. Enver Konukçu Armağanı], Samsun 2012, s. 227-249.
- Karataş, Ahmet, “Harput Ulemâsından Müderris-Müftü Mehmed Kemâleddin Efendî”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 49 (2015), s. 29-126.
- Karataş, Ahmet, “Kemâleddin Harputî Efendî'nin Şiirleri”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 50 (2016), s. 71-135.
- Karataş, Ahmet, “Yeni Bilgiler Işığında Harputlu Şâir Rahmî Efendî ve Sâre Hatun (Sarahatun) Camii'nin Yeniden İnşâsına Yazdığı Kaside”, *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, VII/13 (2020), s. 51-86.
- Kavaz, İbrahim - Onur, M. Naci, *Harputlu Rahmî Dîvânı*, Ankara: İzzet Paşa Vakfı Yayınları (Ertem Matbaası), 1996.
- Ma'mûretülazîz Gazetesi*, nr. 88, 15 Ramazan 1302/29 Haziran 1885, s. 1.
- Ma'mûretülazîz Gazetesi*, nr. 92, 20 Şevvâl 1302/2 Ağustos 1885, s. 2-3.
- Ma'mûretülazîz Gazetesi*, nr. 96, 19 Zilka'de 1302/30 Ağustos 1885, s. 2.
- Mecmûa*, AÜİF Kütüphanesi, Yazmalar Blm., nr. 36.
- Mecmûa*, AÜİF Kütüphanesi, Yazmalar Blm., nr. 36143.
- Rahmî-i Harputî, *Dîvân*, AÜİF Kütüphanesi, Yazmalar Blm., nr. 36812.
- Sunguroğlu, İshak, *Harput Yollarında*, I-IV, İstanbul: Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları, 1958-1968.
- Yalçın, Hayriye, *Sırp Çete Hareketleri ve Osmanlı Devleti (1804-1878)*, yüksek lisans tezi, 2010, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kara Kuvvetleri Lisan Okulu'nda Arapça Öğrenen Yetişkin Öğrencilerde Yabancı Dil Öğrenme Kaygısı

Foreign Language Learning Anxiety in Adult Students Who Are Studying Arabic at the Land Forces Language School

Kerim AÇIK¹

öz

İletişim, küreselleşmenin getirdiği yeni dünya düzeninde birçok alanda önemli hale gelmiştir. Böylece dünyada konuşulan dilleri bilen insanlara olan ihtiyaç artmıştır. Bu olgu her yaşta insanı yabancı dil öğrenmeye teşvik etmektedir. Bu nedenle yabancı dil öğretimi kısa sürede etkili bir şekilde gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır. Avrupa Birliği başta olmak üzere birçok uluslararası kurum her seviyedeki dil yeterliliklerini belirlemeye yönelik "tanımlama" çalışmaları yapmaktadır. Bu çalışmaların amacı ortak dil referans çerçevesi oluşturarak, yabancı dil yeterliliklerinde uluslararası standartlar oluşturmaktır. Öğretim kaynakları ve yöntemlerinde bu standartların dikkate alınması yabancı dil öğretimi bilimsel temellere dayalı etkin bir faaliyet haline getirmektedir. Aynı zamanda öğretim faaliyetinin ana unsuru olan öğrencinin yabancı dil öğrenimine karşı bireysel tutumu, öğretimin başarıya ulaşmasında büyük etkiye sahiptir. Özellikle yetişkin öğrencilerde sınıf ortamı ve yabancı dilin özellikleriyle ilgili oluşabilecek psikolojik tutum, öğrencinin dil becerilerini kazanmasıyla doğrudan ilişkilidir. Bu makalede; Kara Kuvvetleri Lisan Okulu'nda 32 hafta süreyle kurs gören yetişkin öğrencilerin yabancı dil olarak Arapça öğrenirken yaşadıkları kaygı durumlarını tespit etmek üzere 27 soruluk anket uygulanmıştır. Anketin amacı Arapça öğretim sürecinin her aşamasında yetişkin öğrencilerin yaşadıkları kaygı durumları ve bunların dil becerilerinin geliştirilmesine etkilerini (olumlu-olumsuz) ortaya çıkarmaktır. Anketten elde edilen verilerin içerik analizi yöntemiyle incelenmesi yapılarak, yetişkin öğrencilerin yaşadığı kaygı durumu ve Arapça öğrenimlerine etki derecesi tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan analiz çalışmasında farklı dil becerilerine karşı öğrencilerin kaygı duydukları ile ilgili değerlendirmeler yapılmış ve Arapça öğreniminde yetişkin öğrencilerin yaşadığı kaygıların giderilmesine yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Arapça Öğretimi, Yetişkinlere Arapça Öğretimi, Yetişkinlere Arapça Öğrenme Kaygısı

ABSTRACT

Communication has become important in many areas in the new world order brought on by globalization. Thus, the need for people who know the languages spoken in the world has increased. This phenomenon encourages people of all

*Sorumlu yazar/Corresponding author:

Kerim AÇIK (Doç. Dr.),
İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Arap Dili Eğitimi
Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye
E-posta: kerimacik111@hotmail.com
ORCID: 0000-0001-6671-2359

Başvuru/Submitted: 05.06.2020

Revizyon Talebi/Revision Requested:
14.06.2020

Son Revizyon/Last Revision Received:
24.06.2020

Kabul/Accepted: 25.06.2020

Atıf/Citation: Acık, Kerim. "Kara Kuvvetleri Lisan Okulu'nda Arapça Öğrenen Yetişkin Öğrencilerde Yabancı Dil Öğrenme Kaygısı. *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies* 36 (2020), 43-71.
<https://doi.org/10.26650/jos.2020.002>

age groups to learn foreign languages. For this reason, various techniques are developed and different technologies are used to effectively realize the teaching of a foreign language in a short time. With the EU at the head, many international institutions are conducting the "identification" studies aimed at determining language proficiency at all levels. The aim of these studies is to create international standards in foreign language proficiency by establishing a common language reference framework. Taking into consideration these standards in teaching materials and methods makes foreign language teaching an effective activity based on a scientific basis. At the same time, the individual attitude of the student towards foreign language learning, which is the main element of the teaching activity, has a great impact on the success of teaching. Especially the psychological attitude of the adult students towards the classroom environment and the characteristics of the foreign language are directly related to student's gaining of language skills. In this article, its possible to see 27 question surveys that were conducted to determine the anxiety experienced by adult students studying Arabic as a foreign language at the Land Forces Language School for 32 weeks. The aim of the survey is to reveal the anxiety situation experienced by adult students at every stage of the Arabic teaching process and its effects on the development of their languages skills (positive-negative). By examining the data obtained from the survey by the method of content analysis, it was attempted to determine the anxiety situation experienced by adult students and the degree of impact on their Arabic learning. In the study analysis, determinations about the anxiety situations of students against different languages skills and recommendations to address the concerns experienced by adult students in Arabic learning were made.

Keywords: Arabic Teaching, Teaching Arabic to Adults, Anxiety of Adults in Learning Arabic

EXTENDED ABSTRACT

With a growing need to know a foreign language, people of all ages move towards learning a foreign language for various reasons. Institutions that provide education of foreign languages, materials, and methods vary a lot. This article examines the anxiety faced by adults related to the process of learning the Arabic language.

In the sections of the introduction, it will touch upon the importance of learning in adults, and learning habits will be discussed after a brief notification about the state of anxiety in foreign language learning and its effects on learning. Afterward, short information about Arabic teaching and the student profile at the Land Forces Language School will be given, and the results of the survey applications on "Anxiety of Learning Foreign Language in Adult Students Learning Arabic at the Language School" will be evaluated. According to the data obtained, recommendations will be made to adults in the results section to contribute positively to Arabic teaching.

Adult teaching; it means all the tools regularly used in the training process to expand the knowledge of adults in their society, to advance their professional and technical skills, to give a new direction to these skills, to realize their personal development, and to enable them to participate in social, economic, and cultural development.

Foreign language learning is one of the fields of adult interest. Adults turn to learn a foreign language both in terms of personal needs and in terms of their professional career development. Adults, while joining education with personal expectations and motivation, have also some psychological attitudes that may prevent them from learning. These expectations and attitudes vary for every adult involved in the learning process. Learning a foreign language is closely related to the personal status of the student, such as the learning behavior, emotional state,

previous language experience, contact with surroundings, and social/professional position. These characteristics may cause anxiety in students towards language learning. Anxiety also negatively affects the success of the teaching process.

In this article: the aim is to make recommendations to identify and address the anxiety conditions experienced by the adult students in the process of learning Arabic at the Land Forces Language school. In this context, 27 question surveys have been conducted to determine the anxiety condition of 60 students studying Arabic at the Land Forces Language School in 2018-2019.

After examining the data obtained from the survey by the method of content analysis, the degree of anxiety condition experienced by adult students, and its impact on their Arabic learning degree was determined. In the analysis study, evaluations were made about the students' anxiety situation and the following results were reached:

- In a classroom environment at the Language School, with students between the ages of 22 and 45, and with different military ranks, the sense of making mistakes and being embarrassed causes anxiety in some students.
- Adults have difficulty distinguishing between non-Turkish and especially similar sounds during concurrent speech or listening activities, and feel anxiety about this situation.
- The fact that the majority of Arabic articles in the reading skill are without a vowel (consonant) and difficult to read for adult students, and this difficulty causes a waste of time and anxiety in high-level Arabic exams.
- Adult students feel anxiety about making a mistakes in speech, criticism, and the lack of words to interact simultaneously when reacting instantaneously.
- Adult students do not experience a significant level of anxiety in their writing skills.

In the conclusion section, solutions are offered concerning the institutions that provide education. Teachers and students were offered a solution in order to eliminate the anxiety conditions that adult students may experience in the Arabic learning process and afterward.

Giriş

Yabancı dil bilmenin giderek artan bir ihtiyaç olmasına binaen, her yaştan insan çok çeşitli amaçlarla yabancı dil öğrenimine yönelmektedir. Yabancı dil öğretimi veren kurumlar ile öğretim kaynakları ve yöntemler çok çeşitlilik göstermektedir. Bu çalışmada; Arapçanın yabancı dil öğretimi kapsamında yetişkin öğrencilerin Arapça öğrenim sürecinde yaşadıkları kaygı durumlarının tespit edilmesi ve bu kaygıları gidermeye yönelik önerilerin sunulmasıdır.

Giriş bölümünde; yetişkinlerde öğrenmenin önemi ve öğrenme alışkanlıkları ile ilgili kısa bilgilendirmenin ardından yabancı dil öğreniminde kaygı durumu ve öğrenmeye etkileri konusunda değinilecektir. Akabinde Kara Kuvvetleri Lisan Okulu'ndaki Arapça öğretimi ve öğrenci profili hakkında kısa bilgi verildikten sonra "K.K. Lisan Okulu'nda Arapça Öğrenen Yetişkin Öğrencilerde Yabancı Dil Öğrenme Kaygısı" konulu anket uygulamasının sonuçları değerlendirilecektir. Değerlendirme sonucunda elde edilen verilere göre sonuç bölümünde, yetişkinlere Arapça öğretimine olumlu katkılar sağlaması amacıyla bazı öneriler sunulmaya çalışılacaktır.

Yetişkin¹ eğitimi; içeriği, düzeyi ve yöntemi ne olursa olsun, ister örgün, ister yaygın, ister okul, yüksekokul ve üniversite eğitiminin devamı şeklinde veya çıraklık düzeyinde olsun, içinde yaşadıkları toplumda yetişkinlerin bilgilerini genişletmek, mesleki ve teknik becerilerini ilerletmek, bu becerilerine yeni bir yön vermek, kişisel gelişmelerini gerçekleştirmek, dengeli ve bağımsız bir şekilde sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeye katılmak için tutum ve davranışlarında değişiklikler yaratmak için yararlanılan düzenli eğitim süreçlerinin tümü anlamına gelmektedir.² UNESCO tarafından 1949 yılından 1985 yılına kadar, dört uluslararası yetişkin eğitimi konferansı ile çok sayıda toplantı gerçekleştirilmiştir. 1985 yılında yapılan Paris Konferansında yetişkin eğitimi (Androgoji³) kavramıyla ilgili önemli yaklaşımların ortaya çıktığı, bu alanda yoğun çaba harcandığı ve önemli gelişmeler kaydedildiği görülmektedir.⁴

Eğitime katılırken yetişkinlerin yüksek bireysel beklentileri ve motivasyonlarının yanı sıra öğrenmelerini engelleyebilecek bazı kişisel psikolojik kaygıları vardır. Bu beklenti ve kaygılar, öğrenme sürecinde yer alan her yetişkin için farklı olduğundan güvenli bir ortama gereksinim duyarlar. Yetişkinler iş yaşantıları, ailevi sorumlulukları ve önceden edindikleri eğitimlerle almakta oldukları yeni eğitimleri bağdaştırmak isterler. Hatta yeni fikirleri ve öğretim yöntemlerini tepkiyle

1 Biyolojik olarak yetişkin; buluş çağına ulaşmış bireylerdir. Bu dönem ergenliğin ilk safhasından itibaren tüm yaşamı içine alan sürece karşılık gelir. Yasal olarak yetişkin; imza atabilen, başkasının iznine veya himayesine ihtiyaç duymadan yasal yükümlülüklerini yerine getirebilen, ülkemizde yasal yetişkinlik yaşı olan 18 yaşını bitirmiş kişilerdir. Sosyolojik açıdan yetişkin; toplumda yetişkinlerin rollerini üstlenmiş ve tam zamanlı çalışma, oy kullanma gibi sosyal sorumluluklarını yerine getirebilen bireylerdir. Ülkemizde sosyolojik açıdan yetişkinlik, genelde yasal yetişkinlikten önce gerçekleşir. Psikolojik olarak yetişkin ise, öz-beni gelişmiş, kendi yaşantısını kontrol edebilen ve yönlendiren, öz-güven ve öz-sayıgı olgularını hayatının her kademesinde kullanan ve geliştiren bireylerdir.

2 UNESCO 1976 Dördüncü Konferansı; Yetişkin Eğitiminin Geliştirilmesine İlişkin Tavsiye Kararı

3 Androgoji (veya Adragoloji); Yunanca, Andr (yetişkin) ve Agogos (rehberlik) köklerinden türetilmiştir ve "yetişkinlerin öğrenmesine yol göstermenin ya da yardımın bilim ve sanatı" anlamına gelmektedir. Günümüzde andragoloji çalışmaları; danışmanlık, sosyalleştirme, sosyal olgu, sosyal grup çalışmaları, personel yönetimi ve toplum kalkınması gibi alanlardaki eğitim faaliyetlerini kapsamaktadır.

4 Firdevs Güneş, Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi), Ankara, Ocak Yayınları, 1996, s.37.

karşılabilirler. Dolayısıyla eğitimciler, teori ve kavramları, katılımcıların bilgi ve tecrübeleriyle mümkün olduğunca ilişkilendirmelidir. Eğitim, katılımcılarda doğuştan var olan öğrenme potansiyeli ortaya çıkarabilecek bir süreç olarak görülmeli ve yetişkinlerin bireysel gereksinimleri göz önünde tutularak süreç boyunca onların özgüvenlerini geliştirecek olumlu motivasyonu sağlanmalıdır.⁵ En uygun öğretim yöntemi seçilerek; yetişkinlerin bireysel farklılıklarını göz önünde bulunduran ve öğrenmeyi öğretmeyi temel alan öğrenen merkezli bir yaklaşımla öğretim faaliyetleri düzenlenmelidir. Bu yaklaşımda birey, kendi öğrenmesini özerk ve etkili biçimde sürdürebilmek için öğrenmenin nasıl gerçekleştiği ile ilgili farkındalık kazanır.⁶ Öğrenen merkezli yaklaşımında benimsenecek uygun öğrenme stratejileri, öğrencinin kolay ve kalıcı öğrenmesini sağlamanın yanı sıra, öğrenciyi bilinçlendirir, öğrencinin öğrenmedeki verimliliğini artırır, öğrenciyi bağımsız öğrenebilme niteliği kazandırır.⁷ Aynı zamanda yetişkin öğrencinin, öğretmen ve diğer arkadaşları ile etkili bir iletişim içinde olması ve kendi öğrenme sorumluluğunu üstlenmesi özellikle yabancı dil eğitiminde başarıya katkı yapan önemli unsurlardanır.⁸ Birden çok bireysel yeteneğin geliştirilmesinin söz konusu olduğu yabancı dil eğitiminde özellikle yetişkinlerde, öğrenen merkezli öğretim/öğrenme yönteminin etkili olacağı anlaşılmaktadır.

Yetişkinlerde Yabancı Dil Öğrenimi ve Kaygı

Yetişkin eğitimi alanında yabancı dil öğretimi önemli bir yer tutmaktadır. Yetişkinler gerek bireysel ihtiyaçlar, gerekse mesleki kariyer gelişimi açısından yabancı dil öğrenmeye yönelmektedirler. Büyük beklentiler içinde başlanılan yabancı dil öğrenimi sürecinde yetişkinler, bazı dillerin öğreniminde çeşitli zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bu zorluklar bireysel veya öğrenim ortamıyla ilintili olabilmektedir. Bireysel zorluklar arasında dil öğrenimini bazı durumlarda zora sokan, geciktiren bazen de başarısızlıkla sonuçlanmasına yol açabilen kaygı unsuru önemli bir konuma sahiptir. Yetişkin birey yabancı dil ortamında yaşı, sosyal konumu, medeni durumu, önceki öğrenme alışkanlıkları, psikolojik yapısı ve sosyal iletişim becerisi gibi bazı unsurların sebep olduğu kaygı sorunu ile karşılaşmaktadır.⁹ Dil öğreniminde başarımın sağlanabilmesi ve süreç boyunca karşılaşılan sorunların çözümü için hem süreç içindeki paydaşların bireysel farklılıklara yönelik farkındalık düzeylerinin artırılması, hem de öğrenenlerin yabancı dil öğrenimi için zihinsel olduğu kadar duygusal hazırlık yapması gereklidir.

5 Deniz Yayla, "Türk Yetişkin Eğitimi Sisteminin Değerlendirilmesi". Milli Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, (EARGED), Ankara, 2009, s.38-42; İhsan Kurt, Yetişkin Eğitimi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2000, s. 156.

6 Gürcü Koç, "Yapılandırmacı Sınıflarda Öğretmen-Öğrenen Roller ve Etkileşim Sistemi". Eğilim ve Bilim, sa.142, 2006, s. 57.

7 Bekir Özer, "İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarının Eğitim Programlarında Öğrenme Stratejileri". Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi, 1(1), 2001, 17-32.

8 Gürcü Koç, a.g.e., s. 57. Selami Aydın, Buğra Zengin, "Yabancı Dil Öğreniminde Kaygı: Bir Literatür Özeti". Journal of Language and Linguistic Studies, Vol.4, No.1, April 2008, s.86-87.

9 Sibel Esra Karataş, Yetişkinlerin Eğitime Katılma Güdüsünü Etkileyen Psikolojik Ve Toplumsal Faktörler (Karayolları Genel Müdürlüğü İngilizce Eğitimleri Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2009, s.35-76.

Kaygı sözcüğünün kökü eski Yunanca “anxietas” olup, endişe, korku, merak anlamına gelmektedir.¹⁰ TDK sözlüğünde ise tıbbi bir terim olarak “Genellikle kötü bir şey olacakmış düşüncesiyle ortaya çıkan ve sebebi bilinmeyen gerginlik duygusu” tanımı yer almaktadır. Korku, sevinç, öfke ve üzüntü insanların temel duygularındandır. Bu duygulardan biri olan korkunun daha yaygınlaşmış türü kaygı (anksiyete) olarak adlandırılır. Kaygı, sorunun ne olduğu bilinmeksizin duyulan belli belirsiz bir korkudur.¹¹ Bir başka deyişle Kaygı; “kişinin bir uyararla karşı karşıya kaldığında yaşadığı, bedensel, duygusal ve zihinsel değişimlerle kendini gösteren bir uyarılmışlık durumu” olarak tanımlanmaktadır.¹² Kişisel özellik olarak kaygı, bireyin karakteristik özelliğinin sonucu olarak çok çeşitli durumlarda ortaya çıkan, süreklilik gösteren ve zaman içinde sabit olan kaygı türüdür. Kaygı türleri; durumluk ve sürekli kaygı olarak ele alınmaktadır. Tehlikeli koşulların yarattığı geçici duruma bağlı olan “durumluk kaygısı”; bireyin herhangi bir duruma özgü olarak kaygı halinde olmasıdır. Durumların değişmesi ile birlikte kaygı düzeyi de değişir. Örneğin matematik dersi kaygısı, sınav kaygısı, yabancı dilde konuşma kaygısı gibi. “Sürekli kaygı” ise içten kaynaklanan, bireye öz değerlerinin tehdit edildiği hissini veren, bireyin içinde bulunduğu durumları vurgulu olarak yorumlamasına yol açan kaygı türüdür.¹³

Kaygının öğrenme faaliyetinde, öğrenime yardımcı ve zorlaştırıcı olmak üzere iki farklı etkisi vardır. Yardımcı rolü; sınıf ortamında yapılan alıştırmaların ve ödevlerin öğrenciyi daha fazlasını öğrenmeye motive edecek düzeyde olmasıdır. Alıştırmaları yapabilen veya etkinliklerle başa çıkabilen öğrenci daha fazlasını yapmak için çaba gösterir. Böylece öğrencinin performansı ve başarısı yaşadığı kaygı ile artar. Ancak, öğrencinin çabaları sınıftaki alıştırmaları yapmaya bir türlü yetmiyorsa, sözel/yazılı etkinliklerle başa çıkamıyorsa bu durumda kaygı, öğrenim süreci üzerinde zorlaştırıcı bir rol oynar. Hatta artan kaygı düzeyi öğrencide depresyon, dersten uzaklaşma veya dersleri tümünden bırakma gibi sonuçlara yol açabilir.¹⁴ Buna göre orta düzeyde ve kontrol edilebilir bir kaygı seviyesinin öğrencinin performansını olumlu etkileyeceği ve öğrenmeyi kolaylaştıracağı söylenebilir. Ancak bu düzeyin üzerine çıkan, korku, endişe ve panik gibi duygusal durumlara neden olan kaygı düzeyi öğrenmeyi olumsuz etkileyecektir. Çünkü bu duygu durumlarıyla mücadele etmek zorunda kalan bir öğrenci, öğrenme faaliyetlerini takip etmekte zorlanır ve zamanla öğrenim ortamından uzaklaşır.

Yabancı dil öğrenimi, içinde birbiriyle bağlantılı farklı unsurların etkileşim halinde olduğu karmaşık bir süreçtir. Bu süreç; öğrenme davranışları, duygusal yapı, önceki dil deneyimleri, öğrencinin çevresi ile iletişimi ve sosyal/mesleki konumu gibi öğrencinin bireysel durumuyla

10 Özcan Köknel, *Kaygı Bozuklukları Genel ve Klinik Psikiyatri*, Nobel Tıp Yayını, İstanbul 1989, s. 44.

11 Gülten Kozacıoğlu ve Hülya E. Gördürür, *Bireyden Topluma Ruhsağlığı*, Alfa Yayını, İstanbul, 1995, s.130.

12 Derya Oktar ERGÜR , “Yabancı Dil Öğretim Sürecinde Kaygı”. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 26 , Sayı 26 , Oca 2004, s.48-53.

13 Ethem Özgüven, *Psikolojik Testler*, PDREM Yayınları, Ankara 1994, s. 323-324.

14 Sevim Özdemir, *Arapça Konuşma Kaygısı*, Akdem Yayınları, Isparta 2018, s.49-50. Richard Alpert, and Ralph Norman Haber, “Anxiety in Academic Achievement Situations. *Journal of Abnormal And Social Psychology*”, sa. 61, 1960, s.207-215.

yakından ilişkilidir. Bunların yanı sıra yabancı dil öğrenmek, bireysel edinim açısından da zorlu bir süreçtir. Öğrenci, başarılı bir öğrenme için dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini hedeflenen seviyelere ulaşıncaya kadar geliştirmek zorundadırlar. Bu becerilerin kazanılmasında yalnız teorik bilgi edinimi yeterli değildir. Aynı zamanda kulak ve dil gibi organların ve çeşitli kasların uygulamalı çalışmaları yabancı dilin doğru şekilde sesletimine ve algılanmasına uygun hale getirilmesi gereklidir.¹⁵ Bu nedenle öğrenci, öğrenim sürecinin başından itibaren öğrenim ortamında senkronize ve sürekli bir şekilde öğretmen ve diğer öğrencilerle etkileşim halinde olmalıdır.

Yabancı dil öğrenme sürecindeki bir diğer zorluk da öğrencinin psikolojik yapısından kaynaklanan zorluklardır. Dil bir iletişim aracı olduğu için öğrenci, tanımadığı bir çevreye ve kültüre uyum ve dili kullanma konusunda çekingenlik hissedebilir. Bu da öğrencide öğrenme kaygısı oluşmasına neden olur. Bu çekim hissi daha işin başında farklı alfabeyle ait seslerin doğru telaffuz edilmesi aşamasından başlayarak ileriki seviyelerde dilin gramerinin ve cümle yapısına bağlı olarak öğretim süreci boyunca devam edebilir.¹⁶ Yapılan çalışmalar yabancı dil öğreniminde kaygının çoğunlukla eşzamanlı etkileşimin yaşandığı dinleme ve konuşma becerilerinin kullanımı ile ilişkili olduğunu ortaya çıkarmıştır.¹⁷

Bu makalenin amacı; Kara Kuvvetleri Komutanlığına (KKK) bağlı K.K.Lisan Okulu'nda Arapça öğrenimi gören Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)'ya bağlı yetişkin öğrencilerin Arapça öğrenim sürecinde yaşadıkları kaygı durumlarının tespit edilmesi ve bu kaygıları gidermeye yönelik önerilerin sunulmasıdır.

K.K. Lisan Okulu Komutanlığı

Kara Kuvvetleri Lisan Okulu 1956 yılında İngilizce öğretimi amacıyla kurulmuştur. Günümüzde Silahlı Kuvvetler personeline Lisan Okulu'nda; İngilizce, Fransızca, Arapça, Farsça, Gürcüce, Ermenice, Rusça, Bulgarca, Yunanca, Boşnakça ve Çince dillerinde eğitim verilmektedir. Ayrıca yabancı silahlı kuvvetler mensuplarına da Türkçe öğretimi yapılmaktadır.¹⁸

Türk Silahlı Kuvvetleri birçok uluslararası görevler üstlenmekte veya müşterek harekâtlara katılmaktadır. Bu görevlerin gereği olarak üst düzeyde yabancı dil bilen personele ihtiyaç duyulmaktadır. Bundan dolayı Milli Savunma Üniversitesine bağlı harp okullarında ve kuvvetlerin bünyesinde yer alan lisan okullarında başta İngilizce olmak üzere ihtiyaç duyulan dillerde personel yetiştirmeye büyük önem verilmektedir. Kara Kuvvetleri Lisan Okulu'nda yabancı dil öğrenmek üzere seçilen personele diğer dillerin yanı sıra 32 hafta süreyle temel ve tekamül

15 Korkut İşisağ, "Avrupa Dilleri Ortak Başvuru Metni'nin Dilbilimsel Açısından İncelenmesi". *Journal of Language and Linguistic Studies*, Vol.4, No.1, April 2008, s.112-114.

16 Korkut İşisağ, Özcan Demirel, "Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nin Konuşma Becerisinin Gelişiminde Kullanılması". *Eğitim ve Bilim*, 2010, s.190-204.

17 Selami Aydın ve Buğra Zengin, "Yabancı Dil Öğreniminde Kaygı : Bir Literatür Özeti". *Journal of Language and Linguistic Studies*, Vol . 4, No. 1, April 2008, s. 84.

18 Kerim Açık, Kara Kuvvetleri Lisan Okulundaki Arapça Öğretimi ve İletişimsel Metoda Göre Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997, s. 45.

kurslarında Arapça öğretimi yapılmaktadır. Günde 6, haftada 30 saat ders yapılan Lisan Okulu'nda temel ve tekâmül kurslarında toplam 1200 saatlik öğretim programı uygulanmaktadır.¹⁹ Lisan Okulu'nda eğitimi yapılan yabancı dillerde kursiyerlere temel kurslarda 2500 ve tekamül kurslarda ise 4000 kelime düzeyinde okuma, anlama, düşüncelerini anlatma ve yazma bilgi ve becerilerini kazandırmak hedeflenmektedir.

Lisan Okulu'ndaki öğrenciler, yaşları 22 ile 45 arasında değişen yetişkin, rütbeli personelden oluşmaktadır. Kursiyerler kendi isteklerine binaen kurslara tertip edildiğinden, yabancı dil öğrenme motivasyonları oldukça yüksektir. Bu motivasyonunun nedeni; her yıl TSK bünyesinde yapılan “genel dil”²⁰ sınavlarıdır. Okuma ve dinleme testlerinden oluşan bu sınavın sonuçlarına göre personel, yurtdışında çeşitli görevlere seçilme imkanı elde etmektedir. Ayrıca yurtdışında görev yapmış olmak, personele mesleki kariyer ve maddi açılardan önemli kazanımlar sağlamaktadır. Bu etkenler öğrencilerin öğrenme motivasyonlarını olumlu yönde etkilemektedir.²¹

Modern eğitim teknolojilerine sahip olan okulda, yabancı dil öğretiminde hedeflenen seviyeler, NATO'ya bağlı ülkelerin Silahlı Kuvvetleri personelinin yabancı dil eğitim seviyelerinin belirlenmesinde ortak olarak kullanılan STANAC 6001 standartlarına göre belirlenmektedir. Bunun yanı sıra Avrupa Dilleri Ortak Başvuru Metni (OBM)'ye göre de dil beceri seviyelerinin belirlenmesi hususunda da çalışmalar yapılmaktadır.²²

2013 yılına gelinceye kadar Lisan Okulu'nda Amerika Ordu Dil Okulu tarafından hazırlanan Arabic Modern Standart²³ (12 cilt) eğitim seti kullanılmıştır. Gelişen teknolojik imkanlardan daha fazla yararlanmak ve öğrencilerin bireysel çalışmalarına daha fazla olanak sağlamak amacıyla 2013 yılından itibaren Silsiletu'l-Lisan²⁴ Arapça öğretim seti kullanılmaya başlanmıştır. İnternet üzerinden interaktif çalışma olanakları sunan bu öğretim seti, hem örgün ortamda hem de ders dışı ortamlarda bireysel olarak konuların ve alıştırmaların tekrar edilip pekiştirilmesine imkanı vermektedir.

Problem

Kara Kuvvetleri Lisan Okulu Arapça bölümündeki yetişkin öğrenciler öğrenim sürecinde ve sonrasında Arapçayı kullanmaları sırasında bazı güçlüklerle karşılaşmaktadır. Arapçanın alfabesi ve yazım kuralları Türkçeye göre daha karmaşık, bazı harflerin çıkış yerleri (mahreçleri) ve seslendirilmesi Türkçeye göre farklıdır. Arapçada sesli harf olmadığından sesliler, hareketlerle elde edilmektedir. İlerleyen aşamalarda yazılı dokümanlarda hareke kullanılmadığı için öğrenciler doğru okuma ve anlama problemi ile karşılaşmaktadır. Acaba bu durum yetişkin öğrencilerde kaygıya sebep olmakta mıdır?

19 Kerim Açık, a.g.e. s. 51-53.

20 Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) tarafından her yıl yapılan dil yeterlilik sınavlarıdır. Yazılı sınav ve dinleme-anlama sınavı olarak iki aşamada icra edilir.

21 Kerim Açık, a.g.e., s. 167.

22 Komisyon, Kara Kuvvetleri Lisan Eğitimi Yönergesi, Ankara: K.K. Basımevi Müdürlüğü. 2009.

23 Arabic Modern Standart, Basic Course, Defence Language Institute, Montary, July 1965.

24 Abs, Muhammed, Amir es-Sibai, Muhammed el-Ebraş, Mü'min el-Annan, Silsiletu'l-Lisan I-VI, Fatih İstanbul: Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları, 2013.

Arapça öğrenimin başlangıcından itibaren Arapçanın sesletimi, tonlaması ve vurgusunda oluşan eksiklikler ilerleyen aşamalarda konuşma ve dinleme anlama uygulamalarında sözel iletişimi olumsuz etkilemekte ve kaygıya neden olmakta mıdır?

Arapça kelime üretimi (sarf) ve cümle yapısı (nahiv) Türkçeden farklıdır. Bu durum yetişkin öğrencinin zihninde Arapça cümlenin ögesel dizilişi ve kurgusunun yerleşmesini ve pratik hale getirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu durumun Arapça öğrenen yetişkin öğrencilerde kaygıya etkisi nedir?

Amaç

Türkiye’de her alanda Avrupa Birliği kriterlerine uyum sağlama çalışmaları devam etmektedir. Bu kapsamda yabancı dil bilme seviyesinin Avrupa Dilleri Ortak Başvuru Metni (OBM) kriterlerine göre belirlenmesi giderek zaruret haline gelmektedir.²⁵ Öğretim/öğrenim zorluklarının öğrenim sürecini olumsuz etkilemesine engel olunması ve ortadan kaldırılması yabancı dil eğitiminde belirlenen hedeflerin gerçekleşmesi için çok önemlidir. Öğretim yöntemi ve kaynaklar kadar her yaştan öğrencinin, öğretim sürecine psikolojik bakımdan yüksek motivasyon ve kendine güven duygusuyla katılımı öğretimin başarısı açısından önem taşımaktadır.

27 sorudan oluşan ankete verilen cevapların analiz çalışması ile; Lisan Okulu’nda yetişkinlere Arapça öğretiminde uygulanan programın sonunda ulaşılmaya hedeflenen C1 seviyesine kadar her aşamada yetişkin öğrencilerin karşı karşıya kaldıkları öğrenim kaygılarının neler olduğunu tespit etmek amaçlanmıştır. Ayrıca 27 sorunun analizi ve yorumlaması yapılarak elde edilecek sonuçlara göre, yetişkin öğrencilerin içine düştükleri öğrenim kaygılarını gidermek amacıyla androgojik yaklaşıma uygun çözüm önerileri sunulacaktır.

Sınırlılıklar ve Yöntem

Bu araştırma: Kara Kuvvetleri Lisan Okulu’nda 2018-2019 yılında 32 hafta süreli Arapça temel ve tekâmül kurslarını bir dönem halinde alan kursiyerlerle, veri toplama aracı olarak kullanılan ankette yer alan sorularla sınırlıdır. Araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama aracının hazırlanması ve uygulanması ile veri toplama aracı yoluyla elde edilen verilerin çözümlenmesine ilişkin bilgileri içerir.

Araştırmanın Modeli

Yetişkin öğrencilerin Arapça öğretim süreci boyunca karşılaştıkları öğrenim kaygılarının tespit edilmesini amaçlayan bu araştırmanın gerçekleştirilmesinde tarama modelinden yararlanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte olmuş ya da halen var olan durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi

25 Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın ilköğretim ve liseler için Arapça öğretimi dahil yabancı dil bilme seviyesinin Avrupa Dilleri Ortak Başvuru Metni (OBM) kriterlerine göre belirlenmesi çalışmaları başlatmıştır. Bkz. Milli Eğitim Bakanlığı (M.E.B.). Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni Öğrenme-Öğretme-Değerlendirme. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları, 2009.

amaçlayan araştırma yaklaşımıdır. Araştırmaya konu olan birey, olay ya da nesne, herhangi bir şekilde değiştirme ve etkilenme çabası gösterilmeden kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Önemli olan onu uygun bir şekilde gözlemleyebilmektir.²⁶ Bu amaçla Arapça öğrenen yetişkin öğrencilere; alfabe ve seslendirme, dinleme, okuma, karşılıklı konuşma, sözlü anlatım ve yazılı anlatım derslerinde hedeflenen becerilerinin geliştirilmesi ve kullanılması sırasında sınıf içinde veya dışında yaşamış oldukları kaygı durumlarının tespiti amacıyla 27 adet soru yöneltilmiştir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 20-45 yaş aralığında olup Arapçayı yabancı dil olarak öğrenen tüm yetişkinler oluştururken, örneklemini 2018-2019 eğitim öğretim yılında Lisan Okulu'nda Arapça öğrenen gören toplam 60 öğrenci oluşturmaktadır.

Verilerin toplanması

Lisan Okulu'nda Arapça bölümünde öğrenim gören öğrencilerin alfabe ve seslendirme, dinleme, okuma, karşılıklı konuşma, sözlü anlatım ve yazılı anlatım becerilerinin geliştirilmesi esnasında sınıf içinde ve dışında yaşamış oldukları kaygı tutumlarının tespiti için Kaygı Tutum Anketi'nden yararlanılmıştır. Ankette kapalı uçlu soruların tercih edilmesinin nedeni; kaynak kişi için yanıtlama kolaylığı ve araştırmacı için verileri sayısallaştırma ve çözümleme kolaylığı sağlamasıdır. Bilgi toplama aracı olarak geliştirilen anket formu 27 sorudan oluşmaktadır. Öğrenciler, likert tipi bu sorulara “Kesinlikle Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde yanıt vermişlerdir. Anketin Kara Kuvvetleri Lisan Okulu'nda uygulanabilmesi için, okul yönetiminden gerekli izinler alınmış ve böylece uygulamaya geçilmiştir. Uygulama sırasında, tüm öğrencilere anket hakkında bilgi verilmiştir. Anketler öğrencilere dağıtılmış ve gün içerisinde toplanmıştır. Dağıtılan anketlerin tamamının geri dönüşü sağlanmış ve değerlendirmeye alınmıştır.

Verilerin çözümlenmesi

Öğrenciler tarafından yanıtlanan anketler toplanmış ve tek tek kontrol edilmiştir. Elde edilen 60 ankette bulunan yanıtlar bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Öğrencilerin Arapça öğretiminin çeşitli aşamalarındaki kaygı durumlarına ilişkin değerlendirmelerini belirleyebilmek amacıyla, yanıtlar tek tek ele alınmıştır. Ankette bulunan “Kesinlikle Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” seçeneklerinin her birine verilen yanıtların frekans ve yüzdeleri alınarak bunlar tablolar halinde sunulmuştur. Bu araştırmayla ilgili tüm istatistiksel çözümlenmelerde Microsoft Excel programından yararlanılmıştır.

26 Karasar, Niyazi, Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara: Nobel Yayınları, 1999, s. 77.

Bulgular ve yorumlar

Bu bölümde; Lisan Okulu'nda Arapça öğrenen yetişkinlerin bireysel durumları ilgili sorular ile alfabe ve seslendirme, dinleme, okuma, karşılıklı konuşma, sözlü anlatım ve yazılı anlatım becerilerinin geliştirilmesi ilgili 27 sorudan elde edilen bulgu ve yorumlara yer verilmiştir.

1. Arapça Öğrenen Yetişkinlerin bireysel durumları ile ilgili soruların değerlendirilmesi

Sınıf ve Rütbeniz:

	Subay	Astsubay	Toplam
<i>f</i>	18	42	60
%	30	70	100

Lisan Okulu'nda 32 hafta boyunca öğrenen ve yaşları 20-45 arasında değişen yetişkin öğrencilerin eğitim durumuna bakıldığında 60 kursiyerden 18'inin subay 42'sinin astsubay olduğu görülmektedir. Öğrenci grubunun %30'luk kısmını oluşturan subay öğrenciler, dört yıllık üniversite eğitimi yapılan Harp Okullarından mezun yetişkinlerdir. Harp okullarını bitiren öğrenciler aynı zamanda üniversite mezunu sayılmaktadır. Subay öğrenciler Harp okullarında iyi derecede İngilizce öğrenmektedirler. Son dönemde İngilizce seviyesi yüksek olan Kara Harp Okulu öğrencilerine Rusça, Fransızca, Arapça, Çince gibi ikinci bir dil öğrenme imkanı da tanınmaktadır. Lisan Okulu'nda Arapça öğrenmek isteyen kursiyerler için aranan şartlardan biri de İngilizceyi iyi derece biliyor olmalarıdır.

Öğrenci grubunun %70'luk kısmını oluşturan astsubay öğrenciler ise, iki yıllık Astsubay Meslek Yüksek Okulu mezunu yetişkinlerdir. Meslek Yüksek Okulu'nda dört dönemde hafta dört saat (2 saat teori, 2 saat pratik) İngilizce dersi almaktadırlar. Ders saatinin azlığı ve diğer derslerin yoğun olması nedeniyle, mezunların genel İngilizce seviyelerinin yüksek olmadığı değerlendirilmektedir.

Daha önce Arapça bilgileri olmayan yetişkin öğrencilerin Lisan Okulu'nda Arapça öğrenimine başlangıç seviyesinden başlayarak 32 haftalık öğretim programının sonunda, Avrupa Dilleri Ortak Başvuru Metni Kriterlerine göre asgari B2 seviyesine ulaşmaları hedeflenmektedir.

Yaşınız:

	20-25 Yaş	26-30 Yaş	31-35 Yaş	36-40 Yaş	41-45 Yaş	Toplam
<i>f</i>	2	8	14	31	5	60
%	3,33	13,33	23,33	51,66	8,33	100

Tabloya göre Lisan Okulu'nda Arapça öğrenen yetişkin öğrencilerin %51,66 gibi büyük bir oranını 35-40 yaş arası yetişkinlerdir. Bu orana 40-45 yaş arasındaki yetişkinler de ilave edilirse öğrencilerin yaklaşık %60'nı 35 beş yaş üstü yetişkinlerin oluşturduğu görülmektedir.

2. Anket Sorularının Analizi

2.1. Arapça dersine yönelik genel kaygı durumları ile ilgili soruların analizi

Ankette yer alan 2, 3, 6, 9, 11, 12, 13, 15, 20 ve 27. sorular öğrencilerin genel olarak Arapça dersine yönelik tutumlarıyla ilgili kaygı durumlarını tespit etmek amacıyla yöneliktir.

2. Arapça dersinde hata yapmaktan endişe etmem.

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
<i>f</i>	7	26	7	16	4	60
%	11,66	43,33	11,66	26,66	6,66	100

Bu soruya “Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum” diye cevap verenlerin oranı %54,99'dur. Arapça dersinde hata yapmaktan endişe duyduğunu ifade edenlerin oranı karasızlarla beraber yaklaşık %45'tir.

3. Arapça dersinde bana söz verileceği zaman heyecandan titrerim.

<i>f</i>	4	10	10	23	13	60
%	6,66	16,66	16,66	38,33	21,66	100

%70 üzerinde bir öğrenci grubunun duygu durumunu kontrol altında tuttukları görülmektedir. Yetişkin bireylerin bulunduğu bir eğitim ortamında heyecanlarını kontrol etmek normaldir. Fakat %22'lik grupta yer alan öğrencilerin, yetişkin olmalarına rağmen yeni öğrenme ortamlarında kısmen de olsa heyecana kapıldıkları söylenebilir.

6. Diğer öğrencilerin Arapça konusunda benden daha iyi olduklarını düşünürüm.

<i>f</i>	3	10	20	20	7	60
%	5	16,66	33,33	33,33	11,66	100

Bu soruya “kesinlikle katılıyorum” ve “Katılıyorum” cevabı verenlerin oranı %21,66'dır. Karasızlar da dahil edildiğinde diğer öğrencilerin Arapça konusunda kendisinden daha iyi olduklarını düşünen öğrenci oranı %54,99'dur. Öğrencilerin %50'den fazlası yeni başladıkları Arapça öğrenme faaliyetinde özgüven eksikliği hissetmektedir. Daha önceden karşılaşmayan ve öğrenme tecrübesi edinilmeyen bir yabancı dili öğrenmeye başladıklarında başarılı olma

konusunda yetişkinlerde oluşan kaygı durumunu, kontrol edilebilir normal seviyede bir kaygı olarak değerlendirmek gereklidir. Bu kaygı durumunun öğretmen tarafından iyi yönetilerek öğrenme motivasyonuna dönüştürülmesi Arapça öğretim sürecinin başarısı açısından çok önemlidir.

9. Arapça derslerinin neden bazı öğrencileri huzursuz ettiğini anlamıyorum.

<i>f</i>	3	13	17	20	7	60
%	5	21,66	28,33	33,33	11,66	100

11. Öğretmenin hangi yanlış düzelttiğini anlamadığım zaman üzülürüm.

<i>f</i>	7	35	4	10	4	60
%	11,66	58,33	6,66	16,66	6,66	100

Bu soruya “Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum” diye cevap verenlerin oranı %69,99’dur. Bu oran Arapça derslerindeki yetişkin öğrencilerin özellikle kendi emsali sınıf arkadaşları önünde öğretmen tarafından hatalarının düzeltilmesinden hoşlanmadığını ve bundan endişe duyduklarını göstermektedir.

12. Arapça dersine çok iyi hazırlansam bile derste endişelenirim.

<i>f</i>	0	17	3	27	13	60
%	0	28,33	5	45	21,66	100

Bu soruya “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” diye cevap verenlerin oranı %66,66’dır. Bu oran derse hazırlıklı gelen öğrencilerin ders esnasında endişe duymadan süreci takip ettiklerini göstermektedir. Bu da derse hazırlıklı gelmenin kaygıyı azalttığı anlamına gelmektedir.

13. Çoğu zaman içimden Arapça dersine girmek gelmez.

<i>f</i>	7	14	3	23	13	60
%	11,66	23,33	5	38,33	21,66	100

Bu soruya “Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum” diye cevap verenlerin oranı %44,99’dur. Lisan Okulu’na gelen yetişkin öğrencilerin büyük mesleki ve bireysel motivasyonlarla Arapçayı öğrenmek istedikleri dikkate alınırsa bu oran bazı öğrencilerin dil öğrenim sürecinde karşılaştıkları birtakım zorluklardan dolayı Arapçayı öğrenme konusunda kanaatlerinin değiştiğini göstermektedir. Buna karşılık %59,9’luk grup ise yüksek öğrenme motivasyonu ile Arapça öğrenmeyi sürdürmüşlerdir.

15. Arapça dersine çok iyi hazırlanmak için üzerimde baskı hissetmem.

<i>f</i>	13	27	13	7	0	60
%	21,66	45	21,66	11,66	0	100

Bu soruya “Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum” diye cevap verenlerin oranı %66,66’dur. Bunlara kararsızlar da dahil edilirse %78.32’lik bir grubun derse hazırlık ve ödev çalışmalarını konusunda özverili ve disiplinli şekilde öğrenim sürecini götürdükleri söylenebilir.

20. Arapça dersine girerken, kendimden gayet emin olurum ve rahat hissederim.

<i>f</i>	9	9	17	18	7	60
%	15	15	28,33	30	11,66	100

Arapça dersine girerken kendine güven duyduğunu ifade ederek soruya “Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum” diye cevap verenlerin oranı %30’dur. Bu oran derse hazırlanarak giren öğrencilerin kendilerini rahat hissetmelerine göre düşüktür.

27. Arapça dersi sınavlarında genellikle kendimden emin ve rahatımdır.

<i>f</i>	3	23	16	14	3	59
%	5,08	38,98	27,11	23,72	5,08	100

Sınav başlı başına bir kaygı nedenidir. Arapça gibi daha önce öğrenme tecrübesi yaşanılmayan bir dili öğrenmek ve sınavlarına girmek özellikle sözlü sınavlarda yetişkin öğrencilerde stres ve kaygı oluşturmaktadır. Kararsızlar da kaygı çeken gruba dahil edilerek bakılacak olursa Lisan Okulu’nda Arapça öğrenen yetişkinlerin %58’i sınavla alakalı kaygı ve stres yaşadıkları görülmektedir.

2.2. Alfabe/seslendirme ve okuma becerisinin geliştirilmesine yönelik kaygı durumları ile ilgili soruların analizi

Ankette yer alan 1, 7, 18 ve 23. sorular öğrencilerin Arapça alfabe ve seslendirme, okuma becerisinin geliştirilmesine yönelik kaygı durumlarını tespit etmek amacıyla yöneliktir.

1. Arapça konuşurken veya metin okurken birbirine benzer harflerin sesletimini doğru yapmak konusunda endişe duymam.

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
<i>f</i>	10	23	4	23	0	60
%	16,66	38,33	6,66	38,33	0	100

Tablo incelendiğinde soruya kursiyerlerin %16,66'sının “Kesinlikle Katılıyorum” ve %38,33'ünün de “Katılıyorum” cevabını verdikleri toplamda; Arapça alfabedeki benzer seslerin sesletimini kelime veya metin içerisinde birbirinden belirgin şekilde ayırarak sesletim yapabilme konusunda kaygı durumu yaşayan yetişkinlerin oranı %54.99'a ulaşmaktadır. Bu anketin 32 haftalık kurs süresinin sonunda uygulandığı dikkate alınrsa, %54.99'luk oranla öğrencilerin sesletim konusunda hala sıkıntı çektikleri ortaya çıkmaktadır. Dinleme anlama uygulamasında seslerin tanınması ve konuşmada seslerin -özellikle birbirine benzeyen harfler-doğru ve akıcı kullanılmasında kendilerinden emin olmadıkları ve kaygı duydukları söylenebilir. Buna karşılık %38,33'lük kısımdaki yetişkin grubunun, Arapça alfabe öğrenimini tam olarak gerçekleştirdiğini ve söz konusu becerilerde dilin pratiği esnasında harflerin sesletimine hakim olup sıkıntı çekmedikleri görülmektedir.

Bu soruya verilen cevap dengeli olduğu için yetişkin öğrenciler tarafından verilen cevapların oranlarının, yaş dağılımına göre nasıl olduğunu görmek faydalı olacaktır.

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle	Toplam
20-25 Yaş				2		2
25-30 Yaş			2	4		6
30-35 Yaş		6		9		15
35-40 Yaş	3	7	4	16		30
40-45 Yaş	2	1	1	3		7

Arapça konuşurken veya metin okurken birbirine benzer harflerin sesletimini doğru yapmak konusunda endişe duymam sorusuna “Katılmıyorum” cevabı vererek kaygı durumunu ifade eden öğrencilerden çoğunluğunu 35-45 yaş aralığında olduğu görülmektedir. Tabloya göre yetişkinlerin yaşla beraber Arapça alfabede karşılaştıkları, Türkçede olmayan ve özellikle birbirine benzer sesleri, konuşma veya dinleme pratiği sırasında ayırt etmede zorluklarla karşılaştıkları ve bu durumla ilgili kaygı yaşadıklarını görülmektedir. Bu tespit; Arapça öğretiminde özellikli harflerin telaffuzunun öğrenilmesi ve doğru biçimleriyle kullanılmasının yaşla bağlantılı olarak zorlaşmaya başladığını göstermektedir.²⁷

7. Arapça derslerinde dilbilgisi kurallarını uyguladığımda kendimi rahat hissedirim.

f	13	26	7	7	7	60
%	21,66	43,33	11,66	11,66	11,66	100

27 Kerim, Açık, “Yetişkin Öğrencilerin Arap Alfabesinin Öğrenimine ve Sesletimine Dair Kaygıları”. *Istanbul Journal of Arabic Studies (ISTANBULJAS)* 3 / 1 (Haziran 2020): s.24-25.

Bu soruya “Kesinlikle Katılmıyorum” ve “Katılmıyorum” cevabı veren öğrencilerin oranı %65,99’dur. Bu oran, Arapça dilbilgisi kurallarını uygulayarak yapılan okuma çalışmalarında öğrencilerin kendilerini rahat hissettikleri ve kuralları pekiştirdiklerini göstermektedir.

18. Arapça dinleme yaparken sesleri/harfleri net olarak ayırt edemediğimde söyleneni anlamayacağım kaygısına kapılıyorum.

<i>f</i>	7	29	13	0	9	58
%	12,06	50	22,41	0	15,51	100

Bu soruya “Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum” diye cevap verenlerin oranı %62,06’dır. Kararsızlar da dahil edilirse oran %74,5’e ulaşmaktadır. Dinleme aktivitesinde öğrenciler ya öğretmenleri veya diğer arkadaşlarıyla ya da teyp, bilgisayar gibi bir cihazla etkileşim içine girmektedir. Eşzamanlı iletişim esnasında Arapça sesletim, tonlama ve ritim bilgisindeki eksiklikler anlama sıkıntısına yol açmakta bu da öğrenci de kaygıya neden olmaktadır. Öğrenciler bu sorunla dil öğrenimlerinin her seviyesinde karşılaşabilmektedir.

23. Büyük ihtimalle kendimi, Arapçayı ana dil olarak konuşan insanların yanında daha rahat hissederim.

<i>f</i>	7	10	17	23	3	60
%	11,66	16,66	28,33	38,33	5	100

Bu soruya öğrencilerin %38,33’ü “Katılmıyorum” ve %5’i “Kesinlikle Katılmıyorum”, bunlara ilaveten %28,33’ü de “Kararsızım” cevabı vermiştir. “Kararsızım” diyen %28,33’lük grup da dahil edildiğinde “Arapçayı ana dil olarak konuşan insanların yanında kendimi daha rahat hissederim” sorusuna hayır kaygı hissederim şeklinde cevap veren oran %71,66’ya ulaşmaktadır. Bu anketin 32 haftalık kurs süresinin sonunda uygulandığını dikkate alırsak, özellikle “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” diyen %43,33’lük oran, öğrencilerin sesletim konusunda hala ciddi sıkıntı duyduklarını, konuşmada ve anlamada seslerin tanınması ve kullanılmasında kendilerinden emin olamadıklarını göstermektedir.

2.3. Dinleme, sözlü anlatım ve karşılıklı konuşma becerilerinin geliştirilmesine yönelik kaygı durumları ile ilgili soruların analizi

Ankette yer alan 4, 5, 8, 10, 16, 19, 21, 23, 24 ve 25. sorular öğrencilerin Arapça alfabe ve seslendirme, okuma becerisinin geliştirilmesine yönelik kaygı durumlarını tespit etmek amacıyla yöneliktir.

4. Öğretmenin Arapça dersinde söylediklerini anlayamamak beni korkutur.

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
<i>f</i>	1	17	9	20	13	60
%	1,66	28,33	15	33,33	21,66	100

Tabloya göre; %54,99 oranındaki grup, öğretmenle ile ders sırasında sözlü etkileşim içine girmekten çekinmezken, kararsızlarla beraber %44,33'lük grup ise öğretmenle diyaloga girmekten ve öğretmenin söylediklerini anlayamamaktan endişe duymaktadır. Bu soruya “Kesinlikle Katılıyorum”, “Katılıyorum” ve “Kararsızım” cevabı veren 27 öğrencinin yaş dağılımına bakıldığında tablo aşağıdaki şekilde oluşmaktadır.

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Toplam
20-29 Yaş	1		1	2
30-34 Yaş		5	3	8
35-45 Yaş		12	5	17
Toplam	1	17	9	27

Tablo incelendiğinde 25 öğrencinin 30 yaş ve 17 öğrencinin de 35 yaşın üzerinde olduğu görülmektedir. Bu da yaşın artmasıyla beraber öğrencilerin, öğretmenleriyle eş zamanlı sözlü etkileşim içine girmekten kaygı duyduğu anlamına gelmektedir.

5. Arapça dersinde konuşurken hiçbir zaman kendimden çok emin olamam.

<i>f</i>	7	23	16	7	7	60
%	11,66	38,33	26,66	11,66	11,66	100

Tablo incelendiğinde soruya “Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum” cevabı veren kursiyerlerin oranı %49,99'dur. Kararsızım cevabını verenler de göz önünde bulundurulduğunda çoğunluk grubun Arapça dersinde konuşurken kendinden emin ve rahat olamadığı söylenebilir.

8. Arapça dersinde hazırlıksız konuşmam gerektiğinde panik olurum.

<i>f</i>	7	29	8	9	7	60
%	11,66	48,33	31,66	15	11,66	100

Tablo incelendiğinde soruya kursiyerlerin “Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum” cevabı veren kursiyerlerin oranı %59,99'dur. Hazırlıksız konuşmada panik olurum diyenlerin oranı %26,66'dır.

19. Arapça dersinde konuşurken tedirgin olurum ve kafam karışır.

<i>f</i>	2	25	3	20	10	60
%	3,33	41,66	5	33,33	16,66	100

21. Sınıfın önünde Arapça bir diyaloga ya da tartışmaya katılmaktan çekinirim, tedirgin olurum.

<i>f</i>	7	21	9	16	7	60
%	11,66	35	15	26,66	11,66	100

24. Arapça öğretmeni, daha önceden hazırlanmadığım sorular sorduğunda tedirgin olurum.

<i>f</i>	4	24	4	21	7	60
%	6,66	40	6,66	35	11,66	100

25. Diğer öğrencilerin önünde Arapça konuşurken mahçup olacağımı hissederim.

<i>f</i>	0	13	10	30	7	60
%	0	21,66	16,66	50	11,66	100

10. Ana dili Arapça olanlarla konuşurken tedirgin olmam.

<i>f</i>	9	28	4	15	4	60
%	15	46,66	6,66	25	6,66	100

14. Arapça dersinde konuşurken kendime güvenirim.

<i>f</i>	7	20	26	7	0	60
%	11,66	33,33	43,33	11,66	0	100

16. Her zaman diğer öğrencilerin Arapçayı benden daha iyi konuştuklarını hissederim.

<i>f</i>	3	13	10	27	7	60
%	5	21,66	16,66	45	11,66	100

23. Büyük ihtimalle kendimi, Arapçayı ana dil olarak konuşan insanların yanında daha rahat hissederim.

<i>f</i>	7	10	17	23	3	60
%	11,66	16,6	28,33	38,33	5	100

Konuşma derslerinde yetişkin öğrencilerin tutumlarını belirlemek amacıyla hazırlanan yukarıdaki soruların analizinin toplu olarak yapılmasında fayda vardır. 19, 21, 24 ve 25. sorularda öğrencilere olumsuz yönlendirme ve 10, 14, 16 ve 23. sorularda olumlu yönlendirme ile sorular sorularak çeşitli durumlarda yetişkin öğrencilerin konuşma aktivitesine karşı tutumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Sorulara verilen cevapların analizine bakıldığında yukarıdaki sorulara yüzdelik olarak dengeli cevaplar verildiği görülmektedir. Genel oranlar şöyledir: Arapça konuşurken kaygı hissedirim görüşünde olanların oranı yaklaşık %40'tır. Kararsızları dahil etmeden Arapça konuşma aktivitelerinde kaygı hissetmem görüşünde olanların oranı yaklaşık %46'dır. Birbirine yaklaşık oranlar ortaya çıkması nedeniyle bu sorulara “Kararsızım” cevabı verenler hariç kursiyerlerin yaş durumuna bakılması; yaşla beraber konuşma uygulamalarında kaygı oranının artıp artmadığı konusunda net bir veri ortaya koyacaktır. Bu amaçla Arapça konuşurken kaygı hissedirim diyenlerin oranının en yüksek olduğu 21. soru ile konuşma aktivitelerinde kaygı hissetmem diyenlerin en yüksek olduğu 10. Soruya cevap veren öğrencilerin yaş durumu analiz edilecektir.

10. Ana dili Arapça olanlarla konuşurken tedirgin olmam.

<i>f</i>	9	28	4	15	4	60
%	15	46,66	6,66	25	6,66	100

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
20-30 Yaş		10	-		10
31-35 Yaş		12	2		14
36-45 Yaş		15	17		32
Toplam		37	19		56

“Ana dili Arapça olanlarla konuşurken tedirgin olmam” sorusuna “Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum” şeklinde olumlu cevap veren 20-35 yaş arasındaki öğrencilerin oranı %90'a yakındır. Yani genç yaştaki kursiyerlerin tamamına yakını konuşma aktivitelerinin icrasında daha az kaygı hissetmektedirler.

21. Sınıfın önünde Arapça bir diyaloga ya da tartışmaya katılmaktan çekinirim, tedirgin olurum.

<i>f</i>	7	21	9	16	7	60
%	11,66	35	15	26,66	11,66	100

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
20-30 Yaş	1		8		9
31-35 Yaş	6		8		14
36-45 Yaş	21		8		29
Toplam	28		23		51

“Sınıfın önünde Arapça bir diyaloga ya da tartışmaya katılmaktan çekinirim” sorusuna, verilen cevaplarda bir denge söz konusudur. Bunun yanı sıra soruya “Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum” şeklinde olumlu cevap veren yetişkinlerin yaş durumu incelendiğinde kaygı ve çekingenlik hisseden 35 yaş üzeri öğrencilerin oranı %75’dir. Bu soruya da yaşları daha genç olan kursiyerlerin “Sınıfın önünde Arapça bir diyaloga ya da tartışmaya katıldığımda konuşma becerisini sergilemek konusunda kaygılanmam” şeklinde cevap verdikleri görülmektedir.

2.4. Yazılı anlatım becerisinin geliştirilmesine yönelik kaygı durumları ile ilgili soruların analizi

Ankette yer alan 17, 22 ve 26. sorular öğrencilerin Arapça yazılı anlatım becerisinin geliştirilmesine yönelik kaygı durumlarını tespit etmek amacıyla yöneliktir.

17. Arapça yazılı ifade çalışmalarında diğer derslere oranla daha gergin ve tedirgin olurum.

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
<i>f</i>	4	9	10	25	12	60
%	6,66	15	16,66	41,66	20	100

26. Arapça yazı çalışmalarında gramer kurallarına uygun cümleler kuramama kaygısı taşıyorum.

	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum	Toplam
<i>f</i>	0	20	10	23	7	60
%	0	33,33	16,66	38,33	11,66	100

Arapça yazı becerisinin geliştirilmesine yönelik öğrenci tutumunu belirlemek amacıyla sorulan bu yukarıdaki iki soruya verilen cevapların analizi yapıldığında 17. Soruya “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” cevabı veren öğrencilerin oranı %61,66 ve 26. Soruya “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” cevabı veren öğrencilerin oranı %50’dir. Bu yüksek ortalama oranları yazı becerisini geliştirmeye yönelik başlangıç ve orta seviyedeki yazılı çalışmalarda kursiyerlerin kendilerini rahat hissettiklerini göstermektedir.

22.Arapça kompozisyon ve yazılı çeviri çalışmalarında kendime güvenirim.

f	7	17	6	23	7	60
%	11,66	28,33	10	38,33	11,66	100

Bu soruya “Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum” cevabı veren öğrencilerin oranı %39,99 iken “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” cevabı veren öğrencilerin oranı %49,99’dur. Bu öğrencilerin ileri düzey yazma becerisine sahip oldukları söylenebilir.

Fakat 17 ve 26. sorulardaki oranlar kıyaslandığında; yazı becerisinin en üst seviyede gerçekleştirildiği Arapça kompozisyon ve yazılı çeviri çalışmalarında öğrencilerin kaygı hissetme oranının arttığı görülmektedir. Özellikle Askerlik mesleği alanına özgü metinlerin zorluk derecesinin yüksek olduğunu ve çevirilerinin kolay olmayacağını belirtmek gerekir.

Değerlendirme

K.K. Lisan Okulu’nda öğrenim gören yetişkin öğrencilerin Arapça öğrenimine karşı kaygı durumlarını tespit etmek amacıyla uygulanan anket sorularının analiz sonuçları değerlendirildiğinde, ders ortamını oluşturan paydaş unsurlardan, öğrencinin bireysel yapısından ve Arap diline ait olan bazı özelliklerden dolayı yetişkin öğrencilerin kaygı durumu yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu kaygı durumunun büyük bir kısmının normal kontrol edilebilir ölçülerde olduğu söylenebilir. Özellikle yetişkin öğrencilerin yaş ve sosyal statü bakımından kendilerine güvenlerinin yüksek olması çoğu zaman bu öğrenim kaygısı ve stresiyle baş edebilmelerine imkan sağlamaktadır. Fakat kaygı durumunun Arapçanın bazı becerilerinde öğrenme kalitesini ve seviyesini olumsuz etkilediği de açıktır. 22-45 yaş aralığında ve farklı askeri rütbelere sahip bir kitlenin öğrenci olarak bulunduğu bir ders ortamında genç yaşta ve düşük rütbedeki öğrencilerin yaşça büyük ve rütbesi yüksek personel karşısında -veya tersi durumda- utanma, hata yapmaktan dolayı mahcup olma gibi duygu durumlarını yaşadıkları söylenebilir. Lisan Okulu’ndaki benzeri az görülen sınıf ortamının kursun başlamasıyla birlikte kısa sürede bu sorundan kurtulması çok önemlidir. Başta öğrenciler ve öğretmenler sınıf içi ideal öğretim ortamını oluşturmak için çaba sarf etmeli, yaşlı veya genç tüm kursiyerlerin sınıfta kendisini rahat hissetmeleri sağlanmalıdır. Dil öğreniminde hata yapmanın normal bir olgu olduğu vurgulanarak tüm öğrencilerin hata yapmaktan çekinmemesi ve derse rahat bir şekilde katılımının sağlanması gereklidir. Bunun dışında yetişkin öğrencilerin eğitim ortamı ve dış çevreyle ilgili kaygı durumunu artıracak derecede önemli etkenler tespit edilmemiştir.

Özellikle Arapça gibi sesletim bilgisi (fonoloji) ve cümle kurgusu bakımından Türkçeden çok farklı bir dili otuzlu yaşlarda öğrenmeye başlamak, yetişkin öğrenci için başlangıçtan itibaren zorluklar içermektedir. Bunlar arasında şunlar söylenebilir: Öğretmenle ders esnasında sözlü etkileşimi sırasında onun yaptığı düzeltmelerden ve bu düzeltmeleri tam olarak anlayamadan kaynaklı kaygı yaşayan öğrenci oranı %44,33’dür. Bu oran aynı zamanda yetişkinlerin öğretim ortamına karşı tutumunu da yansıtmaktadır. Böyle bir duruma düşmemek

için yetişkin öğrencilerin Arapça derslerine hazırlıklı olarak gelmeye özen gösterdikleri ve ödev çalışmalarını hassasiyetle yerine getirdikleri söylenebilir. Bu duruma bağlı olarak sorulan “Arapça dersine çok iyi hazırlansam bile derste endişelenirim.” sorusuna “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” diye cevap verenlerin oranı %66,66’dır ki bu cevap sürekli olarak derslere hazırlıklı gelmeye çalıştıklarını göstermektedir. Arap diline karşı genel tutumlarını ölçmek için sorulan bir başka soruya verilen cevap dikkat çekicidir. “Çoğu zaman içimden Arapça dersine girmek gelmez.” sorusuna “Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum” diye cevap verenlerin oranı %44,99’dur. Lisan Okulu’na gelen yetişkin öğrencilerin büyük mesleki ve bireysel motivasyonlarla Arapçayı öğrenmek istedikleri dikkate alınırsa bu oran bazı öğrencilerin dil öğrenim sürecinde karşılaştıkları birtakım zorluklardan dolayı Arapçayı öğrenme konusunda fikir ve isteklerinin değiştiğini göstermektedir. Buna karşılık %59,9’luk grup ise yüksek öğrenme motivasyonu ile Arapça öğrenmeyi sürdürmüşlerdir. Bu konuda öğrencinin bireysel özellikleri itibarıyla yabancı dil öğrenmeye yaklaşımının yanı sıra, Arapça gibi daha önce hiç fikir sahibi olmadığı zor bir dili öğrenme gücüyle karşılaşabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Arapça derslerine girerken kendine güven duyduğunu ifade ederek soruya “Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum” diye cevap verenlerin oranı %30’dur. Karasızların %28’lik oranıyla birlikte yaklaşık %70’lik grup ise derslere kendilerine güven konusunda kaygı yaşayarak girdiklerini ifade etmektedir. Fakat bunu kontrol edilebilir kaygı seviyesinin öğrenme bilincini ve motivasyonunu yükselterek öğrenime olumlu etki ettiği de gözden kaçırılmamalıdır. Yani öğrencilerin makul bir kaygı yaşamaları normal olarak değerlendirilmeli ve öğretmen tarafından bu kaygı durumu gözden kaçırılmamalı ve kontrol altına alınarak öğretimin başarısı için pozitif katkıya dönüştürülmelidir.

Arapça öğretim sürecine genel tutum kapsamında sorulan bir başka soruda Arapça sınavları ile ilgili kaygı durumu sorgulanmıştır. Bu soruya verilen cevaplar dengelidir. Öğrenim süreci içindeki konular ile ilgili sınavlar uygulandığı ve öğrencilerin haftalık ve dönemlik uygulanan bu sınavlara hazırlıklı geldikleri göz önünde bulundurulursa Arapça öğrenen yetişkinlerin yüksek oranda sınav kaygısı yaşamadıkları söylenebilir. Fakat Silahlı Kuvvetlerde yurtdışı görevlere personel görevlendirmesi amacıyla uygulanan ve dinleme-anlama ve okuma-anlama sınavlarından oluşan “Genel Dil Sınavı”²⁸ sınavlarında yetişkin öğrencilerin kaygı ve stres düzeyi oldukça yüksektir. Bu sınavın okuma-anlama bölümü için YDS sınav sonuçları geçerlidir. Dinleme-anlama bölümü, Silahlı Kuvvetlere ait sınav merkezlerinde laboratuvar ortamında yapılmaktadır.

Alfabe / Sesletim ve Okuma Becerilerinde Kaygı

Arapça konuşurken veya metin okurken birbirine benzer harflerin sesletimini doğru yapmak konusunda endişe duymam sorusuna “Katılmıyorum” cevabı vererek kaygı durumunu ifade

28 Kerim Açık, a.g.e., s.97.

eden öğrencilerden çoğunluğun 35-45 yaş aralıında olduğu görülmektedir. Yetişkinlerin yaşla beraber Arapça alfabede karşılaştıkları, Türkçede olmayan ve özellikle birbirine benzer sesleri, eşzamanlı konuşma veya dinleme aktiviteleri sırasında ayırt etmede zorluklarla karşılaştıkları ve bu durumla ilgili kaygı yaşadıkları görülmektedir. Alfabe ve seslerin, gerek mahreç gerekse kelime içinde sesletiminin (tonlama ve vurgu olarak) kursun başında etkin şekilde öğretilmesi ve ğretim sürecinin ilerleyen aşmalarında da Arapçanın temel beceri alanlarında (okuma, yazma, dinleme, konuşma) doğru sesletim becerisinin takip ve kontrol edilmesi gereklidir.

Arap diline has olmak üzere Arapça metinlerin çoğunun harekesiz yazılması, okuma aktivitelerin icrasına Arapça ğrenenler için ciddi bir kaygı kaynağı oluşturmaktadır. Özellikle YDS gibi kritik sınavlarda harekesiz metinleri okuma zorluğu sınav girenler için zaman kaybına ve sınav başarılarının düşmesine neden olmaktadır. Lisan Okulu'ndaki yetişkin öğrencilerle yapılan birebir görüşmelerde okuma becerisi ile ilgili en önemli kaygının harekesiz metinleri okumak olduğu tespit edilmiştir.

Dinleme, Sözlü Anlatım ve Karşılıklı Konuşma Becerilerinde Kaygı

Lisan Okulu'nda 32 haftalık Arap dili ğretiminde dinleme, sözlü anlatım ve karşılıklı konuşma becerilerinde Avrupa Ortak Başvuru Metni'ne göre C1 seviyesine ulaşılması hedeflenmiştir. Silah Kuvvetlerin yabancı dil vizyonuna bakıldığında yabancı dil öğrenen personelin dört dil becerisini geliştirmesinin yanı sıra konuşma becerisini en st düzeye ulaştırması beklenmektedir. Bu TSK'nın yurtdişında icra ettiği görevler bakımından son derece normaldir. Bu anlayış gereği personelin yabancı dilde sözlü anlatım ve konuşma becerisini geliştirmesine önem verildiği söylenebilir.²⁹

Yetişkin ğrencilerin geliştirmekte zorlandığı beceri, konuşma becerisidir. Dinleme, okuma ve yazmadan farklı olarak konuşma becerisinin geliştirilmesi için olabildiğince çok insanla muhatap olmak gerekir. Öğrenciler, yabancı dilde konuşurken hata yapmaktan, eleştiriye uğramaktan, herkesin onun konuşmasına dikkat etmesinden endişe duyabilir veya utanabilir. Bu yüzden yabancı dilde herhangi bir şey söylemekten çekinebilirler. Ayrıca Arapçanın sesletim bilgisi, grameri, cümle yapısı gibi teorik bilgilerin yanı sıra eşzamanlı etkileşime girebilme, anlık cevap üretebilme, iletişim becerisi sergileme gibi davranışsal özellikler konuşma becerisindeki başarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu kapsamda ankette yer alan “ğretmenin Arapça dersinde söylediklerini anlayamamak beni korkutur” sorusuna “evet, endişelendirir” diye cevap veren yaklaşık %30'luk grubu oluşturan 27 öğrencinin 17'sinin 35 yaşın üzerinde olduğu, 10'nun da 30-35 yaş arasında olduğu görülmektedir. Bu da yaşla beraber konuşma becerisinde kaygının artmasında sözü geçen davranışsal özelliklerin etkisi olduğunu göstermektedir.

29 Kerim Açık, Murat zcan Ali, Benli, “Kara Kuvvetleri Lisan Okulunda İngilizce Dışında Yabancı Dil ğrenimi Gören Kursiyerlerin Avrupa Ortak Başvuru Metnine Göre Seviyelerin Belirlenmesi ve Dil Becerileri Açısından Ortaya ıkan Farklılıklara zm nerileri”. 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Cilt 3 Sayı 8 Yaz 2014, s. 164-166 ve 170.

Yine “Arapça dersinde konuşurken hiçbir zaman kendimden çok emin olamam” sorusuna “Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum” cevabı veren kursiyerlerin oranı %49,99’dur. Bu oran yetişkin öğrencilerin yarıya yakınının konuşma aktiviteleri sırasında kaygı yaşadığı anlamına gelmektedir. Ankette yer alan benzer sorulara verilen cevaplardaki oranlar birbiriyile benzerlik göstermektedir. Birbirine yaklaşık oranlar ortaya çıkması nedeniyle örnek olarak alınan sorularda kursiyerlerin yaş durumuna bakılarak yaşla beraber konuşma uygulamalarında kaygı oranının artıp artmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan analiz çalışmasının sonucu olarak kaygı ve çekingenlik hisseden 35 yaş üzeri öğrencilerin oranının %75 olduğu ortaya çıkmıştır. Yetişkin öğrencilerle ilgili bu kaygı oranının sınıf ortamının dışına çıktığında veya görev gereği anadili Arapça olanlarla muhatap olunduğunda daha da artacağı değerlendirilmektedir.

Yazılı Anlatım Becerisinde Kaygı

Yabancı dilde yazma özellikle yurt dışı görevlerde kurumsal iletişimde ihtiyaç duyulan bir beceridir. Üretken bir beceri olmakla beraber muhatapla eşzamanlı etkileşim söz konusu olmadığı için kaygı düzeyi düşük olan bir beceridir. Bu kapsamda ankette yer alan üç soruya verilen cevaplar incelendiğinde; orta seviyede yapılan yazılı çalışmalarda yetişkinlerin kaygı duymadıkları ancak kompozisyon yazmada veya ileri düzey metin çevirilerinde kaygı düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir. Ankette yer alan “Arapça kompozisyon ve yazılı çeviri çalışmalarında kendime güvenirim” sorusuna “Kesinlikle Katılıyorum” ve “Katılıyorum” cevabı veren öğrencilerin oranı %39,99 iken “Katılmıyorum” ve “Kesinlikle Katılmıyorum” cevabı veren öğrencilerin oranı %49,99’dur. Bu aynı zamanda yetişkinlerin dilbilgisi kurallarını öğrenmeye gösterdikleri özenin bir sonucu olarak üst düzey yazı ve çeviri çalışmalarında dahi %50’lik bir oranda kendilerine güven duyduklarını göstermektedir. Yazma becerisi ile ilgili ankette yer alan diğer iki sorudaki kaygı düzeyi ortalaması %22 iken bu soruda oran %39,99’a çıkmıştır. Yapılan işin zorluğuna bağlı olarak kaygıdaki bu artış düzeyinin normal olduğu değerlendirilmektedir.

Sonuç

Arapçanın yabancı dil olarak öğretiminin kendine has özellikler ve zorluklar içerdiği muhakkaktır. Yetişkin öğrencilerin yaş durumu, sosyal statüleri, önceki öğrenme alışkanlıkları, psikolojik yapıları, öğrenim sürecini başarıyla sürdürmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bu unsurlar bireyden bireye ve farklı seviyelerde kaygıya sebep olabilmektedir. Kaygının seviyesi dil öğreniminde başarı açısından çok önemlidir. Çoğu durumda kontrol altına alınabilen kaygı, öğrenmede itici güç ve motivasyona dönüşerek başarı artışına sebep olurken bazı durumlardaki baş edilemeyen kaygı seviyesi öğrencinin yabancı dil öğreniminden uzaklaşmasına hatta tamamen bırakmasına sebep olabiliyor. Bu nedenle yabancı dil öğretimi veren kurumlar öğretim ortamından başlayarak ders kaynakları ve programları, öğretmen eğitimi, süreç içinde ortaya çıkacak sorunlarda öğrencilere danışmanlık yapacak uzmanların temini gibi hususları

hassasiyetle takip etmelidir. Öğrenme/öğretim sürecinin başlangıcında öğrencilerin farklı alanlarda yaşadıkları kaygı duyguları hakkında bilgi edinilmesi ve bunların analiz edilerek, bireyin ne tür kaygılar yaşadığının ayırımına varılması ve bunların üstesinden gelebilmek için kişilere yönelik bir takım stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir.³⁰

Bu kapsamda; K.K. Lisan Okulu'nda yetişkin öğrencilerin Arapça eğitimleri sırasında karşılaştıkları kaygı durumlarının tespiti amacıyla uygulanan anket çalışmasının sonuçlarını şöyle sıralayabiliriz:

Öğretmenler ve pedagoji uzmanları, Türk yetişkinlerin karşılaştıkları yabancı dilin öğrenme güçlüklerini tespit ederek onlara özgü öğretim yöntemleri ve kurs programları hazırlamalıdır.³¹ Yetişkin Türk öğrencilerin Arapçayı öğrenirken karşılaştıkları güçlükler, dilbilimsel açıdan bu dile özgü özellikler taşımaktadır. Uzmanların Arapçanın öğretim sürecinde zorluk oluşturan noktaları tespit etmesi ve bu zorlukların giderilmesine yönelik çözüm önerileri sunması yerinde olacaktır. Bu çalışmalar sadece yetişkin eğitimi alanında değil, tüm öğrenci kitlesine yönelik olarak yapılmalıdır.

Bu makalede ulaşılan sonuçlara göre; 30 yaş üzeri -özellikle 35-45 yaş- öğrenciler, Arapça alfabede yer alan harflerin öğrenimi ve sesletimi ile ilgili kaygı durumu yaşamaktadırlar. Yetişkin öğrenciler, öğretim sürecinin tamamında Arapçayı akıcı şekilde kullanma ve muhataplarının konuşmalarında yer alan seslerin kesintisiz ve doğru biçimde (vurgu/tonlama) algılanmasında zorlanmaktadırlar. Avrupa Konseyi, Dil Politikası Programı, Eğitim Bölümü'nün 2018 yılında yabancı dil yeterlilik tanımları konusunda yaptığı yenileme ve düzeltme çalışmaları kapsamında yabancı dilin sesletimi (fonoloji), vurgusu ve tonlaması ile ilgili becerilerin tüm dil seviyeleri için yeniden yapılandırılmıştır.³² Türkiye'de yabancı dil eğitiminde Avrupa Konseyi tarafından benimsenen bu yeni kriterlerin dikkate alınması gereklidir. Bu kapsamda yetişkinlere Arapça öğretmek üzere hazırlanan öğretim programlarında alfabe öğretimine daha özen gösterilmesi, öğretim programının başında sesletim becerisinin birey özelinde pekiştirilmesi için en az iki haftalık bir süre ayrılmalı ve dersler çeşitli alıştırma türleriyle zenginleştirilmelidir.

Okuma becerisi aktivitelerinde genel olarak kaygı durumu tespit edilmemiştir. Fakat Arap diline has olarak yazılı metinlerin harekesiz olması bunlara ilaveten kelimelerin sonlarının cümle içindeki konumlarına göre değişik şekillerde seslendirilmesi gereği, yetişkin öğrencide öğrenim hızını düşürmekte ve kaygı oluşturmaktadır. Örneğin; Arapça bilenler için seviye belirleme vasıtası olan YDS ve YÖKDİL gibi üst düzey sınavlarda metinleri seslendirme yani doğru okuma sorunu yaşanmaktadır. Performans ölçümüne dayalı üst düzey sınavlarda okuma zorluğu sınav başarısına doğrudan tesir etmektedir. Bu da bu sınavlara girenlerde

30 Yusuf Özcan Asım Yapıcı, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapça Dersine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)". Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 16 (2), s.139.

31 Tahirhan AYDIN, "Arapça ve Türkçe'de Sesler -Karşıtsal Çözümleme". EKEV AKADEMİ Dergisi Yıl: 14 Sayı: 44 (Yaz 2010), s.322.

32 Common European Framework Of Reference For Languages: Learning, Teaching, Assessment Companion Volume With New Descriptors, Language Policy Programme Education Policy Division, Education Department, Council Of Europe, Strasbourg, 2018, s. 47.

stres ve kaygıya neden olmaktadır. Arapça okuma becerisini geliştirme ve hızını artırmak için, öğretim sürecinde Arapça sarf kalıplarının etkili bir şekilde öğretimi gereklidir. İlerleyen aşamalarda daha fazla okuma materyalinin ve okuma etkinliklerinin, öğretim sürecine dahil edilmesi yararlı olacaktır.

Uygulanan anket çalışması verilerinin değerlendirilmesi sonucunda yazma aktivitesinin, üretken bir beceri olmakla beraber muhatapla eşzamanlı etkileşim söz konusu olmadığı için yetişkin öğrencilerde kaygı düzeyi düşük bir beceri olduğu tespit edilmiştir. Buna rağmen kompozisyon veya çeviri çalışmalarında kaygı düzeyinin nispeten yükseldiği gözlemlenmiştir. Yazma becerisinin geliştirilmesi için mevcut ders kitaplarında uygulanan etkinliklerle yetinilmemelidir. Bu becerisinin geliştirilmesine yönelik haftalık programda dersler ve etkinlikler planlanmalıdır. Bu etkinlikler kapsamında sınıf içi yazma çalışmaları, kompozisyon ödevleri, seviyeye uygun hikâye kitaplarının özetleme ve sunum hazırlama gibi çalışmalar yaptırılmalıdır. Ayrıca yazma becerisinin gelişimine yönelik ölçme ve değerlendirme yöntemleri uygulanmalıdır.

İhtiyaç analizi çalışmaları öğrencilerin en fazla önem verdikleri dil becerisinin, konuşma becerisi olduğunu göstermektedir. Konuşma becerisi edinimi özellikle yetişkinler için daha zor bir süreçtir. Ve en çok öğrenim kaygısı yaşadıkları beceri alanıdır. Karşılıklı konuşma aktivitesinin doğası gereği muhatapla eşzamanlı etkileşim söz konusudur. Yabancı dilde konuşma uygulamasında ise konuşmacıların dil yeterliliklerinin yanı sıra sosyal ve psikolojik etkenler de işin içine girmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin yabancı dile maruz kaldıkça kaygının istatistiksel açıdan anlamlı bir şekilde azaldığı görülmüştür. Bu makalede; yetişkin öğrencilerin dinleme-anlama, sözlü anlatım ve karşılıklı konuşma aktiviteleri arasında en çok karşılıklı konuşma becerisinin geliştirilmesi sürecinde kaygı yaşadıkları tespit edilmiştir. Buna karşılık Arapçayı sınıf içerisinde daha çok kullanan öğrencilerin konuşma becerisine yönelik kaygı düzeylerinin daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Konuşma alıştırmalarının uygulanması sırasında öğretmenlerin bu olguyu dikkate alarak yetişkin öğrencilere yaklaşması ve onların rahat bir şekilde etkileşim içine girmelerini sağlaması gereklidir. İletişimsel yöntem etkin şekilde kullanılmalı, onları Arapça konuşmaya teşvik edece durumlar oluşturulmalıdır. Konuşma becerisini geliştirecek tartışma, drama, sunum tekniği, örnek olay anlatımı ve kelime oyunları gibi yöntemler etkili bir şekilde kullanılmalıdır. Konuşmada en temel unsur olan kelime dağarcığının geliştirilmesine önem verilmelidir. Sınıf içerisinde samimi bir ortam oluşturulmasına, sınıflardaki sıraların düz şekilde değil öğrencilerin birbiri ile yüz yüze etkileşimine imkan veren U düzeninde yerleştirilmesine özen gösterilmelidir. Güçlü bir teknolojik alt yapı kurularak her türlü yazılı, görsel ve işitsel materyali içeren güçlü bir arşiv oluşturulmalı ve öğrencilerin bireysel kullanımına sunulmalıdır. Böylelikle dil eğitiminde önemli bir yere sahip olan bireysel öğrenme stratejileri³³ kullanılarak kendi kendine öğrenme teşvik edilmelidir. Bilgisayar, video gibi öğrencilerin motivasyonunu artıracak teknoloji imkanlar

33 Meltem Gökdağ Baltaoğlu, "Yetişkin Eğitiminde Öğrenme Stratejileri". İNESJOURNAL Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, Yıl: 2,Sayı: 4, Eylül 2015, S. 386-394.

ders içerisinde etkin bir biçimde kullanılmalıdır. Anadili Arapça olan öğretmenler konuşma derslerine girmeli, konuşma kulübü, sınıf dışı sosyal etkinlikler vs. faaliyetler planlanmalıdır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Abs, Muhammed, Amir es-Sibai, Muhammed el-Ebraş, Mü'min el-Annan, Silsiletu'l-Lisan I-VI, Fatih İstanbul: Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Açık Kerim, Kara Kuvvetleri Lisan Okulundaki Arapça Öğretimi ve İletişimsel Metoda Göre Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.
- Açık Kerim, Özcan Murat, Benli Ali, "Kara Kuvvetleri Lisan Okulunda İngilizce Dışında Yabancı Dil Öğrenimi Gören Kursiyerlerin Avrupa Ortak Başvuru Metnine Göre Seviyelerin Belirlenmesi ve Dil Becerileri Açısından Ortaya Çıkan Farklılıklara Çözüm Önerileri". 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Cilt 3 Sayı 8 Yaz 2014.
- Açık, Kerim, "Yetişkin Öğrencilerin Arap Alfabesinin Öğrenimine ve Sesletimine Dair Kaygıları". Istanbul Journal of Arabic Studies (ISTANBULJAS) 3 / 1 (Haziran 2020):
- Alpert Richard, and Haber Ralph Norman, "Anxiety in Academic Achievement Situations". Journal of Abnormal And Social Psychology", sa. 61, 1960.
- Arabic Modern Standart, Basic Course, Defence Language instutc, Montary, July 1965.
- Aydın Selami, Zengin Buğra, "Yabancı Dil Öğreniminde Kaygı : Bir Literatür Özeti". Journal of Language and Linguistic Studies , Vol . 4, No. 1, April 2008.
- Aydın Tahirhan, "Arapça ve Türkçe'de Sesler -Karşıtsal Çözümleme". EKEV AKADEMİ Dergisi Yıl: 14 Sayı: 44 (Yaz 2010).
- Common European Framework Of Reference For Languages: Learning, Teaching, Assessment Companion Volume With New Descriptors, Language Policy Programme Education Policy Division, Education Department, Council Of Europe, Strasbourg, 2018.
- Çavuşoğlu Deveci Ceyda ve diğerleri, "İngilizce Konuşma Becerisinin Öğretimine İlişkin İhtiyaçların Değerlendirilmesi". Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic , Volume 11/14 Summer 2016.
- Gökdağ Baltaoğlu Meltem, "Yetişkin Eğitiminde Öğrenme Stratejileri". İNESJOURNAL Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, Yıl: 2,Sayı: 4, Eylül 2015.
- Güneş Firdevs, Yetişkin Eğitimi (Halk Eğitimi), Ankara, Ocak Yayınları, 1996
- İşisağ Korkut, "Avrupa Dilleri Ortak Başvuru Metni'nin Dilbilimsel Açından İncelenmesi?". Journal of Language and Linguistic Studies, Vol.4, No.1, April 2008.
- İşisağ Korkut, Demirel Özcan, "Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni'nin Konuşma Becerisinin Gelişiminde Kullanılması". Eğitim ve Bilim, 2010.

- Karasar Niyazi, Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara: Nobel Yayınları, 1999.
- Karataş Sibel Esra, Yetişkinlerin Eğitime Katılma Güdüsünü Etkileyen Psikolojik Ve Toplumsal Faktörler (Karayolları Genel Müdürlüğü İngilizce Eğitimleri Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2009.
- Koç Gürcü, “Yapılandırmacı Sınıflarda Öğretmen-Öğrenen Roller ve Etkileşim Sistemi”. Eğilim ve Bilim, sa.142, 2006
- Komisyon, Kara Kuvvetleri Lisan Eğitimi Yönergesi, Ankara: K.K. Basımevi Müdürlüğü. 2009.
- Kozacıoğlu Gülten ve Hülya E. Gördürür, Bireyden Topluma Ruhsağlığı, Alfa Yayını, İstanbul, 1995.
- Köknel Özcan, Kaygı Bozuklukları Genel ve Klinik Psikiyatri, Nobel Tıp Yayını, İstanbul 1989.
- Kurt İhsan, Yetişkin Eğitimi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2000.
- Milli Eğitim Bakanlığı (M.E.B.). Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni Öğrenme-Öğretme-Değerlendirme. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları, 2009.
- Oktar Ergür Derya, “Yabancı Dil Öğretim Sürecinde Kaygı”. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 26 , Sayı 26 , Oca 2004.
- Özdemir Sevim, Arapça Konuşma Kaygısı, Akdem Yayınları, Isparta 2018.
- Özer Bekir, “İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarının Eğitim Programlarında Öğrenme Stratejileri”. Eğitim Bilimleri ve Uygulama Dergisi, 1(1), 2001.
- Özguven Ethem, Psikolojik Testler, PDREM Yayınları, Ankara 1994.
- UNESCO 1976 Dördüncü Konferansı; Yetişkin Eğitiminin Geliştirilmesine ilişkin Tavsiye Kararı.
- Yayla Deniz, “Türk Yetişkin Eğitimi Sisteminin Değerlendirilmesi”. Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, (EARGED), Ankara, 2009.
- Yusuf ÖZCAN Asım YAPICI, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Arapça Dersine İlişkin Tutumlarının İncelenmesi (Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Örneği)”. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 16 (2).

ADI-SOYADI:					
SINIF VE RÜTBENİZ:					
YAŞINIZ:					
Aşağıda Arapça öğreniminde sınıf içi kaygı ile ilgili ifadeler yer almaktadır. Lütfen her bir ifadeyi dikkatlice okuyarak, her bir ifadeye ne derecede katıldığınızı işaretleyiniz.	KESİNLİKLE KATILYORUM	KATILYORUM	KARARSIZIM	KATILMIYORUM	KESİNLİKLE KATILMIYORUM
1. Arapça konuşurken veya metin okurken birbirine benzer harflerin sesletimini doğru yapmak konusunda endişe duymam.					
2. Arapça dersinde hata yapmaktan endişe etmem.					
3. Arapça dersinde bana söz verileceği zaman heyecandan titrerim.					
4. Öğretmenin Arapça dersinde söylediklerini anlayamamak beni korkutur.					
5. Arapça dersinde konuşurken hiçbir zaman kendimden çok emin olamam.					
6. Diğer öğrencilerin Arapça konusunda benden daha iyi olduklarını düşünürüm.					
7. Arapça derslerinde dilbilgisi kurallarını uyguladığımda kendimi rahat hissederim.					
8. Arapça dersinde hazırlıksız konuşmam gerektiğinde panik olurum.					
9. Arapça derslerinin neden bazı öğrencileri huzursuz ettiğini anlamıyorum.					
10. Ana dili Arapça olanlarla konuşurken tedirgin olmam.					
11. Öğretmenin hangi yanlış düzelttiğini anlamadığım zaman üzülürüm.					
12. Arapça dersine çok iyi hazırlansam bile derste endişelenirim.					
13. Çoğu zaman içimden Arapça dersine girmek gelmez.					
14. Arapça dersinde konuşurken kendime güvenirim.					
15. Arapça dersine çok iyi hazırlanmak için üzerimde baskı hissetmem.					
16. Her zaman diğer öğrencilerin Arapçayı benden daha iyi konuştuklarını hissederim.					
17. Arapça yazılı ifade çalışmalarında diğer derslere oranla daha gergin ve tedirgin olurum.					
18. Arapça dinleme yaparken sesleri/harfleri net olarak ayırt edemediğimde söyleneni anlayamayacağım kaygısına kapılırım.					
19. Arapça dersinde konuşurken tedirgin olurum ve kafam karışır.					
20. Arapça dersine girerken, kendimden gayet emin olurum ve rahat hissederim.					
21. Sınıfın önünde Arapça bir diyaloga ya da tartışmaya katılmaktan çekinirim, tedirgin olurum.					
22. Arapça kompozisyon ve yazılı çeviri çalışmalarında kendime güvenirim.					
23. Büyük ihtimalle kendimi, Arapçayı ana dil olarak konuşan insanların yanında daha rahat hissederim.					
24. Arapça öğretmeni, daha önceden hazırlanmadığım sorular sorduğunda tedirgin olurum.					
25. Diğer öğrencilerin önünde Arapça konuşurken mahcup olacağımı hissederim.					
26. Arapça yazılı ve sözlü ifade çalışmalarında gramer kurallarına uygun cümleler kuramama kaygısı taşırım.					
27. Arapça dersi sınavlarında genellikle kendimden emin ve rahatımdır.					

中国现当代文学在欧美的译介

Translation of Modern and Contemporary Chinese Literature in Europe and America

Avrupa ve Amerika'da Modern ve Çağdaş Çin Edebiyatı Çevirileri

Lale AYDIN¹

摘要

随着中国经济和国际地位的发展，世界各国开始了解中国的文化、语言、历史和文学，中国文学受到了外国读者越来越多的关注，与此同时，中国文学的外译与传播也开始了。自2009年起，中国政府启动了大规模文学精品翻译出版项目，通过这个项目，中国文学在海外的传播取得了一定的成效，但中国现当代文学在海外的传播与接受情况还不是很稳定。本文介绍了中国现当代文学在欧美国家的翻译传播状况，作为背景，首先概述了在海外开展汉语教学的著名大学及其出版的中国文学杂志。然后分析了中国现当代文学在海外，尤其是欧美的译介情况。最后，按照时间顺序介绍了对中国文学在世界的传播做出重大贡献的美国汉学家葛浩文、德国汉学家顾彬、英国汉学家蓝诗玲以及他们的中国文学译介的基本情况。

关键词：中国文学；英语译介；葛浩文；顾彬；蓝诗玲。

ABSTRACT

With the development of China's economic and international status, countries around the world have begun to understand Chinese culture, language, history, and literature. Chinese literature has attracted more and more attention from foreign readers. At the same time, translation and dissemination of Chinese literature have begun too. Since 2009, the Chinese government has launched a large-scale literary translation and publishing project. Through this project, dissemination of Chinese literature has achieved certain results overseas. However, the reception of modern and contemporary Chinese literature abroad is still not very stable. This research introduces the dissemination of modern and contemporary Chinese literature translation in Europe and America. It initially sketches out the translation of Chinese literature abroad, then it introduces famous overseas institutions conducting Chinese teaching and literary studies and journals of Chinese literature as a background. Within this framework, Chinese literature translations of the American Sinologist Howard Goldblatt, the German Sinologist Wolfgang Kubin, the British Sinologist Julia Lovell and their works are chronologically discussed. Their translated works make a significant contribution to the spreading of Chinese literature in the world.

Keywords: Chinese Literature, Translation, Howard Goldblatt, Wolfgang Kubin, Julia Lovell

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Lale AYDIN (Res. Asst. Dr.),
Istanbul University, Faculty of Letters,
Department of Chinese Language and
Literature, Istanbul, Turkey
E-posta: lale.aydin@istanbul.edu.tr
ORCID: 0000-0002-7144-2004

Başvuru/Submitted: 08.06.2020

Revizyon Talebi/Revision Requested:
02.07.2020

Son Revizyon/Last Revision Received:
14.07.2020

Kabul/Accepted: 15.07.2020

Atf/Citation: Aydın, Lale. "Translation of Modern and Contemporary Chinese Literature in Europe and America". *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies* 36 (2020), 73-88. <https://doi.org/10.26650/jos.2020.003>

Öz

Çin'in ekonomik ve uluslararası statüsünün gelişmesiyle birlikte Çin dili, edebiyatı, kültürü ve tarihi, dünyanın dört bir yanında gün geçtikçe önemi artan ve çalışılmaya değer cazip bir alan olarak addedilmeye başladı. Özellikle yabancı okurların Çin edebiyatına olan merakı, Çin edebiyatı çevirisi ve yayılımını da başlattı. Bu bağlamda Çin hükümeti 2009'dan bu yana büyük ölçekli bir edebi çeviri ve yayın projesi başlattı. Bu proje sayesinde Çin edebiyatının denizaşırı ülkelere yayılması hususunda belli bir aşama kaydedildi. Ancak modern ve çağdaş Çin edebiyatının yurt dışındaki alımlaması hala çok istikrarlı değildir. Bu çalışmada, genel anlamda modern ve çağdaş Çin edebiyatının Avrupa ve Amerika'daki çevirileri tanıtılmaktadır. Ayrıca Çin edebiyatının diğer ülkelerdeki gelişimi incelenirken, öncelikle denizaşırı ülkelerdeki Çince eğitiminin verildiği belli başlı üniversiteler ile dünyada yayımlanan Çin edebiyatı dergileri hakkında bilgi verilmektedir. Bu çerçevede Çin edebiyatının dünyaya tanıtılmasında çok önemli katkıları olan Amerikalı Sinolog Howard Goldblatt, Alman Sinolog Wolfgang Kubin ve İngiliz Sinolog Julia Lovell tarafından yapılan başlıca Çin edebiyatı çevirileri kronolojik açıdan değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çin Edebiyatı, Çeviri, Howard Goldblatt, Wolfgang Kubin, Julia Lovell

EXTENDED ABSTRACT

Over recent years, with the strength of China's development and economic growth, Chinese culture and language have gained worldwide attention. By means of this popularity, Chinese literature is considered as one of the best opportunities for introducing Chinese culture to the world. Translation and dissemination of modern and contemporary Chinese literature (especially novels) has been increasing rapidly. A group of Sinologists who are familiar with Chinese culture and proficient in Chinese have played a vital role in introducing Chinese literature to the readers from different countries. These Sinologists such as Howard Goldblatt, Wolfgang Kubin and Julia Lovell not only have a great deal of translations, which have been widely recognised by readers due to the high quality of their translation. As Chinese literature has attracted more attention from overseas readers, a group of Chinese writers have also emerged in the world of literary circles and won some important international awards. At the same time major European and American popular book publishing organisations follow the market prospects and vigorously try to promote Chinese literature as an important publishing resource.

Since 2009, the Chinese Government has launched a large-scale literary translation and publishing project. Through this project, dissemination of Chinese literature overseas has achieved certain results. However, the reception of modern and contemporary Chinese literature abroad is still not very stable. The translation and publishing of contemporary Chinese literature has already emerged from the perspectives of university research institutions and scholars in the 1980s and has begun to arouse the great attention of famous European and American book publishing organisations. This shows that Chinese contemporary literature has ushered in an era and that it has entered the mainstream from the edge. However, at the same time the European and American English world, from literary critics to ordinary readers, is accustomed to interpreting Chinese contemporary literary works from an ideological perspective, which seriously hinders the expansion of Chinese contemporary literature's influence on the European and American English world. Literary criticism, academic research, periodical agencies,

publishing houses and even bookstore promotions have formed an invisible filter to accept and choose and judge contemporary Chinese literature entering the English translation world.

How Chinese literary works can become a hit in the western literary market has always been an important issue. Literary works are not the same as other works. Some of the works are very popular in China, but foreign readers are not familiar with them at all. If Chinese literature is to enter the mainstream society in the west, then translation is an indispensable process. For the western world, if the works of foreign writers are not translated into English, the influence of the works is very limited. The English translation can not only be promoted and distributed in English-speaking countries but can also be translated into other languages to spread globally, because English is the universal "Mandarin" in the world. According to the statistics of the Chinese Writers Association (2014) more than 1,000 works of contemporary Chinese literature have been translated and introduced abroad and more than 230 writers' works have been translated into more than 25 languages. Among them, Chinese literature that has been translated into English accounts for the biggest proportion.

According to media reports, the translations of some Chinese writers are quite popular abroad. For example, the English translations of Su Tong's "My Life As Emperor", Mo Yan's "Red Sorghum" and "Big Breasts and Wide Hips" have been sold well in the United States. A group of Chinese writers' works have been recognised and praised internationally, and have won many important awards. Mo Yan won the Nobel Prize in Literature in 2012, Jia Pingwa won the American "Pegasus Prize For Literature", the French "Femina Female Jury Award", Zhang Wei won the "Outstanding Achievement Award" of the US President's Asia-Pacific Advisory Committee, and Yu Hua won the highest Italian literature Awards "Grinzane Cavour Literature Award", Ba Jin, Bing Xin, Zhang Jie, Wang Meng, Mo Yan, Su Tong, Zhou Qing and other writers have also won awards such as the "Asian Literature Award" in Fukuoka, Japan, the "Mondro International Literature Award" in Italy and "Nonino International Literature Award", Germany "Lettre Ulyses Award" etc. After Mo Yan won the Nobel Prize in Literature in 2012, Chinese modern and contemporary literature becomes more influential in world literature. More overseas scholars have become interested in Chinese literature, so the translation and research of Chinese literature has also been better developed.

引言

新世纪以来，中国翻译研究界在继续译介经典著作的同时，逐渐扩大译介范围，着力于翻译与传播一大批中国现当代优秀作家的代表作品，从而在译介研究领域探索出一条新路。

在中国现代文学方面，以法译为例，据统计，截止2006年，中国现代文学的法译本包括复译本在内约145部。一大批优秀作家的长篇作品得以在海外推广。这样的译介规模已然不多见，但鉴于中国现代文学自身的丰富性，其译介的深度和广度尚有较大发展空间。中国当代文学方面，1980年至2009年期间于法国出版的中国当代文学译本总数达300部左右。¹从法国国家图书馆馆藏图书来看，中国当代小说的法语译本囊括了70余位当代作家。从单个作家作品译本的版本来看，老舍以19种版本居首，苏童以7种次之，巴金和莫言各6种，茅盾、余华、贾平凹和冯骥才等作家的作品也各有4种版本。中国当代文学的德文译本方面同样成就卓著，德国国家图书馆共收藏了48部当代作品。²同样令人振奋的是，这一时期，中国的一些当代作家还拥有了作品的荷兰语译本，其中被翻译得最多的当数张洁，她的代表小说如《方舟》、《爱是不能忘记的》、《沉重的翅膀》、《只有一个太阳》和《祖母绿》等在荷兰文学界掀起了积极的讨论。³

中国现当代文学在海外的总体概况

随着众多中国现当代文学作品在海外的翻译与推广，中国文学的传播途径大大拓宽，不再局限于上个世纪80年代的大学研究机构或学者，并日益显现出潜在的市场价值，引起众多欧美图书出版机构的高度关注。不可否认，在市场运作和覆盖面等方面，这些大众出版机构显然更具优势，他们和市场一起助推着中国现当代文学从世界文学的边缘逐步走入主流。

但与此同时，我们不难发现，因受到固有的、陈旧的意识形态的牵制，中国现当代文学进入欧美英语世界仍旧阻力重重，从欧美文学评论家到普通读者，仍旧习惯用旧的视角解读中国当代文学作品，由此，文学评论与研究、出版社甚至书店等共同形成了一个无形的筛选机制，对中国现当代文学进行审视与选择。美国汉学家葛浩文在《从翻译视角看中国文学在美国的传播》的文章中表示：“现在中国文学的翻译比以前多了。但是，这是否就意味着读者群的扩大，还很难说。”⁴中国现当代文学海外传播存在的问题不算少，例如，与西方的文化差异，翻译人才奇缺，翻译质量良莠不齐，中国作家的外语水平有限等。

德国汉学家顾彬曾批评中国作家几乎没人能看懂外文，莫言可能是近年来唯一一个不懂任何外语的诺贝尔奖得主。⁵这些问题影响了中国现当代文学在海外的传播。为了避免这些障碍，首先，中国作家必须参与到国际文化活动中，主动跟海外的读者交流。另外，翻译家必须将作品翻译得更加准确，并且努力贴近目标语国的文化

1 高方、许钧. 中国文学如何真正走出去? [N]. 文汇报, 2011-01-14 (12).

2 李朝全. 中国当代文学对外译介成就概述 [J]. 文艺报, 2007 (03): 2.

3 王宁. 中国现当代文学研究在西方 [J]. 中国文化研究, 2001 (01): 125-135.

4 葛浩文. 从翻译视角看中国文学在美国的传播 [N]. 中国文化报, 2010-01-25.

5 石剑锋. 汉学家葛浩文谈“中国文学为何在西方不受欢迎” [N]. 东方早报, 2014-04-22 (A25).

特征。最后，出版社需要主动走向国际文学市场。这样中国现当代文学在海外的传播才能取得好的结果。

曹文刚的论文数据显示，截止到2015年，有一千多部中国当代文学作品被翻译成英、法、日、德、西班牙等多种文字。其中，小说占了大多数，被翻译的作家有二百多位，被译介作品较多的作家有莫言、苏童、余华、王安忆、残雪、贾平凹、王蒙、张洁、韩少功等人。这些作家的很多作品受到广泛欢迎，得到专业人士的好评，取得了不俗的发行业绩。一批中国当代作家在国际上获得了重要奖项，例如：莫言获得诺贝尔文学奖，姜戎、苏童、毕飞宇获得“英仕曼亚洲文学奖”，余华获得意大利“格林扎纳卡佛文学奖”，莫言、余华获得“法兰西艺术与文学骑士勋章”，贾平凹获得法国“费米那文学奖”、美国“飞马文学奖”等。中国当代文学也走进了国外很多大学的课堂，如美国大部分大学都开设了中文专业或课程，中国当代文学作品的英译本是其重要的教材和参考书。法国的巴黎东方语言学院和巴黎第七大学设有中国当代文学课程。⁶在海外，研究中国文学的学校、研究中心与学术刊物不在少数。这些学校主要有：哈佛大学东亚语言文明系、英属哥伦比亚大学亚洲研究系、加州伯克利大学东语系、牛津大学东方研究系、耶鲁大学东亚语言文学系、维多利亚大学亚太研究院、斯坦福大学亚洲研究系、普林斯顿大学东亚研究系、威斯康辛大学东亚语言文学系、多伦多大学东亚研究系、澳洲国立大学亚洲研究系、芝加哥大学东亚语言文明系、哥伦比亚大学东亚语言文化系、爱丁堡大学亚洲研究学院、印地安纳大学东亚语言文化系、伦敦大学亚非学院中国与内陆亚洲系、布朗大学东亚研究系、加州大学亚洲语言文化系、加拿大麦吉尔大学东亚研究系、德国波鸿-鲁尔大学东亚研究系等。研究中国文学的学术刊物主要有：《今日世界文学》(*World Literature Today*)、《现代中国文学与文化研究》(*Modern Chinese Literature and Culture*)、《东西方文学》(*Literature East and West*)、《中国文学：散文、论文及评论》(*Chinese Literature: Essays, Articles, Reviews*)、《中国季刊》(*The China Quarterly*)、《当代中国》(*Journal of Contemporary China*)、《20世纪中国》(*Twentieth Century China*)、《中国资讯》(*China Information*)、《位置》(*Positions*)、《当代华语文学》(*Journal of Modern Literature in China*)、《亚洲学刊》(*Asia Major*)、《澳洲中国问题研究》(*The Australian Journal of Chinese Affairs*，现更名为《中国月刊》“*The China Journal*”)、《亚非研究》(*Asian and African Studies*)、《哈佛亚洲学刊》(*Harvard Journal of Asiatic Studies*)、《美国汉学杂志》(*The American Journal of Chinese Studies*)、《东亚论坛》(*The East Asia Form*)、《现代中国》(*Modern China*)、《中国文学研究前沿》(*Frontiers of Literary Studies in China*)、《现代中国文学学报》(*Journal of Modern Literature in Chinese*)等。研究中国文学的研究中心主要有：纽约亚洲协会、澳大利亚中国研究学会、欧洲中国研究学会、新西兰亚洲研究会、新加坡国立大学亚洲研究院、斯坦福大学东亚研究中心、伦敦大不列颠中国中心、火奴鲁鲁东西方中心、耶鲁大学东亚研究会、德国海德堡大学中国研究院、德国汉堡亚洲事务研究院、哈佛大学亚洲研究中心等。

6 曹文刚. 中国当代文学的海外传播[J]. 哈尔滨师范大学社会科学学报, 2015 · (01) : 150-152.

这些学校、学院、中心与学术刊物，聚集了一批研究中国文学、语言与文化的汉学家，他们同时也是一支中国文学翻译的生力军，在翻译中国文学方面具有很大的影响力。这些从事研究与翻译工作的欧美汉学家主要有：葛浩文、顾彬、蓝诗玲、杜博妮（Bonnie S. McDougall）、白睿文（Michael Berry）等。尤其是葛浩文对中国文学的译介贡献巨大。巴金、老舍、莫言、苏童、刘震云等21位中国文学作家的许多作品都由他翻译成了英文。

中国现当代文学在欧美的译介概况

根据中国作家协会统计，截止到2014年，中国当代文学已有一千余部作品被翻译介绍到国外，涉及25个语种之多。⁷其中译成英语的中国文学作品最多。

中国现当代小说在西方的译介途径主要有两种。一是官方承担，选派国内专人进行译介。新中国成立不久，便创立了《中国文学》杂志，面向西方读者译介中国文学作品，主要是现当代文学作品，也包括一些中国古典文学作品。该杂志于1951年创刊，2001年停刊，为中国文学的对外传播作出了一定的贡献。创刊之初，杂志语言主要以英、法两种语言为主。英译的小说作品主要是中短篇和长篇小说的节选。国内译者翻译的小说作品，先在英文版《中国文学》上刊登，然后集成选本由外文出版社出版。文革以前翻译的长篇小说作品有柳青的《创业史》、杨沫的《青春之歌》、赵树理的《三里湾》、周立波的《山乡巨变》、周而复的《上海的早晨》和吴强的《红日》等；短篇小说有马烽、周立波、康濯、王愿坚、胡万春和浩然等在文革前和文革中比较有名的作家的代表作。另一种译介途径是个人翻译，译者通常以英语为母语，出于对中国文学的兴趣而进行译介工作。例如，英国学者蓝诗玲翻译了韩少功的小说《马桥词典》（2003）、张爱玲的《色·戒》（2007）和鲁迅小说全集（2009）；闵福德（John Minford）翻译了金庸的《鹿鼎记》等。⁸

中国文学出版社⁹为一大批现当代作家出版了专集。改革开放以来，中国当代文学（主要是新时期以来的文学）越来越多地受到英语世界的重视，甚至出现了中国小说翻译的繁荣景象。改革开放使得中美文化交流升温，二十世纪80、90年代的一些中、长篇小说被国外汉学家翻译，由国外出版机构在英美出版，中国现当代小说在英语世界的传播速度大大加快了。¹⁰

7 吴贇、顾忆青. 困境与出路：中国当代文学译介探讨[J]. 中国外语, 2012·(05): 90-95.

8 江蕙敏. 中国小说在英国的翻译传播与影响[J]. 北京第二外国语学院学报, 2014·(06): 30-38.

9 中国文学出版社成立于1951年，是对外译介中国文学作品的国家级专业出版社。主要出版文化教育、文学美术、社会科学、经济管理及学术论著等图书。

10 Scott Heller. A Translation Boom for Chinese Fiction[N]. The Chronicle of Higher Education, 2000: 22.

表一. 中国现当代文学作品在欧美的英译本

作品	作家	作品英译名	译者	出版年	出版地
《狗》	巴金	Dog	Tung Tso	1938	伦敦
《烦恼》	冰心	Boredom	不详	1939	伦敦
《鲁迅选集》	鲁迅	Selected Stories of Lusin	王际真	1941	纽约
《骆驼祥子》	老舍	Rickshaw Boy	Evan King	1945	纽约
《苍天有眼》	矛盾	Heaven Has Eyes	Wang Chi-Chen	1945	纽约
《猫城记》	老舍	City of Cats	James E. Dew Ann Arbor	1964	密歇根
《家》	巴金	The Family	Sidney Shapiro	1972	纽约
《某夜》	丁玲	One Certain Night	George Kennedy	1974	坎布里奇
《莎菲女士日记》	丁玲	The Diary of Miss Sophia	不详	1974	坎布里奇
《二马》	老舍	Ma and Son	Jean M. James	1980	旧金山
《组织部新来的年轻人》	王蒙	The Young Man Who Has Just Arrived at the Organization Department	Gary Bjorge	1980	布鲁明顿
《长嫂》	冰心	Chang Sao	Samuel Ling	1981	布鲁明顿
《金锁记》	张爱玲	The Golden Cangue	不详	1981	纽约
《小鲍庄》	王安忆	Baotown	Martha Avery	1985	纽约
《冬儿姑娘》	冰心	Miss Winter	J. Anderson T. Mumford	1985	旧金山
《手》	萧红	Hands	J. Anderson T. Mumford	1985	旧金山
《牛车上》	萧红	On the Oxcart	J. Anderson T. Mumford	1985	旧金山
《激流》	贾平凹	Turbulence	Howard Goldblatt	1987	巴吞鲁日
《流逝》	王安忆	Lapse of Time	Jeffrey Kinkley	1988	旧金山
《一个女人》	丁玲	I Myself am a Woman	Tani Barlow	1989	波士顿
《归去来》	韩少功	The Homecoming	Jeanne Tai	1989	纽约
《1931年上海的春天》	丁玲	Shanghai Spring, 1931	Tani Barlow	1989	波士顿

《三王》	阿城	Three Kings	Bonnie S. McDougall	1990	伦敦
《狂人日记》	鲁迅	Diary of a Madman	William A. Lyell	1990	檀香山
《来劲》	王蒙	Exciting	Long Xu	1991	刘易斯顿
《迷舟》	格非	The Lost Boat	Caroline Mason	1993	伦敦
《红高粱》	莫言	Red Sorghum	Howard Goldblatt	1993	纽约
《沈从文小说选》	沈从文	Stories by Shen Congwen	Jeffrey Kinkley	1995	檀香山
《春桃》	许地山	Spring Peach	Zhihua Fang	1995	纽约
《选择的历程》	王蒙	String of Choices	Zhu Hong	1995	纽约
《秋水》	莫言	Autumn Waters	Richard F. Hampsten, Maorong Cheng	1995	纽约
《米》	苏童	Rice	Howard Goldblatt	1995	纽约
《黑夜》	沈从文	Black Night	William MacDonald	1995	檀香山
《1986》	余华	1986	Andrew Jones	1998	杜伦
《草叶集》	老舍	Blades of Grass	William Lyell	1999	檀香山
《上海宝贝》	卫慧	Shanghai Baby	Bruce Humes	2001	纽约
《爱是不能忘记的》	张洁	Love Must Not Be Forgotten	Gladys Yang	2001	纽约
《红罂粟》	阿来	Red Poppies	Howard Goldblatt	2002	波士顿
《马桥词典》	韩少功	A Dictionary of Maqiao	Julia Lovell	2003	纽约
《丰乳肥臀》	莫言	Big Breasts and Wide Hips	Howard Goldblatt	2004	纽约
《许三观卖血记》	余华	Chronicle of Blood Merchant	Andrew F. Jones	2004	纽约
《我的帝王生涯》	苏童	My Life as Emperor	Howard Goldblatt	2005	纽约
《我的禅》	卫慧	Marrying Buddha	Larissa Heinrich	2005	伦敦
《倾城之恋》	张爱玲	Love in a Fallen City	Karen Kingsbury	2006	纽约
《为人民服务》	阎连科	Serve the People	Julia Lovell	2007	伦敦

《狼图腾》	姜戎	Wolf Totem	Howard Goldblatt	2008	纽约
《桥上的疯妈妈》	苏童	Madwoman on the Bridge	Josh Stenberg	2008	轮渡
《黑猪毛·白猪毛》	阎连科	Black Bristle, White Bristles	Howard Goldblatt	2008	伯克利
《边城》	沈从文	Border Town	Jeffrey Kinkley	2009	纽约
《兄弟》	余华	Brothers	Carlos Rojas, Eileen Cheng-yin Chow	2009	纽约
《英格力士》	王刚	English	Martin Merz, Jane Weizhen Pan	2009	纽约
《变》	莫言	Change	Howard Goldblatt	2010	芝加哥
《丁庄梦》	阎连科	Dream of Ding Village	Ciny Carter	2011	纽约
《列宁的吻》	阎连科	Lenin' s Kisses	Carlos Rojas	2011	纽约
《油月亮》	贾平凹	Greasy Moon	John Balcolm	2013	纽约
《哦·香雪》	铁凝	O Xiangxue	John Balcolm	2013	纽约
《黄昏里的男孩》	余华	Boy In The Twilight	Allan H. Barr	2014	纽约
《第七天》	余华	The Seventh Day	Allan H. Barr	2015	纽约
《四书》	阎连科	The Four Books	Carlos Rojas	2015	纽约
《三体》	刘慈欣	The Three-Body Problem	Ken Liu	2015	伦敦
《透明的红萝卜》	莫言	Radish	Howard Goldblatt	2016	伦敦
《废都》	贾平凹	Ruined City	Howard Goldblatt	2016	俄克拉荷马
《高兴》	贾平凹	Happy Dreams	Nicky Harman	2017	西雅图
《日熄》	阎连科	The Day The Sun Died	Charlos Rogas	2018	伦敦
《一句顶一万句》	刘震云	Someone To Talk To	Howard Goldblatt, Sylvia Li-Chun Lin	2018	杜伦
《红粉》	苏童	Petulia' s Rouge Tin	Jane Weizhen Pan, Martin Merz	2018	悉尼
《四月三日事件》	余华	April 3rd Incident: Stories	Allan H. Barr	2018	纽约

《人生》	路遥	Life	Chloe Estep	2019	西雅图
《富萍》	王安忆	Fu Ping	Howard Goldblatt	2019	纽约
《我与父辈》	阎连科	Three Brothers: Memories of My Family	Carlos Rojas	2019	伦敦
《人面桃花》	格非	Peach Blossom Paradise	Canaan Morse	2020	纽约
《劳燕》	张翎	A Single Swallow	Shelly Bryant	2020	西雅图

通过以上表格，我们可以看到，海外华人与汉学家翻译的中国现当代文学英译本近年来日渐增多。另外，汉学家与海外华人合作模式也日渐增多。这种翻译模式使得中国现当代文学在海外的传播质量有了一定的保证。

根据媒体报道，中国一些作家的译作在国外颇受欢迎。例如，苏童的《我的帝王生涯》、莫言的《红高粱》和《丰乳肥臀》英译本在美国曾大受追捧。一批中国作家作品在国际上深受肯定和好评，摘取了许多重要奖项。莫言2012年获得了诺贝尔文学奖，贾平凹获得过美国“孚飞马文学奖”、法国“费米娜女评委奖”，张炜曾获得美国总统亚太顾问委员会“杰出成就奖”等。余华、莫言获得过法兰西艺术与文学骑士勋章等。¹¹2012年莫言获得诺贝尔文学奖后中国现当代文学在世界文学中更具有影响力。更多海外学者开始对中国文学产生兴趣，因此中国文学的译介与研究工作也得到了更好的发展。

欧美著名汉学家的中国现当代文学翻译

中国文学在全球得到了快速译介和传播，对此贡献最大的无疑是汉学家们。这些汉学家既熟知中国文化，同时也精通中文。此外，他们能够用母语或流利的第二外语较好地翻译中国文学。这些汉学家的主要代表有：德国汉学家Andreas Donath (1934-)、Peter Weber - Schäfer (1935-)、高立希 (Ulrich Kautz, 1939-)、顾彬 (Wolfgang Kubin, 1945-)；美国汉学家葛浩文 (Howard Goldblatt, 1939-)、白亚仁 (Allan H. Barr, 1954-)、Andrew F. Jones (1969-)、罗鹏 (Carlos Rojas, 1970-)、胡大卫 (David Hull)、Michael Berry (白睿文)；英国汉学家詹纳尔 (William John Francis Jenner, 1940-)、汪海岚 (Helen Wang, 1965-)、蓝诗玲 (Julia Lovell, 1975-)等。这些汉学家中，葛浩文、顾彬和蓝诗玲最为典型，他们都翻译了大量中国文学作品，下面将仔细分析他们对中国文学的译介和贡献。

1. 美国汉学家葛浩文的中国现当代文学翻译

葛浩文生于1939年，20世纪60年代在中国台湾服役期间学习了汉语，回美国后进入大学深造，1971年获得旧金山州立大学中国研究硕士学位，1974年获得印地安纳大学中国文学博士学位，现任美国圣母大学客座教授。葛浩文已从事中国现当代文学作品

11 李朝全. 中国当代文学对外译介成就概述 [J]. 文艺报, 2007 · (003) : 3.

的英译工作三十多年，用他的热情和才华，将中国二十多位现当代作家的四十余部作品介绍到西方世界，让中国文学披上了富有浓郁当代英美文学语言色彩的外衣，大大促进了这些作品在欧美世界的传播。葛浩文无疑是英译中国现当代文学作品方面最积极、最有成就的翻译家。葛浩文最钟情的中国现当代作家是萧红和莫言。他自称是“萧红迷”，将萧红的《生死场》、《呼兰河传》、《商市街》及多个短篇译成英文，并撰写了《萧红评传》。对莫言来说，葛浩文也是他的旷世知音，初次接触《红高粱》时，葛浩文就激动不已：“他的文笔、风格很适合我，如果我写小说恐怕也会如此。”《红高粱》得奖和葛浩文的翻译密切相关。¹²

葛浩文是一位热爱中国文学并长期于此耕耘的美国汉学家。他对中国文学跨出国门，走向世界做出了重要的贡献。可以设想，如果没有他的翻译，中国文学走上世界舞台，特别是中国作家获得诺贝尔文学奖肯定还会往后拖延一些时日。¹³从1993至2015年，葛浩文已翻译了莫言的八部作品。他在美国出版的英译中国文学作品具体状况如下：

作品	作家	英译作品	出版社	出版年
《干校六记》	杨绛	Six Chapters from My Life	University of Washington Press	1984
《流逝》	王安忆	Lapse Of Time	China Books and Periodicals	1988
《沉重的翅膀》	张洁	Heavy Wings	Grove Press	1990
《浮躁》	贾平凹	Turbulence	Louisiana State University Press	1991
《红高粱》	莫言	Red Sorghum	Viking Press	1993
《黑的雪》	刘恒	Black Snow	Atlantic Monthly Press	1993
《血色黄昏》	马波	Blood Red Sunset	Viking Press	1995
《天堂蒜薹之歌》	莫言	The Garlic Ballads	Viking Press	1995
《米》	苏童	Rice	Viking Press	1995
《古华》	贞女	Virgin Widows	University of Hawaii Press	1996
《旧址》	李锐	Silver City	Metropolitan Books	1997
《玫瑰·玫瑰我爱你》	王禛和	Rose, Rose Love You	Columbia University Press	1998
《荒人手记》	朱天文	Notes of a Decadent Man	Columbia University Press	1999
《酒国》	莫言	The Republic of Wine	Arcade Publishing	2000
《千万别把我当人》	王朔	Please Don't Call Me Human	Hyperion	2000

12 姜智芹. 中国新时期文学在国外的传播与研究[M]. 济南: 齐鲁书社, 2011: 36-37.

13 姜玉琴、乔国强. 葛浩文的“东方主义”文学翻译观 [N]. 文学报, 2014-03-13.

《苍河白日梦》	刘恒	Green River Daydreams	Grove Press	2001
《师傅越来越幽默》	莫言	Shifu, You' ll Do Anything for a Laugh	Arcade Publishing	2001
《尘埃落定》	阿来	Red Poppies	Houghton Mifflin	2002
《北京娃娃》	椿树	Beijing Doll	Riverhead Books	2004
《丰乳肥臀》	莫言	Big Breasts and Wipe Hips	Arcade Publishing	2004
《我的帝王生涯》	苏童	My Life as Emperor	Hyperion	2005
《碧奴》	苏童	Binu and The Great Wall	Canongate	2007
《狼图腾》	姜戎	Wolf Totem	Penguin	2008
《生死疲劳》	莫言	Life and Death Are Wearing Me Out	Arcade Publishing	2008
《古船》	张炜	The Ancient Ship	Harper Collins	2008
《玉米》	毕飞宇	Three Sisters	Harcourt	2009
《青衣》	毕飞宇	The Moon Opera	Harcourt	2009
《骆驼祥子》	老舍	Rickshaw Boy	Harper Collins	2010
《变》	莫言	Change	Seagull Press	2012
《第四病室》	巴金	Ward Four: A Novel of Wartime China	China Books and Periodicals	2012
《我不是潘金莲》	刘震云	I Did Not Kill My Husband	Arcade Publishing	2014
《蛙》	莫言	Frog	Viking Press	2015
《透明的红萝卜》	莫言	Radish	Penguin	2016
《废都》	贾平凹	Ruined City	University of Oklahoma Press	2016
《一句顶一万句》	刘震云	Someone To Talk To	Duke University Press Books	2018
《富萍》	王安忆	Fu Ping	Columbia University Press	2019

葛浩文从1984年到2015年一共翻译了21位中国作家的32本作品。他翻译的大部分作品由维金出版社 (Viking Press) 出版了。除了单篇作品以外，葛浩文也翻译了选集方面的作品，例如：《喧闹的麻雀：中国当代小说选》、《哥伦比亚中国现当代文学作品选》等。这些作品都在美国顺利出版。他在英国翻译的中国文学作品有：王朔的《玩的就是心跳》(*Playing For Thrills*, No Exit Press 1997年)、莫言的《酒国》(*The Republic of Wine*, Hamish Hamilton Press, 2000年)、毕飞宇的《青衣》(*The Moon Opera*, Telegram Books, 2007年) 与《玉米》(*Three Sisters*, Telegram Books, 2009年)、苏童的《河岸》(*The Boat to Redemption*, Transworld, 2009年)。

翻译中国文学成就了葛浩文的事业，新时期的文学创作也在他的生花妙笔下走向了世界。在葛浩文的翻译活动中，中国新时期的文学作品在中国文学外译作品中占据了半壁江山。葛浩文不仅译作甚丰，其翻译质量也得到了读者的广泛认可。他与夫人林丽君合译的朱天文的小说《荒人手记》于1999年获得了美国翻译协会年度奖，他本人翻译的贾平凹的小说《浮躁》获得了1989年度的美孚飞马文学奖，翻译的毕飞宇的小说《青衣》入选2008年英国《独立报》外国小说奖的复评名单，翻译的姜戎的《狼图腾》也在香港国际文学节上荣获2007年度曼氏亚洲文学奖。¹⁴

2. 汉学家顾彬的中国现当代文学翻译

20世纪90年代末，德国共有汉学研究所近20个，教授约40名，其中包括大学和专科学校内的东亚专业、其他从事中国研究的社会科学专业和专事汉语教学的部门以及一些独立的科研机构，阵容之庞大为欧洲之冠。¹⁵

德国的中国文学研究，特别是现当代文学研究主要集中在波鸿大学 (Ruhr-Universität Bochum) 和波恩大学 (Universität Bonn) 的汉学所。波鸿大学的前任教授马汉茂 (Helmut Martin) 以现代文学为主要研究对象，并从事了大量的翻译工作。在他的主持下建立的卫礼贤翻译中心是世界上从事中国文献翻译的三大中心之一。许多中国现当代作家的作品都被翻译成德文或被间接地介绍给德国读者。马汉茂教授自己也因6卷本的《毛泽东文选》以及《鲁迅文集》的翻译和编辑工作而享有声誉。他去世后，现代文学研究的中心转移到波恩大学，顾彬(Wolfgang Kubin)教授是波恩大学汉学研究的代表性人物。¹⁶

顾彬(1945-)是著名德国汉学家、作家和翻译家。他1966-1968年在明斯特大学神学专业学习，1969-1973年在维也纳大学学习中文与日文。他以名为《论杜牧的抒情诗》的论文获得博士学位，并于1985年开始在波恩大学汉学系任教。¹⁷他的主要研究方向是中国古代文学和中国现当代文学。顾彬在中国现当代文学的译介和研究方面堪称权威。他以德文、英文和中文出版了专著，例如《20世纪中国文学史》、《中国诗歌史》、《中国古典诗歌史》、《中国文学史：中国古典散文》和《中国文学史：中国传统戏剧》等。他目前担任北京外国语大学外聘教授和汕头大学客座教授，也是德国作家协会会员和德国翻译家协会会员。

顾彬翻译的中国现当代文学作品已出版的有：《鲁迅选集》(1994)、巴金的《寒夜》(1981)和《家》(2001)、茅盾的《子夜》(1985)、北岛的《太阳城札记》(1991)和《战后》(2001)、丁玲的《莎菲女士的日记》(1991)、杨炼的《面具和鳄鱼》(1994)、《大海停止之处》(1996)和《同心圆》(2013)、《鲁迅选集》(1994)、张枣的《春秋来信》(1999)、梁秉均的《政治的蔬菜》(2001)、翟永明的《咖啡馆之歌》(2004)等。

14 姜智芹. 中国新时期文学在国外的传播与研究[M]. 济南：齐鲁书社, 2011：39.

15 何培忠. 当代国外中国学研究[M]. 北京：商务印书馆出版, 2009：113.

16 何培忠. 当代国外中国学研究[M]. 北京：商务印书馆出版, 2009：153.

17 同上.

顾彬主持着两个小型文学刊物：《袖珍汉学》(*Minima Sinica*)和《亚洲文化研究》(*Orientierungen*)。它们都是中国文学和文化研究者发表著作的园地。自2002年起，顾彬把主要精力放在了10卷本的《中国文学史》的撰写上。¹⁸

3. 英国汉学家蓝诗玲的中国现当代文学翻译

19世纪至20世纪初是英国汉学的开始时期。这个时期英国学界对中国的研究主要集中在汉语语言文字、文学以及中国哲学领域。¹⁹英国20世纪著名汉学家有：雷蒙德·道森(Raymond Dawson)、杜博妮(Bonnie S. McDougall)、罗伯特·泰勒(Robert Taylor)、亚瑟·韦利(Arthur Valley)、李约瑟(Joseph Needham)、戴维·霍克斯(David Hawkes)等。

蓝诗玲(1975-)是英国汉学家、作家和翻译家。她毕业于剑桥大学中文系，获得中国现当代文学博士学位。以其博士论文改编成的著作《文化资本的政治：中国对诺贝尔文学奖的追求》(*The Politics of Cultural Capital: China's Quest for A Nobel Prize in Literature*)于2006年出版。蓝诗玲从2007年开始在伦敦大学伯尔克学院教授中国现当代文学。她的主要研究方向是“文化与现代中国的民族塑造之伟业之间的关系”。她于2011年获得了英国 Philip Leverhulme 奖。²⁰蓝诗玲在中国现当代文学译介方面颇有建树。美国翻译家葛浩文曾说：“现在专门翻译中文作品的，在美国和英国也许只有我跟蓝诗玲两个人”。可见蓝诗玲在英美汉学界地位的独特性。²¹

她翻译的作品有：韩少功的《马桥词典》(*A Dictionary of Maqiao*, Columbia University Press, 2003)、欣然的《天葬》(*Sky Burial*, Anchor Books, 2004)、朱文的《我爱美元》(*I Love Dollars*, Columbia University Press, 2006)、张爱玲的《色·戒》(*Lust; Caution*, Anchor Books, 2007)、阎连科的《为人民服务》(*Serve the People*, Black Cat, 2008)、《鲁迅小说全集》(*The Real Story of Ah-Q and Other Tales of China: The Complete Fiction of Lu Xun*, Penguin 2009)、朱文的《媒人、学徒与足球迷》(*The Matchmaker, the Apprentice and the Football Fan: More Stories of China*, Columbia University Press, 2013)。她最近翻译了16世纪的作品《西游记》。汉学家蓝诗玲为中国文学在英国的译介与传播做出了很大的贡献。

结语

随着中国经济实力的增强和国际地位的提升，中国文学也获得了世界的关注，近年来，中国现当代文学，尤其是小说在海外的翻译与传播获得了质与量的飞跃。一批熟知中国文化、精通中文的汉学家们在帮助中国现当代文学走向世界的道路上，起到了至关重要的作用，他们不仅笔耕不辍，译作甚丰，作品的翻译质量也得到了读者的广泛认可。

18 何培忠.当代国外中国学研究[M].北京:商务印书馆出版,2009:153.

19 何培忠.当代国外中国学研究[M].北京:商务印书馆出版,2009:209.

20 伦敦大学伯尔克学院网站[EB/OL]. <http://www.bbk.ac.uk/history/our-staff/academic-staff/professor-julia-lovell>.

21 李建利、易春芳.评英籍汉学家蓝诗玲的“中国书写”之功与过[J].西安外国语大学学报,2017,(01):127-129.

随着中国现当代文学受到海外读者越来越多的关注与喜爱，一批中国作家也在世界文坛崭露头角，获得了一些重要的国际奖项，与此同时，欧美各大著名大众图书出版机构也看到了市场前景，借助自身成熟的市场运作经验和覆盖广泛的市场基础正尝试着将中国现当代文学作为一个重要的出版资源加以大力挖掘和推广，他们和汉学家们一起助力了中国现当代文学逐渐走向世界文坛的主流。

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

参考文献/References/Kaynakça

- Cao, Wengang 曹文刚. (2015). "Zhongguo dangdai wenxue de haiwai chuanbo 中国当代文学的海外传播 [Overseas dissemination of contemporary Chinese literature]", *Ha'erbin shifan daxue shehui kexue xuebao 哈尔滨师范大学社会科学学报* 2015, no.1 (2015): 150-152.
- Gao, Fang 高方, Xu, Jun 许钧. (2011). "Zhongguo wenxue ruhe zhenzheng zou chuqu 中国文学如何真正走出去? [How does Chinese literature really go out?]", *Wenhui bao 文汇报* 2011-01-14: 12.
- Ge, Haowen 葛浩文. (2010). "Cong fanyi shijiao kan Zhongguo wenxue zai Meiguo de chuanbo 从翻译视角看中国文学在美国的传播 [The dissemination of Chinese literature in America from the perspective of translation]", *Zhongguo wenhua bao 中国文化报* 2010-01-25.
- He, Peizhong 何培忠. (2009). "Dangdai guowai Zhongguoxue yanjiu 当代国外中国学研究 [Contemporary Chinese studies abroad]", Beijing: Shangwu yinshuguan chuban 北京: 商务印书馆出版 2009: 113.
- Heller, Scott. A Translation Boom for Chinese Fiction. *The Chronicle of Higher Education*, 2000: 22.
- Jiang, Huimin 江蕙敏. 2014. "Zhongguo xiaoshuo zai Yingguo de fanyi chuanbo yu yingxiang 中国小说在英国的翻译传播与影响 [The dissemination and influence of Chinese novels in Great Britain]", *Beijing di er waiyu xueyuan xuebao 北京第二外国语学院学报* 2014, no.6 (2014): 30-38.
- Jiang, Yuqin 姜玉琴, Qiao, Guoqiang 乔国强. (2014). "Ge Haowen de "dongfang zhuyi" wenxue fanyi guan 葛浩文的“东方主义”文学翻译观 ["Orientalist" literary translation view of Howard Goldblatt]", *Wenxue bao 文学报* 2014-03-13.

- Jiang, Zhiqin 姜智芹. (2011). “Zhongguo xin shiqi wenxue zai guowai de chuanbo yu yanjiu 中国新时期文学在国外的传播与研究 [The dissemination and research of Chinese literature in the new era]”, Jinan: Jilu Shushe 济南: 齐鲁书社 2011: 39.
- Li, Chaoquan 李朝全. (2007). “Zhongguo dangdai wenxue duiwai yijie chengjiu gaishu 中国当代文学对外译介成就概述 [Summary of the success of overseas contemporary Chinese literature]”, Wenyi bao 文艺报 2007, no.3 (2007): 3.
- Li, Jianli 李建利, Yi, Chunfang 易春芳. (2017). “Ping yingji hanxuejia Lan Shiling de “Zhongguo shuxie” zhigong yu guo 评英籍汉学家蓝诗玲的 “中国书写” 之功与过 [On the merits and demerits of “Chinese writing” by English sinologist Lan Shiling]”, Xi’an waiguoyu daxue xuebao 西安外国语大学学报 2017, no.1 (2017): 127-129.
- Lundun daxue boerke xueyuan wangzhan 伦敦大学伯尔克学院网站.
<http://www.bbk.ac.uk/history/our-staff/academic-staff/professor-julia-lovell>.
- Shi, Jianfeng 石剑锋. (2014). “Hanxuejia Ge Haowen tan “Zhongguo wenxue weihe zai xifang bu shouhuanying” 汉学家葛浩文谈 “中国文学为何在西方不受欢迎 [Sinologist Ge Haowen talks about “Why Chinese literature is unwelcome in the west]”, Dongfang zaobao 东方早报 2014-04-22, no. A25.
- Wang, Ning 王宁. (2001). “Zhongguo xiandangdai wenxue yanjiu zai xifang 中国现当代文学研究在西方 [Modern and contemporary Chinese literature research in the west]”, Zhongguo wenhua yanjiu 中国文化研究 2001 · no.1 (2001):125-135.
- Wu, Yun 吴贇, Gu, Yiqing 顾忆青 (2012). “Kunjing yu chulu: Zhongguo dangdai wenxue yijie tantao 困境与出路: 中国当代文学译介探讨 [Translation and contemporary Chinese literature: predicament and the way out]”, Zhongguo waiyu 中国外语 2012 · no.5 (2012): 90-95.

Fars Edebiyatında Yaşar Kemal Çevirileri

Yaşar Kemal in Persian Literature

Mina RANJBARİ¹

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Mina RANJBARİ (Dr.),
İstanbul, Türkiye
E-posta: mranjbari85@gmail.com
ORCID: 0000-0001-5943-7985

Başvuru/Submitted: 05.03.2020
Revizyon Talebi/Revision Requested:
01.06.2020
Son Revizyon/Last Revision Received:
19.08.2020
Kabul/Accepted: 20.08.2020

Atıf/Citation: Ranjbari, Mina. "Fars Edebiyatında Yaşar Kemal Çevirileri." *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies* 36 (2020), 89-101.
<https://doi.org/10.26650/jos.2020.004>

ÖZ

Bu çalışmada Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının önde gelen yazarlarından Yaşar Kemal'in Farsça çevirileri incelenerek, onun Fars edebiyatındaki konumunun tespit edilmesi amaçlanmıştır. Yaşar Kemal'in birçok kez Nobel Edebiyat Ödülü'ne aday gösterilmesi, İran'daki edebiyat çevreleri tarafından ilgiyle karşılanmış, gazete ve dergilerde bu konuda röportaj ve değerlendirme yazıları yayımlanmıştır. Bu çalışmada Yaşar Kemal'in Farsçaya çevrilen romanları ve hikâyeleri üzerinde durulmuştur ve bu çevirilerden hareketle Yaşar Kemal'in Fars edebiyatındaki yerinin tespit edilmesi amaçlanıyor.

Anahtar kelimeler: Yaşar Kemal, Fars edebiyatı, İnce Memed, Farsça çeviri

ABSTRACT

This thesis uses the research on Persian translations to establish the place of the novels and stories of Yaşar Kemal, one of the best known Turkish authors in the Republic era, in Persian literature. Yaşar Kemal has been selected as a candidate for the Nobel Prize several times, but he has faced criticism in newspapers and journals in Iran. In this work there has been emphasize on the novels and stories of Yasar Kemal, which have been translated in Persian.

Keywords: Yaşar Kemal, Persian Literature, İnce Memed, Persian translation

EXTENDED ABSTRACT

Yaşar Kemal, one of the prominent figures of Turkish literature, has more than forty prints of his books, including *Ince Memed*, in various countries abroad. His novels and one story book were translated into Persian. *Ince Memed*, translated by Semin Bahçeban in 1974, was the first novel by Yaşar Kemal to be translated into Persian. Fifteen novels of the author, including *Ince Memed*, have been translated into Persian until now.

Among the forty-four works published by Yaşar Kemal in Turkish, the novel *Ince Memed* was translated most. The first translation occurred nineteen years after *Ince Memed* was published in Turkey in 1955. This translation of Bahçeban was published by Emirkabir in 1978, Neşri Ervend in 1983, and Neşri Morvarid in 1990.

The second and third volumes of *Ince Memed* were translated by İrec Nobaht in 1987 and 1989 and published by Neşri Ney publishing house. The second edition of the third volume was reprinted in 1990 by the same publisher and translator. The first and second volumes were translated by Hüsrev Mehrzad in 2003 and published by Semir Publishing House in one volume.

The first edition of *Ince Memed*, which was published nine times by different interpreters and publishers, was published before the Iranian revolution (1978); the other versions and all the other novel translations came after the Iranian revolution.

Many of the translations of Yaşar Kemal's works have been published by Iran's leading, prestigious publishers such as Koknus and Neşri Ney. Many of the books translated before 1990 have poor print quality, but the quality of the books published after 2000 is high. Most of the books do not include a foreword or an introduction by the translator or the publishing house. In the books that include a foreword or an introduction, the books, the life, and the works of Yaşar Kemal are introduced; some of them also include interviews made with Yaşar Kemal. Yaşar Kemal's translators are generally among the leading translators in Iran.

Giriş

Türk edebiyatının önemli isimlerinden olan Yaşar Kemal'in *İnce Memed* ile beraber diğer kitaplarının yurtdışında çeşitli ülkelerde yapılan baskı sayısı kırktan fazladır. Yazarın kitap olarak romanları ve bir adet hikâye kitabı Farsçaya çevrilmiştir. 1974 yılında Semin Bahçeban tarafından çevrilen *İnce Memed* romanı Yaşar Kemal'in Farsçaya çevrilen ilk romanıdır. *İnce Memed* ile beraber yazarın toplam on beş romanı Farsçaya çevrilmiştir.

Yaşar Kemal'in Türkçede yayımlanmış kırk dört eseri içinde en fazla *İnce Memed* romanı çevrilmiştir. *İnce Memed* romanı Türkiye'de 1955 yılında çıktıktan on dokuz yıl sonra 1974'de Semin Bahçeban tarafından Farsçaya çevrilmiştir. Semin Bahçeban eserin sadece birinci cildini çevirmiştir. Bahçeban'ın bu çevirisi daha sonra 1978'de Emirkabir, 1983'de Neşr-i Ervend, 1990'da Neşr-i Morvarid yayınevleri tarafından neşredilmiştir.

İnce Memed'in ikinci ve üçüncü ciltleri İrec Nobaht tarafından 1987 ve 1989 yıllarında yapılmış ve Neşr-i Ney yayınevi tarafından neşredilmiştir. Üçüncü cildin ikinci baskısı ise aynı yayınevi ve aynı mütercim tarafından 1990 yılında tekrar basılmış. Eserin birinci ve ikinci ciltleri 2003 yılında Hüsrev Mehrzad tarafından çevrilmiş ve Semir yayınevi tarafından tek cilt halinde yayımlanmıştır.

Toplam dokuz kere farklı mütercim ve farklı yayınevlerinden çıkan *İnce Memed* romanının ilk baskısı İran devriminden önce (1978) ve diğerleri İran devriminden sonra çıkmışlardır. Farsçaya çevrilen diğer romanların hepsi devrimden sonra çıkmışlardır.

Yaşar Kemal'in eserlerinin çevirisinin birçoğu Koknus ve Neşr-i Ney gibi İran'ın önde gelen, prestijli yayınevlerinden basılmıştır. 1990'dan önce çevrilen kitapların birçoğunun baskı kalitesi düşüktür. 2000'den sonra çıkan kitapların baskı kaliteleri yüksektir. Kitapların çoğuna gerek mütercim gerekse yayınevi tarafından önsöz ve takdim yazılmamıştır. Kitaplarda yer alan önsöz ve takdimlerde ise Yaşar Kemal'in hayatı ve eserleri tanıtılmış, bazılarında da Yaşar Kemal ile yapılan röportajlara yer verilmiştir. Yaşar Kemal'in kitaplarını tercüme edenler genelde İran'ın önde gelen çevirmenlerindedir.

1. Yaşar Kemal'in Eserlerinden Yapılan Çeviriler

Yaşar Kemal'in Farsçaya kitap olarak çevrilen eserleri romanlarından ve hikâyelerden oluşmaktadır. Yaşar Kemal'in hikâyelerine Farsça antolojilerde de yer verilmiştir. Antolojilerde yer alan iki hikâye dışında müstakil olarak Yaşar Kemal'in üç hikâyesi basılmıştır. Böylece Yaşar Kemal'in toplam beş hikâyesi Farsçaya kazandırılmıştır.

1.1. Romanlar

1.1.1. *İnce Memed*

Yaşar Kemal'in Farsçaya çevrilen ilk eseri *İnce Memed* romanıdır. Tamamı dört cilt olan romanın yalnızca ilk üç cildi tercüme edilmiştir. Çevirilerde, metin olarak Türkçe baskısına bağlı kalmıştır. Yaşar Kemal'i üne kavuşturan ve okuyucuları arasında en bilinen romanı

olan *İnce Memed* (1955) birinci cildinin Türkiye’de yayımlanmasından on dokuz yıl sonra, ilk kez 1974 yılında Farsçaya çevrilmiştir.

İran’ın bedensel engelliler için ilk eğitim okulunu açan Jabbar Baghcheban’ın (Cebbar Bahçeban) oğlu Samin Baghcheban (Semin Bahçeban), *İnce Memed*’i Türkçe başlığıyla Farsçaya çevirmiştir. Daha çok çocuk müzik besteleycisi olarak tanınan Dr. Samin Baghcheban (Semin Bahçeban) Aziz Nesin ve Nazım Hikmet’ten de Farsçaya çeviriler yapmıştır. Dr. Samin Bahçeban’ın, Türkiye’nin ünlü şair ve yazarlarını İran kültür topluluğuna tanıtan ilk kişi olduğu bilinmektedir.

Türkçeden başka İngilizceden de Farsçaya çeviriler yapan çevirmen, *İnce Memed* başlığının altında okuyucunun bilgi edinmesi için parantez içinde “İnce” kelimesinin Farsça anlamlarını (nâzık, bârik şâhe) vermiştir.¹

Semin Bahçeban, *İnce Memed* kitabını on sekiz yıl önce, birinci baskısı üzerinden okuyup tanıdıktan sonra eseri Farsçaya tercüme etmeye karar vermiştir. Böylece eserin iki üç bölümünü tercüme etmiştir. Ancak yaptığı çeviriden çok memnun kalmayan Semin Bahçeban, bu memnuniyetsizliğin sebebini şu şekilde açıklar:

“Bir edebi eser ne kadar şiir gibi vezinli olursa, çeviride bir o kadar kendini kaybeder. Eğer mutlak şiir olursa, eserin yüzde yüz çevirisi de imkânsız olur. İnce Memed şiir değil; fakat Yaşar Kemal çocukluğunda istediği gibi bir âşık olsaydı, onu kendi sazı ile çalıp kendi sesi ile söylerdi. İnce Memed bir roman da değil, sazsız ve sessiz bir âşığın söyledikleridir.”²

1.1.2. Ânsû-yi Kûhestân (Dağın Öte Yüzü)

Yaşar Kemal’in üç ciltten meydana gelen *Dağın Öte Yüzü* romanının ciltleri, Farsçaya ayrı ayrı başlıklarda ve farklı zamanlarda çevrilmiştir.

1.1.2.1. Ânsû-yi Kûhestân (Ortadirek)

1984 yılında Yaşar Kemal’in *Ortadirek* (1960) kitabı Reza Seyyed Hoseini (Rıza Seyid Hüseyinî) ve Jalal Khosrov Shahi (Celal Hüsrevşahi) tarafından tercüme edilmiştir. *Zaman* yayinevi bu kitabın birinci baskısını *Ânsû-yi Kûhestân* (Dağın Öte Yüzü) başlığıyla üç bin adet baskıyla basmıştır. Üç yüz doksan sayfa, on sekiz bölümden oluşan bu kitabın bej renkli kapağında hiçbir görüntü ve yazı yer almamaktadır.

1.1.2.2. Zemîn Âhen Est ve Âsemân Mes (Yer Demir Gök Bakır)

Nansi Festivali’nin birinci ödülünü kazanan bu roman Zülfü Livaneli tarafından Mohammad Amin Seyfiala (Mehmet Emin Seyfiela) tarafından 2008 yılında, kitabın Türkiye’de yayınından kırk beş yıl sonra *Diğer* Yayınevi’nden *Zemîn Âhen Est ve Âsemân Mes* başlığıyla çıkartmıştır. Gerçi bu kitap *Orta Direk* ile birlikte 1989 yılında bir ciltte yayınlanmıştır.

1 Yaşar Kemal, *İnce Memed*, Çev. Samin Bahçeban, Tehran, Kitab-i Zaman Yayınları, 1974, s. 3.

2 A.e.

1.1.2.3. Giyâh-i Bîmerg: Ânsû-yi Kûhestân (Ölmez Otu)

Reza Seyyed Hoseynî ve Jalal Khosrov Shahi tarafından tercüme edilen bu kitabın başlığı *Ânsû-yi Kûhestân* ve parantez içinde *Giyâh-i Bîmerg* diye geçiyor. Kitabın ilk sayfasında *Üçüncü Cilt: Giyâh-i Bîmerg* yazılmaktadır. *Negâh* yayınları bu kitabı 1988 yılında çıkartmıştır.

1.1.3 Efsâne-yi Ağrı (Ağrı Dağı Efsanesi)

İlk kez Farsçaya çevrilen *Ağrı Dağı Efsanesi* (1972) Rahim Raiesnia (Rehim Reisniya) tarafından çevrilmiştir. Rehim Reisniya 1985 yılında kitabın asıl Türkçesinden tam on üç yıl sonra bu kitabı *Donyâ* (Dünya) Yayınevi'nden çıkarmıştır. Kitabın ikinci baskısı 1985 güzünde dört bin adet baskıyla çıkmıştır. Rehim Reisniya daha sonra *Akçasazın Ağaları* ve *Deniz Küstü* kitaplarını da çevirmiştir. İki yüz otuz bir sayfadan oluşan bu çeviri kitap 21×14 boyutlarındadır. Türkçe baskısında olduğu gibi Ali Taygün'ün yönetmenliğiyle Ağrı Dağı Efsanesi tiyatrosundan bazı resimler verilmektedir. Yüz doksan dördüncü sayfaya kadar devam edip son yazıyor diğer sayfadan itibaren *Nuhun Gemisi Ardında* başlıklı bir yazıyla diğer konu iki yüz otuz birinci sayfaya kadar devam eder.

Ağrı Dağı Efsanesi kitabının önsözünde tercüman, Yaşar Kemal'in İran'da tanınmış bir yazar olduğunu ve onu üne kavuşturan önemli eseri, *İnce Memed* romanının Semin Bahçeban tarafından olduğunu işaret eder. Farsçaya çevrilmeden önce yirmi altı dile çevrilen *İnce Memed* romanı, Avrupa yazarlarının büyük beğenisi kazanmış ve 1973 yılında Yaşar Kemal'in Nobel Ödülü'ne aday olarak seçilmesini sağlamıştır. Yaşar Kemal 1973 Nobel Edebiyat Ödülü'nü sadece bir oy farkla Avusturyalı Patrik Vaytaya kaybetmiştir. 1975 yılında ise ödül verenlerin (jüri) özel ön yargılarından dolayı tekrar ödül almaktan mahrum kalmıştır. Ömer (Zülfü) Livaneli 1975 yılında Politika gazetesinde yayımlamak için Stockholm'dan gönderdiği mektupta, Yaşar Kemal'in, Nobel Edebiyat Ödülü'ne aday olma meselesini yorumlamıştır. Zülfü Livaneli'ye göre; Yaşar Kemal'in Nobel Ödülü'ne aday olma haberlerini senelerdir duyuyoruz. Bazen İsveç Yazarlar Birliği adayları seçiyor, bazen de Nobel adaylarını seçmekte resmi etkinlikleri olmayan birlikler onun eserlerine verilen oyları saymıyorlar. Son iki üç senede Yaşar Kemal'in ismi her zaman Nobel ödülü adaylarında ilk isimlerden sayılır. İsveç'te Avrupa yazarlarının birçoğunu imrendirecek kadar başarılı bir yazar olarak büyük bir pozisyona sahiptir. Yedi sene içinde yedi kitabı İsveç'te yayımlanmıştır. İsveç televizyonu sürekli Yaşar Kemal'den film istemektedir. İsveçliler, bu yılın Nobel ödülünü sadece Yaşar Kemal'in hak ettiğine inandıkları için, ödülün Eugenio Montale'ye verilmesinden hiç memnun değiller."³

1.1.4. Eger Mâr Râ Bokoşend Ve Dereht-i Enâr Rû-yi Teppe (Yılanı Öldürseler Ve Hüyükteki Nar Ağacı)

Reza Seyyed Hoseynî (Rıza Seyid Hüseyini) ve Jalal Khosrov Shahi (Celal Hüsrevşahi) 1985 yılında *Negâh* Yayınları'ndan bu iki kitabı bir cilt halinde dört bin adet baskıyla çevirmişlerdir. Aynı yılda, aynı yayınevinden *Deniz Küstü* kitabını Rehim Reisniya çevirmiştir.

3 Yaşar Kemal, Efsâne-yi Ağrı, Çev. Rahim Raiesnia, Tehran, Donya Yayınları, 1985, s. 10.

Kitabın önsözünde Reza Seyyed Hoseynî, Jalal Khosrov Shahi'nin Türkiye yolculuğunda büyük bir ihtimal “Yaşar Abinin” (Yaşar Kemal’e hitap ediyor) yanında olduğunu söyleyerek önsözü tek başına yazmak zorunda kaldığını söyler. Reza Seyyed Hoseynî kitabın ilk bölümünü teşkil eden *Yılanı Öldürseler* romanının Yaşar Kemal’in diğer eserlerinden tamamen farklı olduğunu niteleyip kitabın içinde geçen hayaller ve tasvirler dünyasını başarılı buluyor. İkinci romanda ise (*Hüyükteki Nar Ağacı*) romanının konusuna işaret ederek kitabın tamamen romancılık kurallarına uymasıyla beraber düzenli, ince ve hüzünlü olduğunu söyler.

1.1.5. Gehr-i Deryâ (Deniz Küstü)

Rahim Raiesnia(Rehim Reisniya) bu kitabı 1985 yılında *Negâh* Yayınları’ndan tercüme etmiştir. Beş yüz yedi sayfa ve yirmi beş bölümden oluşan bu kitabın hiç önsözü olmadan direk romana başlamıştır. Kitabın kapak görüntüsü, iki balıktan, birisi ölmüş halde birisi ise canlı şekilde ibarettir.

1.1.6. Tebl-i Helebî (Teneke)

Uzun Teneke hikâyesi, Türkiye’de *İnce Memed* romanının birinci cildinin yayın yılında, yani 1955’te, yayımlandı. İran’da ise *Tebl-i Helebî* başlığıyla (Farsçada tenekenin karşılığı) Tofigh Sobhani (Tevfik Subhani) tarafından 1988 yılında yani otuz üç yıl sonra *Neşr-i Ney* Yayınları’ndan çıkmıştır. Sekseni aşkın hikâyeyi kapsayan Teneke, daha sonra senaryolaştırılmış ve defalarca Türkiye dışında sahnelenmiştir.

1.1.7. Yusufçuk Yusuf (Akçasazın Ağaları)

İki ciltten ibaret olan *Akçasazın Ağaları* (Erbâbhâ-yı Akçasaz), aynı zamanda, aynı konuda birbirinden bağımsız yazılıp iki romandan oluşan bir eser olarak nitelendirilir. *Demirciler Çarşısı Cinayeti* (1973) ile *Yusufçuk Yusuf* (1975) olmak üzere iki romandan oluşan eserin, Farsçada sadece “*Yusufçuk Yusuf*” cildi *Donyâ-yi No* Yayınları’ndan çıkmıştır. 1988 yılında çıkan bu eserin çevirmeni, Rehim Reisniya 2000 yılında kitabın ikinci baskısını üç bin üç yüz adet baskıyla çıkarmıştır.

1.1.8. Pâdişâh-i Fîlhâ (Filler Sultanı)

Celal Hüsrevşahi 1991 yılında *Pâdişâh-i Fîlhâ* (Filler Sultanı) kitabının birinci baskısını dört bin dört yüz adet baskıyla *Râd* Yayınevi’nden çevirmiştir. Kitabın ilk on dokuz sayfasında, “*Filler Sultanı ve Sakallı Topal Karınca*” kitabı hakkında Erdal Öz’ün Yaşar Kemal ile yaptığı röportaj bulunmaktadır.

1.1.9. Perendegân Hem Reftend (Kuşlar da Gitti)

Bu kitabın ilk çevirisi Tebriz’deki Telaş Yayınevi’nden, Kerim Saderî tarafından yapılmıştır. Kitabın beş bin adet basılan birinci baskısı 1991 yılında yayımlanmıştır. Yüz otuz beş sayfadan

ve sekiz bölümden oluşan bu çevirinin mavi kapağında uçmakta olan sarı ve turuncu renkli kuşlar tasvir edilmiştir. İkinci çeviri ise aynı isimle sadece bir ek farkıyla (Perendegân Nîz Reftend) Mostafa İlhanizade (Mustafa İlhanizade) tarafından *Neşr-i Salis* Yayınları'ndan çıkmıştır. 1999 yılında tercüme edilen bu kitap ilk baskısından üç bin üç yüz adet basılmıştır.

1.1.10. Tenhâyi (Salman)

Yaşar Kemal'in eşi Thilda Kemal'in İngilizceye çevirdiği *Salman, The Solitary* kitabı, Majid Nourian (Mecit Nuriyan) tarafından İngilizceden Farsçaya *Berg-i Zeytun* yayınlarından 1999 yılında çıkmıştır. On bölüm, üç yüz dört sayfadan oluşan bu kitabın ilk baskısı beş bin adet baskı yapmıştır.

1.1.11. Merd-i Kûhestân (Çakırcalı Efe)

Yaşar Kemal'in daha önce *Kuşlar Da Gitti* romanını 1991'de çıkararak, Tahran'da *Talaş* (Telaş) Yayınları'ndan çıkan bu roman Ali Reza Seifettini (Ali Rıza Seyfettini) tarafından *Merd-i Kûhestân* (Dağ Adamı) başlığıyla 2000 yılında çevrilmiştir. Bu kitap 274 sayfadan oluşmaktadır. Ali Rıza Seyfettini, Ahmet Altan ve Erdal Öz gibi Türk yazarlardan daha önce Farsçaya çeviriler yapmıştır.

1.1.12. Köroğlu'nun Meydana Çıkışı (Üç Anadolu Efsanesi)

Yaşar Kemal'in Üç Anadolu Efsanesi (1968) eseri, İlk olarak Köroğlu'nun meydana gelişi, ikinci olarak Karacaoğlan ve son olarak Alaca Ceyhan olmak üzere, üç efsaneden ibarettir. Bu kitabın ilk bölümü *Köroğlu'nun Meydana Çıkışı* Mehrdad Narimani (Mehrdad Nerimani) tarafından 2001 yılında Yılmaz Kurtlar'ın Azerbaycan Türkçesine çevrilmiş kitabından tercüme edilmiştir.

1.1.13. Be Men Negâh Kon Berâder (Bütün Hikâyeleri)

Yaşar Kemal'in Bütün Hikâyeleri (1976) kitabı *Be Men Negâh Kon Berâder* (Baksana Bana Birader) başlığıyla İran'ın iyi çevirmenlerinden sayılan Asad Behrangî (Esed Behrengi) tarafından 2008 yılında, otuz iki yıl aradan sonra ilk baskısının yapıldığı Ebtekar-i No Yayınevi'nden çıkmıştır. İki yüz elli beş sayfadan oluşan bu kitap Türkçede olduğu gibi yirmi hikâyeden ibarettir.

1.1.14 Gesse-yi Cezire (Bir Ada Hikâyesi)

Ghoghnuş (Kaknüs) yayınlarından çıkan bu kitabın birinci baskısı 2008 yılında Alırza Seyfettinî tarafından tercüme edilmiştir.

1.1.14.1. Bengfer Ferat Hûn Est (Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana)

Alırza Seyfettinî'nin bu çevirisi 2007 yılında, Ghoghnus (Gognus) Yayinevi'nden bin altı yüz elli adet baskıyla çıkmıştır. Kitap, Türkçede olduğu gibi yedi bölümden ve dört yüz kırk sekiz sayfadan oluşmaktadır. Arka kapakta Türkçesinde olduğu gibi yabancı yazarların Yaşar Kemal hakkında yazdığı yazılar bulunmaktadır.

1.1.14.2. Âb Horden-i Mûrçe (Karıncanın Su İçtiği)

Bir Ada Hikâyesi'nin ikinci cildir. *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana*'nın tercümanı Alırza Seyfettinî bu kitabı da bir sene sonra yani 2008 yılında aynı yayineviden (Gognus) tercüme etmiştir. Bu kitap yedi yüz yirmi yedi sayfa ve dokuz bölümden oluşmaktadır.

1.1.14.3. Hurus khan (Tanyeri Horozları)

Yaşar Kemal'in Farsçaya en son çevrilen kitabı Bir Ada Hikâyesi üçlüsünden Tanyeri Horozları cildir. Bir ada hikâyesinin daha öncede iki cildini çeviren Alireza Seyfettinî bu romanı 2009 yılında Ghoghnus (Gognus) yayınlarından çıkartmıştır.

1.2. Hikâyeler

Yaşar Kemal'in romanları dışında bazı kısa hikâyeleri de Farsçaya çevrilmiştir. Bu hikâyeler genelde İran'ın en çok okunan gazetelerinde çıkmıştır. Bazıları ise antolojilerde yer almıştır.

1.2.1. Gazetelerde Neşredilen Hikâyeler

1.2.1.1. Be Sû-yi Çukurova (Çukurova'ya Doğru)

Yaşar Kemal'in *Be Sû-yi Çukurova* (Çukurova'ya Doğru) başlıklı hikâyesi 18 Haziran 1998 tarihinde İran'ın en çok okunan gazetelerinden Ettelaat (İttelaat) gazetesinde çıkmıştır. Bu hikâyenin tercümesini Jafar Soleimanikia (Cafer Süleymanikiya) yapmıştır.

1.2.1.2. Gûş Kon Dûst-i Men (Arkadaşım Dinle)

Jafar Soleimanikia (Cafer Süleymanikiya) tarafından yapılan bu tercüme yine aynı *Ettelaat* gazetesinin 9 Temmuz 1998 tarihli sayısında çıkmıştır. Bu hikâyeyi tekrar Jafar Soleimanikia, Jame Jam gazetesinde 4 Eylül 2001 tarihinde yayınlamıştır. *Gûş Kon Dûst-i Men* (Arkadaşım Dinle) hikâyesi 1992 yılında Mohammad Majlesi (Muhammet Meclesi) tarafından çevrilip dünyanın birkaç ünlü yazarının kısa hikâyeleriyle birlikte bir antoloji kitabı halinde basılmıştır.

1.2.1.3. Şekârçî (Avcı)

Bu hikâye, *Şekârçî* (Avcı) başlığıyla *Ettelaat* gazetesinde 16 Temmuz 1998 tarihinde Jafar Soleimanikia (Cafer Süleymanikiya) tarafından çıkmıştır.

1.2.2. Antolojilerde ve Kitaplarda Yer Alan Hikâyeleri

1.2.2.1. Dâstânâ-yi Donyâ-yi Gereftâr (Sorunlu Dünya Hikâyeleri)

Dr. Mohammad Majlesi (Muhammet Meclisi) on iki yıl boyunca *Lomond Diplomatik* dergisinde Henrich Bol, Graham Green, Manoeel Scorza ve Yaşar Kemal gibi ünlü yazarlara ait yayınlanmış bazı hikâyeleri bir araya toplayıp antoloji kitabı şeklinde çıkartmıştır.

Bu çeviri kitabın birinci bölümünde, ilk otuz bir sayfasında Yaşar Kemal'in *Güş Kon Düst-i Men* (Arkadaşım Dinle) hikâyesi yer almaktadır. Bu kitap *Donyâ-yi No* Yayınevinden 1992 yılında ve yine aynı yayınevinden *Bâzî Bâ Terâne* (Şarkılarla Oynamak) başlığıyla 2004 yılında çıkmıştır.

1.2.2.2. Köroğlu Der Efsâne ve Târîh (Tarihte Köroğlu Efsanesi)

Yaşar Kemal'in birkaç kitabını Farsçaya çeviren çevirmen Rehim Reisniya kendi yazdığı, *Köroğlu Der Efsâne ve Târîh* (Köroğlu Efsane ve Tarihte) adlı kitabının son bölümünde Yaşar Kemal'in *Üç Anadolu Efsanesi* kitabından *Köroğlu'nun Meydana Çıkışı* bölümünü tamamen çevirip o bölüme aktarmıştır. Kitabın ikinci baskısı 1989 yılında Tebriz'de, *Nimâ* Yayınlarından, üçüncü baskısı ise 2000 yılında *Donya* Yayınevinden çıkmıştır.

Sonuç

Yaşar Kemal Türkiye'nin Van ilinin Beygörin kasabasıdır. O, Türkiye, Ortadoğu ve dünyadaki insanların tanıdık yüzü ve Türk yazarlarının en önemli parçalarındandır. Türkçe olarak kaleme alınmış olan güçlü eserleri, onun birçok ödül, madalya ve beğeni almasını sağlamıştır.

Yaşar Kemal'in Farsçaya kitap olarak çevrilen eserleri romanlarından ve hikâyelerden oluşmaktadır. Yaşar Kemal'in hikâyelerine Farsça antolojilerde de yer verilmiştir. Antolojilerde yer alan iki hikâye dışında müstakil olarak Yaşar Kemal'in üç hikâyesi basılmıştır. Bu hikâyeler genelde İran'ın en çok okunan gazetelerinde çıkmıştır. Yaşar Kemal'in Farsçaya çevrilen ilk eseri *İnce Memed* romanıdır. Tamamı dört cilt olan romanın yalnızca ilk üç cildi tercüme edilmiştir. Çevirilerde, metin olarak Türkçe baskısına bağlı kalınmıştır. Ayrıca yazarın Avrupa'da yayımlanan gazete ve dergilere verdiği röportajların bir kısmı da Farsçaya tercüme edilmiş, bunlar çeşitli basın yayın organlarında yayımlanmıştır. Yaşar Kemal, günümüzde hâlâ İran edebiyat çevrelerinde üzerinde tartışılan ve popülerliğini koruyan bir isimdir. Ayrıca onun hakkında değerlendirmeler de bulunmaktadır. Yaşar Kemal hakkında değerlendirmelerde ilk olarak, 1999 yılında Adel Jahanaray (Adil Cehararay) ve Amin Fakhrara (Emin Fehrara)'nın yayımladıkları yazı yer almaktadır. İran'ın ünlü gazetelerinden olan *Abrâr* (Ebrar) gazetesinde çıkan bu yazı *Şadi-i Ademî Ve Tehsin-i Cehani* (İnsan Mutluluğu Ve Dünya Tebriki) başlığıyla Yaşar Kemal'in hayatı ve eserleri hakkında bilgi vermektedir. Bu yazıya göre *İnce Memed* romanı, Yaşar Kemal'in ilk başarılı eseridir. Yazının başka bir yerinde Yaşar Kemal'in dünya bakışının, yeni ve gerçekçi bir bakış açısı olduğu söylenir. Ayrıca Yaşar Kemal'in açık ve sert eleştirileri ve görüşlerinden dolayı hapse düşmesinden ve hapiste kalmasıyla beraber düşüncelerinin değişmesine değinmiştir. Bu makalede Yaşar Kemal hakkında şöyle bir değerlendirme bulunmaktadır:

“Yaşar Kemal’in yazılarının derin bir ufka sahip olması ve gerçeklere dayalı olması nedeniyle okuyucu sayısı çok fazladır. Gerçeklere dayalı olma anlayışı ise haberci kökeninden kaynaklanmaktadır. Hatta Yaşar Kemal haberleri dolayısıyla 1955 yılında “Gazete Yazarları Birliği” ödülünü kazanmıştır. Yaşar Kemal’in romanlarının genelde rapor tarzında yazıldığını görmekteyiz. Mesela Akçasazın Ağaları gerçekçi bir görüş çerçevesine sahip olan bir yazı olarak aslında feodalizm sisteminin yatırımcılık sistemine dönüşmesini gösteren bir erbab kul raporudur.”⁴

Yazının başka bir bölümünde Akçasazın Ağaları romanının dünyanın en ünlü romanlarından birisi olduğuna değinilmiş ve Yaşar Kemal’in Görüşleri başlığıyla ikinci konuya girilmiştir. Bu başlık altında ise Yaşar Kemal’in günümüzde sadece Türkiye’ye ait bir yazar olmadığını, Türkiye’nin sınırlarını aşmış bir dünya yazarı haline geldiği söyleniyor. Onu dünya yazarı yapan en büyük etken sahip olduğu gerçekçi üslubudur.⁵

Yaşar Kemal’in dilinin bazı eserlerinde hayali ve şiirsel olmasına rağmen birçoğunda açık ve gerçek olmasına işaret edilmiş, kendi halkının acılarını, kederlerini ve dertlerini yazılarında yansıtan yazarın, artık kendine ait olmadığını, bu acıları çeken milletine ait olduğu belirtilmiştir. Yazıya göre, kendi milletini seven ve diğer milletleri kardeş bilip halkının derdi ve kederine çare bulabilmek için onlardan yardım isteyen insan (yazar), gerçekte diğer toplumlarda sevilen bir insan olarak tanınacaktır.⁶

Rûzegâr-i Vesl dergisinin otuz dokuzuncu sayfasında, Ağustos 2009 sayısında Alireza Seyfettini Nevisende-yi Ke Tenhâ Bâ Çeşm-i Çep Mibined (*Bir Tek Sol Gözüyle Gören*) başlıklı bir yazıda Yaşar Kemal’in kendi hakkında görüşlerini ele almıştır. Alireza Seyfettini’ye göre Yaşar Kemal sebatkârlığın anlamı olmayan bir ülke insanların, trajik kaderinin yazarıdır. Onun eserleri bir ayna gibi, böyle bir dünyada yer alan sebatsızlık, perişanlık ve karışıklığı yansıtmaktadır. Yaşar Kemal, halkının sözlü ve yazılı edebiyatına dayanarak ayrılıklar ve nedenleri ile savaşır. O toplumun yıkıcı ve uğursuz zıtlıklar ile kargaşalıklarından kurtulabilecek yolu, halkın folklorla yönelmeleri ve onu dikkate almaları düşüncesindedir.⁷

Ekim 2008 tarihinde *Sarmaie* gazetesinde çıkan bir habere göre 16 Aralık 2008 tarihinde, İstanbul’da, Abdullah Gül, Türkiye’nin en önemli edebiyat ödülü olan Cumhurbaşkanlığı Kültür ve Sanat Ödülünü edebiyat alanında Yaşar Kemal’e vermiştir. Hadi Soufizade’nin yazısına göre Yaşar Kemal’in böyle bir beyanatta bulunabilecek tek kişi olduğunu söylemek mümkündür.⁸

İran eleştirmenlerinden olan Elham Yekta Temmuz 2007’de Yaşar Kemal’in *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana* romanı hakkında yazdığı yazıda Yaşar Kemal’i İran’daki yazarlarla karşılaştırıp sonuçlara varıyor. Ona göre Yaşar Kemal yazdığı romanlarda, gerçeğin portresini çizmeyi ve gerçekçi izlenim yaratmayı amaçlamıştır. Yaşar Kemal’in gerçekçi düşünce anlayışını yansıtan eserlerinden biri de, *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana* adlı romanıdır. Ona göre Yaşar Kemal, eserindeki insanı ve olayın gerçekleştiği çevrenin doğasını kendine özgü üslubuyla, mükemmel

4 Adel Jahanara, “Şadi-yi Ademi Ve Tehsin-i Cehani”, Abrar. Nisan 11, 1999, s.7.

5 Adel Jahanara, A.y.

6 Adel Jahanara, A.y.

7 Alireza Seyfettini, “Nevisande-yi Ke Tanhâ Bâ Çeşm-i Çep Mibined”, Rozgare Vasl. Ağustos, 1997. s. 39.

8 Alireza Seyfettini, A.y.

bir şekilde anlatırken, savaşın toplumsal etkilerine de değinir. Yazıda Yaşar Kemal'in, düz bir zaman çizgisiyle, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana romanının ilk iki bölümünü ele alıp, bilinen gerçekçi usulüyle romanı ilerletebileceği eleştirisi yapılmıştır. Yazıda, genelde bazı İran eleştirmenlerinin kafasında oluşan soru işaretlerine yer verilmiştir. Bunlar ise;

1. Yaşar Kemal, nasıl Yaşar Kemal oldu?
2. Nobel Ödülü adayı olarak, neden Yaşar Kemal seçildi?
3. Orhan Pamuk bile Nobel Ödülü'nü kazanmadan önce, Türkler edebiyatının evrenselleştiğinin sebebi ne idi?" Şeklinde sıralanabilir.⁹

İran eleştirmenlerinden sayılan Elham Yekta, *Şikesti Dubareye Men Ez Yaşar Kemal* (Yaşar Kemal'e Tekrar Yenildim) adlı yazısında, *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana* romanından yukarıda verilen örnekle ilgili duygu ve düşüncelerini; Yaşar Kemal'in uzun uzadıya izah gücünün kendisi gibi profesyonel bir okura azap çektirdiğini, fakat aynı metnin ulaşılmaz, hayali şarkın hayranı ve kolaylık yanlısı olan batılı okur için son derece enteresan ve çekici olduğunu belirterek ifade etmeye başlar.

Yazara göre, Yaşar Kemal'in *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana* romanı, baştan sonuna kadar kartpostalsı tasvirlerle doludur. Yaşar Kemal bu romanında, Yunanistanlıların tarafını tutmuştur. Aslında Yaşar Kemal, Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana romanında eleştirel ve karşıt düşünce açısından ülkesinin tarihini yazmaya çalışmıştır. Bu yüzden de, batılının ona karşı duyduğu aşırı hayranlık ve hatta duyduğu borç hissi doğaldır. Bunun sonucunda, eski ve ilginç bir tarihe sahip olup tarih boyunca batı ve doğunun sınırı olarak tanınan bir ülkeden gelen kartpostalsı yazar Yaşar Kemal, yavaş yavaş medyalarda ve daha sonra da batılıların ağzında tanınmaya başlar ve böylece eseri kendine özgü hiç bir edebi değeri olmadan Nobel Ödülü adayı olur.¹⁰

Yaşar Kemal'in edebi değer açısından Nobel'i hak etmediğini belirttikten sonra Yaşar Kemal'in neden sadece aday olarak kaldığını, Nobel Ödülü'nün de kendine has kuralları olması ve kolay kolay değerini düşürememesi sebepleriyle açıklar. Yazara göre, Yaşar Kemal'in birkaç sene Nobel Ödülü adayı olarak tüm dünyada isminin geçmesi, kendisinin ve Türkiye'nin isminin dünya çapında duyulup tanınmasını sağladığı için yeterlidir. Elham Yekta, Yaşar Kemal'in *Haristan* ve *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana* romanlarını İran edebiyatının tanınmış romancılarından sayılan Abbas Marufi'nin *Senfuni-yi Murdigan* (Ölülerin Senfunisi) ve *Salhaya Belva* (*Felaket Yılları*) adlı romanları ile karşılaştırarak, Marufi eserlerinin edebi değer açısından, Yaşar Kemal eserinden daha iyi ve yüksek bir seviyede olduğunu söylemektedir.¹¹

9 Elham Yekta, "Şikest-i Dobareye Men Ez Yaşar Kemal" <http://www.ayneha.ir/shownaqd>. Temmuz, 2007.

10 Elham Yekta, A.y.

11 Elham Yekta, A.y.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Kemal, Yaşar (2008), *Âb Horden-i Mürçe*, (Çev.) Alireza Seyfettinî, Tehran: Ghoghnus Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1984), *Ânsû-yi Kûhestân*, (Çev.) Reza Seyyed Hoseini, Jalal Khosrov Shahi, Tehran: Zaman Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1988), *Ânsû-yi Kûhestân (Giyah-e Bimerğ)*, (Çev.) Reza Seyyed Hoseinî, Jalal Khosrov Shahi, Tehran: Negâh Yayınları.
- Kemal, Yaşar (2008), *Be Men Negâh Kon Berâder*, (Çev.) Asad Behrangî, Tehran: Ebtakar-i No Yayınları.
- Kemal, Yaşar (2001), *Bedreghe*, (Çev.) Sarvnaz Bigdeli Khamse, Tehran: Meşğ-i Emrûz Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1989), *Begzar Haristan Besuzed*, (Çev.) İraj Nobakht, Tehran: Neşr-i Ney Yayınları.
- Kemal, Yaşar (2007), *Benger Ferat Hun Est*, (Çev.) Alireza Seyfettinî, Tehran: Ghoghnus Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1985), *Efsaney-i Ağrı*, (Çev.) Rahim Raiesnia, Tehran: Donya Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1990), *Efsâne-yi Çiya-yi Ağrı*, (Çev.) Teyfour Kordi, Tehran: Neşr-i Rûz Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1985), *Eger Mâr Râ Bokoşend Ve Dereht-i Enâr Rûy-i Teppe*, (Çev.) Reza Seyyed Hoseini, Jalal Khosrov Shahi, Tehran: Negâh Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1988), *Erbâbhâ-yi Akçasaz*, (Çev.) Rahim Raiesnia, Tehran: Donya-yi No Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1985), *Gehr-i Derya*, (Çev.) Rahim Raiesnia, Tehran: Negâh Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1974), *İnce Memed*, (Çev.) Samin Bahçeban, Tehran: Kitâb-i Zaman Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1978), *İnce Memed*, (Çev.) Samin Bahçeban, Tehran: Emirkebir Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1983), *İnce Memed*, (Çev.) Samin Bahçeban, Tehran, Ebtekat Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1983), *İnce Memed*, (Çev.) Amir Esmaili, Tehran: Neşr-i Ervend Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1990), *İnce Memed*, (Çev.) Amir Esmaili, Tehran: Morvarid Yayınları.
- Kemal, Yaşar (2003), *İnce Memed*, (Çev.) Khosrov Mehrzad, Tehran: Semir Yayınları.
- Kemal, Yaşar (2001), *Köroğlu'nun Meydana Çıkışı*, (Çev.), Mehrdad Narimani, Tabriz: Akhtar Yayınları.
- Kemal, Yaşar (2000), *Merd-i Kûhestân*, (Çev.) Alireza Seyfettinî, Tabriz: Talaş Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1991), *Oghab-i Kûhestân*, (Çev.) Rahim Raiesnia, Tabriz: Nima Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1991), *Pâdişâh-i Filhâ*, (Çev.) Jalal Khosrov Shahi, Tehran: Rad Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1999), *Pâdişâh-i Filhâ*, (Çev.) Jalal Khosrov Shahi, Tehran: Avaze Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1991), *Perendegân Hem Reftend*, (Çev.) Karim Saderi, Tabriz: Talaş Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1999), *Perendegân Hem Reftend*, (Çev.) Mostafa İlhanizade, Tehran: Neşr-i Salis Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1987), *Şahini Anavarza*, (Çev.) İraj Nobakht, Tehran: Neşr-i Ney Yayınları.
- Kemal, Yaşar (1988), *Tebli-i Helebi*, (Çev.) Tofigh Sobhani, Tehran: Neşr-i Ney Yayınları.

Kemal, Yaşar (2008), Zemin Ahen Est Ve Aseman Mes,(Çev.) Mohammad Amin Seyfiala, Tehran: Başka Yayınları.

Jahanara, Adel “Şâdi-yi Ademi Ve Tehsin-i Cehani”, Abrar. Nisan 11, 1999.

Seyfettini, Alireza “Nevisandeyi Ke Tanha Ba Çeşm-i Çep Mibined”, Rozgare Vasl. Ağustos, 1997.

Yekta, Elham “Şekest-i Dobareye Men Ez Yaşar Kemal”<http://www.ayneha.ir/shownaqd>. Temmuz, 2007.

Musul ve Halep Valisi İmâdeddin Zengi'nin Haçlılarla Mücadelesi*

Mosul and Aleppo Governor Imad Al-Din Zangi's Fight Against the Crusaders

Birsel KÜÇÜKSİPAHIOĞLU¹

*Bu makale 2014 yılında Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi'nde ("Mosul & Aleppo Governor Imad al-Din Zangi's Fight Against The Crusaders", Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi (Marmara University Journal of Turkology), 2(2014), s. 79-96) İngilizce yayımlanan makalenin ilavelerle düzenlenmiş Türkçesidir.

Sorumlu yazar/Corresponding author:
Birsel KÜÇÜKSİPAHIOĞLU (Prof. Dr.),
İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü, Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı,
İstanbul, Türkiye
E-posta: ksipahi@istanbul.edu.tr
ORCID: 0000-0002-9497-4687

Başvuru/Submitted: 16.06.2020

Revizyon Talebi/Revision Requested:
29.06.2020

Son Revizyon/Last Revision Received:
19.07.2020

Kabul/Accepted: 19.07.2020

Atf/Citation: Kucukspahioğlu, Birsel. "Musul ve Halep Valisi İmâdeddin Zengi'nin Haçlılarla Mücadelesi". *Şarkiyat Mecmuası - Journal of Oriental Studies* 36 (2020), 103-126.
<https://doi.org/10.26650/jos.2020.005>

öz

Türk-İslâm dünyasının en büyük kahramanlarından biri olan İmâdeddin Zengi b. Aksungur, Halep Valisi Kasımüddeve Aksungur'un oğluydu. Babasının ölümünden sonra İslâm dünyasının önemli komutanlarından Musul Valisi Kürboğa, Çökürmüş, Çavlı, Mevdüd ve Aksungur el-Porsuki'nin himayesine girerek onlar tarafından yetiştirildi. Her biri Haçlılarla mücadelede önemli isimlerden olan bu komutanlar katıldıkları savaşlara onu da yanlarında götürerek tecrübe kazanmasını sağladı. Irak Selçuklu Sultanı Mahmud tarafından 1127 yılında Bağdat ve Irak şahneliğine getirilen İmâdeddin Zengi aynı yıl Musul Valiliği'ne atandı. O aynı zamanda El-Cezire ve Kuzey Suriye'den de sorumluydu ve Sultan Mahmud, iki oğlu Ferruhsah ve Alparslan'ın atabegi olarak onun atanmasını uygun görmüştü. Bu sayede Musul Atabegliği oluştu. İmâdeddin Zengi'nin tarih sahnesine çıktığı dönem Anadolu, Suriye ve Filistin'in Haçlılar tarafından işgal ve istila edildiği dönemdi ve bu süreçte Urfa, Antakya, Kudüs ve Trablusşam'da Haçlı devletleri bulunmaktaydı. İmâdeddin Zengi, Türk-İslâm dünyasında birlik ve düzeni güçlü bir şekilde sağlamayı sonrasında ise düzenli ve disiplinli askeri birlikler hazırlayarak Haçlılarla mücadele etmeyi hedefledi. Çünkü onların karşısına plânsız, siyasetsiz ve askeri gücün yoksun olarak çıkmayı büyük bir tehlike olarak gördü. Zengi'nin Urfa Haçlı Kontluğu'na son vermesinde bu gücün ve idealin büyük tesiri bulunmaktaydı ve nitekim 24 Aralık 1144'te Urfa'yı fethetmek suretiyle bu düşüncesini gerçekleştirdi. Böylece Anadolu'da ilk kurulan Haçlı devleti olan Urfa Haçlı Kontluğu aynı zamanda ilk yıkılan kontluk olarak kayıtlara geçti. Türk-İslâm dünyasını sevince boğan bu başarı Avrupa ve Doğu'daki Haçlıları büyük bir yıkıma uğrattı ve İkinci Haçlı Seferi'nin başlamasına neden oldu.

Anahtar kelimeler: İmâdeddin Zengi, Haçlılar, Urfa, Montferrand, II. Joscelin

ABSTRACT

Recognised as one of the greatest heroes of the Turkish & Islamic worlds, Imad al-Din Zangi b. Aq-Sonqur was the son of Aleppo Governor Qasim al-Dawla Aq-Sonqur. Following the death of his father, Imad al-Din was taken under protection and brought up by the Islamic world's most important commanders Mosul Governor Kerbogha, Chokurmish, Chavli, Mawdüd, and Aq-Sonqur el-Porsuqi. Each being an important name in the fight against the Crusaders, these

commanders took him with them to the wars in which they engaged, and thus enabled him to gain experience. İraqi Seljuk Sultân Mahmûd assigned İmad al-Din as the Military Governor of Baghdad and İraq in 1127, and also assigned him as the Governor of Mosul in the same year. He was also in charge of al-Jazeera and Northern Syria, and Sultân Mahmûd approved him being assigned as the Atabeg of his two sons, Ferrukh shâh and Alparslan. Thus the Atabegdom of Mosul was constituted. İmad al-Din Zangi's appearance on the stage of history coincides with the occupation and invasion of Anatolia, Syria and Palestine by the Crusaders, when there were Crusader States of Edessa, Antioch, Jerusalem and Tripoli. İmad al-Din Zangi aimed at ensuring a strong unity and order in the Turkish & Islamic world, followed by the preparation of regular and well-disciplined military troops to fight the Crusaders since he considered a confrontation with them in the absence of a plan, a policy and sufficient military power to be extremely hazardous. This power and ideal had a significant effect on the ending of the Crusader County of Edessa by Zangi, and he realised his dream by conquering Edessa on December 24, 1144. Thus The Crusader County of Edessa which was the first Crusader state found in Anatolia also became the first county to collapse. This achievement which was received with extreme joy in the Turkish & Islamic world greatly impacted the Crusaders in Europe and the East, leading to the Second Crusade.

Keywords: İmad al-Din Zangi, Crusaders, Edessa, Montferrand, Joscelin II.

EXTENDED ABSTRACT

Recognised as one of the greatest heroes of the Turkish & Islamic worlds, İmad al-Din Zangi b. Aq-Sonqur was presumably born circa 1084 as son of Aleppo Governor Qasim al-Dawla Aq-Sonqur. Until the killing of his father in 1094 by Tutush, the Seljuk Ruler of Syria, he received decent education under his father's supervision. Having been trained in riding, archery and war tactics until then, İmad al-Din was taken under the protection of, and brought up by, the Islamic world's most important commanders Mosul Governor Kerbogha, Chokurmish, Chavli, Mawdûd, and Aq-Sonqur el-Porsuqi after the death of his father. Each being an important name in the fight against the Crusaders, those commanders took him with them to the wars in which they engaged, and thus enabled him to gain experience. As such, İmad al-Din joined Mawdûd in the Battle of Tiberias in 1113, and joined the Mosul governor Aq-Sonqur el-Porsuqi who was charged with fighting against the Crusaders in 1114.

Staying in Mosul until the death of Sultân Muhammad Tapar in 1118, Zangi then entered the service of the Sultân's son and the new Seljuk ruler Mahmûd (1118-1119), remaining loyal to him to the end. With the new era introduced with the defeat of Sultân Mahmûd in the Sâveh battle he engaged his uncle Sanjar in 1119, which opened the way for Sanjar (1119-1157) to accedeto the throne of Great Seljuk Empire, Mahmûd was assigned to the İraqi Seljuk Sultânate (1119-1131), continuing his rule there. In 1124, Sultân Mahmûd granted the city of Wasit to İmad al-Din Zangi as a iqta, and conferred him the Military Governorship of Basra together with Baghdad and İraq in 1127. The reason behind such assignments was to attempt to impede Abbasid Caliph al-Mustarshid (1118-1135) who then wished to build a worldwide dominance. Indeed, the efforts of Zangi in the fight of Mahmûd, whom Sanjar urgently sent to Baghdad, against the Caliph ensured the Sultân became victorious, and he contributed to the efforts in damaging the sole authority and dominance claims of the Caliph. Following the deaths of Mosul Governor Aq-Sunqur el-Porsuqi and his successor and son Mas'ud in the same

year in 1127, Zangi was appointed Governor of Mosul. He was also in charge of al-Jazeera and Northern Syria, and Sultān Mahmūd approved him being assigned as the Atabeg of his two sons, Farrukh shāh and Alparslan. Thus the Atabegdom of Mosul was formed. Him being assigned as ruler of these districts was not only due to the personal confidence of the Sultān in Imad al-Din but also the support by prominent statesmen who were on the side of Imad al-Din. Actually, these statesmen pointed out that only a courageous, heroic and experienced person could stand against the growing strength of the Crusaders in al-Jazeera and Syria, and thus took a stand that brought Imad al-Din to the forefront. Actually, the Crusaders were continuing their moves to expand their presence further with an increase in their hostile moves against the Turkish & Islamic world and there were the Crusader States of Edessa, Antioch, Jerusalem and Tripoli.

Imad al-Din Zangi aimed at ensuring a strong unity and order in the Turkish & Islamic world, followed by the preparation of regular and well-disciplined military troops to fight the Crusaders since he considered a confrontation with them in the absence of a plan, a policy and sufficient military power to be extremely hazardous. This power and ideal had a significant effect on the ending of the Crusader County of Edessa by Zangi and he realised his dream by conquering Edessa on December 24, 1144.

Since the very first day of its foundation, the Crusader County of Edessa had been a threat to the Islamic world. The county which recently started to cause harm everywhere in the al-Jazeera region was posing danger against Harran, Nisibin, Ra's al-Ayn, Raqqa, and Amid. Therefore, Zangi decided to conquer the city. Zangi had full confidence in himself and his army, and then the political situation was suitable for this. Actually, the Crusaders loathed the Byzantine Empire due to the campaigns of Emperor Ioannes. Furthermore, there were conflicts between the Crusader States of Antioch and Edessa, bearing hostility and even hatred against each other. It seemed quite difficult that the Kingdom of Jerusalem would come to help the Crusaders as King Fulk died in 1143, and the kingdom was ruled by his wife Melisende and his minor son Baldwin. That is why Zangi deemed fit to take advantage of those circumstances and decided to besiege the city. His only concern was that Edessa had very strong and reinforced walls, which was the main reason behind the failure of previous Edessa sieges. Therefore, Zangi planned to conquer Edessa when the Count Joscelin II was not in the city. For this purpose, he sent spies to the city, and tried to collect intelligence about when Joscelin II would leave the city. He even tried to give a false impression that he was in a fight against Artuqids in the Diyarbakir region. He also besieged the Amid Castle which had an agreement with Qarā Arslan, the ruler of Hisn Keyfa. Against this attempt of Zangi, Qarā Arslan called for help from Joscelin II, promising that he would give him Bābalou (Babalu) Castle in return. With the idea of expanding his dominion, Joscelin II accepted the request for help, and set off from Edessa with a force that he prepared, and headed Amid to help Qarā Arslan. Purportedly, Amir Fadlullah b. Ja'far of Harran, informed Zangi about his departure from Edessa, and finding the opportunity which he had been seeking, Zangi lifted Amid siege,

and started to march toward Edessa. However, Zangi preferred to send an army commanded by Salah al-din al-Yaghisiyāni to the city before hand. Two days later, he arrived in front of Edessa with his all forces.

When Zangi arrived in front of Edessa he asked that the city to surrender in order to prevent bloodshed according to Islamic traditions. The offer was rejected by Latin Archbishop Hugh II and Armenian and Assyrian clerics who were then in charge of city's defence. They rejected it because they believed that Antioch and Jerusalem would come for help when they called for help. Upon refusal of the request to surrender the city according to Islamic traditions, Zangi decided to besiege the city from all directions. With available siege equipment and catapults, Zangi besieged the city from all directions and then ordered the destruction of the walls. They also attempted to put the city into a difficult situation by shooting arrows. Zangi further ordered the mining of city's weak northern walls. Meanwhile, Joscelin immediately came to the territory, and started to organise an operation to save Edessa from the east of Euphrates. However, they seemed to have no possible chance of victory against Zangi. As Zangi continued the siege of the city, he made a second surrender request which failed once again. Thereupon, he ordered that flammable materials inserted in the mines be burnt to destroy the walls. Flammable materials placed in the mined section of the walls were set on fire, destroying the walls on December 24, 1144, and Turks entered the city. Frightened and worried, people started to rush to the inner castle. However, Archbishop Hugh ordered that the gates should not be opened unless he ordered so as a result the people amassed in front of the door, crushing and killing each other in a stampede.

When Zangi entered the city and witnessed what had happened, he sorrowed, and ordered that the city not be destroyed, the captives taken be liberated, and the articles and booties be returned. Then he negotiated the surrender of the city with those in the inner castle, and ensured its surrender on December 26. Except for 100 Crusaders whom Zangi ordered to be killed, Zangi forgave all the people in the city, and then ordered the reconstruction of the city. He even kept the Christian churches of intact, and recognised their freedom of belief. The Turkish & Islamic worlds were extremely delighted with the abolishment of this county which had put the Turkish& Islamic worlds into a very difficult situation since 1098, disconnecting the link between Mosul and Aleppo thus separating the Muslims in Syria from the Muslims in the East from each other. At the same time, it made them think that the Crusaders would be wiped off the lands they lived in. Zangi who made them cherish such a victory was honoured with the most glorious titles. Indeed, Abbasid Caliph al-Muqtafi deemed Zangi worthy of the titles: al-Malik al-Mansūr, Nasir Amir al-Mu'minin, and Zayn al-Islam. The conquest of Edessa had a grave impact on the West and the Eastern Crusader States. Three other Crusaders States that thought that they would be the next to fall in to despair, sent messages to Europe to organise preparations for a new Crusade. As a result, on the grounds of Imad al-Din's capture of Edessa, Europe organised the Second Crusade which would be destined to fail.

Giriş

Haçlı Seferleri, Suriye ile Filistin'e giren ve özellikle Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'yu yurt edinmek için uğraşan Türkleri buldukları bölgelerden atmak, Anadolu ile birlikte Ortadoğu'yu kendi hâkimiyetinde birleştirmek için Batı dünyasının gerçekleştirdiği siyasi ve askeri bir harekettir. 1095'de Papa II. Urbanus'un Clermont Konsili'nde yaptığı çağrıyla resmen başlayan Haçlı Seferleri 1291'e kadar devam etmiş, bu süreçte Haçlılar tarafından doğuya dokuz büyük sefer yapılmıştır. Bu seferler sırasında Anadolu'da Urfa ve Antakya'da, Ortadoğu'da ise Kudüs ve Trablusşam'da Haçlı Devletleri kuruldu. 1187'de Kudüs Haçlı Krallığı'na Salahaddin Eyyübî'nin son vermesiyle birlikte 1191 yılında Haçlılar tarafından Akkâ merkezli yeni bir krallık daha meydana getirildi. 1291 yılına kadar devam eden bu krallık Memlük Sultanı el-Melikü'l-Eşref Halil (1290-1293) tarafından ortadan kaldırıldı. Yaklaşık 200 yıl süren bu süreçte Haçlılarla mücadeleyi büyük bir özveri ve gayretle gerçekleştiren Türkler oldu. Birinci Haçlı Seferi ile başlayan bu mücadelenin Anadolu topraklarındaki kahramanı Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıçarslan'dı. Çok genç yaşına rağmen olağanüstü bir gayret göstererek Pierre l'Ermite ve ardından yüzbinlerle ifade edilen Birinci Haçlı Seferi ordularını önce Drakon'da (21 Ekim 1096) ağır bir yenilgiye uğratan ardından Dorylaion'da büyük kayıplar verdiren sultan 1101 Yılı Haçlı Seferleri ordularını da Anadolu'da yok ederek bu toprakların Türk yurdu olduğunu, kolay geçilemeyeceğini ispatladı.

Türk-İslâm dünyasının Haçlılarla plânlı, programlı ve geniş kapsamlı mücadelesi Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar zamanında başladı ve sultan tarafından bu göreve Musul valisi Mevdûd b. Altuntekin¹ getirildi. Mevdûd'un 1108 yılından itibaren Haçlılarla mücadeleye görevlendirildiği dönem, Anadolu, Suriye ve Filistin'i işgal ve istila etmek suretiyle devletler kurup, Müslümanları kan ve gözyaşına boğan Haçlıların Türk-İslâm dünyasını doğrudan hedef aldığı zamandı. Mevdûd'un göreve getirilmesiyle birlikte olayların akışı 1098 yılında kurulmuş Urfa Haçlı Kontluğu'nu öncelikli kıldı. Çünkü bu kontluk hem Suriye bölgesi ile Büyük Selçuklu Devleti'nin hem de Suriye ile Anadolu Türklüğünün irtibatını kesen, iletişimine mani olan bir konumda bulunmaktaydı. 1110 yılından itibaren Haçlılara yönelik Musul hâkimi Mevdûd'un başlattığı seferler 1111 ve 1112 yıllarında da devam etti. Bu seferler ile kontluk zayıflatıldı ve Fırat Nehri'nin batısına yapılan göçlerle doğu tarafı insan sayısı bakımından azaldı.

Mevdûd'un bu plân ve politikaya uygun olarak Kudüs Haçlı Krallığı ile de mücadelesi oldu. Kudüs Kralı I. Baudouin'in (1100-1118), Dımaşk'a bağlı el-Beseniyye, Havran ve Sevâd bölgelerine saldırılarda bulunarak çevre araziye tahrip etmesi ve yolları kesmesi yüzünden Dımaşk'ın hiçbir ihtiyacını karşılayamaması üzerine iki taraf arasında 28 Haziran 1113'te Taberiyye Savaşı yapıldı. Mevdûd'un kazandığı bu savaş ile Türk-İslâm dünyası Haçlılar karşısında yükselmekte olan özgüvenini pekiştirmiş, Mevdûd da azim ve gayretini göstermişti.

1 Mevdûd'un Haçlılarla mücadelesi için bkz. Birsal Küçüksipahioğlu, "Mevdûd b. Altuntekin: Haçlılarla Mücadele Eden Bir Selçuklu Komutanı", *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(Eylül 2014), s. 37-49.

Kudüs Kralı I. Baudouin'in kaçarak canını kurtardığı savaştan sonra Kudüs ile Akkâ arasındaki bölgede asayişin sağlanmasına çalışıldı.

Mevdûd, Türk-İslâm dünyasını Haçlı tehlikesinden kurtarmak için canla başla mücadele eden çok önemli Türk komutanlarından biri oldu. Bulunduğu coğrafyanın durumunu bilen, çok iyi analiz eden ve buna göre politika belirleyen Mevdûd'un temel stratejisi Türk-İslâm dünyasında birliği sağlamak ardından Haçlılarla mücadele etmek, cihada çıkmaktı. Kendisini adeta bu davaya adanmış, Haçlı devletlerini ortadan kaldırma gibi bir gayeye sarılmıştı. O, bu haliyle kendisinden sonra gelecek ve aynı politikayı benimseyecek olan İmâdeddin Zengi, Nureddin Mahmud Zengi ve Salahaddin Eyyübî gibi komutanların öncüsü oldu.

1. İmâdeddin Zengi ve Tarih Sahnesine Çıkışı

Türk-İslâm dünyasının en büyük kahramanlarından biri olarak kayıtlara geçen İmâdeddin Zengi b. Aksungur, Halep Valisi Kasımüddeve Aksungur'un² oğlu olarak muhtemelen 1084 yılında dünyaya geldi. Babası Aksungur'un Suriye Selçuklu Meliki Tutuş tarafından 1094 yılında öldürülmesine kadar onun gözetiminde çok iyi eğitim aldı. Bu süreçte iyi ata binmeyi, ok kullanmayı ve savaş taktiklerini öğrenen İmâdeddin, babasının ölümünden sonra İslâm dünyasının önemli komutanlarından aynı zamanda Haçlılarla mücadelenin önemli isimlerinden Musul Valisi Kürboğa, Çökürmüş, Çavlı, Mevdûd b. Altuntekin ve Aksungur el-Porsukî'nin himayesine girerek onlar tarafından yetiştirildi. Her biri Haçlılarla mücadelede önemli isimlerden olan bu komutanlar katıldıkları savaşlara onu da yanlarında götürerek tecrübe kazanmasını sağladı. Nitekim 1113 yılında gerçekleşen Taberiyye Savaşı'nda Mevdûd ile birlikte hareket eden İmâdeddin, 1114 yılında da Haçlılarla mücadele için görevlendirilen Musul valisi Aksungur el-Porsukî'nin yanında yer aldı.³

Sultan Muhammed Tapar'ın 1118'deki ölümüne kadar Musul'da olan Zengi bu tarihten sonra sultanın oğlu ve yeni Selçuklu hükümdarı Mahmud'un (1118-1119) hizmetinde bulunarak ona olan sadakatini sonuna kadar devam ettirdi. Sultan Mahmud'un amcası Sencer ile 1119 yılında yaptığı Save Savaşı'nda yenilmesi ve bunun sonucunda Sencer'in (1119-1157) Büyük Selçuklu tahtına çıkması ile başlayan süreçte Mahmud, amcası Sencer tarafından Irak Selçuklu Sultanlığı'na getirilerek (1119-1131) yönetimini devam ettirdi. İmâdeddin Zengi'ye bu dönemde Mahmud tarafından 1124 yılında Vâsıt şehri ikta olarak verilirken aynı zamanda Basra ile birlikte 1127 yılında Bağdat ve Irak şahneliği tevcih edildi. Zengi'nin bu görevlere getirilmesinde Abbasi Halifesi el-Müsterşid Billah'ın (1118-1135) dünya hâkimiyeti kurma isteğinin engellemesinde çabalarının olmasıydı. Zira Sencer tarafından süratle Bağdat'a gönderilen Mahmud'un halife

2 Kasımüddeve Aksungur ile ilgili olarak bkz. Coşkun Alptekin, "Aksungur", *DİA*, II, 296.

3 İbnü'l-Esîr, *et-Târihu'l-bâhir fi'd-devleti'l-Atabekiyye (Târihu'd-devleti'l-Atabekiyye fi'l-Mevsil)*, yay. Abdülkadir Ahmed Tuleymât, Bağdat-Kahire, 1963, s. 15; aynı yazar, *el-Kâmil fi'l-Tarih*, trc. İstanbul: Bahar Yayınları, 1987, X, s. 399, XI, s. 105; İbn Vâsıl, *Müferricü'l-kürüb fi ahbâri Beni Eyyüb*, yay. Cemaleddin eş-Şeyyâl, Kahire, 1953, I, s. 28. Ayrıca bkz. W.B. Stevenson, *The Crusaders in the East*, Cambridge, 1907, s. 120-121; Coşkun Alptekin, *The Reign of Zangi (521-541/1127-1146)*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1978, s. 19-21.

ile mücadelesinde Zengi'nin gösterdiği gayret sultanın başarılı olmasını sağlarken, halifenin tek otorite olma ve hâkimiyet iddiasının zedelenmesinde de onun payı görüldü. Bundan sonra Zengi, Musul Valisi Aksungur el-Porsukî'nin (ölm. 1126) ve onun yerine geçen oğlu Mesud'un ölümleri üzerine aynı yıl yani 1127'de Musul Valiliği'ne atandı. O aynı zamanda el-Cezire ve Kuzey Suriye'den de sorumluydu ve Sultan Mahmud, iki oğlu Ferruhsah ve Alparslan'ın atabegi olarak onun atanmasını uygun görmüştü. Bu sayede Musul Atabegliği oluşmuş oldu.⁴ İbnü'l-Esir'in ve kısmen Ebu'l-Ferec'in kaydına göre,⁵ sultanın bu bölgelerin yöneticiliğini ona vermesinde bizzat İmâdeddin'e duyduğu güven olduğu gibi ileri gelen devlet adamlarının İmâdeddin'den yana tavır koymalarının da etkisi bulunmaktaydı. Zira bu devlet adamları Haçlıların el-Cezire ve Suriye'de güçlendiklerini, onlara karşı cesur, kahraman ve tecrübeli birisinin karşı durabileceğini söyleyerek İmâdeddin'i öne çıkaran bir duruş sergilemişlerdi. Gerçekten Haçlılar buldukları bölgelerde genişleme faaliyetlerine devam etmekte ve Türk-İslâm dünyasına yönelik düşmanca hareketlerini artırarak sürdürmekteydi. 10 Mart 1098'de Baudouin de Boulogne tarafından kurulan Urfa Haçlı Kontluğu, Baudouin ve halefleri Baudouin du Bourg (1100-1118) ve I. Joscelin de Courtenay (1119-1131) dönemlerinde Türklere ait Seruc, Samsat, Râvendân, Tell-Bâşir, Dülük, Ayntâb ve Kurus'a hâkim olarak genişlerken; Bohemund liderliğindeki Antakya Haçlı Prinkepsliği, Bohemund ve halefleri Tankred (1104-1112), Roger de Salerne (1112-1119) ve II. Bohemund (1126-1130) zamanlarında bölge için tehdit olmayı sürdürdü. Prinkepslik, Bizans İmparatorluğu'na ait Misis, Adana, Tarsus ve Lâzikiye'yi ele geçirirken; Hârim, Esârib, Maarratu'n-Numan ve Kefertâb'ı almaktan geri kalmadı. Halep başta olmak üzere Kuzey Suriye bölgesine kesintisiz saldırılarda bulunan Antakya Haçlı Devleti, Urfa Haçlı Kontluğu ile müşterek hareketine rağmen bu devleti kimi zaman rakip ve kimi zaman da düşman olarak gördü. Birinci Haçlı Seferi sonunda 15 Temmuz 1099'da Fâtımilerin elindeki Kudüs'ün ele geçirilmesiyle Ortadoğu topraklarında kurulan Kudüs Haçlı Krallığı, ilk yöneticisi Godefroi de Bouillon (1099-1100) ile halefleri Kral I. Baudouin ve II. Baudouin (1118-1131) dönemlerinde büyüme faaliyetlerine devam etti. Müslümanlara ait sahil şehirlerini ele geçirmek suretiyle deniz ile bağlantı kurmaya çalışan devlet, iç bölgelerdeki şehirleri de almaktan çekinmedi. II. Baudouin'in ölümünden sonra yerine geçen damadı Foulque de Anjou (1131-1143) diğerleri gibi çok benimsenen, saygı duyulan bir kral olmasa da devletin devamı için çaba sarf etti. 12 Temmuz 1109 tarihinde Birinci Haçlı Seferi'nin en önemli liderlerinden Raymond St. Gilles'in oğlu Bertrand tarafından kurulan Trablus Haçlı Kontluğu ise Bertrand (1109-1112) ve halefleri Pons (1112-1137) ile II. Raymond (1137-1152) dönemlerinde topraklarını genişletmek için uğraştı. Aynı zamanda

4 İbnü'l-Esir, *et-Târihu 'l-bâhir fi 'd-devleti 'l-Atabekîyye (Târihu 'd-devleti 'l-Atabekîyye fi 'l-Mevsıl)*, s. 24, 31; aynı yazar, *el-Kâmil fi 't-Tarih*, X, 509-510; İbn Vâsıl, *Müferricü 'l kürüb fi ahbâri Benî Eyyüb*, I, 30-31. Ayrıca bkz. Alptekin, *The Reign of Zangi (521-541/1127-1146)*, s. 21-27; aynı yazar, *Dimaşk Atabegliği (Tog-Teginliler)*, İstanbul, 1985, s. 88-89.

5 İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi 't-Tarih*, X, 507, 509; Ebu'l-Ferec, *Abû 'l-Farac Tarihi*, trc. Ömer Rıza Doğrul, Ankara: TTK Yayınları, 1999, II, s. 360.

bölgedeki siyasî anlaşmazlıklarda genellikle arkadaşları olan diğer Haçlı liderlerinin yanında yer almak suretiyle müşterek Hristiyan gayeleri için çalıştı ve stratejik bakımdan önemli mevkilere sahip olarak durumunu güçlendirdi.⁶

Zengi, Musul'a vali olarak atandığı dönemde şehirde gerekli düzenlemeleri yapmış, arkadaşları Nasîreddin Çakır ve Salahaddin el-Yağsıyânî ile Musul'u güçlendirmeye çalışmıştı. Mardin hâkimi Hüsameddin Timurtaş'ın elinde olan Nusaybin'i ve ardından Sincar ile Habur'u ele geçiren Zengi sonrasında Müslümanların elinde olan ve uzun süredir Haçlılar tarafından sıkıştırılan Harran'a yöneldi. Musul-Halep yolu üzerinde bulunan Harran'ı Haçlıların ısrarla zapt etmek istemelerinin sebebi topraklarını doğuya doğru genişleterek Diyarbakır, Mardin ve Musul'u almaktı. Rivayete göre şehrin Müslüman halkı Haçlı saldırılarından bıktığı için ve onlara karşı kendilerini koruyabilecek birisi şu ana kadar bulunmadığından Zengi'yi içtenlikle karşılamış ve şehirlerini ona teslim etmekte bir sakınca görmemişti. Zengi bunu sağlarken doğrudan Haçlılarla herhangi bir çatışmaya girmemiş sadece onlarla daha plânlı ve disiplinli bir şekilde mücadele edebilmek ve aynı zamanda Halep başta olmak üzere Suriye bölgesindeki şehirleri ele geçirebilmek için zaman kazanmak adına Urfa Kontu I. Joscelin ile anlaşma yapmayı uygun bulmuştu. Bunu yaparken I. Joscelin'in Halep'i alma isteğinin olduğunu bilmekteydi. Urfalı Mateos⁷ bu konuyla ilgili bilgi verirken, Zengi'nin Joscelin ile anlaşma yapabilmek için Urfa'ya geldiğini hatta Antakya Prinkepsi II. Bohemund ile dostluk kurabilmek için Joscelin'den yardım istediğini belirtmektedir. Zengi'nin bu barış teklifi söylendiğine göre Antakya ile sorunlar yaşamakta olan I. Joscelin tarafından da yerinde bir karar olarak değerlendirilmişti. Zengi'nin Haçlılara bakışı ve onlarla kapsamlı mücadeledeki önceliği ilk kez bu şekilde ortaya çıkmış oldu. Yani o, selevî ve kendisinin yetişmesinde çok büyük role sahip Mevdûd'un siyasetini benimsemeyi ilke edinerek Türk-İslâm dünyasında birlik ve düzeni güçlü bir şekilde sağlamayı sonrasında ise düzenli ve disiplinli askeri birlikler hazırlayarak Haçlılarla mücadele etmeyi hedefledi. Çünkü onların karşısına plânsız, siyasetsiz ve askeri güçten yoksun olarak çıkmayı büyük bir tehlike olarak gördü. Ölümüne kadar bu düşüncesinden vazgeçmeyen Zengi'nin Urfa Haçlı Kontluğu'na son vermesinde bu gücün ve idealin büyük tesiri bulunmaktaydı. Harran'ın ele geçirilmesinden itibaren güçlü bir şekilde bu gaye ile hareket etmeye başlayan Zengi bundan sonra birliklerini göndererek Halep'in zapt edilmesini sağladı ve ardından şehre gitmek için ilerlerken yolu üzerinde bulunan Menbic ve Bizâa şehirleri kendisine itaat etti. Bunu takiben 18 Haziran 1128'de Halep'e girerek şehirde düzenlemelere girişti. Haçlıların bölgeye gelmesinden itibaren sürekli onların saldırılarına uğrayan Halep, Rıdvan'ın ölümünden sonra Artukoğlu İlgazi, Belek, Timurtaş ve en son Aksungur el-Porsukî tarafından yönetilmiş ve Haçlılara karşı savunulmuştu. Şehir artık bundan sonra İmâdeddin Zengi tarafından idare

6 Küçükspahioğlu, "Yakındoğu'da Kurulan Haçlı Devletleri", *Sosyolojca*, 3(Ocak-Haziran 2012), s. 55-62.

7 Urfalı Mateos, *Vekayinâme*, trc. Hrant Andreasyan, *Urfalı Mateos Vekayinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Ankara: TTK Yayınları, 1987, s. 286-287. Ayrıca bkz. Nikita Elisséeff, *Nur ad-Din, Un Grand Prince Musulman De Syrie Au Temps Des Croisades*, Damas, 1967, II, s. 335.

edilmeye başladı.⁸ Bilindiği üzere Halep, stratejik bakımdan hem Türk-İslâm dünyası hem de Haçlılar açısından önemliydi. Bu nedenle tarihi süreçte bu şehrin hâkimiyeti hususunda iki taraf arasında devamlı olarak rekabet ve mücadele görüldü.⁹ İbnü'l-Esir¹⁰, İmâdeddin'in Suriye şehirlerine sahip olmasını Allah'ın bir lütfu olarak görmekte ve aksi takdirde bölgenin Haçlılar tarafından tamamıyla ele geçirileceğini belirtmekteydi.

2. İmâdeddin Zengi'nin Haçlılarla Mücadelesi

Zengi'nin, Haçlılarla bundan sonraki teması Antakya Haçlı Prinkepsliği vasıtasıyla oldu. Zira 1130 yılında Antakya Prinkepsi II. Bohemund'un Aynzarba'da Danişmendliler¹¹ tarafından öldürülmesi üzerine devletin yönetimini Bohemund'un 2 yaşındaki kızı Constance adına eşi Alice üslendi. Haçlılar, Antakya'nın bir kadın tarafından idare edilmesini Zengi sebebiyle doğru bulmuyorlardı. Çünkü onlara göre her geçen gün gücünü pekiştiren ve ideallerine yaklaşan Zengi'nin sadece Antakya için değil tüm Haçlı devletleri için tehlike arz ettiğini düşünüyorlardı. Bu maksatla şehrin ileri gelenlerinden bazıları Kudüs Kralı II. Baudouin'den yardım istemeyi gerekli gördü. Ancak Alice, Haçlı tarihçisi Willermus'un kaydına göre¹², Antakya'yı yönetmeyi çok istediğinden koşum takımları ve dizgini gümüştan, örtüsü beyaz ipekten kar beyazı bir atı güvendiği adamı aracılığıyla büyük bir ihtimalle 1130 yılı Temmuz'undan sonra Halep'te bulunan Zengi'ye göndererek yardım istedi. Bu talebin Zengi tarafından kabul edilmesi halinde Alice onun hâkimiyetini tanıyacağını belirtmekteydi. Alice'in gönderdiği mesajı Zengi'ye götüren şahıs Willermus'un ifadesine göre Zengi'ye vermeden Antakya'ya gelen Kral II. Baudouin'in adamları tarafından yakalanarak kralın huzuruna getirildi ve plânın tüm detaylarını ifşa etti. Yani Zengi'nin kendisinden istenen yardımdan görünüşe göre haberi olmadı. Ancak olayların akışı muhtemelen Zengi'nin Alice'in bu yardım çağrısından haberi olduğunu belki de bir vesile ile anlaştıklarını işaret ediyordu. Zira Zengi'nin Haçlıların hem bu sorunlarından yararlanma hem de dolaylı da olsa Alice'e yardım etme düşüncesiyle Antakya Haçlı Devleti'ne ait Esârib ve Harim'e yönelik teşebbüsü düşünölmüş ve plânlanmış bir hareket

8 Azimî, *Târîhu'l-Azîmî*, trc. Ali Sevim, *Azîmî Tarihi Selçuklularla İlgili Bölümler (h. 430-538= 1038/39-1143/1144)*, Ankara: TTK Yayınları, 1988, s. 52; İbnü'l-Esir, *et-Târîhu'l-bâhir fi'd-devleti'l-Atabekiyye (Târîhu'd-devleti'l-Atabekiyye fi'l-Mevsil)*, s. 35 vd; aynı yazar, *el-Kâmil fi'l-Tarih*, X, 510-511, 513-514; İbnü'l-Adim, *Zübdetü'l-Haleb min Târîhi Haleb*, yay. Sami ed-Dehhân, Dımaşk, 1951, II, s. 242; İbn Vâsil, *Müferricü'l-kürûb fi ahbâri Benî Eyyûb*, I, s. 34-39.

9 Halep, Müslümanların ve Haçlıların ele geçirmek için uğraştığı bir şehirdir. Haçlıların bölge ile ilgili plânlarında bu şehrin onlar için ne kadar önemli olduğu açıkça görölmektedir. Bkz. Küçüksipahioğlu, "Artuklu Döneminde Orta Doğu'da Haçlılar ve Politikaları", *Bir Medeniyet Merkezi Olarak Orta Doğu Uluslararası Sempozyum Bildirileri 3-4 Kasım 2016*, Mardin: Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2017, s. 95-101.

10 İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi'l-Tarih*, X, 514-515.

11 Danişmendliler ile ilgili geniş bilgi için bkz. Sefer Solmaz, "Danişmendliler Devleti ve Kültürel Mirasları", Doktora Tezi, Konya Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2001.

12 Willermus Tyrensis, *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum*, *RHC. occ.*, I, XIII, 27, s. 598 vd, trc. E. A. Babcock - A. C. Krey, *A History of Deeds Done Beyond the Sea. By William Archbishop of Tyre*, New York, 1943, II, 44 vd.

olduğu izlenimini vermekteydi. İbnü'l-Esir,¹³ Zengi'nin Esârib'e yönelik bu harekâtı esnasında yanında bulunanların güvenlik açısından Haçlılarla savaşmaktan vazgeçilmesini istediklerini belirtmekte Zengi'nin de onlara karşı bu şekilde davranıldığında Haçlıların cesaretlenerek İslâm topraklarına daha çok zarar verebileceklerini söylediklerini kaydetmekteydi. Nitekim Zengi, Kudüs Kralı II. Baudouin'in üzerine gönderdiği birlikleri yenilgiye uğratmaktan geri kalmamış ancak kapsamlı bir mücadeleye girişmeyerek temkinli davranmayı uygun görmüştü. Bu da Zengi'nin İslâm birliğini güçlü kıldıktan sonra Haçlılarla esaslı mücadeleye başlayacağına dair verdiği sözü hâlâ tuttuğunun bir ifadesiydi. Bu arada Alice'i istemeyen ve bu nedenle kralı davet edenler tarafından Antakya'nın Alice tarafından kapatılan kapıları Kral Baudouin'e açılmış, II. Baudouin kızını Lâzikiye ve Cebele'de oturmaya zorlarken torunu Constance adına sadakat yemini alarak şehrin yönetimini Urfa Kontu I. Joscelin'e bırakmıştı. Bu II. Baudouin'in Zengi'den korktuğunu ve bu nedenle Haçlıları mümkün olduğunca birlik içinde ve bir yönetim dahilinde tutmaya çalıştığının göstergesiydi.¹⁴

İmâdeddin Zengi, Harim halkıyla gelirlerinin yarısını kendisine verilmesini içeren bir anlaşma yaptıktan sonra Halep'e gelerek şehri güçlendirmeye çalıştı. Ayrıca Halep hâkimi Rıdvan'ın kızıyla evlenmek suretiyle otoritesini daha da sağlamlaştırdı. Zengi günden güne artan şöhretini Dımaşk hâkimi Börü'den ayrılarak yanına gelen önemli komutanlardan biri olan Savar ile daha da artırdı. Bu komutanın gelmesinden son derece memnun kalan Zengi onu Halep şahneliğine atayarak kendisine verdiği değeri göstermeye çalıştı. Zira Savar, Zengi'nin başka yerlerde savaşmak için ayrılmasından sonra bölgede kalarak Haçlılara karşı mücadelede bulunmuş ve Zengi de Savar'ı arkada bırakmanın verdiği güvenle Tuğtekin'in ölümüyle yerine geçen oğlu Börü'nün hâkimiyetindeki Dımaşk Melikliği'ne karşı bir harekâta girişmekte herhangi bir sakınca görmemişti. Bu nedenle Zengi 1130 yılı yaz sonlarında muhtemelen görünüşte Haçlılara ait Azâz bölgesine yapacağı sefer için Börü'ye haber yollayarak yardım istedi. Bu teklife olumlu yaklaşan Börü hem kendisi 500 kişilik bir birlik gönderirken hem de Hama'yı elinde bulunduran oğlu Sevinç'i bilgilendirerek askerleriyle birlikte Zengi'nin yanına Halep'e gitmesini emretti. Babasının emrine itaat eden Sevinç, Zengi'nin yanına geldiğinde onun tarafından yakalanarak hapse atıldı. Zengi'nin bu şekilde davranmasının sebebi Dımaşk beyliğini güçten düşürme isteğiydi. İmâdeddin Zengi bundan sonra Hama'ya yürüyüşe geçti ve bu esnada şehri savunacak kimse olmadığından 1130 yılı Eylül ayında buraya hâkim oldu. Hama'dan sonra Kırhan b. Karaca'nın idaresinde bulunan Hims'i kuşatan Zengi iki ay kuşattığı bu şehirden kış aylarının yaklaşması üzerine geri çekilerek önce 1130 yılı Kasım ayında Halep'e ardından da 1131 yılı başlarında Musul'a geri döndü. Hama'yı ele geçirmesi İmâdeddin'i Suriye bölgesinde daha da güçlü kıldı. Bu esnada bölgedeki Haçlılar

13 İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi'l-Tarih*, X, 523-524.

14 Willermus Tyrensis, *RHC. occ.*, I XIII, 27, s. 589 vd, trc. II, s. 44 vd; Azimi, *Târîhu'l-Azîmî*, trc. s. 54; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb min Târîhi Haleb*, II, s. 246 vd; Ebu'l-Ferec, II, s. 363. Ayrıca bkz. Stevenson, *The Crusaders in the East*, s. 128-129; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, trc. Fikret İşıltan, Ankara: TTK Yayınları, 1992, II, s. 151.

sahil şehirleri ve limanları ele geçirmenin verdiği kuvvetle durumlarını güçlendirmeye devam etmiş, batıdan özellikle Venedik ve Cenova denizci devletleri sayesinde neredeyse kesintisiz gelen yardımlarla insan gücü ve malzemeye kavuşmuşlardı. Ayrıca iç bölgelerde ve özellikle önemli yol güzergâhlarında yaptıkları kalelerle savunma açısından kendilerini garanti altına alırken Türk-İslâm dünyasını yakından takip etmeye de gayret ediyorlardı.¹⁵

Kudüs Kralı II. Baudouin'in 21 Ağustos 1131'de ölümünden sonra yerini büyük kızı Melisende ile evlenmiş olan damadı Foulque d'Anjou aldı. Aynı yıl Urfa Kontu I. Joscelin de Halep ile Menbic arasında yer alan Tell-A'ran Kalesi'ni kuşattığı esnada kalenin düşmesini sağlamak için kazdıkları lağımın çökmesi ile ağır yaralanarak hayatını kaybetti. Onun ölümüyle yerine oğlu II. Joscelin geçti (1131-1144). Urfa Haçlı Kontluğu'nun İmâdeddin Zengi tarafından yıkılması bu kont döneminde gerçekleşti. 18 yaşında kontluğun başına geçen II. Joscelin, Willermus Tyrensis'e göre içkiye düşkün, aşırı rahat ve tembel biri olup, bu hali ve günahları yüzünden ülkesini kaybetmişti.¹⁶

II. Joscelin'in kontluğun başına geçtiği dönemlerde İmâdeddin, Irak Selçuklu Sultanı Mahmud'un 1131 yılı Eylöl ayında ölümü üzerine halefleri arasında ortaya çıkan mücadeleye dahil olmak durumunda kalmış aynı zamanda Abbasi Halifesi el-Müsterşid ile de sorunlar yaşamıştı. Zira halife 1133 yılı Temmuz sonlarından başlayarak üç ay süreyle başarısız bir Musul kuşatmasında bulunmuş ve geri çekilmek durumunda bırakılmıştı. Bunun nedeni İmâdeddin'in Sultan Sencer'in emriyle 1132 yaz aylarında Bağdat üzerine yürümesiydi.¹⁷ Bu olaydan sonra Zengi 1134 yılı bahar aylarında Âmid'i ele geçirmekle uğraşırken ayrıca 1135 yılında Dımaşk'ı kuşatmak için harekete geçti. Çünkü bu sırada 1132 yılında ölen Börü'nün yerine geçen oğlu İsmail Dımaşk'ı teslim alması için ısrarla Zengi'yi çağırmış hatta gelmediği takdirde şehri Haçlılara teslim ederim diye tehditte bulunmuştu. İsmail bu davranışıyla Zengi'nin hâkimiyetini benimsemekte ve ona tâbi olmayı kabul etmekteydi. Ancak Zengi oraya varmadan İsmail öldürölünce yönetimi kardeşi Şihâbeddin Mahmud üstlendi. Şehir halkı yeni hâkimlerini destekleyeceklerini belirtse de Zengi Dımaşk'tan vazgeçmeyerek şehri 1135 yılı Şubat sonlarından itibaren kuşatmaya başladı. Tuğtegin'in adamlarından Müineddin Unur şehri Zengi'ye vermemek için büyük gayret gösterdi ve sonuçta Zengi bir ay kadar süren kuşatmayı kaldırarak bölgeden ayrıldı.¹⁸

15 İbnü'l-Kalânisi, *Zeylü Târihi Dımaşk*, trc. H.A.R. Gibb, *The Damascus Chronicle of the Crusades*, London, 1932, s. 200 vd; Azimi, *Târihu'l-Azîmi*, trc. s. 54; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi'l-Tarih*, X, s. 520-521; İbnü'l-Adim, *Zübdetü'l-Haleb min Târihi Haleb*, II, 245 vd; aynı yazar, *Buğyetü'l-taleb fi târihi Haleb*, trc. Ali Sevim, *Biyografilerle Selçuklular Tarihi*, Ankara, 1982, s.159-160; İbn Vâsil, *Müferricü'l kürüb fi ahbâri Benî Eyyüb*, I, s. 41. Krş. Elisséeff, *Nur ad-Din, Un Grand Prince Musulman De Syrie Au Temps Des Croisades*, II, s. 341 vd; Alptekin, *The Reign of Zangi*, s. 50; aynı yazar, *Dımaşk Atabegliği (Tog-Teginliler)*, s. 89-91; Demirkent, "Haçlılara Karşı Mücadelede Başarılı Bir Türk Kumandanı: Savar", *Haçlı Seferleri Tarihi. Makaleler-Bildiriler-İncelemeler*, İstanbul: Dünya Yayınları, 2007, s. 52 vd,

16 Willermus Tyrensis, *RHC. occ.*, I, XIV, 3, s. 609 vd, trc. II, 51-53.

17 İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi'l-Tarih*, X, s. 535, XI, s. 17-18. Ayrıca bkz. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, II, s. 158-159.

18 İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi'l-Tarih*, XI, s. 29-31; İbnü'l-Kalânisi, *Zeylü Târihi Dımaşk*, s. 228 vd. Ayrıca bkz. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, II, s. 161; Alptekin, *Dımaşk Atabegliği (Tog-Teginliler)*, s. 107-110; Demirkent, "Haçlılara Karşı Mücadelede..." , s. 58-59.

Zengi'nin bu tarihten sonra doğrudan Antakya Haçlı Prinkepsliği'ni hedef aldığı görüldü. Nitekim Esârib'i 1135 yılı Nisan ayında ele geçirdikten sonra Zerdana, Tell-Agdi, Maarratu'n-Numan ve Kefertâb'ı zapt etti. Bu mücadele esnasında Urfa Kontluğu'nun Antakya'ya bir yardımını olmasın diye Savar emrinde bir birliği bölgeye yollayarak Tell-Bâşir, Azâz ve Ayntâb bölgelerine akında bulunulmasını istedi. Zengi'nin Haçlılar karşısında aldığı en önemli başarılarından biri olarak kabul edilen bu olaydan sonra Haçlılar rivayete göre harekete geçmiş fakat İmâdeddin Zengi onlara fırsat vermeyerek geri çekilmelerini sağlamıştı¹⁹ Bundan sonra yine Musul'a dönen Zengi, Irak Selçuklu Sultanlığı'ndaki etkin durumunu devam ettirdi. 1136 yılında Irak Selçuklu Sultanı Mesud (1134-1152) ile Halife Muktefi (1136-1160) tarafından onun Musul hâkimiyeti yenilendi ve bundan sonra Zengi Haçlılarla esaslı ve kapsamlı mücadele edebilmek için Suriye'ye döndü. Çünkü bu esnada Antakya Haçlı Prinkepsliği, başında resmen bir prinkeps olmadan idare edilmekteydi ve bu durum Zengi'nin gözünden kaçmamıştı. Bu dönemde Alice'in Lâzikiye'de mecburi sürgünü devam ettiğinden şehir I. Joscelin de öldüğü için Kudüs Kralı Foulque'un niyabetinde patrik Bernard de Valence tarafından idare edilmekteydi. Ancak patriğin 1135 yılında ölümü üzerine şehre patrik olarak Misis Piskoposu Raoul de Domfront getirildi. Antakya'nın Kudüs'ün naipliğinden kurtarılması gerektiğine inanan Raoul yönetimin başına geçmek isteyen Alice ile temasa geçti. Kudüs Krallığı'nın izniyle Lâzikiye'den Antakya'ya gelen Alice patriğin yardımıyla şehirde bir hâkimiyet oluşturdu. Hatta bu hâkimiyeti Bizans İmparatoru Ioannes Komnenos'un (1118-1143) oğlu Manuel ile kızı Constance'ı evlendirmeyi istemek suretiyle daha da pekiştirmeyi düşündü. Ancak Antakya ileri gelenleri şehrin Bizans İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altına gireceği düşüncesiyle Kudüs ile irtibata geçerek Batı'dan Aquitania dükü IX. Guillaume'un oğlu Raymond de Poitiers'i Constance ile evlendirmek için Doğu'ya davet etmeyi uygun gördü. Bu daveti geri çevirmeyen Raymond 1136 Nisan ayında Antakya'ya gelerek Constance ile evlendi ve Antakya'nın başına geçti (1136-1149). Bu Antakya'yı daha güçlü kılacağı düşünülen yeni bir dönemin başlangıcı olarak algılandı ve İmâdeddin'e karşı Raymond diğerleri gibi bir güç olarak belirdi.²⁰

Zengi'nin bu siyasi ortam içinde Haçlılarla en önemli mücadele safhalarından biri de Trablus Haçlı Kontluğu'na ait olan Montferrand (Ba'rîn) Kalesi'nin alınması sırasında yaşandı. Trablus Haçlı Kontu Pons'un öldürülmesinden sonra harekete geçen Zengi, 14 Haziran 1137'de Dımaşk Atabegliği'ne bağlı ve Müineddin Unur tarafından idare edilen Hıms üzerine yürüyerek 23 Haziran 1137'de şehri kuşattı ancak alamayınca 11 Temmuz 1137'de kuşatmayı kaldırarak, Trablus Kontluğu'na ait olup Hıms ile Halep arasındaki bağlantıyı sağlayan Montferrand (Ba'rîn) Kalesi'ne yöneldi.²¹ Bu esnada Trablus Haçlı Kontluğu'nda Pons'un oğlu II. Raymond bulunmaktaydı.

19 C. Cahen, *La Syrie du Nord à L'époque des Croisades et la Principauté Franque d'Antioche*, Paris, 1940, s. 355; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, II, s. 162; Elisséeff, *Nur ad-Din, Un Grand Prince Musulman De Syrie Au Temps Des Croisades*, II, s. 355-356.

20 Willermus Tyrensis, *RHC. occ.*, XIV, 9, 10, 20, s. 618 vd, 635 vd, trc. II, 59 vd, 77-79. Ayrıca bkz. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, II, 162-164.

21 Küçükspahioğlu, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi* (1109-1187), İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2007, s. 132-133.

Zengi anlaşıldığı kadarıyla bu siyasi kaos ortamından istifade etmek için Montferrand'ı hedef olarak belirlemişti. Haçlı tarih yazarı Willermus,²² Montferrand Kalesi'nin Temmuz 1137'de Zengi tarafından kuşatılması  zerine Kont II. Raymond'un teluşlandığını ve hemen Kudüs Kralı Foulque'a haber göndererek ondan yardım istediğini belirtmekteydi. II. Raymond'un bu çağrısına olumlu cevap veren Kral Foulque hemen topladığı askerlerle birlikte Trablus'a geldi. Foulque'un Trablus'a geldiği sırada Antakya Prinkepsi Raymond de Poitiers'in elçileri de burada bulunmakta ve krala Bizans İmparatoru Ioannes Komnenos'un Antakya'yı kuşatmak için yolda olduğunu belirterek acilen Antakya'ya yardım edilmesi gerektiğini söylüyorlardı. Gerçekten bu esnada İmparator Ioannes, Suriye bölgesine yönelik bir seferdeydi. Hem Trablus hem de Antakya Haçlı Devletleri'nin kendisinden beklenti içinde olduğunu gören Foulque nasıl davranması gerektiği konusunda karar veremeyince danışma kuruluyla istiuare ederek bir sonuca varmayı uygun buldu. Haçlıların yaptığı bu toplantıdan çıkan müşterek karar, önceliğin Trablus Kontluğu'na verilmesi ardından hep birlikte Antakya'ya yardıma gidilmesi oldu.²³

Kral Foulque ve Kont II. Raymond bundan sonra güçlerini bir araya getirerek Montferrand'ı kuşatan Zengi'ye karşı harekete geçti. Willermus'un ifadesine g re²⁴, Haçlıların yollarına devamı esnasında kendilerine yol gösteren rehberlerin yolu bilmemeleri veya kasıtlı olarak onları aşılması çok zor bir dağ yoluna doğru götürmeleri, ordunun kendini savunması açısından olduğu kadar herhangi bir saldırı hareketi için de durumunu zorlaştırdı. Zengi bu Haçlı gücünün üzerine doğru geldiğini öğrenince kuşatmayı bırakarak askerlerini onlara karşı savaş  zeninde yerleştirdi aynı zamanda onların rehberler tarafından yanlış yönlendirildiğini fark etti. Oldukça tecrübeli bir komutan olan Zengi, bu durumdan yararlanmak için kendisine fırsat yaratmayı düşündü. Ordusunu toplayarak güzel sözlerle onları cesaretlendirdi ve ordunun önüne geçerek kaleye yakın dağlık arazide Haçlılara saldırdı. Yorgun ve bitkin durumda olan Haçlılar tam bir baskına uğrayarak ordularının ilk safları bozulup kaçmaya başladı. Onların kaçtığını görenler de moral çöküntüsü içinde hiç umutlarının kalmadığını gördü. 2000'den fazla Haçlı savaş meydanında hayatını kaybetti. Haçlı askerlerinin çoğu Zengi ve ordusu tarafından öldürülmüş, birçoğu da esir alınmıştı. Haçlılar Kral Foulque'a kendisine dikkat etmesini ve yakında olan Montferrand Kalesi'ne sığınmasını tavsiye etti. Bu tavsiye  zerine Foulque birkaç adamıyla birlikte kaleye çekildi. Ancak Trablus Kontu II. Raymond ve yanında bulunan şövalyeleri Zengi'ye esir düşmekten kurtulamadı. Haçlılar için tam anlamıyla hezimetle neticelenen ve İbnü'l-Esir tarafından da *“halkın şimdiye kadar gördüğü en şiddetli savaş”* olarak kaydedilen bu savaş, Haçlıların b t n ağrılıklarını kaybetmelerine neden oldu. Kaleye sığınmış bulunan Foulque ve askerleri esir düşmekten kurtulmuşlardı, ancak yanlarına yiyecek hiçbir şey almadıklarından ötürü, atlarını kesip yiyecek kadar açlıkla burun buruna gelmişlerdi. Zengi'nin yaklaşıp kendilerini Montferrand'da kuşatmasından önce Kudüs Kralı Foulque, adamları ile yaptığı görüşme sonrası Kudüs Patriği Guillaume'a, Urfa Kontu II. Joscelin'e ve Antakya

22 Willermus Tyrensis, *RHC. occ.*, I, xiv, 25, s. 643 vd, trc. II, s. 85.

23 K c ksipahioğlu, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi* (1109-1187), s. 133-135.

24 Willermus Tyrensis, aynı yer. Krş. K c ksipahioğlu, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi* (1109-1187), s. 135.

prinkepsi Raymond de Poitiers'e haber göndererek, böyle bir anda derhal yardıma gelmelerini istemişti. Bu acil durum karşısında patrik ve iki lider, özellikle de Antakya Prinkepsi Raymond, Bizans İmparatoru Ioannes Komnenos'un Antakya'ya gelerek şehri kuşatmasından çok endişe etmesine rağmen hemen yardım etmek için hazırlıklara başladı. İbnü'l-Esîr²⁵ papaz ve rahiplerin Bizans ve Haçlı hâkimiyetindeki bölgelere giderek halkı Müslümanlara karşı savaşta çağırdıklarını, Zengi'nin Montferrand Kalesi ve içindeki Haçlıları ele geçirmesi halinde en kısa zamanda bütün Haçlı topraklarına hâkim olacaklarını söylediklerini ve Müslümanların tek isteğinin Kudüs'ü ele geçirme olduğunu ifade etmekteydi. Bunun üzerine Hıristiyanlar toplanıp harekete geçerek zor ve güç şartlar altında Suriye üzerine yürüdü.²⁶

Montferrand Kalesi'nde bulunan Kral Foulque, ülkesine gitmesine izin verilmesi şartıyla teslim önerisinde bulunmuş ancak Zengi teklifi reddederek kaleyi zorla ve onları kahrederek alacağını söylemişti. Zengi, Montferrand Kalesi'ni o kadar güçlü kuşatmıştı ki kaleye hiçbir yerden haber gelmemekteydi. Bu yüzden kaledeki Haçlılar ülkelerinde ve çevrelerinde olup bitenlerden haberdar olamıyorlardı. Nitekim Kral Foulque'un, Urfa Kontu II. Joscelin ile Antakya Prinkepsi Raymond'un Maraş Senyörü Baudouin ile birlikte yardım gayesiyle yola çıkışından haberi olmamıştı. Zengi, bu Haçlı grubunun geldiğini öğrenmiş üstelik İmparator Ioannes'in de Antakya'ya doğru hareketinden tedirgin olmuştu. Bu nedenle imparator oraya varmadan önce Montferrand Kalesi'nde bulunan Haçlılarla anlaşmayı uygun gördü. Çünkü Zengi, Willermus'un da dediği gibi, imparatorun Hıristiyanların hâmisi sıfatıyla üzerine yürümesinden çekinmiş ayrıca yardım için gelen müttefik Haçlı birlikleri ulaşmadan kaledeki esirlere bir elçi göndererek barış önerisinde bulunmayı gerekli bulmuştu. Zengi elçiye, kral ve yanındakilere, tahrip olmuş bu kalede daha fazla kalamayacaklarını, açlık yüzünden askerlerinin bîtap düştüklerini ve bu yüzden cesaret ve yiğitliklerini yitirdiklerini söylemelerini tembihlemişti. Aç, susuz ve çaresiz durumda kalan ve müttefik Haçlı güçlerinin kendilerini kurtarmak için geldiklerinden haberi olmayan kral bu teklife olumlu yaklaştı. Zaten belirtildiği gibi daha en başında Montferrand'a sığındıkları anda Kral Foulque, Zengi'ye haber yollayarak barış talebinde bulunmuştu. Fakat Zengi o an ki güçlü durumu sebebiyle Foulque ile anlaşma yapmaya yanaşmamıştı. Şimdi ise Bizans-Haçlı işbirliğinden çekindiği için anlaşma yapmayı uygun gördü. 10-19 Ağustos 1137 tarihleri arasında yapılan anlaşmaya göre, Zengi, kalenin teslim olması şartıyla, Doğu'daki tüm Hıristiyanların metbû olarak gördükleri Kudüs Kralı Foulque'a saygı olsun diye, aralarında Trablus Kontu II. Raymond'un da bulunduğu tüm esirleri serbest bırakmayı, Foulque ile maiyetinin barış ve güven içerisinde ülkelerine dönmelerine izin vermeyi kabul etmekteydi. İbnü'l-Kalânîsî ve İbnü'l-Esîr tarafından Zengi'nin, kurtuluş

25 İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi'l-Târih*, XI, s. 54-55

26 Azimî, *Târihu'l-Azîmî*, trc. s. 60; İbnü'l-Kalânîsî, *Zeylü Târihi Dimaşk*, s. 240 vd; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi'l-Târih*, XI, s. 54-55; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Haleb min Târihi Haleb*, II, s. 261 vd; Ebu Şâme, *Kitâbü'r-Ravzateyn fi ahbâri'd-devleteyn en-Nurîyye ve's-Salâhiyye*, yay. Muhammed Hilmi, Kahire, 1956, I, s. 87-88; Willermus Tyrensis, *RHC. occ.*, I, xiv, 25, s. 643 vd, trc. II, s. 85-86. Krş. Küçüksipahioğlu, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi* (1109-1187), s. 135-136.

akçesi olarak 50.000 dinar para istediği ifade ediliyordu. Hakikaten Zengi, Trablus Kontu II. Raymond'un da aralarında bulunduğu b t n esirleri serbest bıraktı ve Kral Foulque ile muhafızlarına çok iyi davranarak krala hil t giydirdi. Kral ve yanındakiler buldukları yerden ayrılınca Montferrand Kalesi tamamen Türklerin eline geçti. İbnü'l-Esir, Zengi'nin Montferrand Kalesi'ni almasını “*feth-i mübin*” olarak değerlendirmekte ve “*onu gören benim s z m n ne kadar doğru olduğunu anlar*” demek sureti ile kalenin önemini vurgulamaya çalışmaktaydı. Yine onun kaydına göre Zengi, burayı ele geçirince halk huzur ve güvenliğe kavuşmuş ve kale im r edilerek geliri artırılmıştı. Montferrand Kalesi'nin alınmasıyla Zengi hem Dımaşk'a bağlı Hıms'ı gözetim altında tutmayı hem de Haçlıların Asi Nehri vadisine girmesini önlemeyi hedeflemekteydi.²⁷

Montferrand'ın alınmasından sonra bir rivayete göre Halep'e bir rivayete göre ise Musul'a geri dönen Zengi'yi Bizans İmparatoru Ioannes Komneos'un güneye yönelik seferi tedirgin etti. Her ne kadar görünüşte bu seferin Antakya ve Urfa Haçlı Devletleri ile Çukurova bölgesinde bulunan Ermenileri hedef aldığı ifade edilse de anlaşıldığı kadarıyla imparatorun hedefinde Zengi de bulunmaktaydı. Zira İbnü'l-Esir, Zengi'nin yaptığı fetihler dolayısıyla Haçlıların tedirgin olduğu ve bu nedenle onlar tarafından elçiler gönderilerek imparatorun davet edildiğini kaydediyordu.²⁸

Ioannes Komneos'un belirtilen 1137-1138 Çukurova ve Suriye seferi esnasında Zengi, imparatorun olası müdahalesi ihtimaline karşı hazırlıklar yaptı. İmparator 1137-1138 kış aylarını Tarsus civarında geçirirken Zengi'ye elçiler göndererek ona karşı hiçbir saldırıda bulunmayacağını belirtti. Zengi çok iyi ağırladığı bu heyete mukabil imparatora H cib Hasan başkanlığında bir heyeti çok kıymetli hediyelerle birlikte gönderdi. Bundan sonra Zengi, imparatorun kendisine verdiği s z n rahatlığı ile Hıms'ı kuşatmaya gitti. Ancak Hıms'ın alınması daha sonra ki süreçte gerçekleşti. Zengi, Dımaşk h kimi şihabeddin'e haber göndererek annesi Zümrüd ile evlenmek istediğini söylemiş ve bu hanımla Mayıs veya Haziran 1138'de evlenmek suretiyle Hıms'a sahip olmuştu. Bu şehir Zengi için çok önemliydi. Zira Suriye bölgesinde eğer tam anlamıyla h kimiyetini sağlayacaksa burasının ve Dımaşk'ın alınması gerekiyordu. Bu da onu kaçınılmaz olarak Dımaşk Atabegliği ile h kimiyet mücadelesine s r klemekteydi.²⁹

Ioannes Komneos, ıktığı Suriye seferinde Haçlılarla anlaşmış ve onların yardımıyla ele geçireceği yerleri kendilerine vereceğini belirtmişti. Nitekim 8 Nisan 1138'de Bizaa'yı aldıktan sonra şehri II. Joscelin'e veren imparator ardından İm deddin'e ait Halep'e y nelidi. Bizans tarih yazarı Niketas Khoniates'in kaydına g re³⁰ imparatoru Halep'e saldırmaya teşvik

27 İbnü'l-Esir, *el-K mil fi'l-T rih*, XI, s. 55; İbnü'l-Kal nisi, *Zeyl  T rihi Dımaşk*, s. 243; İbnü'l-Adim, *Zübdetü'l-Haleb min T rihi Haleb*, II, s. 262; Willermus Tyrensis, *RHC. occ.*, I, xiv, 29, s. 650 vd, trc, II, s. 91. Krş. K c ksıpahıoğlu, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi* (1109-1187), s. 137 vd.

28 İbn 'l-Esir, *el-K mil fi'l-T rih*, XI, s. 55-56.

29 İbn 'l-Kal nisi, *Zeyl  T rihi Dımaşk*, s. 245 vd; Azim , *T rihu'l-Azim *, trc. s. 59-61; İbn 'l-Esir, *el-K mil fi'l-T rih*, trc. XI, s. 58; İbn 'l-Adim, *Zübdetü'l-Haleb min T rihi Haleb*, II, s. 263. Krş. Alptekin, *Dımaşk Atabegliği (Tog-Teginliler)*, s. 113, 116; Demirkent, *Urfa Halı Kontluğu Tarihi (1118-1146)*, Ankara: TTK Yayınları, 1987, s. 120-121.

30 Niketas Khoniates, *Historia*, trc. Fikret Işiltan, *Niketas Khoniates. Historia. (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, Ankara: TTK yayımları, 1995, 17-18.

eden Antakya prinkepsi Raymond de Poitiers'di. Aslında Ioannes belirtildiği üzere Zengi'ye zarar vermeyeceğine dair teminatta bulunmuştu ama bunun gerçeği yansıtmadığı bu saldırı ile anlaşıldı. Bu da imparatorun hedefinde Zengi'nin de olduğunu gösteriyordu. Bu esnada Hıms'ta bulunan Zengi şehirdekilerin çağırmalarına rağmen gelememiş ama Savar'ı 500 atlı ile göndererek duruma müdahil olmasını istemişti. İmparator, Halep'e 20 Nisan'da saldırıya da şehrin güçlü surları ve savunma sebebiyle başarılı olamayarak geri çekildi. Niketas'a göre³¹, imparatorluk ordusunun yiyecek ve içeceğinin bitmesi, su ve yakacak malzemesinin azalması geri çekilmeye etkiliydi. Bununla birlikte imparator bölgede kalarak 22 Nisan'da Esârib'i aldı ve burada bir garnizon bırakarak şehirden ayrıldı. Savar, bu durumdan haberdar olunca hemen Esârib üzerine yürüyerek garnizonu bertaraf etti ve sonra Bizâa'da esir edilerek buraya getirilmiş olan Müslümanları kurtarıp Halep'e gönderdi. İmparator Ioannes, Esârib'ten sonra Kefertâb'ı ele geçirerek Munkızilerin hüküm sürdüğü Şeyzer'e geldi ve Nisan 1138 sonlarından 21 Mayıs'a kadar şehri kuşattı. Şehrin yöneticisi Ebu'l-Asâkir hemen Zengi'ye başvurarak yardımını talep etti. Söylendiğine göre Zengi, bu yardım isteğine olumlu yaklaşmış fakat imparatorun gücünden çekindiği için temkinli davranmaya gayret etmişti. Bununla birlikte yine de askeri güçleriyle Şeyzer civarına gelerek imparatora gözdağı vermeye çalıştı. Hatta İbnü'l-Esir'in kaydına göre Zengi, imparatora elçi yollayarak savaşmayı teklif etmiş, kendisinin başarılı olması halinde tüm Müslümanların imparatorun elinden kurtulacağını aksinin olması durumunda ise Şeyzer'i Ioannes'in kolaylıkla ele geçireceğini belirtmişti. Üstelik bununla da yetinmemiş Urfa ve Antakya Haçlılarını Bizans İmparatoruna karşı kışkırtmaya çalışmıştı. Bu da Zengi'nin Haçlı ve Bizans İmparatorluğu'nun Türk-İslâm dünyasına karşı muhtemel koalisyonunu engellemek adına düşündüğü ve yaptığı stratejik plândan başka bir şey değildi. Bu süreçte Haçlıların da Zengi ile savaşması için imparatora baskı yaptıkları biliniyordu. Ancak imparator onların bu isteğine karşı çıkarak Zengi'nin görüldüğünden de fazla askere sahip olduğunu ifade etti. Ioannes çok uğraş vermesine rağmen şehri ele geçiremedi ve Şeyzer kuşatmasını 21 Mayıs 1138'de kaldırarak Antakya'ya hareket etti. Onun buradan ayrılmasından sonra Hama'ya vali tayin edilmiş olan Salahaddin el-Yağısıyâni imparatorluk ordularının arkasından giderek imparator tarafından ele geçirilmiş Kefertâb şehrini yeniden zapt etti. Bunu 1138 sonbaharında Bizâa ve Esârib'in alınması takip etti.³²

Zengi bundan sonra güçlenme çalışmalarını sürdürdü. 1139 yılında Dımaşk hâkimi Şihabeddin Mahmud'un öldürülmesinden yararlanarak Dımaşk'ı almak için uğraştı. Onun bu

31 Niketas Khoniates, *Historia*, trc. Fikret İşıltan, *Niketas Khoniates. Historia. (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 18.

32 İbnü'l-Kalânîsî, *Zeylû Târihi Dımaşk*, s. 249 vd; Azimi, *Târihu'l-Azîmî*, trc. s. 61-62; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi'l-Târih*, XI, s. 58 vd; İbnü'l-Adim, *Zübdetü'l-Haleb min Târihi Haleb*, II, s. 265-269; Niketas Khoniates, *Historia*, trc. Fikret İşıltan, *Niketas Khoniates. Historia. (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, s. 19-20; Ioannes Kinnamos, *Historia*, trc. I. Demirkent, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*, Ankara: TTK Yayınları, 2001, s. 16 vd. Ayrıca bkz. Cahen, *La Syrie du Nord à L'époque des Croisades et la Principauté Franque d'Antioche*, s. 361 vd; Alptekin, *Dımaşk Atabegliği (Tog-Teginliler)*, s. 118 vd; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, II, s. 121 vd.

kararı almasında eşi ve aynı zamanda şihabüddin Mahmud'un annesi Zümrüd Hatun'un olduğu belirtilmekte ve Zümrüd Hatun'un oğlunun intikamının alınmasını istediği kaydedilmektedir. Gerçekten Zengi, hazırlıklarını tamamlayıp Dımaşk'a doğru yola çıktığında Dımaşk halkının kendisine karşı gerekli tedbirleri aldığını öğrendi. Birliklerinin bir kısmı Dımaşk'a doğru hareket ederken kendisi de Baalbek üzerine yürüdü. Ağustos 1139'da şehir önlerine gelerek kuşatmaya başladı. Bu yaşananlar karşısında çok zor durumda kalan Baalbek halkı eman dileyerek şehirlerini Zengi'ye teslim etti.³³ Bundan sonra doğrudan Dımaşk'a yönelen atabeg, 1139 yılı sonbahar mevsiminde Dımaşk önlerine gelip şehrin teslimini istedi. Karşılığında şehri idare eden Cemâleddin'e Hıms, Baalbek veya istediği başka bir şehri vereceğini vaat etti. Cemaleddin teklife olumlu yaklaştı ancak başta Unur olmak üzere yanındakilerin bu teklifin kabul edilmesinin yanlış olduğunu belirtmeleri üzerine vazgeçti. Bunun üzerine Zengi şehir üzerinde baskısını artırdı. Ancak Cemâleddin'in 1140 yılı Mart ayında ölmesi üzerine yerine oğlu Mucireddin Abak'ın geçmesi durumun değişmesine neden oldu. Zira onun adına burayı önceden de idare eden Mûineddin Unur, Zengi'ye karşı Kudüs Haçlı Krallığı ile anlaşma yapmaktan çekinmedi. Bu nedenle Usame b. Munkız'ı elçi olarak onlara göndererek ayda 20.000 byzantios ve Zengi'ye ait olan Banyas'ın alınması halinde bu şehri kendilerine vereceğini söyleyerek vaatlerde bulundu. Aynı zamanda Haçlılara Dımaşk ele geçirildiği takdirde kendilerinin de zor durumda kalacağını söyledi. Unur'un bu sözlerini doğru bulan Haçlılar Dımaşk'ın kaybının kendilerinin de bölgeden uzaklaştırılması sonucunu doğuracağını düşünerek Unur ile anlaşma yapmayı uygun buldu. Zaten Kudüs Kralı Foulque, Zengi'nin her geçen gün artan gücü karşısında çaresiz olduğundan teklifi hemen kabul etti. Haçlıların Unur ile birleşmesi üzerine Zengi 1140 yılı Haziran ayında kuşatmayı kaldırmak durumunda kaldı. Banyas da atabegin elinden alınarak yardımlarına karşılığ Haçlılara verildi. Görüldüğu üzere Müslüman hâkimler zor durumda kaldıkları zaman Haçlılarla anlaşma yapmaktan çekinmiyor, bölgede kalıcı olabilmeleri için her fırsatı değerlendirmeye çalışıyorlardı.³⁴

3. İmâdeddin Zengi'nin Urfa'yı Fethi

İmparator Ioannes Komnenos'un 1143 yılında hayatını kaybetmesi Zengi'yi olduğu gibi Antakya ve Urfa Haçlı devletlerini de büyük bir tehlikeden kurtardı. Bundan sonra bölgede daha da güçlenen Zengi'ye karşı Irak Selçuklu Sultanı Mesud tepki gösterse de atabeg sultanın güvenini yeniden kazanmayı başardı. Üstelik Zengi, bizzat Sultan Mesud tarafından Urfa'nın ele geçirilmesi hususunda teşvik edildi. Zaten Zengi'nin 1139 yılından başlayarak kontluğun doğusu ve kuzeyindeki pek çok kaleyi ele geçirmesi yine 1143 yılı içinde Diyarbakır bölgesinde

33 İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi'l-Târih*, XI, s. 68-69. Ayrıca bkz. Alptekin, *Dımaşk Atabegliği (Tog-Teginliler)*, s.122-123.

34 İbnü'l-Kalânisi, *Zeylü Târihi Dımaşk*, s. 252 vd; Azimi, *Târihu'l-Azîmi*, trc. s. 64; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi'l-Târih*, XI, s.72-74; aynı yazar, *et-Târihu'l-bâhir fi'd-devleti'l-Atabekiyye (Târihu'd-devleti'l-Atabekiyye fi'l-Mevsil)*, s. 58; İbn Vâsıl, *Müferricü'l kürûb fi ahbâri Beni Eyyüb*, I, 85 vd; Willermus Tyrensis, *RHC. occ.*, I, XV, 7-11, s. 668 vd, trc. II, 105 vd. Krş. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, II, s. 186 -187; Alptekin, *Dımaşk Atabegliği (Tog-Teginliler)*, s. 124 vd.

Siirt ve Maden'i ayrıca kontluğa ait olan Tell-Mavzen, el-Muvazzir ve Cemlin gibi kaleleri zapt etmesi Urfa'yı hedef aldığı açık göstergesiydi.³⁵

Urfa Haçlı Kontluğu gerçekten kurulduğu günden beri İslâm dünyası için tehdit oluşturmuştu. Son zamanlarda ise el-Cezire bölgesinin her tarafına zarar vermeye başlayan kontluk Harran, Nusaybin, Resulayn, Rakkâ ve Âmid için de tehlikeli olmaktaydı. Bu nedenle Zengi şehri fethetmeye karar verdi. Zengi'nin kendine ve ordusuna olan güveni tamdı aynı zamanda o gün ki siyasi ortamda bunun için uygundu. Zira Haçlıların, İmparator Ioannes'in seferleri yüzünden Bizans ile arası açıktı. Yine Antakya ve Urfa Haçlı devletleri birbirleriyle anlaşamamakta, nefrete varan düşmanlık taşımaktaydı. Willermus'un dediği gibi birinin başına gelen felaketin diğerini sevindirdiği görülüyordu. Kudüs Krallığı ise Kral Foulque'un 1143 yılında hayatını kaybetmesi nedeniyle eşi Melisende ve çocuk yaştaki oğlu Baudouin ile idare edildiğinden krallığın Haçlılara yardıma gelmesi zor görünmekteydi. Bu nedenle Zengi durumdan istifade etmeyi uygun bularak şehri kuşatmaya karar verdi. Tek düşüncesi Urfa'nın çok sağlam ve müstahkem surlara sahip olmasıydı. Çünkü daha önceki Urfa kuşatmaları da bu yüzden başarısız olmuştu. Bu nedenle Zengi, Urfa'yı Kont II. Joscelin'in şehirde olmadığı bir sırada fethetmeyi düşündü. Bunun için şehre casuslar yollayarak II. Joscelin'in Urfa'dan ayrıldığına dair haberleri almaya çalıştı. Hatta onu şehirden dışarı çıkarabilmek için kendisi de Diyarbakır bölgesinde Artukoğulları ile mücadele ediyormuş gibi bir hava oluşturmaya gayret etti. Ayrıca Hısn Keyfâ hâkimi Kara Arslan ile anlaşmalı olan Âmid Kalesi'ni kuşattı. Zengi'nin bu tavrı karşısında Kara Arslan, Anonim Süryani Vekâinamesi'ne göre II. Joscelin'den yardım isteyerek karşılığında Gerger bölgesindeki Babalu Kalesi'ni vereceğini belirtti. II. Joscelin, hâkimiyetini daha da genişleteceği düşüncesiyle yardım teklifini kabul ederek hazırladığı bir kuvvetle Urfa'dan yola çıktı ve Kara Arslan'a yardım için Âmid'e yöneldi. Onun Urfa'dan ayrıldığını rivayete göre Harran emiri Fadullah b. Cafer vasıtasıyla öğrenen Zengi aradığı fırsatı yakalayıp Âmid kuşatmasını kaldırıp Urfa'ya yürümeye hazırlandı. Ancak Zengi, önce şehre Salahaddin el-Yağısiyâni komutasında bir ordu göndermeyi uygun gördü. Ardından da tüm kuvvetleri ile iki gün sonra Urfa önlerine geldi.³⁶

Zengi, Urfa önlerine geldiği zaman İslâmi geleneklere göre kan dökülmemesi için şehrin teslimini istedi. Bu esnada şehir, Lâtin başpiskoposu II. Hugues ile Ermeni ve Süryani din adamları tarafından savunulduğundan teklif onlar tarafından reddedildi. Çünkü bu din adamları Antakya ve Kudüs'e haber göndererek yardım istediklerinden kendilerine buradan yardım geleceğine inanıyorlardı. Şehrin İslâmi geleneklere göre teslim edilmemesi üzerine Zengi

35 İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi'l-Târih*, XI, s.90-91; aynı yazar, *et-Târihu'l-bâhir fi'd-devleti'l-Atabekiyye (Târihu'd-devleti'l-Atabekiyye fi'l-Mevsil)*, s. 65-66; İbn Vâsıl, *Müferricü'l kürüb fi ahbâri Benî Eyyüb*, I, s. 91-92.

36 İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi'l-Târih*, XI, s. 94-95; aynı yazar, *et-Târihu'l-bâhir fi'd-devleti'l-Atabekiyye (Târihu'd-devleti'l-Atabekiyye fi'l-Mevsil)*, s. 66-68; İbnü'l-Adim, *Buğyetü'l-taleb fi târihi Haleb*, trc. s. 162; İbnü'l-Kalânîsî, *Zeylû Târihi Dımaşk*, s. 266; Anonim Süryani Vekâinamesi, trc. A. S. Tritton, "The First and Second Crusades from an Anonymous Syriac Chronicle", *JRAS*, 1933, s. 280-281; Willermus Tyrensis, *RHC. occ.*, I, XVI, 4, s. 708-709, trc. II, s. 140-141. Krş. Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, s. 141-144; Alptekin, *The Reign of Zangi*, s. 63 vd; aynı yazar, *Dımaşk Atabegliği (Tog-Teginliler)*, s. 130.

Urfa'yı her taraftan kuşatma kararı aldı. Bu esnada Zengi'nin yanında Erbil emiri Zeyneddin Ali Küçük, Siverek Emiri İsa, Ergani emiri Ebu Ali ve Menbic emiri Hassân b. Gümüştekin ile Salahaddin el-Yağısiyâni bulunmaktaydı. Yanında tüm kuşatma aleti ve mancınıklara sahip olan Zengi şehri her taraftan kuşattıktan sonra surların dövülmesi emrini verdi. Aynı zamanda şehir atılan oklarla zor durumda bırakılmaya çalışıldı. Bununla yetinmeyen Zengi şehrin zayıf olan kuzey surları altında lağım kazılmasını emretti. Bu esnada Joscelin, hemen bölgeye gelerek Fırat'ın doğusundan Urfa'yı kurtarmak için çalışmalar başlattı. Hatta düşman olarak gördüğü Antakya Prinkepsi Raymond'dan bile yardım istemekten çekinmedi. Ancak Raymond pek çok bahane ileri sürerek bu teklife olumlu cevap vermedi. Kudüs Krallığı ise Kraliçe Melisende'in devlet ileri gelenleri ile istişaresi sonucu üst düzey görevlilerden Nablus Kontu Philippe, Taberiyye hâkimi Elinand ile Konnetabl Manassé de Hierges'i askeri birlikle yardım için Urfa'ya gönderdi. Fakat bunların Zengi karşısında başarılı olması mümkün görünmemekteydi. Şehri kuşatmaya devam eden Zengi ikinci kez teslim olmaları teklifinde bulundu fakat yine cevap alamadı. Bunun üzerine lağımlara yerleştirilmiş yanıcı maddelerin yakılmasını ve bu sayede surların yıkılmasını emretti. 24 Aralık 1144 tarihinde altı kazılan sur kesimi yanıcı maddelerin tutuşturulmasıyla çöktü ve Türkler şehre girmeyi başardı. Halk korku ve endişe içinde iç kaleye kaçmaya çalıştı. Ancak Piskopos Hugues kendi emri dışında iç kale kapılarının açılmamasını istediğinden gelen halk kapı önünde yığıldı ve birbirini ezerek öldürdü. Papaz Grigor'a³⁷ göre bu esnada ölenlerin sayısı 2000 civarındaydı. Ölenler arasında başpiskopos Hugue de bulunmaktaydı. Willermus Tyrensis³⁸, Hugues'ün ölümünü hak ettiğini düşünen insanların bulunduğunu ve bunların şehre yardım olsun diye askeri birliklere verilen oldukça yüksek miktarda parayı başpiskoposun vermeyerek kendisi için sakladığını söylediklerini kaydetmekteydi. Zengi şehre girip bu olayları görünce üzüldü ve şehrin tahrip edilmemesini, alınan esirlerin serbest bırakılmasını ve elde edilen eşya ve ganimetin sahiplerine geri verilmesini emretti. Ardından iç kalede olanlarla görüşerek 26 Aralık'ta şehrin teslimini sağladı. Zengi ölümünü emrettiği 100 Haçlı dışında tüm şehir halkını bağışladı ve sonrasında şehrin tamir edilmesini istedi. Hatta yerli Hristiyan halkın kiliselerine dokunmayarak onlara inanç özgürlüğü tanıdı. 1098'den beri Türk-İslâm dünyasını çok zor durumda bırakan, Musul ile Halep arasındaki bağlantıyı keserek Suriye'deki Müslümanlarla doğudaki Müslümanları birbirinden ayıran bu kontluğun ortadan kalkması Türk-İslâm âlemini sevince boğdu. Aynı zamanda onlarda Haçlıları buldukları topraklardan sökülüp atılacağı düşüncesini uyandırdı. Bu zaferi yaşamalarına sebep olan Zengi ise en yüce unvanlarla zikredilerek taltif edildi. Nitekim Abbasi Halifesi el-Muktefi, Zengi için *el-Melikü'l-Mansur, Nâsıru Emîri'l-Mü'minîn* ve *Zeynü'l-İslâm* unvanlarını layık gördü. Batı dünyası ve Doğu'daki Haçlı Devletleri için ise Urfa'nın fethi çok ağır bir darbe oldu. Sıranın kendilerine geleceğini düşünen diğer üç Haçlı Devleti çaresiz biçimde beklerken Avrupa'ya haber gönderip yeni bir Haçlı Seferi'nin

37 *Papaz Grigor Zeyli*, trc. 298.

38 Willermus Tyrensis, XVI, 5, s. 711-712, trc. II, s. 143.

başlaması için harekete geçilmesini istedi. Bu şekilde Avrupa, Urfa'nın İmâdeddin tarafından fethini dile getirerek İkinci Haçlı Seferi'ni başlattı ancak bu sefer de başarısız oldu.³⁹

İmâdeddin Zengi, Urfa'yı ele geçirmekle seleflerine ne kadar önemli bir varis olduğunu gösterdi. Anadolu'da ilk kurulan Haçlı Devleti Urfa Haçlı Kontluğu aynı zamanda ilk yıkılan oldu. Bu tamamen İmâdeddin Zengi ve askerlerinin başarısıydı.

4. İmâdeddin Zengi'nin Ölümü ve Şahsiyeti

Zengi, Zeyneddin Ali Küçük'ü Urfa valisi olarak atadıktan sonra bölgedeki fetihlerine devam etti. 1145 yılı Ocak ayında Seruc'u ele geçirdi. Birecik'i kuşatsa da en yakın dostu ve arkadaşı aynı zamanda Musul'da yerine vekil olarak bıraktığı Nasîreddin Çakır'ın Irak Selçuklu Sultanı Mahmud'un oğlu Melik Alparslan tarafından öldürülmesi nedeniyle kuşatmayı kaldırarak Musul'a döndü. İbnü'l-Esir'in kaydına göre, Melik Alparslan kendisini iktidar olmaya cesaretlendirerek Musul ve diğer şehirlerin hâkimi olacağını söyleyen bazı şahısların etkisinde kalıp Nasîreddin Çakır'ın öldürülmesi emrini vermişti. Bu kişiler Melik Alparslan'ın böyle davranması halinde İmâdeddin Zengi'nin yanında hiç kimsenin kalmayacağını söylemek suretiyle Türk-İslâm dünyasında atabeg lehine oluşan olumlu havayı bozmaya çalışmış ama başarılı olamamışlardı. Çünkü Zengi'nin Musul'daki askeri birliği Melik Alparslan'ı yakalayarak hapse atmış ve muhtemel bir kargaşanın önüne geçmişti. Zengi'nin, Nasîreddin Çakır'ın ölümü sebebiyle bölgeden ayrılmasından sonra Urfa'nın Ermeni ahalişi II. Joscelin ile temasa geçerek şehri yeniden almaya çalıştı. Ancak Urfa'da bulunan Zeyneddin Ali Küçük buna fırsat vermedi. Joscelin Urfa'yı kaybetmiş olsa da unvanını muhafaza ederek Tell-Bâşir merkez olmak üzere Fırat'ın batısındaki topraklarda Birecik, Samsat, Dülük, Ayntâb ve Râvendânda hâkimiyetini 1150 yılında Nureddin Mahmud'a esir düşene kadar devam ettirdi. Onun esareti sırasında topraklarını eşi Beatrice Bizans İmparatorluğu'na sattı fakat bu topraklar daha sonra yine Türklerin eline geçti.⁴⁰

İmâdeddin Zengi, Nasîreddin Çakır'ın öldürülmesi üzerine Musul'a döndükten bir müddet sonra Halep'e giderek Dımaşk hâkimiyeti için uğraşmaya başladı. Bu sağlandığı takdirde bölgenin tek gücü olacaktı. Bunun için Ukayl oğullarından Şihabüddin Ali b. Salim b. Malik'e ait olup, Dımaşk'a giden yol üzerinde yer alan ve Musul-Halep arasındaki irtibatı sağlayan Caber Kalesi'ni ele geçirmeyi ve bu sayede bölgede askeri güvenliğini tesis etmeyi plânladı. Ancak kalenin ele geçirilmesi sırasında 15 Eylül 1146 tarihinde kendi adamları tarafından gece

39 İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi'l-Târih*, XI, s. 95; aynı yazar, *et-Târihu'l-bâhir fi'd-devleti'l-Atabekiyye (Târihu'd-devleti'l-Atabekiyye fi'l-Mevsil)*, 68 vd; İbnü'l-Kalânîsi, *Zeylû Târihi Dımaşk*, s. 266-267; Ebu'l-Ferec, II, s. 378 vd; Anonim *Süryânî Vekayinâmesi*, s. 281 vd; Willermus Tyrensis, *RHC. occ.*, I, XVI, 4-5, s. 708 vd, trc. II, s. 143 vd; Papaz Grigor Zeyli, trc. s. 297-298. Krş. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, II, 194 vd; Alptekin, *The Reign of Zangi*, s. 64-66; aynı yazar, *Dımaşk Atabegliği (Tog-Teginliler)*, s. 130-131; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, II, s. 144 vd.

40 İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi'l-Târih*, XI, s. 96-97; İbnü'l-Adim, *Buğyetü't-taleb fi târihi Haleb*, trc. s. 163; Ebu'l-Ferec, II, s. 380. Ayrıca bkz. Alptekin, *The Reign of Zangi*, s 87; aynı yazar, *Dımaşk Atabegliği (Tog-Teginliler)*, s. 132; Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi*, II, s. 150 vd.

uyurken şehit edildi. İbnü'l-Adim'in ifadesine göre⁴¹ onu Yarınkuş ismindeki adamı, Zengi kendisine kızıp tehdit ettiği için öldürmüştü. Hatta bu şahıs cinayeti işledikten sonra kalede bulunanlara atabegi öldürdüğünü söylemiş onlar da onu lanetleyerek Zengi'yi öldürmekle bütün Müslümanları öldürdüğünü belirtmişlerdi. İbn Kesir⁴², Şihabüddin'in, Zengi'nin adamlarına para vererek cinayetin gerçekleşmesini sağladığını ifade etmekte; Ebu'l-Ferec⁴³de Zengi'nin üç adamı tarafından katledildiğini ve bunların şehri savunan muhafızların yanına giderek Zengi'yi öldürdüklerini ve bu haberin şehirde hemen yayılmasını istediklerini kaydetmekteydi. Ebu'l-Ferec konu ile ilgili başka bir rivayetinde ise Zengi'nin çadırında işçiler tarafından kendisi için hazırlanan altın bir kaba bakarken zırhlı kölelerinden biri tarafından arkasından vurulduğunu söylüyordu. Willermus Tyrensis⁴⁴ ise Caber Kalesi'nin sahibi olan kişiler tarafından kandırılan adamlarının Zengi'yi öldürdüğünü ve bu cinayeti işleyenlerin surların içine alınarak korunduğunu ifade etmekteydi. Zengi'nin cenazesi Rakkâ 'da defnedildi ve onu katledenler oğlu Nureddin Mahmud tarafından öldürüldü. Ölümünden sonra Zengi'yi rüyada gören birisi Allah'ın kendisine nasıl muamele de bulunduğunu sormuş, Zengi de Urfa için kendisini affettiğini söylemişti.

İmâdeddin Zengi'nin hayatını kaybetmesinden sonra oğulları babalarından kalan toprakları aralarında paylaştı. İmâdeddin'in oğullarından Nureddin Mahmud Halep'i alırken, Seyfeddin Gazi Musul'a sahip oldu. Onun ölümünden sonra İmâdeddin'in küçük oğlu Kudbeddin Mevdûd'un Musul'a ve Sincar'a hâkim olduğu görüldü. Zengi öldüğünde diğer oğlu Nusretüddin ise Harran valisiydi.⁴⁵

İmâdeddin Zengi, adalet duygusuna sahip, çok merhametli bir insandı. Döneminde halk huzur ve adalet içinde yaşamış, güçlüler mazlum ve masumlara zulmetme imkânı bulamamışlardı. Bu hususta Zengi'nin iki zalim anlaşıp birleşemez dediği ifade edilmekteydi. Görevlendirdiği memurlardan adaletli davranmalarını isteyen İmâdeddin bunun çok önemli bir husus olduğunu vurgulardı. Nitekim Halep'e tayin ettiği kadıya söyledikleri onun hassas ruhunun adeta bir göstergesiydi: “*Ey kadı. Bu görevi kendi üzerimden alıp sana bırakıyorum. Bu işi yaparken Allah'tan kork. ...muhalif kimseler arasında adaletli davran, taraftutma, onların isteklerinin ortasını bul. Hiç kimseden çekinme. Kim sana itiraz eder karşı gelirse bil ki biz senin arkadayız.*”⁴⁶ Ordusuyla birlikte sefere giderken askerlerinin çevreyi yağmalamasına asla müsaade etmez, köylülerden parasını ödemedi hiçbir şey almamaları gerektiğini söylerdi. Aksini yapanı derhal köyün önünde idam eder, bir askerinin köylüye saldırdığını duyarsa o askeri

41 İbnü'l-Adim, *Buğyetü'l-taleb fi târihi Haleb*, trc. s. 167-171.

42 İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye, Büyük İslâm Tarihi*, trc. Mehmet Keskin, İstanbul 1994, XII, s. 407.

43 Ebu'l-Ferec, II, s. 381.

44 Willermus Tyrensis, *RHC. occ.*, I, XVI, 7, s. 714, trc. II, s. 145-146.

45 İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi'l-Târih*, XI, s. 96, 103-105; Ebu'l-Ferec, II, s. 381; *Papaz Grigor Zeyli*, trc. s. 298-299. Krş. Alptekin, *The Reign of Zangi*, s. 89-92; aynı yazar, *Dimâşk Atabegliği (Tog-Teginliler)*, s. 132-13; aynı yazar, Alptekin, “Zengi”, *IA*, XIII, s. 526-532; Gülay Öğün Bezer, “Zengi, İmâdüddin”, *DİA*, XLIV, s. 258-261; Bahattin Kök, “Mevdûd b. İmâdüddin Zengî”, *DİA*, XXVIV, s. 430-431.

46 İbnü'l-Adim, *Buğyetü'l-taleb fi târihi Haleb*, trc. s. 165-166.

ordudan atardı. Halkına çok iyi davranır, fitneye sebep olan ve fesat çıkararlara merhamet etmezdi. Dindar ve Allah'a son derece bağlı olup, insanların kendisine “*Allah'tan korkmuyormusun*” demelerinden çok rahatsız olurdu.⁴⁷ Yanında çalışan insanlara değer veren İmâdeddin onları korur ve himaye eder, hiç kimsenin zarar vermesine asla müsaade etmezdi. Aynı zamanda kendisiyle birlikte sefere çıkan askerlerin geride bıraktığı ailelerine de sahip çıkar, onların mutlaka namus ve şereflerinin korunması gerektiğini düşünürdü. Halkına karşı da aynı titizliği göstermekteydi.⁴⁸ İyi bir idareci ve iyi bir stratejist olup, etrafındaki her gelişmeyi takip ederek ona göre plân yapmaya çalışırdı. Bunun için kurmuş olduğu istihbarat teşkilatı döneminin en iyilerinden biri olarak kabul edilmekteydi. Ülkesinin asayiş ve güvenliğini her şeyin üstünde tutar bu uğurda hiçbir şeyi yapmaktan geri kalmazdı. Bir konu hakkında karar verirken iyice düşünür ve en kötü ihtimalle göre hazırlıklarını yapardı. Halkı ve askerleri nezdinde büyük itibarı olup, saygı duyulan ve sevilen bir şahsiyetti. Düşmanlarıyla savaşmaktan çekinmez, yenilgiye uğrasa da üstünde fazla durmayarak mücadelesine devam ederdi.

İmâdeddin Zengi, Türk İslâm dünyasının gördüğü en büyük kahramanlardan biri olarak kayıtlara geçti. İslâm kaynakları Allah'ın yarattığı kullar arasında en yiğit, en cesur ve en kahraman olarak onu görüyor hatta Haçlılar bile böylesi bir kahramanın kendilerine mensup bir hanımdan doğmuş olabileceğini söylüyorlardı. Oysa İmâdeddin'in annesi Türk olup, Sultan Melikşah'ı büyüten hanımlardan biri olarak bilinmekteydi. O dönemde birinin cesareti, yiğitliği övülmek istendiğinde “*İmâdeddin gibi yiğit birisi*” denilmekteydi.⁴⁹

Sonuç

Haçlıların Türk-İslâm dünyasına karşı faaliyette olduğu en yoğun dönemde ileri gelen devlet adamlarının Haçlılara karşı durabilecek cesur, kahraman ve tecrübeli birisi diye tavsiye ettikleri İmâdeddin Zengi 1127'de Musul valiliğine atanmasıyla birlikte önemli bir güç olduğunu ispat etmeye başladı. Türk-İslâm dünyasında birlik ve beraberliği sağladıktan sonra Haçlılarla mücadeleyi politika olarak belirleyen Zengi'nin bu düşüncesinde selefi Mevdûd b. Altuntekin'in önemli rolü bulunmaktaydı. Bu politikanın sonucu olarak Zengi, Anadolu ve Ortadoğu'da kurulan Haçlı Devletleri ile kararlı bir şekilde mücadele etmekten çekinmedi ve Anadolu'da ilk kurulan Haçlı Devleti Urfa Haçlı Kontluğu'na son vererek büyük başarı kaydetti. Bu durum Türk-İslâm dünyasını sevince boğarken, Avrupa ve Doğu'daki Haçlılar için büyük bir üzüntüye neden oldu. Bu nedenle Avrupa, Urfa'nın kaybı üzerine başarısız sonuçlanacak olan İkinci Haçlı Seferi'ni düzenledi. Zengi'nin cesur, plânlı ve programlı stratejisi sadece Haçlıları değil Bizans İmparatorluğu'nu da tedirgin etti. Nitekim İmparator Ioannes Komnenos'un hedefinde

47 İbnü'l-Adim, *Zübdetü'l-Haleb min Târihi Haleb*, II, s. 283-284; aynı yazar, *Buğyetü'l-taleb fi târihi Haleb*, trc. s. 158, 164.

48 İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi'l-Tarih*, XI, s. 105; İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, trc. XII, s. 407.

49 İbnü'l-Esir, *et-Târihu'l-bâhir fi'd-devleti'l-Atabekiyye (Târihu'd-devleti'l-Atabekiyye fi'l-Mevsil)*, s. 80. Zengi'nin şahsiyeti ile ilgili ayrıca bkz. O. Gürbüz, “XII. Yüzyıl İslâm Dünyasında Örnek Bir Yönetici: İmâdeddin Zengi”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38(2012), s. 51-66.

Zengi de bulunmaktaydı fakat imparator çok istese de bu düşüncesini eyleme geçiremedi. Her ne kadar Zengi'ye ait Halep'i kuşatsa da başarılı olamayarak geri çekildi.

Zengi, Hıms, Hama, Halep gibi son derece önemli şehirleri ele geçirirken, Müslümanlar ve Haçlılar için stratejik açıdan mühim bir şehir olan Dımaşk'ı almak için de uğraştı. Muhtemelen Zengi'nin Urfa Haçlı Kontluğu'nu ortadan kaldırdıktan sonra Dımaşk'a giden yol üzerinde yer alan ve Musul-Halep arasındaki irtibatı sağlayan Caber Kalesi'ni ele geçirmek istemesi Dımaşk ile alâkalı bir durumdu. Ancak kalenin zaptı sırasında 15 Eylül 1146 tarihinde kendi adamları tarafından gece uyurken şehit edilmesi buna imkân vermedi. Fakat oğlu Nureddin Mahmud 1154 yılında Dımaşk'ı alarak babasına iyi bir varis olduğun ispatladı. Bu sayede ilk kez Halep ve Dımaşk tek yönetim altında birleşti ve Haçlılara karşı büyük bir üstünlük sağlandı.

İmâdeddin Zengi, Türk-İslâm dünyasının gördüğü en büyük kahramanlardan biri olarak kayıtlara geçti. İyi bir idareci, iyi bir stratejist ve iyi bir asker aynı zamanda güçlü bir lider ve devlet adamıydı.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Aiptekin, Coşkun, *The Reign of Zengi (521-541/1127-1146)*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1978.
- _____, *Dımaşk Atabegliği (Tog-Teginliler)*, İstanbul, 1985.
- _____, “Zengi”, *İA*, XIII, s. 526-532.
- _____, “Aksungur”, *DİA*, II, s. 296.
- Anonim Süryânî Vekayinâmesi*, trc. A. S. Tritton, “The First and Second Crusades from an Anonymous Syriac Chronicle”, *JRAS*, 1933.
- Azîmî, *Târîhu 'l-Azîmî*, trc. Ali Sevim, *Azîmî Tarihi Selçuklularla İlgili Bölümler (h. 430-538= 1038/39-1143/1144)*, Ankara: TTK Yayınları, 1988.
- Bezer, G.Ö., “Zengi, İmâdüddîn”, *DİA*, XLIV, s. 258-261.
- Cahen, C., *La Syrie du Nord à L'époque des Croisades et la Principaute Franque d'Antioche*, Paris, 1940.
- Demirkent, Işın, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146)*, Ankara: TTK Yayınları, 1987.
- _____, “Haçlılara Karşı Mücadelede Başarılı Bir Türk Kumandanı: Savar”, *Haçlı Seferleri Tarihi. Makaleler-Bildiriler-İncelemeler*, İstanbul: Dünya Yayınları, 2007, s. 43-74.
- Ebu Şâme, *Kitâbü 'r-Ravzateyn fî ahbâri 'd-devleteyn en-Nuriyye ve 's-Salâhiyye*, yay. Muhammed Hilmi, Kahire, 1956, I.
- Ebû'l-Ferec, *Abû'l-Farac Tarihi*, trc. Ömer Rıza Doğrul, Ankara: TTK Yayınları, 1999, II.
- Elisseeff, Nikita, *Nur ad-Din, Un Grand Prince Musulman De Syrie Au Temps Des Croisades*, Damas, 1967, II.

- Gürbüz, Osman, "XII. Yüzyıl İslâm Dünyasında Örnek Bir Yönetici: İmâdeddin Zengi", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 38(2012), s. 51-66.
- Ioannes Kinnamos, *Historia*, trc. I. Demirkent, *Ioannes Kinnamos'un Historia'sı (1118-1176)*, Ankara: TTK Yayınları, 2001.
- İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye, Büyük İslâm Tarihi*, trc. Mehmet Keskin, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1994, XII.
- İbn Vâsıl, *Müferricü'l kürûb fi ahbâri Benî Eyyûb*, yay. Cemaleddin eş-Şeyyâl, Kahire, 1953, I.
- İbnü'l-Adim, *Zübdetü'l-Haleb min Târihi Haleb*, yay. Sami ed-Dehhân, Dımaşk, 1951, II.
- _____, *Buğyetü'l-taleb fi târihi Haleb*, trc. Ali Sevim, *Biyografilerle Selçuklular Tarihi*, Ankara: TTK Yayınları, 1982.
- İbnü'l-Esîr, *et-Târihu 'l-bâhîr fi 'd-devleti 'l-Atabekiyye (Târihu 'd-devleti 'l- Atabekiyye fi 'l-Mevsıl)*, yay, Abdülkadir Ahmed Tuleymât, Bağdat-Kahire, 1963.
- _____, *el-Kâmil fi 'l-Tarih*, trc. İstanbul: Bahar Yayınları, 1987, X-XI.
- İbnü'l-Kalânîsî, *Zeylû Târihi Dımaşk*, trc. H.A.R. Gibb, *The Damascus Chronicle of the Crusades*, London, 1932.
- Kök, Bahattin, , "Mevdûd b. İmâdüddin Zengi", *DİA*, XXIV, s. 430-431.
- Küçükspahioğlu, Birsnel, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187)*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2007.
- _____, "Mevdûd b. Altuntekin: Haçlılarla Mücadele Eden Bir Selçuklu Komutanı", *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(Eylül 2014), s. 37-49.
- _____, "Yakındoğu'da Kurulan Haçlı Devletleri", *Sosyolojca*, 3(Ocak-Haziran 2012), s. 55-62.
- _____, "Artuklu Döneminde Orta Doğu'da Haçlılar ve Politikaları", *Bir Medeniyet Merkezi Olarak Orta Doğu Uluslararası Sempozyum Bildirileri 3-4 Kasım 2016*, Mardin: Artuklu Üniversitesi Yayınları, 2017, s. 95-101.
- Niketas Khoniates, *Historia*, trc. Fikret Işıltan, *Niketas Khoniates. Historia. (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, Ankara: TTK Yayınları, 1995.
- Runciman, Steven, *Haçlı Seferleri Tarihi*, trc. Fikret Işıltan, Ankara: TTK Yayınları, 1992, II.
- Solmaz, Sefer, *Danışmendliler Devleti ve Kültürel Mirasları*, Doktora Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.
- Stevenson, W.B, *The Crusaders in the East*, Cambridge, 1907.
- Urfalı Mateos, *Vekayinâme*, trc. Hrant Andreasyan, *Urfalı Mateos Vekayinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Ankara: TTK Yayınları, 1987.
- Willermus Tyrensis, *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum*, *RHC. occ.*, I, trc. E. A. Babcock - A. C. Krey, *A History of Deeds Done Beyond the Sea. By William Archbishop of Tyre*, New York, 1943, II.

TANIM

İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Şarkiyat Araştırma Merkezi'nin yayını olan Şarkiyat Mecmuası – Journal of Oriental Studies, açık erişimli, hakemli, yılda iki kere yayınlanan, çok dilli, uluslararası bilimsel bir dergidir. 1956 yılında kurulmuştur.

AMAÇ

Şarkiyat Mecmuası'nın amacı Doğu dilleri ve edebiyatları alanında özgün makale, yazma eser tahkik ve tanıtımı, bilimsel eleştiri, kitap eleştirisi ve çeviri makale makaleler yayınlamak, alana ilişkin bilimsel bilgiye katkıda bulunmaktır.

KAPSAM

Şarkiyat Mecmuası'nın kapsamı Doğu dilleri ve edebiyatlarına odaklı olarak dil ve edebiyat, tarih, edebiyat tarihi, sanat ve kültür alanlarıdır. Derginin hedef kitlesini akademisyenler, araştırmacılar, profesyoneller, öğrenciler ve ilgili mesleki, akademik kurum ve kuruluşlar oluşturur. Derginin yayın dilleri Türkçe, İngilizce, Fransızca, Almanca, Çince, Hintçe, Farsça, Arapça, Korece ve Urduca'dır.

POLİTİKALAR

Yayın Politikası

Dergiye yayınlanmak üzere gönderilen makalelerin içeriği derginin amaç ve kapsamı ile uyumlu olmalıdır. Dergi, orijinal araştırma niteliğindeki yazıları yayınlamaya öncelik vermektedir.

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir.

Ön değerlendirmeyi geçen yazılar iThenticate intihal tarama programından geçirilir. İntihal incelemesinden sonra, uygun makaleler Editör tarafından orijinaliteleri, metodolojileri, makalede ele alınan konunun önemi ve derginin kapsamına uygunluğu açısından değerlendirilir.

Editör, gönderilen makale biçimsel esaslara uygun ise, gelen yazıyı yurtiçinden ve /veya yurtdışından en az iki hakemin değerlendirmesine sunar, hakemler gerek gördüğü takdirde yazıda istenen değişiklikler yazarlar tarafından yapıldıktan sonra yayın için son kararı verir.

Makale yayınlanmak üzere dergiye gönderildikten sonra yazarlardan hiçbirinin ismi, tüm yazarların yazılı izni olmadan yazar listesinden silinemez ve yeni bir isim yazar olarak eklenemez ve yazar sırası değiştirilemez.

Açık Erişim İlkesi

Şarkiyat Mecmuası'nın tüm içeriği okura ya da okurun dahil olduğu kuruma ücretsiz olarak sunulur. Okurlar, ticari amaç haricinde, yayıncı ya da yazardan izin almadan dergi makalelerinin tam metnini okuyabilir, indirebilir, kopyalayabilir, arayabilir ve link sağlayabilir.

Şarkiyat Mecmuası makaleleri açık erişimlidir ve Creative Commons Atrf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.tr>) olarak lisanslıdır.

İşleme Ücreti

Derginin tüm giderleri İstanbul Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Dergide makale yayını ve makale süreçlerinin yürütülmesi ücrete tabi değildir. Dergiye gönderilen ya da yayın için kabul edilen makaleler için işleme ücreti ya da gönderim ücreti alınmaz.

TELİF HAKKINDA

Yazarlar Şarkiyat Mecmuası – Journal of Oriental Studies dergisinde yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) olarak lisanslıdır. Creative Commons Atıf-GayrıTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.

YAYIN ETİĞİ VE İLKELER

Şarkiyat Mecmuası, yayın etiğinde en yüksek standartlara bağlıdır ve Committee on Publication Ethics (COPE), Directory of Open Access Journals (DOAJ), Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA) ve World Association of Medical Editors (WAME) tarafından yayımlanan etik yayıncılık ilkelerini benimser; Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing başlığı altında ifade edilen ilkeler için: <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

Gönderilen tüm makaleler orijinal, yayımlanmamış ve başka bir dergide değerlendirme sürecinde olmamalıdır. Her bir makale editörlerden biri ve en az iki hakem tarafından çift kör değerlendirmeden geçirilir. İntihal, duplikasyon, sahte yazarlık/inkar edilen yazarlık, araştırma/veri fabrikasyonu, makale dilimleme, dilimleyerek yayın, telif hakları ihlali ve çıkar çatışmasının gizlenmesi, etik dışı davranışlar olarak kabul edilir.

Kabul edilen etik standartlara uygun olmayan tüm makaleler yayından çıkarılır. Buna yayından sonra tespit edilen olası kuraldışı, uygunsuzluklar içeren makaleler de dahildir.

Araştırma Etiği

Şarkiyat Mecmuası araştırma etiğinde en yüksek standartları gözetir ve aşağıda tanımlanan uluslararası araştırma etiği ilkelerini benimser. Makalelerin etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır.

- Araştırmanın tasarlanması, tasarımın gözden geçirilmesi ve araştırmanın yürütülmesinde, bütünlük, kalite ve şeffaflık ilkeleri sağlanmalıdır.
- Araştırma ekibi ve katılımcılar, araştırmanın amacı, yöntemleri ve öngörülen olası kullanımları; araştırmaya katılımın gerektirdikleri ve varsa riskleri hakkında tam olarak bilgilendirilmelidir.
- Araştırma katılımcılarının sağladığı bilgilerin gizliliği ve yanıt verenlerin gizliliği sağlanmalıdır. Araştırma katılımcıların özerkliğini ve saygınlığını koruyacak şekilde tasarlanmalıdır.
- Araştırma katılımcıları gönüllü olarak araştırmada yer almalı, herhangi bir zorlama altında olmamalıdır.
- Katılımcıların zarar görmesinden kaçınılmalıdır. Araştırma, katılımcıları riske sokmayacak şekilde planlanmalıdır.
- Araştırma bağımsızlığıyla ilgili açık ve net olunmalı; çıkar çatışması varsa belirtilmelidir.
- Deneysel çalışmalarda, araştırmaya katılmaya karar veren katılımcıların yazılı bilgilendirilmiş onayı alınmalıdır. Çocukların ve vesayet altındakilerin veya tasdiklenmiş akıl hastalığı bulunanların yasal vasisinin onayı alınmalıdır.
- Çalışma herhangi bir kurum ya da kuruluştan gerçekleştirilecekse bu kurum ya da kuruluştan çalışma yapılacağına dair onay alınmalıdır.
- İnsan ögesi bulunan çalışmalarda, “yöntem” bölümünde katılımcılardan “bilgilendirilmiş onam” alındığının ve çalışmanın yapıldığı kurumdan etik kurul onayı alındığı belirtilmesi gerekir.

Yazarların Sorumluluğu

Makalelerin bilimsel ve etik kurallara uygunluğu yazarların sorumluluğundadır. Yazar makalenin orijinal olduğu, daha önce başka bir yerde yayınlanmadığı ve başka bir yerde, başka bir dilde yayınlanmak üzere değerlendirmede olmadığı konusunda teminat sağlamalıdır. Uygulamadaki telif kanunları ve anlaşmaları gözetilmelidir. Telifle bağlı materyaller (örneğin tablolar, şekiller veya büyük alıntılar) gerekli izin ve teşekkürle kullanılmalıdır. Başka yazarların, katkıda bulunanların çalışmaları ya da yararlanılan kaynaklar uygun biçimde kullanılmalı ve referanslarda belirtilmelidir.

Gönderilen makalede tüm yazarların akademik ve bilimsel olarak doğrudan katkısı olmalıdır, bu bağlamda “yazar” yayınlanan bir araştırmanın kavramsallaştırılmasına ve dizaynına, verilerin elde edilmesine, analizine ya da yorumlanmasına belirgin katkı yapan, yazının yazılması ya da bunun içerik açısından eleştirel biçimde gözden geçirilmesinde görev yapan birisi olarak görülür. Yazar olabilmenin diğer koşulları ise, makaledeki çalışmayı planlamak veya icra etmek ve / veya revize etmektir. Fon sağlanması, veri toplanması ya da araştırma grubunun genel süpervizyonu tek başına yazarlık hakkı kazandırmaz. Yazar olarak gösterilen tüm bireyler sayılan tüm ölçütleri karşılamalıdır ve yukarıdaki ölçütleri karşılayan her birey yazar olarak gösterilebilir. Yazarların isim sıralaması ortak verilen bir karar olmalıdır. Tüm yazarlar yazar sıralamasını Telif Hakkı Anlaşması Formunda imzalı olarak belirtmek zorundadırlar.

Yazarlık için yeterli ölçütleri karşılamayan ancak çalışmaya katkısı olan tüm bireyler “teşekkür / bilgiler” kısmında sıralanmalıdır. Bunlara örnek olarak ise sadece teknik destek sağlayan, yazıma yardımcı olan ya da sadece genel bir destek sağlayan, finansal ve materyal desteği sunan kişiler verilebilir.

Bütün yazarlar, araştırmanın sonuçlarını ya da bilimsel değerlendirmeyi etkileyebilme potansiyeli olan finansal ilişkiler, çıkar çatışması ve çıkar rekabetini beyan etmelidirler. Bir yazar kendi yayınlanmış yazısında belirgin bir hata ya da yanlışlık tespit ederse, bu yanlışlıklara ilişkin düzeltme ya da geri çekme için editör ile hemen temasa geçme ve işbirliği yapma sorumluluğunu taşır.

Editör ve Hakem Sorumlulukları

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlanmalı ya da düzeltme yapılmalıdır.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırmayla ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmanın finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilginin gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar.

Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin gizli bilgi olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

HAKEM POLİTİKALARI

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Ön değerlendirmeyi geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler baş editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar. Gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalacağını garanti eder. Baş editör içerik ve yayının toplam kalitesinden sorumludur. Gereğinde hata sayfası yayınlamalı ya da düzeltme yapmalıdır.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin araştırmayla ilgili, yazarlarla ve/veya araştırmamanın finansal destekçileriyle çıkar çatışmaları olmamalıdır. Değerlendirmelerinin sonucunda tarafsız bir yargıya varmalıdırlar. Gönderilmiş yazılara ilişkin tüm bilginin gizli tutulmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdırlar.

Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin gizli bilgi olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir. Bazı durumlarda editörün kararıyla, ilgili hakemlerin makaleye ait yorumları aynı makaleyi yorumlayan diğer hakemlere gönderilerek hakemlerin bu süreçte aydınlatılması sağlanabilir.

Hakem Süreci

Daha önce yayınlanmamış ya da yayınlanmak üzere başka bir dergide halen değerlendirmede olmayan ve her bir yazar tarafından onaylanan makaleler değerlendirilmek üzere kabul edilir. Ön değerlendirmeyi geçen makaleler iThenticate yazılımı kullanılarak intihal için taranır. İntihal kontrolünden sonra, uygun olan makaleler editör tarafından orijinallik, metodoloji, işlenen konunun önemi ve dergi kapsamı ile uyumluluğu açısından değerlendirilir.

Baş editör, makaleleri, yazarların etnik kökeninden, cinsiyetinden, uyruğundan, dini inancından ve siyasi felsefesinden bağımsız olarak değerlendirir. Yayına gönderilen makalelerin adil bir şekilde çift taraflı kör hakem değerlendirmesinden geçmelerini sağlar.

Seçilen makaleler en az iki ulusal/uluslararası hakeme değerlendirmeye gönderilir; yayın kararı, hakemlerin talepleri doğrultusunda yazarların gerçekleştirdiği düzenlemelerin ve hakem sürecinin sonrasında baş editör tarafından verilir.

Baş editör; yazarlar, editörler ve hakemler arasında çıkar çatışmasına izin vermez. Dergide yayınlanacak makalelerle ilgili nihai kararı vermekle yükümlüdür.

Hakemlerin değerlendirmeleri objektif olmalıdır. Hakem süreci sırasında hakemlerin aşağıdaki hususları dikkate alarak değerlendirmelerini yapmaları beklenir.

- Makale yeni ve önemli bir bilgi içeriyor mu?
- Öz, makalenin içeriğini net ve düzgün bir şekilde tanımlıyor mu?
- Yöntem bütünlüklü ve anlaşılır şekilde tanımlanmış mı?
- Yapılan yorum ve varılan sonuçlar bulgularla kanıtlanıyor mu?
- Alandaki diğer çalışmalara yeterli referans verilmiş mi?
- Dil kalitesi yeterli mi?

Hakemler, gönderilen makalelere ilişkin tüm bilginin, makale yayınlanana kadar gizli kalmasını sağlamalı ve yazar tarafında herhangi bir telif hakkı ihlali ve intihal fark ederlerse editöre raporlamalıdır. Hakem, makale konusu hakkında kendini vasıflı hissetmiyor ya da zamanında geri dönüş sağlaması mümkün görünmüyorsa, editöre bu durumu bildirmeli ve hakem sürecine kendisini dahil etmemesini istemelidir.

Değerlendirme sürecinde editör hakemlere gözden geçirme için gönderilen makalelerin gizli bilgi olduğunu ve bunun imtiyazlı bir iletişim olduğunu açıkça belirtir. Hakemler ve yayın kurulu üyeleri başka kişilerle makaleleri tartışamazlar. Hakemlerin kimliğinin gizli kalmasına özen gösterilmelidir.

YAZILARIN HAZIRLANMASI

Şarkiyat Dergisi Makale Yazım Kuralları

1. Makale imla ve noktalama açısından (Türkçe makaleler için) Türk Dil Kurumunun imlâ kılavuzu esas alınarak hazırlanmalıdır.
2. Makale başlığı Türkçe 11 punto / İngilizce 10 punto olarak bold ve Times New Roman (Tüm metin için bu yazı karakteri kullanılacak) yazı karakteri ile yazılmalı, diğer dillerde olan makalelerin başlıkları ise 11 punto yazılmalıdır (Arapça font olarak Traditional Arabic kullanılmalıdır.)
3. Makale başlığının iki satır altında ve sağ tarafa yaslı olarak Yazar adı bulunmalı ve asteriks (*) işareti ile dipnot eklenerek yazarın unvanı, kurumu ve e-mail adresi ve ORCID no'su 9 punto ve iki yana yaslı olacak şekilde yazılmalıdır.
4. Öz, tek paragraf olacak şekilde 10 punto, sağ ile soldan 10 mm boşluklu ve iki yana yaslı yazılmalıdır. Aynı zamanda "abstract" olarak İngilizcesi de yer almalıdır. Buna ek olarak makale başka dilde yazıldı ise makalenin yazıldığı dilde de öz verilmelidir.
5. Anahtar kelimeler/keywords 5 adedi geçmeyecek şekilde kesinlikle eklenmelidir.
6. Makale Metni Times New Roman yazı karakteri ile (Arapça, Urduca, Farsça ise Traditional Arabic-11 punto) 11 punto ve 1 satır aralığı ile yazılmalıdır. Sayfa boyutu 16,5cmX24cm, alt boşluk 3 cm, üst boşluk 3,5cm, sağ-sol boşluklar 2 cm ve paragraflar 0.5cm olmalıdır.
7. Makale içi başlıklar sadece ilk harf büyük olacak şekilde 11 punto ile yazılmalıdır ve konunun işlenişine göre harf/rakam sistemi esas alınmalıdır.
8. Extended Abstract /Genişletilmiş Özet kısmı toplam yayın sayfa sayısının %10'u-%15'i olacak şekilde yazılmalı ve öz/abstract ile farklılık göstererek daha ayrıntılı bilgi verilmelidir. Extended Abstract / Genişletilmiş Özet makalede öz/abstract'ın ardından gelecek şekilde (giriş bölümünden önce) makale başlığıyla beraber İngilizce olarak yazılmalıdır. Öz/ Abstract ise 200-250 kelime aralığında olmalıdır.
9. Makalelerde ilk sayfa üst bilgisi İ.Ü. ŞARKİYAT MECMUASI SAYI...(2020-1) 1-15 (sayfa aralığı) şeklinde yazılmalıdır.
10. Makalelerde sol sayfanın üst bilgisi "makalenin adı" olmalıdır.
11. Makalelerde sağ sayfanın üst bilgisi "Yazarın Adı / ŞARKİYAT MECMUASI SAYI...(2016-1) 1-15 (sayfa aralığı)" olacak şekilde yazılmalıdır.
12. Dipnotlar sayfa altında verilmeli ve 9 punto (iki yana yaslı) olacak şekilde ayarlanmalıdır. Dipnot kurallarına uyulmalıdır. Dipnot eğer web sitesi ise erişim tarihi de parantez içinde verilmelidir. Dipnot ve kaynakça yazımında Chicago Manual of Style kullanılmaktadır.

Makale içeriği aşağıdaki sırada olacak şekilde hazırlanmalıdır.

- Öz/Abstract
- Genişletilmiş Özet/Extended Abstract
- Giriş
- Makale Metni
- Sonuç
- Kaynakça

Dipnot ve Kaynakça Örneği

DİPNOTLAR

Kitaplar İçin;

- Ebu's-Senâ' el-Âlûsî, *Ğarâ'ibu'l-iğtirâb ve nuzhetu'l-elbâb fi'z-zehâb ve'l-ikâmet ve'l-iyâb*, Bağdat: Matbaatu'ş-Şâbender, 1327/1909, s.22-28.
Aynı esere izleyen şekilde ikinci kez referans:
- el-Âlûsî, *Ğarâ'ibu'l-iğtirâb ...*, s.30.
- Hüseyin Yazıcı, *The Short Story In Modern Arabic Literature*, Cairo: General Egyptian Book Organization, 2004, s. 88-90.
- Joyce N. Wiley, *Irak Şiileri*, çev. Metin Mutanoğlu ve Osman Baş, İstanbul: Ekin Yayınları, 2004, s. 15.
- İbrahim Enîs v.d., *el-Mu'cemu'l-vasît*, 2 c., 2. bs., y.y., t.y. c. II, s. 596.

Makaleler İçin;

- Nihad M. Çetin, "Ahmed Ateş, Hayatı ve Eserleri", *Şarkiyat Mecmuası*, c. 24/II, İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, (Haziran 1972), s. 12-14.
- Diyanet İslam Ansiklopedisi, Muhammed Eroğlu, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, "Âlûsî, Şehâbeddîn Mahmûd" maddesi, c. II, s. 550-551.
- Cezmi Eraslan, "Irak'ta Türk-İngiliz Rekabeti", *İ.Ü.E.F. Tarih Dergisi*, c. 35/I, İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, (Aralık 2003), s. 224.
Aynı makaleyi izleyen şekilde ikinci kez referans:
- Eraslan, "Irak'ta Türk-İngiliz Rekabeti", s.210.

Tezler İçin;

- Tamer Teoman, "19. yy. Seyyahlarına göre İstanbul'da İktisadi ve Sosyal Hayat", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2006, s. 66-67.

Aynı tezi izleyen şekilde ikinci kez referans:

- Teoman, "19. yy. Seyyahlarına göre İstanbul'da İktisadi ve Sosyal Hayat", s. 68.

İnternet Kaynakları;

- Mustafa Kara, “Hindistan’da Oluşan Tasavvuf Kültürünün Osmanlı Dünyasına Aksedişi”, (Online), <http://www.scribd.com>, 09 Temmuz 2012,

KAYNAKÇA

- el-Âlûsî, E.S.: *Ğarâ'ibu'l-iğtirâb ve nuzhetu'l-elbâb fi'z-zehâb ve'l-ikâmet ve'l-iyâb*, Bağdat: Matbaatu's-Şâbender, 1327/1909.
- Wiley, J. N.: *Irak Şiileri*, çev. Metin Mutanoğlu ve Osman Baş, İstanbul: Ekin Yayınları, 2004.
- Çetin, N. M.: “Ahmed Ateş, Hayatı ve Eserleri”, *Şarkiyat Mecmuası*, c. 24/II, İstanbul: İÜ Edebiyat Fakültesi Yayınları, (Haziran 1972), 210-237.
- Teoman, T.: “19. Yy. Seyyahlarına göre İstanbul’da İktisadi ve Sosyal Hayat”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2006.

SON KONTROL LİSTESİ

Aşağıdaki listede eksik olmadığından emin olun:

- ✓ Makalenin türünün belirtilmiş olduğu
- ✓ Başka bir dergiye gönderilmemiş olduğu
- ✓ Sponsor veya ticari bir firma ile ilişkisi varsa, bunun belirtildiği
- ✓ İngilizce yönünden kontrolünün yapıldığı
- ✓ Referansların derginin benimsediği APA 6 edisyonuna uygun olarak düzenlendiği
- ✓ Yazarlara Bilgide detaylı olarak anlatılan dergi politikalarının gözden geçirildiği
- Telif Hakkı Anlaşması Formu
- Daha önce basılmış materyal (yazı-resim-tablo) kullanılmış ise izin belgesi
- Kapak sayfası
 - ✓ Makalenin kategorisi
 - ✓ Makale dilinde ve İngilizce başlık
 - ✓ Yazarların ismi soyadı, unvanları ve bağlı oldukları kurumlar (üniversite ve fakülte bilgisinden sonra şehir ve ülke bilgisi), e-posta adresleri
 - ✓ Sorumlu yazarın e-posta adresi, açık yazışma adresi, iş telefonu, GSM, faks nosu
 - ✓ Tüm yazarların ORCID'leri
 - ✓ Finansal destek (varsa belirtiniz)
 - ✓ Çıkar çatışması (varsa belirtiniz)
 - ✓ Teşekkür (varsa belirtiniz)
- Makale ana metni
 - ✓ Önemli: Ana metinde yazarın / yazarların kimlik bilgilerinin yer almaması gerekir.
 - ✓ Makale dilinde ve İngilizce başlık
 - ✓ Öz: 180-200 kelime
 - ✓ Anahtar Kelimeler: 5 adet makale dilinde ve 5 adet İngilizce
 - ✓ İngilizce geniş özet: 600-800 kelime (İngilizce olmayan makaleler için)
 - ✓ Makale ana metin bölümleri
 - ✓ Kaynaklar
 - ✓ Tablolar-Resimler, Şekiller (başlık, tanım ve alt yazılıyla)

DESCRIPTION

Journal of Oriental Studies – Şarkiyat Mecmuası, which is the official publication of Istanbul University, Faculty of Letters, the Oriental Research Center is an open access, peer-reviewed, multilingual, scholarly and international journal published two times a year. It was founded in 1956.

AIM

Journal of Oriental Studies aims to contribute to the scientific knowledge in the field of Eastern languages and literatures by publishing original articles, reviews, scientific criticism, book review and translation articles.

SCOPE

The journal considers manuscripts on all aspects of Eastern languages and literatures. Subject areas of interest include language and literature, history, history of literature, art and culture concerning Eastern languages and literatures. The target audience of the journal is academics, researchers, professionals, students and related professional, academic institutions and organizations. The publication languages of the journal are Turkish, English, German, French, Chinese, Hindi, Persian, Arabic, Korean and Urdu.

POLICIES**Publication Policy**

The subjects covered in the manuscripts submitted to the journal for publication must be in accordance with the aim and scope of the journal. The journal gives priority to original research papers submitted for publication.

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by editor-in-chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

The editor hands over the papers matching the formal rules to at least two national/international referees for evaluation and makes last decision for publication upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Changing the name of an author (omission, addition or order) in papers submitted to the journal requires written permission of all declared authors.

Open Access Statement

Journal of Oriental Studies is an open access journal which means that all content is freely available without charge to the user or his/her institution. Except for commercial purposes, users are allowed to read, download, copy, print, search, or link to the full texts of the articles in this journal without asking prior permission from the publisher or the author.

The articles in Journal of Oriental Studies are open access articles licensed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.en>)

Article Processing Charge

All expenses of the journal are covered by the Istanbul University. Processing and publication are free of charge with the journal. There is no article processing charges or submission fees for any submitted or accepted articles.

COPYRIGHT NOTICE

Authors publishing with Journal of Oriental Studies – Şarkiyat Mecmuası retain the copyright to their work, licensing it under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work.

PUBLICATION ETHICS AND PUBLICATION MALPRACTICE STATEMENT

Journal of Oriental Studies is committed to upholding the highest standards of publication ethics and pays regard to Principles of Transparency and Best Practice in Scholarly Publishing published by the Committee on Publication Ethics (COPE), the Directory of Open Access Journals (DOAJ), to access the Open Access Scholarly Publishers Association (OASPA), and the World Association of Medical Editors (WAME) on <https://publicationethics.org/resources/guidelines-new/principles-transparency-and-best-practice-scholarly-publishing>

All parties involved in the publishing process (Editors, Reviewers, Authors and Publisher) are expected to agree on the following ethical principles.

All submissions must be original, unpublished (including as full text in conference proceedings), and not under the review of any other publication synchronously. Each manuscript is reviewed by one of the editors and at least two referees under double-blind peer review process. Plagiarism, duplication, fraud authorship/denied authorship, research/data fabrication, salami slicing/salami publication, breaching of copyrights, prevailing conflict of interest are unethical behaviors.

All manuscripts not in accordance with the accepted ethical standards will be removed from the publication. This also contains any possible malpractice discovered after the publication. In accordance with the code of conduct we will report any cases of suspected plagiarism or duplicate publishing.

Research Ethics

Journal of Oriental Studies adheres to the highest standards in research ethics and follows the principles of international research ethics as defined below. The authors are responsible for the compliance of the manuscripts with the ethical rules.

- Principles of integrity, quality and transparency should be sustained in designing the research, reviewing the design and conducting the research.
- The research team and participants should be fully informed about the aim, methods, possible uses and requirements of the research and risks of participation in research.
- The confidentiality of the information provided by the research participants and the confidentiality of the respondents should be ensured. The research should be designed to protect the autonomy and dignity of the participants.
- Research participants should participate in the research voluntarily, not under any coercion.
- Any possible harm to participants must be avoided. The research should be planned in such a way that the participants are not at risk.
- The independence of research must be clear; and any conflict of interest must be disclosed.
- In experimental studies with human subjects, written informed consent of the participants who decide to participate in the research must be obtained. In the case of children and those under wardship or with confirmed insanity, legal custodian's assent must be obtained.
- If the study is to be carried out in any institution or organization, approval must be obtained from this institution or organization.
- In studies with human subject, it must be noted in the method's section of the manuscript that the informed consent of the participants and ethics committee approval from the institution where the study has been conducted have been obtained.

Author's Responsibilities

It is authors' responsibility to ensure that the article is in accordance with scientific and ethical standards and rules. And authors must ensure that submitted work is original. They must certify that the manuscript has not previously been published elsewhere or is not currently being considered for publication elsewhere, in any language. Applicable copyright laws and conventions must be followed. Copyright material (e.g. tables, figures or extensive quotations) must be reproduced only with appropriate permission and acknowledgement. Any work or words of other authors, contributors, or sources must be appropriately credited and referenced.

All the authors of a submitted manuscript must have direct scientific and academic contribution to the manuscript. The author(s) of the original research articles is defined as a person who is significantly involved in "conceptualization and design of the study", "collecting the data", "analyzing the data", "writing the manuscript", "reviewing the manuscript with a critical perspective" and "planning/ conducting the study of the manuscript and/or revising it". Fund raising, data collection or supervision of the research group are not sufficient roles to be accepted as an author. The author(s) must meet all these criteria described above. The order of names in the author list of an article must be a co-decision and it must be indicated in the Copyright Agreement Form. The individuals who do not meet the authorship criteria but contributed to the study must take place in the acknowledgement section. Individuals providing technical support, assisting writing, providing a general support, providing material or financial support are examples to be indicated in acknowledgement section.

All authors must disclose all issues concerning financial relationship, conflict of interest, and competing interest that may potentially influence the results of the research or scientific judgment.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published paper, it is the author's obligation to promptly cooperate with the Editor to provide retractions or corrections of mistakes.

Responsibility for the Editor and Reviewers

Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors. He/She provides a fair double-blind peer review of the submitted articles for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing.

Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication, and must publish errata pages or make corrections when needed.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers, and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective.

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

PEER REVIEW POLICIES

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by the Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor-in-Chief evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors. He/She provides a fair double-blind peer review of the submitted articles for publication and ensures that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential before publishing.

Editor-in-Chief is responsible for the contents and overall quality of the publication, and must publish errata pages or make corrections when needed.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers, and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the journal.

Reviewers must have no conflict of interest with respect to the research, the authors and/or the research funders. Their judgments must be objective.

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees must be ensured. In particular situations, the editor may share the review of one reviewer with other reviewers to clarify a particular point.

Peer Review Process

Only those manuscripts approved by its every individual author and that were not published before in or sent to another journal, are accepted for evaluation.

Submitted manuscripts that pass preliminary control are scanned for plagiarism using iThenticate software. After plagiarism check, the eligible ones are evaluated by the Editor-in-Chief for their originality, methodology, the importance of the subject covered and compliance with the journal scope.

Editor evaluates manuscripts for their scientific content without regard to ethnic origin, gender, citizenship, religious belief or political philosophy of the authors and ensures a fair double-blind peer review of the selected manuscripts.

The selected manuscripts are sent to at least two national/international referees for evaluation and publication decision is given by Editor-in-Chief upon modification by the authors in accordance with the referees' claims.

Editor-in-Chief does not allow any conflicts of interest between the authors, editors and reviewers and is responsible for final decision for publication of the manuscripts in the journal.

Reviewers' judgments must be objective. Reviewers' comments on the following aspects are expected while conducting the review.

- Does the manuscript contain new and significant information?
- Does the abstract clearly and accurately describe the content of the manuscript?
- Is the problem significant and concisely stated?
- Are the methods described comprehensively?
- Are the interpretations and conclusions justified by the results?
- Is adequate references made to other Works in the field?
- Is the language acceptable?

Reviewers must ensure that all the information related to submitted manuscripts is kept as confidential and must report to the editor if they are aware of copyright infringement and plagiarism on the author's side.

A reviewer who feels unqualified to review the topic of a manuscript or knows that its prompt review will be impossible should notify the editor and excuse himself from the review process.

The editor informs the reviewers that the manuscripts are confidential information and that this is a privileged interaction. The reviewers and editorial board cannot discuss the manuscripts with other persons. The anonymity of the referees is important.

MANUSCRIPT ORGANIZATION

Publication Rules

1. Journal of Oriental Studies is prepared by Istanbul University, Faculty of Letters, the Oriental Research Center. The first number was issued in Ankara in 1956. Since 2007 it is published as a peer-reviewed journal in January and December twice a year.
2. Journal of Oriental Studies accepts articles in the fields of Orientalism, edition critiques of hand writing manuscripts, scientific critiques, book reviews and translations of the articles.
3. The official language of the journal is Turkish. If the publication committee agrees, the articles in Western languages such as English, French, German not exceeding one-third of the existing articles and the articles in Eastern languages such as Arabic, Persian, Urdu not exceeding 25 pages can be published. Submission of an article, or other item, implies that it has not been published elsewhere.
4. The articles that are accepted by journal publication committee are sent to the referees among three different universities. At least two referees must agree to publish the article. If the referees decide to revise the article, then the authors should send mostly in 15 days. Whether published or not, the writings that submitted to our journal don't return to the authors.
5. The author agrees that he has transferred the copyright of his published article to Istanbul University, Dean of Faculty of Letters and he must sign one copy of the "publishing permit" document and three copies of "the copyright and deed of assignment" document and send us.
6. Images such as the photographs, maps, diagrams, archive documents should be submitted as available for publishing.
7. For translation writings the original copy of the article in the foreign language should be submitted. The full bibliographical information (name of the journal, the author of the article, publication place, publication year, volume, number, and pages) of the article must be given.
8. Writers' institutional affiliations, contact informations especially GSM numbers, e-mail addresses must be provided.
9. WORD and PDF files of the articles will be uploaded to the web address below: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusarkiyat>
10. The responsibility of the opinions in the articles and writings published belongs to the authors.

Manuscript Rules

1. The articles written in Turkish of Turkey, except special uses, ought to be befitted to Spelling Dictionary by Turkish Language Association in terms of spelling rules. The writings must be expressed clearly in terms of scientific dimensions.
2. **Title:** It should describe the article and reflect the basic concepts, discussions and the main argument of the article. Turkish title should be written in bold, 11 point size, Times New Roman; English title should be 10 point size, bold, Times New Roman. Arabic, Persian and Urdu title should be in bold, 11 point size, Traditional Arabic, in the middle under the English title. It should not exceed 12 words.
3. **Author's name and address:** The name and surname of author under two lines of title, in the right side, right justified. An Asteriks symbol should be added at the end of the author's surname as a footpoint, and include the author's academic title, and e-mail address (9 points, justified) . [Prof. Dr., Istanbul University, Faculty of Letters, Arabic Language and Literature Chair, ORCID:, (.....@.....)].
4. **Abstract:** It must contain a short summary of the main parts (entry, evidence, method, argument, result and proposal) of the article. It should provide the reader to modify the content of the article in a short time and to decide if he needs to read the whole article or not. The given information should not exceed one sentence. The evidences and the resolution part may consist of more than one sentence. The sentences must be clear and understandable and must be written in the past tense. In the abstract, there should not be any tables, illustrations, quotations and references. Turkish abstract should be at the beginning of the article text following the title, between 200-250 words, 10 point size, right and left 10 mm spaced and justified. English abstract should follow Turkish abstract. If the article is written in a different language from these two languages, the third abstract should be prepared in the relevant language by the same rules.
5. **Keywords:** should be given following the abstract written in Turkish, English and in the relevant language if any. Keywords should be up to 5 words and should provide access to the article.
6. **Article Text:** Articles should be submitted as Microsoft Word, Word 98 or higher versions documents. The text should be written in Times New Roman, 11 point size, at 1 line spacing. The articles in Arabic, Persian and Urdu should be written in Traditional Arabic, 11 point size, at 1 line spacing . The page size should be 165X240, 20 mm space from the right and left page sides, 30 mm from the bottom, 35 mm from the top of the page. The paragraph indentation should be 5 mm.
7. **Titles in the article:** Subtitles should be 11 point size and letter/number system should be based on. The first letter of the each Word in the title should be capital.
8. **Informative Abstract:** It has the same characteristics with abstract basically, but it is different from the abstract in terms of the length and details. It gives more detailed information than the abstract. The length of the summary should be %10-15 of the article. Tables and diagrams can take place in the summary. It should be at the end of the article and should contain the aim, argument, method, evidence and result of the article as it is in the abstract. The given information should be more detailed in comparison with the abstract. Any evidence and result that does not take place in the article also should not take place in the summary. In the summary, there should not be any references to the article text.
9. **Photograph, illustrations and tables:** The photographs, illustrations and tables that take place in the text should not exceed the signified page sizes and be in the suitable dpi resolution for publishing. Each photograph, illustration and table should have a number and reference. If it is more than one, numbers should be given.

- 10. First page header in the article:** İ.Ü. ŞARKİYAT MECMUASI SAYI...(201..-1/2) The pages of the article in the journal should be written.
- 11. Left header in the article:** The name of the article should be written.
- 12. Right Header in the article:** Author's name/ ŞARKİYAT MECMUASI SAYI...(201..-1/2) the pages of the article in the journal should be written.
- 13. Footnotes/ Quotations and References:** Footnotes should be given automatically in the MS Word program at the foot of each relevant page as 9 point size and justified. Bibliographical references should be given in full at the first mention in the notes and in the second mention **a.g.e.** (mentioned work) and **a.g.m** (mentioned article) abbreviations should be used thereafter page number/numbers should be written. The footnotes must be arranged in the examples mentioned below:
- In the books:** Names of the author/authors, *the Book's name*, translator/investigator's name if any, volume (vol.), publication city: publication place, publication year, page numbers (p.)
- In the articles:** Name of the author, "title of article" (using quotation marks), *name of the journal*, Volume (Vol.), Number (No.), city of publication: place of publication, year of publication and page number (p.).
- If there is no publication place and year, abbreviations "t.y." (without date), "y.y." (without place) should be used.
- After the web pages, the access date must be added in parentheses.
- Footnotes should be typed in the form of the following examples:

Books

- Ebu's-Senâ' el-Âlûsî, *Ġarâ'ibu'l-iġtirâb ve nuzhetu'l-elbâb fi'z-zehâb ve'l-ikâmet ve'l-iyâb*, Bağdat: Matbaatu's-Şâbender, 1327/1909, p.22-28.
 - Ebu's-Senâ el-Âlûsî, *Ġarâ'ibu'l-iġtirâb ve nuzhetu'l-elbâb fi'z-zehâb ve'l-ikâmet ve'l-iyâb*, p.30.
 - Hüseyin Yazıcı, *The Short Story In Modern Arabic Literature*, Cairo: General Egyptian Book Organization, 2004, p. 88-90.
 - Joyce N. Wiley, *Irak Şiileri*, çev. Metin Mutanoġlu ve Osman Baş, İstanbul: Ekin Yayınları, 2004, p. 15.
 - İbrahim Enîs v.d., *el-Mu'cemu'l-vasît*, 2. vol., 2. bs., y.y., t.y. Vol. II, p. 596.
- If the reference footnotes are referred to the same source as the second or more, the above information is abbreviated accordingly:

The second consecutive reference to the same source:

İbrahim Enîs v.d., *el-Mu'cemu'l-vasît*, p. 97.

Articles

- Nihad M. Çetin, "Ahmed Ateş, Hayatı ve Eserleri", *Şarkiyat Mecmuası*, Vol. 24/II, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1972, p. 12-14.
- Muhammed Eroġlu, "Âlûsî, Şehâbeddîn Mahmûd", *DİA*, Vol. II, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989, p. 550-551.
- Cezmi Eraslan, "Irak'ta Türk-İngiliz Rekabeti", *İ.Ü.E.F. Tarih Dergisi*, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, Vol., 35/I, 2003, p. 224.

The second consecutive reference to the same source:

- Eraslan, "Irak'ta Türk-İngiliz Rekabeti", s.210.

Thesis

- Tamer Teoman, "19. yy. Seyyahlarına göre İstanbul'da İktisadi ve Sosyal Hayat", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2006, p. 66-67.
- Teoman, "19. yy. Seyyahlarına göre İstanbul'da İktisadi ve Sosyal Hayat", p. 68.

Internet sources

- Mustafa Kara, *Hindistan'da Oluşan Tasavvuf Kültürünün Osmanlı Dünyasına Aksedişi*, February 15, 2000(Online) <http://www.scribd.com>, 09 July 2012.

14. Bibliography should be listed at the end of the article in alphabetical order and full form. For the books page numbers should not be shown, for articles page numbers of the article should be shown. References should be written in Times New Roman, if it is in Arabic, Persian and Urdu, it should be written in Traditional Arabic, 10 point size, one spaced.

Bibliography should be typed in the form of the following examples:

- el-Âlûsî, E.S.: *Ġarâ'ibu'l-iġtirâb ve nuzhetu'l-elbâb fi'z-zehâb ve'l-ikâmet ve'l-iyâb*, Bağdat: Matbaatu's-Şâbender, 1327/1909.
- Wiley, J. N.: *Irak Şiileri*, Trans. Metin Mutanoğlu ve Osman Baş, İstanbul: Ekin Yayınları, 2004.
- Çetin, N. M.: "Ahmed Ateş, Hayatı ve Eserleri", *Şarkiyat Mecmuası*, Vol. 24/II, İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1972, pp. 210-237.
- Teoman, T.: "19. Yy. Seyyahlarına göre İstanbul'da İktisadi ve Sosyal Hayat", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Tarihi Bilim Dalı, İstanbul, 2006.

15. References and footnotes listed in Eastern languages (Arabic, Persian, Chinese etc), should be also written in Latin Alphabet.

- Jiang, Yuqin 姜玉琴, Qiao, Guoqiang 乔国强. (2014). "Ge Haowen de "dongfang zhuyi" wenxue fanyi guan 葛浩文的 "东方主义" 文学翻译观 ["Orientalist" literary translation view of Howard Goldblatt]", *Wenxue bao 文学报* 2014-03-12.

SUBMISSION CHECKLIST

Ensure that the following items are present:

- ✓ Confirm that the category of the manuscript is specified.
- ✓ Confirm that “the paper is not under consideration for publication in another journal”.
- ✓ Confirm that disclosure of any commercial or financial involvement is provided.
- ✓ Confirm that last control for fluent English was done.
- ✓ Confirm that journal policies detailed in Information for Authors have been reviewed.
- ✓ Confirm that the references cited in the text and listed in the references section are in with APA 6th.
- Copyright Agreement Form
- Permission of previous published material if used in the present manuscript
- Title page
 - ✓ The category of the manuscript
 - ✓ The title of the manuscript both in the language of the article and in English
 - ✓ All authors’ names and affiliations (institution, faculty/department, city, country), e-mail addresses
 - ✓ Corresponding author’s email address, full postal address, telephone and fax number
 - ✓ ORCIDs of all authors.
 - ✓ Grant support (if exists)
 - ✓ Conflict of interest (if exists)
 - ✓ Acknowledgement (if exists)
- Main Manuscript Document
 - ✓ Important: Please avoid mentioning the the author (s) names in the manuscript
 - ✓ The title of the manuscript both in the language of the article and in English
 - ✓ Abstract (180-200 words)
 - ✓ Key words: 5 words
 - ✓ Extended abstract in English: 600-800 words (for non-english articles)
 - ✓ Body text sections
 - ✓ References
 - ✓ All tables, illustrations (figures) (including title, explanation, captions)

TELİF HAKKI ANLAŞMASI FORMU / COPYRIGHT AGREEMENT FORM

Istanbul Üniversitesi
Istanbul University

Dergi Adı: Şarkiyat Mecmuası
Journal name: Journal of Oriental Studies

Telif Hakkı Anlaşması Formu
Copyright Agreement Form

Sorumlu Yazar Responsible/Corresponding Author	
Makalenin Başlığı Title of Manuscript	
Kabul Tarihi Acceptance date	
Yazarların Listesi List of authors	

Sıra No	Adı-Soyadı Name - Surname	E-Posta E-mail	İmza Signature	Tarih Date
1				
2				
3				
4				
5				

Makalenin türü (Araştırma makalesi, Derleme, Kısa bildiri, v.b.) Manuscript Type (Research Article, Review, Short communication, etc.)	
--	--

Sorumlu Yazar: Responsible/Corresponding Author:	
Çalıştığı kurum University/company/institution	
Posta adresi Address	
E-posta E-mail	
Telefon no; GSM no Phone; mobile phone	

Yazar(lar) aşağıdaki hususları kabul eder
Sunulan makalenin yazar(lar)ın orijinal çalışması olduğunu ve intihal yapmadıklarını,
Tüm yazarların bu çalışmaya aslı olarak katılmış olduklarını ve bu çalışma için her türlü sorumluluğu aldıklarını,
Tüm yazarların sunulan makalenin son halini gördüklerini ve onayladıklarını,
Makalenin başka bir yerde basılmadığını veya basılmak için sunulmadığını,
Makalede bulunan metnin, şekillerin ve dokümanların diğer şahıslara ait olan Telif Haklarını ihlal etmediğini kabul ve taahhüt ederler.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'nin bu fikri eseri, Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı ile yayınlamasına izin verirler.
Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansı, eserin ticari kullanım dışında her boyut ve formatta paylaşılmasına, kopyalanmasına, çoğaltılmasına ve orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunmak kaydıyla yeniden düzenleme, dönüştürme ve eserin üzerine inşa etme dâhil adapte edilmesine izin verir.
Yazar(lar)ın veya varsa yazar(lar)ın işverenin telif dâhil patent hakları, yazar(lar)ın gelecekte kitaplarında veya diğer çalışmalarında makalenin tümünü ücret ödemeksizin kullanma hakkı makaleyi satmamak koşuluyla kendi amaçları için çoğaltma hakkı gibi fikri mülkiyet hakları saklıdır.
Yayımlanan veya yayıma kabul edilmeden makalelerle ilgili dokümanlar (fotoğraf, orijinal şekil vb.) karar tarihinden başlamak üzere bir yıl süreyle İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ'ne saklanır ve bu sürenin sonunda imha edilir.
Ben/Biz, telif hakkı ihlali nedeniyle üçüncü şahıslara vuku bulacak hak talebi veya açılacak davalarda İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ ve Dergi Editörlerinin hiçbir sorumluluğunun olmadığını, tüm sorumluluğun yazarlara ait olduğunu taahhüt ederim/ederiz.
Ayrıca Ben/Biz makalede hiçbir suç unsuru veya kanuna aykırı ifade bulunmadığını, araştırma yapılırken kanuna aykırı herhangi bir malzeme ve yöntem kullanılmadığını taahhüt ederim/ederiz.
Bu Telif Hakkı Anlaşması Formu tüm yazarlar tarafından imzalanmalıdır/onaylanmalıdır. Form farklı kurumlarda bulunan yazarlar tarafından ayrı kopyalar halinde doldurularak sunulabilir. Ancak, tüm imzaların orijinal veya kanıtlanabilir şekilde onaylı olması gerekir.

The author(s) agrees that:
The manuscript submitted is his/her/their own original work, and has not been plagiarized from any prior work,
all authors participated in the work in a substantive way, and are prepared to take public responsibility for the work,
all authors have seen and approved the manuscript as submitted,
the manuscript has not been published and is not being submitted or considered for publication elsewhere,
the text, illustrations, and any other materials included in the manuscript do not infringe upon any existing copyright or other rights of anyone.
ISTANBUL UNIVERSITY will publish the content under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) license that gives permission to copy and redistribute the material in any medium or format other than commercial purposes as well as remix, transform and build upon the material by providing appropriate credit to the original work.
The Contributor(s) or, if applicable the Contributor's Employer, retain(s) all proprietary rights in addition to copyright, patent rights;
to use, free of charge, all parts of this article for the author's future works in books, lectures, classroom teaching or oral presentations,
the right to reproduce the article for their own purposes provided the copies are not offered for sale.
All materials related to manuscripts, accepted or rejected, including photographs, original figures etc., will be kept by İSTANBUL UNIVERSITY for one year following the editor's decision. These materials will then be destroyed.
I/We indemnify İSTANBUL UNIVERSITY and the Editors of the Journals, and hold them harmless from any loss, expense or damage occasioned by a claim or suit by a third party for copyright infringement, or any suit arising out of any breach of the foregoing warranties as a result of publication of my/our article. I/We also warrant that the article contains no libelous or unlawful statements, and does not contain material or instructions that might cause harm or injury.
This Copyright Agreement Form must be signed/ratified by all authors. Separate copies of the form (completed in full) may be submitted by authors located at different institutions; however, all signatures must be original and authenticated.

Sorumlu Yazar; Responsible/Corresponding Author;	İmza / Signature	Tarih / Date
	/...../.....